

UNA POLÍTICA DE PAPER

PREMSA I PODER A CATALUNYA

(1981-1992)

Salvador Cardús i Ros

ÍNDEX

1. PREMSA I POLÍTICA	2
La realitat dèbil de la política	
Una política de paper	
Un cert model de premsa	
El nacionalisme espanyol desacomplexat	
L'anàlisi de casos	
2. 2.300 INTEL·LECTUALS PER A UN MANIFIESTO (1981)	21
Política i teatralitat	
Què deia el manifiesto?	
Amb les maletes per desfer	
Les respostes a la provocació	
La presa de posició de la premsa	
L'opinió sobre el <i>Manifiesto</i>	
L'oportunisme de Tarradellas	
Sant Jordi: normalitat per decret	
El tret a Jiménez Losantos	
Som una nació	
3. LA TELEVISIÓ QUE HAVIA DE SER ANTROPOLÒGICA (1983)	56
De visita a províncies	
La televisió segons Lévy-Strauss i Schumpeter	
4. LA FESTA D'ESPANYA (1987)	64
Espanya vol una festa	
Una festa política, però de precepte	
5. MIL ANYS BEN COMPTATS (1988)	75
Històries de Catalunya	
De la independència al naixement	
Un rei per a la independència	
Història d'un segrest	
La visita	
Ajustament de comptes	
6. L'ENEGADA PER SORPRESA DEL CANAL 33 (1988)	111
Correm-hi tots	
La repressió en forma de codi de barres	
I ara, parlem-ne	
El desenllaç	
7. XIULETS A L'ESTADI (1989)	132
Molta policia per a no res	
Goteres a l'estadi, rierades a la premsa	
Rectificar és de dèbils	
I vos, què n'opineu?	

<p>8. EL DRET A L'AUTODETERMINACIÓ (1989)</p> <p>Nosaltres sabíem d'un únic senyor La mà que ens ha fermat de tant temps al fang Fer del seu silenci mur impenetrable, altíssim Va triar la vergonya mansa dels lladrucs</p>	<p>158</p>
<p>9. EL NACIONALITZADOR QUE ENS DESNACIONALITZI (1990)</p> <p>L'ofensiva nacionalitzadora Les tres negacions El perdó dels pecats</p>	<p>180</p>
<p>10. DE LITUÀNIA A CATALUNYA, PASSANT PER SOLSONA (1991)</p> <p>Tres històries distintes i una sola qüestió de fons Qui la dirà més grossa? I ara, el Full Diocesà A Solsona renten la bandera espanyola El dia més esperat Qui dia passa, independència empeny</p>	<p>193</p>
<p>11. LA CATALANITZACIÓ DELS JOCS (1992)</p> <p>Ara toca catalanitzar Samaranch s'hi apunta Torna el Comitè Olímpic Català La flama olímpica encén els ànims Les detencions de la por On és Barcelona?</p>	<p>237</p>

Índex de noms

Índex general

CAPÍTOL 1

PREMSA I POLÍTICA

1. LA REALITAT DÈBIL DE LA POLÍTICA

Vista des de la sociologia, la *realitat* social mai no s'escriu en majúscula, sinó en minúscula, i sovint entre cometes. Aquest imperatiu és, de fet, el reconeixement de la precarietat d'allò que és social, del seu caràcter artificios i arbitrari, i del permanent procés de transformació al que es veu sotmesa aquesta realitat. La realitat social, per tant, des d'una perspectiva sociològica, caldrà analitzar-la com si es tractés d'un tros d'argila que, només amb les limitacions pròpies que imposen les característiques del material utilitzat, és permanentment mal·leabilitat al gust de les mans que hi tenen accés.

Si això és d'aquesta manera pel que fa a la realitat social en general, encara és més clar quan ho apliquem a la construcció de la realitat política en concret. Aquesta mena de realitat -la política- és especialment flexible, tova, precisament perquè la seva funció principal és recollir i expressar la síntesi de les moltes pressions i dels moviments que fan les forces dels diversos poders que hi han en joc en la societat. Aquestes forces i els seus moviments solen expressar interessos de grup que, en alguns casos, poden coincidir parcialment, o bé entrar directament en conflicte, a vegades d'una manera circumstancial i d'altres d'una forma relativament estable.

Potser és per aquesta mateixa raó de la qualitat elàstica de la realitat política que *actuar políticament* ha acabat per significar la capacitat de captar-se amb aquesta mena de tolerància formal, de portes enfora. Una flexibilitat que obliga en part a amagar les intencions sinceres i finals de la pròpia acció, i que en part porta a reconèixer, amb més o menys resignació, el dret que els altres també tenen de pressionar en un sentit contrari, i, en definitiva, a plantejar també els propis interessos d'una manera més aviat opaca.

Però insistint encara més en aquesta característica de la mal·leabilitat de la realitat política, cal també observar que, en política, només s'aconsegueix construir una nova realitat en la mesura que s'en desconstrueix una altra. És a dir, que el tros d'argila que hi ha en joc és únic, i una nova forma sempre en substitueix d'anteriors. Bona part de

l'acció política haurà de consistir, doncs, en maldar per debilitar el poder de l'adversari, com a estratègia bàsica per aconseguir afirmar el poder propi i deixar-ne l'empremta en el pa d'argila. Ara bé, el cas és que la competència en el joc polític és tan gran que, a vegades, aquesta voluntat d'erosionar el poder de l'adversari arriba a ocupar la major part de tot l'esforç. I és que el tros d'argila sobre el que es vol pressionar és sempre el mateix, i mai no hi caben alhora totes les mans que voldrien ser-hi.

La realitat política, doncs, és en permanent moviment i transformació. I la seva constant construcció i desconstrucció són tan intenses que, per a bé i per a mal, l'acció dels polítics, ocupats en vigilar la pròpia posició en el procés, no arriba a tenir unes conseqüències immediates massa importants en el transcurs de la vida quotidiana dels ciutadans, exceptuant períodes de daltabaixos intensos. És a dir, que l'elasticitat de la realitat política la converteix, indefectiblement, en una acció social de caràcter més aviat epidèrmic, sense grans conseqüències pel que fa als canvis en les estructures profundes de la mateixa societat, per molt que tingui la tendència a autopresentar-se de manera trascendental. En el fons, si només atenguéssim a la seva eficàcia objectiva, la política no es mereixeria l'atenció que rep dels mitjans de comunicació, que actualment la converteixen en la informació per excel·lència. Des del meu punt de vista, l'efectivitat de la política i la seva relativa irrellevància, és mesurada amb molta més precisió pel desinterès general que mereix per part de la majoria dels ciutadans.

I és que actualment l'acció política, en definitiva, és més l'esforç d'imposar una determinada interpretació de la realitat, que no d'aconseguir transformar-la, en franca contradicció amb el clàssic principi marxista contingut a la XI tesi sobre Feuerbach, que en predicava el contrari. Tant és així que, en general, les decisions del polític no van gaire més enllà d'expressar aquesta voluntat de control de la realitat social, i que només a molt llarg termini pot comportar discretes modificacions d'aquesta mateixa realitat. Es pot dir que el polític sembla que en tingui prou amb exhibir la capacitat d'exercir el poder, i que en canvi, prefereix no arriscar-se a perdre'l a base d'exercir-lo efectivament i de proposar transformacions que poden modificar els equilibris que l'han dut a aquella posició avantatjada. Més aviat sol passar el contrari: el que és freqüent en política, és que l'arribada de canvis atzarosos, o l'aparició de circumstàncies lligades a conjuntures internacionals de difícil control, siguin capitalitzades pels polítics com si fossin resultat del seu poder i sobretot, de la seva habilitat. I és que aquesta virtut que tenen per interpretar la realitat a favor seu és pròpia de l'exercici del poder. Per exemple, ja se sap que quan augmenta l'atur, és a causa de crisis

mundials -si qui ho interpreta és al govern-, o a la incompetència governamental llargament demostrada amb polítiques errònies -si és a l'oposició-. En canvi, quan augmenta l'ocupació, és gràcies a les polítiques econòmiques posades en marxa amb previsió, oportunitat i intel·ligència -si ho analitza qui és al govern-, o gràcies a una dinàmica internacional de creixement econòmic de la que el govern només n'és un beneficiari oportú i oportunista -si qui en parla és a l'oposició-.

Estic convençut que aquesta tan visible i poc dissimulable distància que hi ha entre la flexibilitat epidèmica del joc polític i la rigidesa gairebé òssia del cos social i les seves estructures, és allò que fa que la política sigui una *productora endèmica d'escepticisme social* entre la població més allunyada d'aquests jocs. L'optimisme obligat dels qui governen a l'hora de parlar de les seves possibilitats de transformació de la realitat, avorreix. I el pessimisme que és de precepte en l'oposició política, crea malfiança. És, doncs, de la suma de l'avorriment que produeixen els uns amb la malfiança que provoquen els altres que es nodreix l'escepticisme amb què el ciutadà normal observa la política.

I és per aquesta mateixa raó, que l'acció política només és percebuda com a transcendental -amb tota lògica- pels qui són candidats a imposar la seva interpretació, i en últim terme, la seva empremta digital sobre el pa d'argila. És a dir, pels polítics professionals i pels professionals que viuen poc o molt directament de la política.

He apuntat, doncs, quines són les dues raons bàsiques que expliquen l'escepticisme propi de la cultura política del nostre país, i en general, de les democràcies occidentals. La primera, la poca capacitat del poder polític per modificar la realitat social. La segona, el caràcter eminentment verbal, retòric, de la construcció i reconstrucció de la realitat política.

Pel que fa a la primera font d'escepticisme, i sense voler desmerèixer les bones intencions dels polítics per fer funcionar millor un país, tots sabem que en allò que és fonamental, ni els canvis de govern, ni tan sols de règim polític, no acaben de demostrar massa capacitat per transformar a fons la realitat. Aquest escepticisme sobre la capacitat real de la política per a modificar el curs de les coses importants, té una llarga base empírica i no necessita massa demostracions. Fa tota la impressió que els governs gestionen, amb més o menys fortuna, les bonances i els temporals que en cap cas no han creat ni poden allargar o escampar al seu gust i conveniència. Els cicles econòmics, els grans moviments migratoris, l'extensió d'ideologies agressives, la crisi del sistema educatiu, el qüestionament de l'estat del benestar, l'atur... no són problemes d'un

govern, ni d'una nació, encara que cada govern i cada nació procuri trampejar-los amb les seves habilitats pròpies.

En relació a la segona font d'escepticisme, és a dir, al caràcter eminentment verbal de la política, es podria dir que, efectivament, el poder polític sol actuar tal com ho fa un comentarista radiofònic esportiu: el polític aconsegueix donar eficàcia al seu discurs gràcies a la capacitat d'interpretar les jugades, més que no pas de la potència de les pròpies gambades. He posat la imatge del comentarista radiofònic i no del televisiu com a exemple, perquè el fet que el primer hagi d'explicar una successió de fets i de jugades que no són visibles directament al qui segueix la retransmissió, l'aproxima molt a les característiques pròpies de la realitat política: aquesta tampoc no és visible i, per dir-ho així, només és radiable. La gran credibilitat i el poder del comentarista radiofònic esportiu -si més no en alguns casos- pot arribar a situacions com que els assistents en directe a un partit de futbol també el segueixin per ràdio, amb l'objectiu de poder interpretar millor allò que veuen, o de parar l'atenció en allò que el comentarista, que és un "expert", proposa. I, probablement, aquests seguidors consideren que tan important és allò que veuen amb els propis ulls, com les interpretacions que en fa l'expert, a més d'estar interessats en les opinions dels jugadors i dels directius que són entrevistats, a les quals, d'altra manera no tindrien accés.

L'acció política, doncs, no trastoca a fons la vida social perquè conté una proporció altíssima d'interpretació, de memòria, de *narrativa* -algú diria de "cuento"-, de joc verbal si es vol, en relació al total del seu gruix. I la part diguem-ne *material*, és francament petita. En política, més que en cap altra esfera, es viu d'il·lusions, i les il·lusions són la part més visible de la política. Si a la vida de cada dia, i sense cap pretensió d'exactitud matemàtica, les il·lusions arriben a ser el setanta-cinc per cent del total, en política fàcilment la proporció pot arribar ben bé al noranta per cent. Un noranta per cent format per interpretacions esbiaixades, emmascaraments malintencionats, retòriques brillants, memòria inventada, jocs de paraules intel·ligents, eufemismes opacs, propaganda astuta, polèmiques teatralitzades, falsos desmentiments, insinuacions malèvoles, condemnes rituals, i moltes mitges veritats i moltíssimes més mitges mentides.

És cert que els qui són de tarannà molt pragmàtic, aquells que consideren que cal posar la mà dins la llaga per a creure's el que es veu, poden trobar aquesta descripció de l'acció política com una posició excessivament pessimista. En canvi, aquesta perspectiva podria ser especialment apreciada pels defensors de la creativitat i la imaginació, de l'art i la poesia, pels mestres en l'ús de la llengua, del gest no verbal, de

la seducció i d'altres arts comunicatives, que poden considerar la política com el camp natural d'expansió en les seves oportunitats de professionalització futura.

En qualsevol cas, des d'una perspectiva sociològica, i ho dic sense cap to de suficiència, aquest tipus de constatacions no representen cap sorpresa. Aquesta es una ciència que tot i ser molt jove, ja ha encunyat alguns refranys propis que caldria difondre i popularitzar amb més entusiasme, com aquell que predica que "allò que és definit com a real, és real en seves conseqüències". D'aquí que a una imaginació sociològica mai la sorprendrà l'afany de la política en definir "realitats", fins i tot més que no l'interès de crear-ne cap de material.

Ara bé: l'existència de la realitat política necessita uns escenaris permanents per a ser representada. Potser a la vista de segons quins estils de jugar, més valdria dir d'uns *rings* per a ser batallada. Potser si que abans -no podria precisar més el període històric a què em refereixo- n'hi havia prou d'escriure la crònica de la victòria final per aparèixer en els annals de la Història. S'ha dit molt això de que els vencedors escriuen la història. Ara, però, la història s'escriu en múltiples combats diaris. O, si es vol, les batalles de la política consisteixen en un afany per a anar escrivint i reescrivint l'acció política quotidiana en els mitjans de comunicació. I és que els combatents actuals, més que arriscar-se al camp de batalla real, ara guerregen a les pàgines dels diaris i sobretot als noticiaris de les ràdios i les televisions.

Sortir o no sortir al telenotícies, aquesta és la qüestió. Ser convidat al debat públic o no ser-ho, aquest és el dilema. Aconseguir l'atenció i la benedicció del columnista d'opinió o rebre'n la desaprovació -o encara pitjor, passar inadvertit-, aquesta és la gran preocupació de la política *masmediàtica*. Editorials de diari, cròniques, comentaris, cartes dels lectors, i sobretot les columnes d'opinió, posen al descobert una història política més carregada de tàctiques i estratègies que cap de les grans batalles clàssiques. Sembla que som davant una incessant guerra de guerrilles, dibuixada sobre les pàgines dels diaris. Aparentment, es diria que vivim una història política accelerada, feta d'episodis diaris, com les telenovel·les. Tant, que resseguir, a deu o dotze anys vista, les cròniques quotidianes dels comentaristes polítics, aquesta mena de corresponsals de guerra amb pocs riscos, de guionistes capriciosos, proporciona una doble sensació vertiginosa: per una banda, esborrona veure la capacitat dels polítics per a canviar de discurs segons les circumstàncies, i per l'altra, esgarrifa arribar a la conclusió que gairebé som allà mateix on érem abans de tots aquells combats. Deu anys de duels, d'afrontes,

d'envits, d'amenaçes, de desmereixements, d'advertiments finals i de declaracions solemnes, com es veurà, no han servit de gran cosa.

Només cal fer esment al punt de referència amb el que comença la crònica que recull aquest el llibre: hom pot rellegir el debat que va provocar el *Manifiesto* dels 2300, i haver d'assistir simultàniament en el temps -com ha estat el cas-, al debat sobre el suposat menyspreu als drets dels castellanoparlants que es va encetar el curs polític 1993-1994, i que es manté viu el curs 1994-1995, més de dotze anys després. Les similituds són depriments. És ben bé que,

*Allò que ha passat tornarà a passar,
allò que s'ha fet tornarà a fer-se:
no hi ha res de nou sota el sol.
(Eclesiastès, 1, 9)*

2. UNA POLÍTICA DE PAPER

Quan Mao Tze Dong va qualificar al capitalisme de ser un tigre de paper, ho va dir per assenyalar-ne la debilitat i la vulnerabilitat. En canvi, si ara dic que la política catalana és, sobretot, una política de paper, serà per a assenyalar-ne la dependència que s'ha establert entre aquesta i la premsa. Tanta, que es pot dir que l'una no existiria sense l'altra. La premsa sembla el terreny natural no només d'expressió, sinó de l'acció de la política catalana.

Des del meu punt de vista, aquesta dependència respecte del paper imprès és més gran en la mesura que hi ha menys marge per a l'acció política material i concreta, és a dir, que hi ha poca sobirania política real. El president Josep Tarradellas va ser el primer a veure la necessitat que una Generalitat sense competències, havia de simular i teatralitzar, el poder formal que li havia de correspondre però no tenia, i que volia que li fos reconegut. Més endavant, s'ha comprovat que les batalles més dures en les que s'ha hagut de lluitar a Catalunya aquests darrers anys, han estat totes de paper, és a dir, en els diaris.

Hi ha un gran tema de fons que ara no toca parlar-ne, i és el d'esbrinar per què si els combats més decisius han estat a la premsa, com és que els successius governs nacionalistes, en catorze anys al poder, no han sabut, o no han volgut, o no han gosat, afavorir una premsa nacional plural i sòlida. És a dir, com és que el camp públic de batalla política -en la nostra tesi, el camp de la premsa- no ha reflectit mai els equilibris de poder que quedaven representats electoralment al nostre

Parlament. Dit d'una altra manera, hom es podria preguntar com pot ser que no hi hagi correspondència entre la majoria electoral i la premsa que és majoritària en difusió a Catalunya.

La meua opinió és que en casos tan rars com aquest, d'allò que cal sospitar és de si no és que hi ha algun *a priori* en l'anàlisi, algun prejudici, que ens impedeix veure la coherència del model. Per exemple que, malgrat tot, sí que potser hi podria haver correspondència entre el model polític majoritari i la premsa que ocupa l'espai més gran. Que és tant com dir que els governs que ha tingut Catalunya, més enllà del discurs nacionalista, allò que sobretot han fet és la defensa dels interessos socio-econòmics ben representats per La Vanguardia. O, en un altre sentit, que els equilibris ideològico-polítics que reflecteix la premsa a Catalunya, representen no pas les proporcions objectives de la distribució del poder disponible a Catalunya, amb majoria absoluta nacionalista, sinó del poder disponible a Espanya que actuaria sobre Catalunya. De manera que l'espai que ocuparia la premsa *nacionalista*, de tendència governamental per dir-ho així, en últim terme ja s'acostaria força objectivament el pes del poder català a Madrid, i fins i tot, del pes real a Catalunya del govern de la Generalitat. Ras i curt, que si el grau d'autogovern a Catalunya no es mesurés pel percentatge de vots que obté CiU aquí, sinó pel pes del nacionalisme català al Parlament espanyol, efectivament ens trobaríem que, en alguns moments, la proporció és pràcticament idèntica a la quota de mercat de l'Avui a Catalunya.

Tanmateix, m'interessa estendre'm una mica més en l'anàlisi de la lògica del joc polític i de la seva estreta relació amb la premsa. La política, fonamentalment, té dues grans armes. El telèfon i la premsa. El telèfon, per a la cara oculta. La premsa, per a la cara pública. Hi ha, també, altres armes auxiliars, tant de secretes com de públiques: la reunió formal, el dinar conspiratiu, la carta filtrada, el rumor de difusió restringida... Però són instruments de segon ordre, tant des del punt de vista quantitatiu com qualitatiu.

De la cara secreta de la política no en podem parlar, per la seva mateixa naturalesa. Només molt excepcionalment, es fan públics casos de telèfons punxats, situació tan perillosa com la de punxar el pneumàtic a l'autopista. Si la política secreta es fes pública, ni que fos en una petitíssima part, es perdria automàticament el control del poder. I no ho dic tant per casos com el de la conversa privada enregistrada pel fins llavors probable candidat a vicepresident del govern valencià pel PP, Vicent Sanz. En aquesta ocasió, ni va arribar a transcendir tota la conversa, però el fet que fos possible, algun dia, escoltar les veritables -i

fins llavors secretes- motivacions per les quals es volia dedicar a la política -fer-se ric i jubilar-se als 60 anys-, van ser suficients com per apartar-lo d'un camí prometedor de "servei al país". Més aviat parlo de casos com el de la captació d'una conversa de Txiqui Benegas referint-se a Felipe González en termes irònics, i encara a la injusta conspiració de la que va ser objecte Josep Maria Cullell, i que demostren la importància del secret, fins i tot si allò de que es parla secretament es manté dins la legitimitat democràtica. En aquest mateix sentit, sobre la importància del secret en la política, n'hi ha prou en afegir dos arguments més. Un, d'autoritat, citant la magnífica conferència de Norberto Bobbio, "Democràcia i ciències socials", a l'acte d'inauguració de la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia a la UAB el 1986. Bobbio hi afirmava, citant Elias Canetti: "El secret es troba en el nucli més intern del poder". I afegia: "S'entén el perquè: aquell qui exerceix el poder està més segur d'aconseguir els efectes desitjats en la mesura que es fa més invisible per a aquells a qui intenta dominar". L'altre argument, es pot trobar en el jurament d'accés al càrrec de ministre, on el compromís de mantenir en secret les deliberacions del Consell de Ministres demostra d'una manera explícita la seva importància.

M'interessa, en canvi, considerar la cara pública del poder. Potser, per ser més precís, la cara publicitada, o publicada, del poder. La tesi fonamental de tot el llibre és precisament aquesta: la política no és només *explicada* a través de la informació periodística, sinó que la política es fa en una proporció altíssima, des de les pàgines dels diaris. Declaracions, i rèpliques, filtracions i sospites, insinuacions i desmentiments, rumors i opinions, pronòstics i anàlisis,... són elements propis de l'acció política. Fins i tot els silencis, implícits i explícits, són acció política. Per exemple, el *no comment* internacional, que en català s'ha convertit en el famós "*avui, no toca*".

Em referiré sobretot a la premsa escrita perquè el llibre només té en compte aquest mitjà d'informació, però sobretot perquè considero que en la construcció de la realitat política, és sobretot la premsa la que és la millor productora de discurs *eficaç* i *eficient*. La televisió té la força de la representació, de la presència, però no arriba a produir discurs permanent. Poques vegades hi ha rèpliques a unes declaracions televisives. La brevetat del *tempo* informatiu a la televisió no permet quallar un discurs precís. A la televisió, la realitat política es construeix per presència o absència continuada. I, en aquest sentit, no podria reemplaçar la premsa, sense que es posessin en perill els mecanismes de producció de discurs polític. És per això que es fan reculls de premsa

pels polítics, però que -en general- poden prescindir de reculls de telenotícies.

És cert que des del punt de vista de la influència en l'atenció d'un col·lectiu, una primera notícia televisiva té més força que una primera pàgina a la premsa escrita. Però no ens interessen tant aquests estats d'atenció generals, d'altra banda efimers, sinó la informació política entesa, en ella mateixa, com a acció política. I per tant, com a afer propi més d'una èlit no gaire extensa però interessada, que no d'un públic general sense interessos en la política.

Sabem que també en el futbol hi ha seguidors que paren l'orella als rumors dels nous fitxatxes, que segueixen detalladament l'estat de salut de cada jugador, que estan al cas dels preus del mercat de futbolistes, i en canvi d'altres afeccionats es limiten a seguir els resultats setmanals de l'equip. Doncs bé, en el joc de la política succeeix el mateix. Alguns estudis assenyalen que la proporció dels qui segueixen d'aprop la política, a part dels resultats electorals i dels esdeveniments puntuals d'una certa transcendència, no va més enllà del dotze o el quinze per cent dels ciutadans. I d'aquests, naturalment, no tots la segueixen amb el mateix grau d'interès. I si això és així, aquest *saber* imprescindible per a seguir el joc, i en certa manera, per jugar-lo, és el que es troba a la premsa, sigui en la informació política, sigui en les anàlisis de les pàgines d'opinió.

Disposar d'aquesta informació detallada implica, en certa manera, no només tenir-ne notícia, sinó sentir-se lligat al joc mateix. La pregunta podria ser aquesta: sense els seguidors ben informats dels fitxatxes i del mercat internacional de jugadors, de la salut dels futbolistes, de les declaracions dels directius, dels conflictes del món del futbol i, naturalment, també de les diverses tècniques de joc, podria existir un món tan complex i potent com el d'aquest esport? De cap manera. En política, exactament igual. Sense diaris, la política quedaria reduïda a una mínima activitat. Sense declaracions, sense rèpliques, sense anàlisis contradictòries, sense rumors... en definitiva, sense la dimensió pública de la política, fins i tot la cara secreta de la política perdria rellevància. El secret, al capdavall, és important si cal guardar-lo, si hi ha el perill que es faci públic. El secret és una arma només si existeix l'amenaça que deixi de ser-ho, si se sap que n'hi ha, o si algú pot simular que en coneix algun.

És per tot això que és inimaginable un polític que governés sense llegir els diaris, i sobretot, sense omplir-ne algunes pàgines. Per això, tot polític responsable comença el dia amb el repàs de la premsa, que li és servida en reculls perfectament i detalladament preparats. I, no cal dir-ho, algunes de les primeres decisions del dia tenen a veure amb les

informacions o els articles periodístics. Des d'estirar cordialment les orelles a un director de diari per un editorial crític, passant per la resposta contundent a una carta, o bé convidant a dinar a un articulista a través del qual cal fer córrer determinada informació, o desmentir-ne una altra. Alhora, la crítica més cruel -i generalment, la més falsa- que un polític pot fer a un diari, és dir que no el llegeix. I, paral·lelament, la por més gran d'un director de diari no és perdre mil lectors, sinó deixar de tenir-ne deu dels que solen prendre decisions polítiques. Cada matí, la lectura de la premsa és com el cop d'ull a l'estat del camp de batalla abans de començar a moure les peces del joc.

Aquesta dependència de la política de paper és extensiva, lògicament, a l'estol d'opinadors que s'han de llegir ells mateixos en el context general que cada matí dibuixa la premsa. Els moviments de la competència són decisius per a determinar en quin lloc ha quedat situat el propi comentari, i poder-ne valorar la seva significació relativa, més enllà de la intenció amb la que havia estat escrit. La bona fe dels lectors d'articles d'opinió fa que creguin que allò que s'ha escrit és el que l'articulista pensa. En canvi, una lectura astutament política del columnista, obliga a tenir present tant l'estratègia personal del qui escriu, com la posició relativa que ocupa en el camp polític. Per això, no és el mateix escriure en un diari que en un altre, i és notori que segons el mitjà, el columnista escull temes, estils i segueix estratègies diverses. De fet, l'opinió política és la manera de fer política amb l'opinió. No es tracta pas de denunciar dobles jocs i manques de coherència. Jo mateix recordo, quan era subdirector d'opinió a l'Avui, les dificultats per fer entendre a algun dels col·laboradors que alhora ho eren d'altres diaris de més tirada, que no volia que per a l'Avui escrivís sobre temes casolans (la correcció en l'ús de la llengua, les tradicions, els aniversaris d'homes il·lustres,...), mentre reservava per als altres els articles amb reflexions sobre qüestions de filosofia política o sobre dels canvis en el panorama mundial. Per que un diari apareixia, contra tota voluntat, com el lloc adequat per al localisme, mentre l'altre ho era per a l'universalitat? Com es produeix aquesta especialització territorial de la política? Per que, en un altre cas que serà comentat més endavant, el president Pujol escollia La Vanguardia per fer unes declaracions sobre la polèmica declaració del Parlament de Catalunya sobre el dret a l'autodeterminació de Catalunya, un dels conflictes que analitzaré, en un territori ideològicament advers en aquella qüestió, i no un altre diari més favorable? És absurd pensar que havia estat una decisió ingènua. Al capdavant, si hagués volgut fer unes declaracions per a tota la premsa, hauria convocat una agència de notícies. I és que triar on es diuen les coses, és tan important com dir-les.

També en aquella mateixa ocasió, el president Pujol, de manera calculada, va aprofitar un viatge a Washington per esmenar la plana al Parlament de Catalunya.

Vet aquí, doncs, què vull dir quan parlo de la política de paper. Hi ha un gruix substancial de l'acció política que necessita la premsa com a terreny de joc i, alhora, la disposició dels terrenys de joc i els seus equilibris, és a dir, el paper dels diversos diaris en competència, són part essencial del mateix joc de la política.

3. UN CERT MODEL DE PREMSA

Un dels fets més interessants de la transició del franquisme a la democràcia va ser el paper que hi va jugar la premsa. S'ha parlat força dels papers de l'Exèrcit, de l'Església i de la Banca -és a dir, dels poders fàctics-, i s'ha estudiat poc el paper que hi va tenir la premsa. En molt bona part, precisament perquè qui ha produït discurs sobre la transició ha estat la mateixa premsa, o han estat periodistes qui n'han fet la crònica. I no és fàcil que la premsa es pugui, o es vilgui, fer un veritable autoanàlisi.

Sigui com sigui, la premsa va tenir un paper de primer ordre en tot el procés polític i, en alguns aspectes, va la seva influència va ser superior a la d'aquests altres poders fàctics. I va ser així perquè, fonamentalment, la transició va ser un procés de reinterpretació, de reinvençió, en definitiva, d'alternació de consciències polítiques. Un procés bastit sobre oblits sistemàtics i amb memòria inventada. Una ingent tasca de reconstruir una memòria col·lectiva, però sobretot d'esborrar-ne la prèvia. I, en aquesta necessitat d'inventar una realitat política i un discurs nou, la premsa va ser-ne l'instrument privilegiat. I això la va encimbellar a les altures del poder.

Per tant, no és estrany que en aquest període polític es produeixi un procés de transformació accelerat en el món periodístic: de desaparicions de capçaleres, d'aparicions estelars de nous títols, de creació de noves empreses editores, de canvis sistemàtics en les direccions dels diaris, etc, que no s'expliquen només per adequacions empresarials als nous temps i les noves competències.

La premsa, en el postfranquisme, havia de trobar el seu nou estil de jugar. I aquesta manera de fer havia de ser radicalment diversa de la que havia seguit els darrers anys de dictadura. En el periodisme de finals del franquisme hi havia molta militància política en els seus quadres relativament emmascarada. La premsa, al capdavant com tantes altres

institucions, també havia jugat un paper de suplència de la política, en un règim que se'n podia fer per les vies normals. Les vocacions polítiques buscaven espais alternatius, i s'infiltraven en organitzacions de tota mena des de les que podien fer política clandestina. Res a dir. Tanmateix, els dirigents de moltes associacions culturals i religioses van saltar directament a l'arena política tan bon punt aquesta va restar oberta a les noves i velles organitzacions polítiques democràtiques, deixant en alguns casos aquelles primeres organitzacions decapitades. En canvi, en el terreny de la premsa -és més una hipòtesi que aventuro, que no pas una tesi demostrada-, simplement hi va haver un relleu en les menxetes. De manera que els diaris, a través de l'ascensió de determinats periodistes amb vocació política als llocs de direcció, van seguir jugant un paper polític. De fet, ara potser encara més obertament polític que abans, en la mesura que els periodistes amb vocació política en controlaven els equips de direcció, passant davant d'aquells que havien arribat al periodisme per les vies tradicionals de l'ofici. Potser això explicaria coincidències no atzaroses com el fet que, encara a començaments dels anys 90, tres directors dels sis diaris d'informació general de Barcelona haguessin compartit la mateixa organització política en la seva etapa universitària.

En concret, el compromís polític de la premsa durant la transició no es va limitar a ser una aposta per la democràcia, sinó a favor d'un model de transició en particular. Hi va haver unanimitat, i la premsa -i els altres mitjans de comunicació- van acceptar de participar en esborrar la memòria del franquisme per fer possible un procés de canvi sense ruptura, que demanés passar comptes a ningú. Les fotografies d'arxiu i els curriculumns franquistes de molts actors polítics de la transició van quedar al fons dels calaixos. Simultàniament, molts dels seduïts pels radicalismes d'esquerres van descobrir l'encant del liberalisme i del mercat, models que habitualment s'ajustaven millor als seus orígens de classe i a les seves expectatives professionals de futur.

Des de 1982, data en la que es considera tancat el procés de transició pròpiament dit -sempre, en tot procés de transformació socio-política queden "serrells" pendents-, els canvis en l'espai de la premsa escrita han estat menors, especialment a Catalunya. I, en qualsevol cas, les noves capçaleres i les desaparicions, mai no han afectat els equilibris generals. Es podria dir, en un cert sentit, que la premsa va fer la seva transició molt ràpidament, però que va quedar atrapada en un model *transicional*, pensat per fer una feina molt concreta. Això voldria dir dues coses: primera, que la premsa hauria quedat *sobrepolititzada* en quant als continguts informatius; i segona, que els equilibris ideològics que representa són els de principis dels vuitanta, més a Catalunya que no pas

a Espanya, on en els darrers dos anys hi ha hagut novetats importants, i on prodria parlar-se, efectivament, d'un desbloqueig del model de premsa *transicional*. La qüestió, que no sé respondre, és si el model de premsa que actualment hi ha a Catalunya és estable i es correspon a la societat a la que es dirigeix, o bé si té pendents alguns canvis de fons.

Més en concret, per *sobrepolitització* -que considero que és la debilitat principal d'aquest model de premsa- entendria el següent: a) una sobredimensió de la informació sobre política internacional que reflecteix una reacció molt sensible a l'obertura política cap a l'exterior, pròpia d'aquells primers anys, i que no es correspon a les proporcions que trobaríem a altra premsa europea; b) un grau d'interdependència entre premsa i política que ha près i pren llibertat a uns i altres, i que es tradueix en allò que des del meu punt de vista seria un excés de *promiscuitat* en les seves interrelacions; i c) un excessiu intervencionisme en el joc polític, o si es vol, l'assumpció incondicional per part de la premsa del paper de participar activament en la política, i no simplement com a àrbitre, o com a corretja de transmissió dels seus interessos, sinó com a motor i garantia de bon joc.

El període que analitzo en el llibre s'acaba el 1992 amb la ressaca dels Jocs Olímpics de Barcelona, i perquè també s'acaba el primer gran període d'estabilitat política espanyola, sota el signe del PSOE. El final d'aquesta etapa se certifica amb les eleccions del 6 de juny de 1993, i assenyalen els primers indicis de putrefacció el primer semestre de 1994, amb alguns escàndols polítics que haurien fet caure qualsevol govern de l'Europa occidental. Però el final de la bonança, en definitiva, és el setembre de 1992. Fins llavors, tot anava prou bé, i les preguntes per l'endemà dels fastos del 1992, eren considerades una impertinència. L'incendi, però, del que havia de ser el pavelló emblemàtic de l'Expo-92 de Sevilla, el dels Descobriments, va ser tota una advertència del que vindria després.

4. EL NACIONALISME ESPANYOL DESACOMPLEXAT

He sostingut que la política té una realitat dèbil, en el sentit que té una gran component retòrica. He afirmat que aquesta dimensió discursiva de la *realitat* política se sostenia, principalment, en el paper que hi jugava la premsa. També he considerat que aquest paper de la premsa s'ha estabilitzat en el model que es va construir durant la transició a la democràcia, un model que arriba, com a mínim, fins a finals de 1992. Ara,

hi he d'afegir que l'especificitat política d'aquests dotze anys que van del 1981 al 1992, va ser la de la rehabilitació d'un nacionalisme espanyol desacomplexat. En particular, a Catalunya, el combat polític a la premsa en aquests anys s'orienta, en molt bona part -i potser en la part més decisiva-, en exigir al nacionalisme, concretament als governs de CiU, i molt especialment al president Jordi Pujol, mostres explícites i constants d'adhesió a aquest nacionalisme espanyol.

Així, tampoc no ha d'estranyar que el daltabaix posterior a 1992, també hagi estat percebut subjectivament com una crisi "nacional". I les alternatives polítiques, fins i tot més enllà de posar l'èmfasi en la crisi econòmica -que era el problema més immediat, urgent i directament perceptible-, han recolzat la seva acció d'erosió política al PSOE en l'accentuació de la crisi política general i sobretot en provocar un anticatalanisme que no feia altra cosa que tornar a qüestionar, en un procés d'autocompliment de profecia, la solidesa de la realitat nacional de l'Espanya que ells pretenen salvar.

Tornem al 1981, però, quan es van establir les bases sobre les que a l'any següent guanyaria el PSOE. I sóc del parer que va aconseguir la victòria en aquelles eleccions d'octubre de 1982 no tant per la promesa d'un model d'esquerres -que també-, sinó sobretot com a portador de la recuperació de l'orgull espanyol. I, tot i que des del punt de vista de la prova científica potser no té cap valor definitiu, a mi en sembla d'una intuïció claríssima, d'algú que observa amb perspectiva, aquella definició del The New York Times per referir-se al vencedors: "uns joves nacionalistes espanyols".

Naturalment, això no queda contradit pel fet que el PSOE i els seus governs hagin estat tan crítics amb el nacionalisme de les nacions sense Estat, tant amb el de les que actualment formen part d'Espanya, com amb el de les que són en altres coordenades geogràfiques i polítiques. Els darrers anys han tornat a emergir els moviments de reivindicació nacional, especialment a l'Europa central i de l'Est, i no és estrany que a cap dels estats constituïts no els hagi fet cap gràcia. Però els governs del PSOE, igual que els governs de qualsevol altre dels estats europeus, han estat, són i seran nacionalistes. En una ocasió, el president Felipe González, en una intervenció al Parlament espanyol, insistia en el fet que ell no era nacionalista, sinó un patriota espanyol. Vet aquí la lliçó, doncs: el patriotisme és el nacionalisme dels nacionalistes amb Estat propi, mentre que el nacionalisme és el patriotisme dels patriotes sense estat propi. Per tant, si cal, ho repetiré amb aquest altre concepte: el període de majoria absoluta del PSOE a Espanya ha significat deu anys de

patriotisme espanyol desacomplexat.

Des del punt de vista de l'estructura política de l'Estat, el model autonòmic proposat per la Constitució del 1978, a banda del fet que s'hagi interpretat amb poca o gens benevolència i que, amb estratègies legalistes, se n'hagi anat vulnerant l'esperit inicial, en el fons sí que ha creat realitat política nova. Però no l'esperada. Perquè si bé no ha aconseguit satisfer les nacions històriques, en canvi ha contribuït decididament a crear unes noves èlits polítiques locals, aspirants a les quotes de poder regional que els acabaven de regalar sense ni haver-lo demanat. I, naturalment, aquestes èlits han desenvolupat les seves pròpies expectatives i exigències, fins al punt que no és difícil de preveure que, a mig termini, els problemes *autonòmics* seran més greus entre l'Estat i les noves Comunitats Autònomes, que no pas amb les històriques. I, encara més, essent que els interessos regionals no tenen una tradició pròpia, és a dir, que no tenen partits regionals específics, és probable que les tensions territorials siguin utilitzades segons les conveniències polítiques dels partits segons que alhora coïncidixin en el govern o no de l'Estat i aquestes comunitats autonòmes.

Per altra banda, quinze anys de Constitució no semblen haver contribuït a canviar els esquemes mentals dels ciutadans espanyols, que s'han seguit mostrant dòcils a qualsevol intent de manipulació -i n'hi ha hagut a balquena- apel·lant als seus sentiments nacionals unitaris i anexionadors sense matisos. La defensa d'una sobirania única - encarnada físicament per la monarquia- i d'un territori indivisible i políticament homogeni, han perdurat sense trontollar. L'administració central, dirigida pels successius governs de Felipe González, ha demostrat ben poca voluntat de reconeixement de la diversitat nacional de l'Estat, i ha calgut arribar a una situació de debilitat política i de necessitat de suport parlamentari de CiU per començar a sentir a parlar amb educació als socialistes espanyols dels partits nacionalistes. Tanmateix, la conversió és tan interessada que no em sembla gens llunyana la possibilitat que tornin a perdre les simpaties i les boes maneres pels nacionalistes bascos o catalans.

Els deu anys de reconstrucció nacional espanyola, sota la batuta del PSOE, ha aconseguit fites simbòliques i pràctiques notables. Des de l'establiment d'una nova Festa d'Espanya a partir de 1987, que s'afegia a la prèvia de la Constitució, fins a les normatives sobre televisions privades o televisió per satèl·lit, que han marginat, definitivament, la possibilitat de reconèixer en les preses de decisió política més que en les paraules, la realitat plurilingüística, i en el fons, plurinacional, de l'Estat.

El que m'interessa, en especial, és com es va traduir en aquesta dècada el combat a Catalunya a favor de la reconstrucció nacional d'Espanya, amb el fet advers d'un govern *regional* nacionalista que s'havia proposat, a la seva manera, l'objectiu de renacionalitzar Catalunya. Un conflicte entre dos processos de reconstrucció nacional, l'espanyola i la catalana, que sobre el paper -constitucional- no haurien de ser contradictoris, però que a la pràctica s'han demostrat incompatibles.

Aquest combat es podria analitzar en plans molt diversos. En els esquemes mentals que s'han sedimentat a través de l'espai televisiu i els seus partiulars equilibris, en la cultura de massa predominant a l'Estat, en els preceptes legals que s'han anat desenvolupant, o a través de les sentències del Tribunal Constitucional, i de mil maneres més. Però aquest llibre vol situar l'anàlisi en el terreny mateix de l'acció política expressada en els combats a la premsa. Es tracta de veure com s'ha traduït, a la pràctica, en tota una sèrie de conflictes simbòlics, aquesta voluntat d'espanyolització de la política catalana. I, d'altra banda, veure com ha jugat les seves cartes el nacionalisme català que ha governat des de 1980 en les situacions de conflicte, és a dir, en els envits que li ha fet el nacionalisme espanyol.

5. L'ANÀLISI DE CASOS

De conflictes polítics entre els nacionalismes espanyol i català, des de 1982, n'hi han hagut de tota mena i gruix. I quan la tensió no tenia una base estrictament nacionalista, sovint en quedava impregnada del tot en les seves formes. Per exemple, el cas de Banca Catalana de 1984, pel que es pretenia processar el president Jordi Pujol just després que guanyés les segones eleccions per majoria absoluta, no es pot estudiar sense tenir presents les variables polítiques pròpies d'un conflicte nacionalista, encara que, hipotèticament, a l'arrel hi hagués també altres tipus de problemes. En aquest cas mateix de Banca Catalana, per exemple, decidir si a l'arrel de tot hi havia un problema polític de tipus nacional o bé només de gestió bancària, ja ha estat una opció que, entre els qui l'han estudiat, s'ha prè més per afinitats polítiques que no pas estrictament tècniques.

En aquest llibre es considera, però, que el primer gran conflicte nacionalista va ser el que va desencadenar la publicació del Manifiesto dels 2300. Just després del cop d'estat del 23 de febrer de 1981, i just abans de l'intent d'aprovar una llei d'harmonització dels processos

autonòmics (LOHAPA). I tot que el fet és anterior a la victòria del PSOE, tot aquest conjunt de fronts oberts, opino que van definir les possibilitats d'arribada d'aquest al poder, i les condicions de partida amb les que es va trobar.

Em sembla que és força exacte dir que fins els fets de Banca Catalana, el 1984, no hi van haver conflictes públics exagerats, per la prudència d'uns i altres. Potser escaramusses i prou, com la que es recull de José María Calviño i les seves opinions sobre el cràcter antropològic de les futures televisions autonòmiques. Però després de 1984, la tensió entre els dos governs nacionalistes va créixer molt, i sobretot es va explicita. Des de llavors, el difícil ha estat escollir quins casos podien ser més interessants, a causa de l'abundor de polèmiques. Finalment, la decisió l'he prèls buscant, primer, una certa distribució homogènia en el temps, més carregada però els darrers anys; en segon lloc, una diversitat temàtica que no fes repetitives les anàlisis; i tercerament, la presència de la polèmica a la premsa.

Em convé dir, en darrer lloc, que l'anàlisi que s'ofereix a continuació no és de cap manera ni un treball de recerca estrictament sociològica, ni exactament d'investigació periodística. Que en d'altres ocasions m'hagi sotmès al rigor i la disciplina d'una perspectiva tan apassionant com ho és la de la sociologia, no vol dir que alguna vegada no me'n pugui escapar, encara que sovint se'm noti el gep. I, pel que fa al periodisme d'investigació, això més aviat hauria d'entendre's, al revés, com un treball de "periodisme investigat". Hi abunden observacions, en el transcurs de l'anàlisi, que voldrien ser fetes des d'una perspectiva sociològica, en el sentit que haurien d'ajudar a desemascarar estratègies de poder presentades com a informació periodística. Però no he volgut en cap cas dissimular quin era el meu propi punt de vista polític. Sóc del parer que el fet que no m'hagi refugiat en una aparent neutralitat política, farà possible una aproximació més neutral per part del lector, que no cal que comparteixi els meus punts de vista per adonar-se del joc que es desvela. I és que sovint, les simulacions d'objectivitat científica són subtils estratagemes de manipulació ideològica davant de les que el lector innocent no pot defensar-se. En aquest llibre, qui no estigui d'acord amb els meus punts de vista polítics, els podrà posar a part perquè són evidents, i en canvi el lector podrà compartir confiadament el descobriment de jugades que només la perspectiva del temps, la comparació dels estils d'informar, els silencis i les obsessions dels editorialistes, poden desemascarar.

La pretensió principal d'aquestes pàgines, doncs, és la de posar junt

allò que només ha sigut políticament eficaç, en el seu moment, si es llegia per separat; de fer simultanis uns discursos polítics que només són públicament acceptables si els separa un temps prudencial, perquè plegats es tornen escandalosos; de comparar estratègies que només en l'acarament es poden descobrir com a tals.

No hi ha exhaustivitat en els temes tractats. He cregut que calia fer proporcional l'esforç documental amb els objectius que es tenien i amb els possibles resultats, de manera que no acabés matant mosquits a canonades. Certament, jo he treballat amb un material -més de dos mil documents, sobretot articles d'opinió i editorials- més complet que el que aquí queda citat. Però de cap manera no podia llegir detalladament deu anys de premsa catalana. I fins i tot puc haver passat per alt algun article d'aquells que marquen època, encara que he procurat evitar-ho.

En general, he destacat les línies editorials i d'opinió, però quan ha convingut he recorregut a la informació, posant una especial atenció en els titulars, que solen ser, per ells mateixos, pistes força clares de la línia editorial del mitjà.

L'objectiu que hi ha a l'arrel del llibre, en definitiva, no és el del científic ni tampoc exactament el del l'analista polític que fa política des de la tribuna d'autoritats, sinó que hi ha una clara intenció de polemitzar amb la realitat política mateixa, des de fora, però amb respecte i interès. Si es vol, hi ha sobretot intencions desenmascaradores i relativitzadores, que són l'espuma necessària de tot descobriment científic. Però no em quedo en aquest estadi, sinó que voldria que s'hi descobrís una sincera voluntat de compromís amb el país, la seva premsa i la seva política, amb les corresponents dosis de crítica i denúncia.

Hi ha també el desig explícit d'inocular el virus del dubte entre els llegidors de diaris, i de despertar el cuc de la curiositat entre els qui no en llegeixen. És a dir, m'agradaria que més ciutadans del meu país llegissin diaris, però que n'hi haguessin menys que els llegissin amb beateria. Seria la manera de ser més exigents amb la nostra premsa, i fer-li la feina més difícil: o sigui, de fer-la millor.

I m'agradaria aconseguir interessar més ciutadans per la política. El distanciament de la política és el resultat d'aquell escepticisme del que abans parlàvem. Però sobretot hi ha un problema fonamental de comprensibilitat, d'intel·ligibilitat. Certs graus de confusió estic segur que són creats a propòsit per despistar l'electorat i deixar-lo indefens i fer-lo manyac a les crides electorals. La confusió general estalvia la crítica en particular. D'altra banda, el desinterès també té relació amb una excessiva transcendentalització del fet polític. Si només es pot parlar de

política amb posat greu i cara de pomes agres, malament. La nostra política tampoc no és normal encara, perquè paeix molt malament l'humor. I en tot, només l'humor torna a posar les coses al seu lloc, també en política.

Per això també cal saber llegir les pàgines següents amb bon humor. Qui pensi que s'hi farà mala sang, si em vol fer cas, que ho deixi córrer.

CAPÍTOL 2

2.300 INTEL·LECTUALS PER A UN MANIFIESTO

1. POLÍTICA I TEATRALITAT

Feia quinze dies de l'intent de cop d'Estat protagonitzat per aquell guàrdia civil que semblava que s'havia escapat d'una sàtira dels Joglars. Tejero, el guàrdia civil, era l'actualització en imatges d'una Espanya que no es resignava a desaparèixer de la foto. Dic, molt a consciència, de la *foto*, i no del *mapa*, perquè el cert és que del mapa ningú no els n'havia fet fora. Era només a la foto, que no sortien. En aquella duríssima batalla per esborrar la memòria de l'Espanya franquista, i per mirar d'anar projectant en la memòria visual dels espanyols -que encara eren més súbdits que no pas ciutadans- un nou perfil d'aparença democràtica i moderna, convenia molt que als militars i a la Guàrdia Civil, encara que fossin els mateixos -o precisament perquè ho eren- no se'ls veiés gaire.

I, paradoxalment, el cop d'Estat del 23 de febrer de 1981 va ser, sobretot, un cop d'Estat teatral i televisiu, d'un exhibicionisme desmesurat. Sense la imatge del tricorni a la tribuna del Parlament espanyol, sense el crit de "*Todos al suelo!*", sense l'espectacle dels diputats segrestats, aquell cop d'Estat hauria estat més creïble. És a dir, que sense veure'l, podia haver semblat més greu, més seriós. I en canvi, la seva teatralització el va fer aparèixer com a dominable, circumstancial, anacrònic.

Deixaré de banda les qüestions sobre "qui -o què- hi havia darrera", sobre "qui en sabia alguna cosa", i de "què no s'ha explicat mai". Fins i tot puc acceptar que tot plegat va ser relativament anecdòtic, i en el fons irrellevant, perquè, aquell intent militar, sembla que als anys vuitanta mai no podria haver tingut un èxit durador, i perquè era l'últim estertor d'un món agonitzant. Tot i que si era tan insignificant, a què ve la suposada transcendència de la intervenció reial? I si anava gros, qui era el guionista i director d'una posada en escena tan reeixida que necessitava tot un rei per a suspendre la funció? I encara, tot i el poc interès que té des d'un punt de vista històric fer-se aquesta mena de preguntes, podria pensar-se si no hauria convingut més que el *tejerazo* hagués tingut èxit, posem per cas, durant un parell de mesos, perquè llavors certament s'hauria fet imprescindible tramatar una ruptura completa amb el règim anterior. Però això és política ficció.

El cas és que el cop fracassà... però només en la imatge. Per aquella mateixa paradoxa que abans esmentava del caràcter teatral, en realitat el cop no va anar tan malament a l'hora d'aconseguir alguns canvis de rumb importants en la direcció de la transició política. Segons com, es podria dir que va acabar essent el cop de gràcia que havia de liquidar definitivament l'obertura de la transició, i per tant, també les possibilitats de desenvolupament del model autonòmic tan poc precís que dibuixaven la Constitució i els Estatuts. I ni que resultés que el cop del 23-F tingués menys significació política de la que se li va acabar atribuint -tal com abans suggeria-, al capdavant va ser un magnífic pretext per a justificar aquell final tèrbol i precipitat de la transició a la democràcia.

Hi ha diversos indicis que algun dia caldrà estudiar, si es pot, a fons. Per exemple, el canvi de posició d'UCD i el PSOE en relació a l'entrada a l'OTAN, en el sentit que és l'única modificació que Leopoldo Calvo Sotelo introduí en el seu discurs d'investidura -que no havia arribat a poder fer precisament per la intervenció de Tejero a mitja votació-. O bé, l'exclusió dels nacionalistes catalans de l'estratègia política dissenyada a partir d'aquell 23-F, i que donaria lloc al projecte de llei per a la harmonització autonòmica (LOHPA), com a resultat del "pacte autonòmic" entre UCD i PSOE.

Doncs bé, en aquest marc de teatralitats que constituïen la veritable naturalesa de la realitat política del moment, just al cap de quinze dies, es publica el "*Manifiesto por la igualdad de derechos lingüísticos en Cataluña*" al Diario16. Com diria Carles Sentís a *El vaso enturbiado* (La Vanguardia, 29 de març de 1981,), en una clara expressió d'enuig per l'embolic que s'afegia a una situació ja prou complicada, "*éramos pocos y parió la abuela*".

Dubto molt que el *Manifiesto* formés part de cap campanya política específica, dissenyada per a formar part del "clima d'enrarament polític que vivia el país", tal com el qualificava l'Avui, en el que certament totes les pedregades anaven a parar sempre cap la qüestió autonòmica. No formava part, doncs, de cap campanya ben calculada, encara que amb tota evidència fou un element més que s'afegia a la campanya general permanent que, superades les primeres incerteses de la transició, tenia per objectiu el resituar -en aquest cas, de fer tornar enrera- algunes de les expectatives autonòmiques creades, i en particular les dels catalans.

El *Manifiesto* portava data del 25 de gener, i al marge de si això indicava el dia que s'havia escrit, o el dia que s'havia fet arribar a la premsa, -no queda clar, en un *manifiesto* que ha de ser passat a signatura de 2300 individus, què pot significar una data tan precisa-, el cas és que permetia situar la iniciativa com a anterior al cop d'Estat. I ben

segur que era així.

Però potser per tal de contribuir més eficaçment al joc de teatralitats polítiques generals que abans esmentava, el document era publicat en una secció del *Diario*¹⁶ del dia 12 de març, titulada *Disidencias*. Ara, doncs, resultava que un manifest que era una advertència contra la direcció que prenien o que podien prendre les primeres decisions en matèria lingüística de Generalitat de Catalunya acabada d'estrenar, se'l presentava com a *dissident*. És a dir, un manifest políticament conservador, a favor de l'*statu quo* lingüístic anterior, el del mateix règim franquista, era presentat com a progressista. El gran joc de la confusió i els disbarats començava.

L'interès del *Manifiesto* anava més enllà del valor que li podien donar l'anomenada d'alguns dels seus signants, o el pes de l'argumentació adduïda. I el seu interès va ser gran, més enllà de les pràcticament nul·les conseqüències que va tenir a Catalunya en el clima de convivència que se suposava que podia posar en perill. De fet, no va passar res. Excepte, és clar, el debat polític que va encendre. Una polèmica que, efectivament, va acabant marcant el principi de l'ofegament d'un camí polític de reconstrucció nacional que per a molts, en aquells moments, encara era francament esperançador.

2. QUÈ DEIA EL MANIFIESTO?

El *Manifiesto* era redactat en termes que en podríem dir genèricament positius: es proposava la finalitat "*de restaurar un ambiente de libertad, tolerancia y respeto entre todos los ciudadanos de Cataluña, contrarestando la actual tendencia a la intrasigencia y el enfrentamiento entre comunidades, lo que, de no corregirse, puede originar un proceso en el que la democracia y la paz social se vean amenazadas*". Fins i tot asseguraven que no partien de prejudicis anticatalanistes, sinó simplement de la constatació de fets empírics. I en aquest sentit, no mentien del tot. És a dir que, els temors, vistos els seus interessos objectius, eren raonables, o els ho podien semblar: un procés de progressiva catalanització lingüística de la societat, significaria una veritable murga per als qui mai no havien hagut de fer cap esforç en aquest terreny. La normalització dels uns havia de ser, per força, la *desnormalització* dels altres.

Era cert que després dels anys de dictadura, a Catalunya s'havia posat en marxa una política modesta, en recursos i poder, però en aquells moments molt coratjosa, de reconstrucció nacional. I per tant, de normalització lingüística. Aquesta normalització s'havia iniciat en el marc

escolar, tant en l'ensenyament de la llengua com en l'enseyament en la llengua, i era previsible que en el futur es fes extensiu a d'altres terrenys fins a convertir el català en la llengua *pròpia* del país, tal com constava a l'Estatut.

El problema confessable, pels redactors del *Manifiesto*, venia del temor que la llengua catalana acabés essent l'única: "*no hay ninguna razón democrática que justifique el propósito de convertir el catalán en la única lengua oficial de Catalunya*". I els ho feia pensar fets tan *contundents* com aquests: la presentació de comunicats i documents de la Generalitat només en català, l'ús del català a les reunions "oficials", retolacions en català en establiments públics, o algunes declaracions, com les de responsables del Col·legi de Doctors i Llicenciats, que l'octubre de 1980 havien impulsat una campanya per aturar la descatalanització de l'enseyament mitjà i evitar que el català fos una simple assignatura marginal afegida al curriculum escolar.

Els autors del *Manifiesto* no només trobaven democràticament exigible la igualtat de drets en l'ús de les dues llengües, avalada segons el seu criteri, a més, per la Constitució i l'Estatut, sinó que mostraven la seva preocupació "generosa i desinteressada" pel fet que aquella incipient marginació del castellà estés empobrint -deien- de manera clara la situació cultural general de Catalunya. I el fet que el govern de la Generalitat protegís quasi exclusivament les manifestacions culturals fetes en català, segons els redactors del *Manifiesto*, era just la causa d'aquest empobriment, perquè "*la creación cultural en castellano es también un enriquecimiento para Cataluña*".

El *Manifiesto* es començava a embolicar, però, quan semblava voler apel·lar a sensibilitats que es podrien qualificar de políticament "insanes" per part de la població immigrada. S'acusava, per exemple, de menyspreu a la població immigrada: "*se dice sin reparo que (...) los inmigrantes no tienen cultura*". S'afirmava, en una exhibició de mala memòria històrica, que les cultures catalana i castellana "*durante muchos siglos han caminado juntas construyendo un patrimonio cultural e histórico común que hoy deberíamos, más que nunca, afianzar*".

A partir d'aquí, passaven a afirmar l'existència d'una comunitat lingüística i cultural espanyola específiques: "*Resulta, por tanto, insostenible, pretender que esa inmensa mayoría de inmigrantes, que comparte la lengua española, no forma una comunidad lingüística y cultural*". Si el problema era que el català encara estava en situació minoritària, els signants del *Manifiesto* reptaven els catalanoparlants a ser capaços, en tot cas, de desenvolupar els propis recursos, però sense empobrir la llengua espanyola. Combatre a favor de la llengua, però amb les mans lligades a l'esquena, com si diguéssim. En aquest punt cal fer

notar que, si bé en la primera part del document es parlava només de llengua castellana -tal com ho fa la Constitució-, en aquesta segona part, obertament demagògica, la llengua passava a ser l'*espanyola*. Probablement, es tracta d'una part escrita per un segon redactor més bel·ligerant.

D'un segon redactor més bel·ligerant, o del mateix que se li anava escalfant la sang, perquè ara ja acusava d'instrumentalitzar la llengua com a arma discriminatòria utilitzada per part de la burgesia catalana per tal estalviar-se determinades reivindicacions legítimes, que "*no quiere o no puede satisfacer, aunque la deuda que la sociedad catalana tiene para con la emigración sea inmensa (...)*". I, per si no quedava clar, esmentaven les condicions laborals i fins i tot els morts d'accident de treball durant el franquisme, com a part del deute contret. Una idea ben macabra, doncs: pagar els morts d'accident laboral amb la renúncia a la llengua!

El *Manifiesto* s'acabava amb una lliçó de democratisme: "*Cataluña, como España, ha de reconocer su diversidad si quiere organizar democráticamente la convivencia. Es preciso defender una concepción pluralista y democrática, no totalitaria, de la sociedad catalana, sobre la base de la libertad y el respeto mútuo y en la que se pueda ser catalán, vivir enraizado y amar Cataluña, hablando tanto en catalán como en castellano*".

3. AMB LES MALETES PER DESFER

El *Manifiesto* deia veritats i mentides. Però des del meu punt de vista, el més greu no eren les mentides, sinó les veritats. Perquè era mentida la gravetat de la situació que dibuixaven, i les discriminacions que se suposava que es feia a una part dels catalans. I era mentida la suposada decadència i empobriment cultural de Catalunya, per exemple. Però la veritat era que, efectivament, aquests professionals que majoritàriament provenien del món de l'ensenyament, i que per tant tenien en la llengua el seu instrument de treball fonamental, veien amenaçada la seva situació de domini objectiu que fins llavors havien exercit. Ells mai no havien hagut de menester el català per a res, i en canvi ara es podien sentir simplement incòmodes en una reunió de les que en deien *oficials* -se suposa de les convocades per la Conselleria d'Ensenyament, o en una junta de facultat universitària mateix,...-. I ja en tenien prou per queixar-se. Fins ara havien pogut perdonar la vida als qui parlaven català, mostrant l'habitual magnanimitat i condescendència del *bon dominador*, i en canvi podia ser que a partir d'aquell moment haguéssin d'anar a cursos de reciclatge per aprendre la llengua del país, mal que només fos

per haver de fer possible als catalanoparlants la igualtat de drets que reclamaven per a ells. I aquesta pèrdua de la posició lingüísticament dominadora, del preu regalat a què els sortia tanta tolerància i magnanimitat amb els catalans, efectivament, era la que tot just podia veure's amenaçada a mig i llarg termini. I és que la pell dels amos és delicada, valga'm Déu, i ja cridaven el mal temps abans de veure núvols.

Una de les millors anàlisis del *Manifiesto*, en el sentit que era la que posava l'accent en el punt veritablement central, la va fer la Maria Aurèlia Capmany. Amb tota la duresa, i sense dramatitzar. A l'Avui escribia un article, *A 2300 intel.lectuals, que ja és dir* (17 de març), que posava el dit a la nafra: "(...) cal distingir entre *immigrant* i *destinat*. Els immigrants vénen perquè volen venir i tenen la intenció de quedar-se; això els dóna un estat d'esperit del tot diferent del destinat, que no té gens de ganes de quedar-se i que, com és lògic, no desfà les maletes culturals". Efectivament, molts dels signants no havien desfet les maletes, i potser per això els va ser tan fàcil anar-se'n desseguida.

Hi hagué, és clar, les respostes oficials dels responsables polítics i de les èlits culturals, que són els qui tenen l'obligació de fer-ho. Però la seva resposta ja era d'un altre tipus ben diferent. L'argument central, d'aquestes respostes era el desmentiment del fet que el castellà estigués malament. Una resposta a la defensiva, i ben educada, en el sentit que volia evitar un enfrontament directe. És a dir: es responia a les mentides del document, a la part més fàcil i dèbil del *Manifiesto*, però s'evitava parlar de les veritats, del problema essencial. I la qüestió de fons era que el *Manifiesto* no parlava d'un país on el català havia de ser la llengua *pròpia*, sinó que simplement s'emparaven en les ambigüitats legals per proposar la quimèrica concreció d'un model sociolingüístic impossible: el d'un *bilingüisme* al 50 per cent, o encara pitjor, al de qui tingui més força. En aquesta qüestió, a més de catorze anys vista, no es pot pas dir que haguem avançat gaire, i encara hi ha qui parla de bilingüisme amb el mateix atreviment de llavors.

4. LES RESPOSTES A LA PROVOCACIÓ

El president Jordi Pujol, en una referència indirecta al *Manifiesto*, l'endemà mateix recordava que, de moment, només hi havien 156 escoles a Catalunya, d'un total de 3800, que fessin l'ensenyament en català (Avui, 13 de març). Joan Raventós, primer secretari del PSC, i al mateix diari, condemnava el document, tot i que aprofitava per "fer esment que una política inhàbil [la de la Generalitat] en el tractament d'aquest problema

pot ser un element més que contribueixi a la proliferació d'aquestes iniciatives". Alhora, feia saber que "l'actitud dels socialistes" era la de "crear les condicions per a assolir la igualtat plena de les llengües catalana i castellana quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya". Potser convé recordar que, segons l'encapçalament del *Manifiesto*, tal com el publicava *Diario16*, entre els firmants hi havia en quart lloc Santiago Trancón "escritor, PSC-PSOE", i Jesús Vicente -sisè- "diputado provincial del PSC-PSOE por Barcelona", i diversos membres de FETE-UGT. Tanmateix, és cert que el dimarts 17, l'executiva nacional del PSC feia pública una declaració d'inequívoca condemna, en la qual destacava també "el context d'una ofensiva de les forces centralistes contra l'autonomia de Catalunya, aprofitant cínicament l'oportunitat del cop d'Estat del passat 23 de febrer". I insistia en la denúncia del perill de divisió del poble de Catalunya d'iniciatives com el *Manifiesto* que, objectivament, ajudaven "els sectors reaccionaris i centralistes que, intentant capitalitzar el 23 de febrer, estan lliurant avui la més gran ofensiva contra els processos autonòmics tot just encetats" (Avui, 18 de març).

Francesc Frutos, llavors secretari general del PSUC, en resposta al *Manifiesto*, declarava que no calia pas restaurar "un ambient de llibertat, tolerància i respecte entre tots els ciutadans de Catalunya" senzillament perquè "aquest no s'ha perdut" (Avui, 13 de març).

En canvi, i en contrast amb tots els primers, un portaveu de la secretaria de premsa dels Centristes de Catalunya, ho aprofitava per declarar que el seu partit es "reafirma en la seva creença que, en la qüestió de la llengua, qualsevol intent de forçar o accelerar determinades situacions pot resultar enormement perillós". A més, acceptava la realitat del problema plantejat en el document, assegurava que el document no contenia prejudicis anticatalanistes, i que ells vetllarien per tal que no s'imposés per força la utilització d'una llengua. En definitiva, sortien en defensa del *Manifiesto*: "Centristes creu que el manifest no s'ha d'interpretar malament...". L'endemà dia 14, però, *El Periódico* publicava les declaracions en sentit contrari del president de Centristes, Anton Cañellas. Per ell, el document "es desestabilizador. Es una operación manipulada con intereses ocultos. No estoy de acuerdo con el documento". Encara un dia després, es van tornar a publicar unes declaracions d'Anton Cañellas on, com deia *La Vanguardia* (15 de març) "fija la postura de CC-UCD", en les que s'afirmava textualment: "En todo momento estaremos completamente al margen de cualquier manipulación por intereses partidistas del hecho lingüístico. Cataluña forma una sola comunidad política, con dos expresiones culturales y lingüísticas. Desde nuestra responsabilidad como partido político, lucharemos para que nunca

exista ningún tipo de discriminación en el campo de la enseñanza y de la cultura". D'això se'n diria "posicionar-se en l'ambigüitat", que d'altra banda era exactament el lloc polític que ocupava aquell partit en les seves hores baixes.

El to d'Heribert Barrera, president del Parlament, va ser més contundent i, com era d'esperar, el més criticat pels qui volien fer les paus entre tots els sectors. Barrera deia que hi havia un error fonamental, que es suposar que existeix una persecució del castellà: *"la lengua que continúa perseguida y discriminada es el catalán"*. Per tant, considerava Barrera, *"Lo que hay que hacer ahora es despreciar la actitud de esta gente y no hacer caso de lo que dicen en su manifiesto"* (La Vanguardia, 14 de març). Els desapareguts Nacionalistes d'Esquerra, qualificaren el *Manifiesto* d'acientífic i denunciaven que, fent ostentació d'una absoluta deshonestedat intel·lectual, invertia els termes de la situació lingüística al Principat de Catalunya, denunciant un "genocidi" (surrealista) del castellà (La Vanguardia, 15 de març).

No s'ha d'oblidar que si el dia 13 de març els diaris posaven a portada la notícia del *Manifiesto*, l'endemà 14 ho havien de fer amb la informació d'un no menys preocupant projecte de llei d'harmonització del procés autonòmic. Així, el dia 13 El Correo Catalán obria amb el titular *La Generalitat reafirma su obligación de poner el catalán al alcance de todos*, i el dia 14 deia: *Ninguna autonomía podrá definirse como nación. I a l'entradeta, precisava: "El Gobierno ha propuesto una 'ley de armonización del Estado' que exclusiviza el término nación para definir a España. Al tiempo que anunciaba este proyecto, Martín Villa [ministre d'Administració Territorial] ha dicho que a partir de ahora las autonomías 'irán con más sosiego'."*

Per tal que el lector es faci una idea de la velocitat que portaven les autonomies, pot resultar significatiu destacar que el dia 15 de març, El Correo Catalán titulava una breu informació: *"Se necesitan 25 mozos de escuadra más"*. Es tractava de donar compte d'una nova convocatòria de mossos, amb l'objectiu de completar fins a 100 els policies de la Generalitat. Vist aquest pas tan esbojarrat de la política autonòmica, s'explica la inquietud de Martín Villa!

Una ràpida reacció de cent intel·lectuals catalans -no tants com els del *Manifiesto*, també s'ha de dir-, feien una crida per a la defensa del català just tres dies després: *"La situación actual és tan crítica i l'evolució previsible tan perillosa, que creiem que és el moment de reaccionar d'una manera pública i solidària (...)"* (Avui, 15 de març). La crida dels intel·lectuals convocava a un acte previst al Paraninfo de la Universitat de Barcelona per al dia 18 de març, encara no una setmana després de la publicació del *Manifiesto*. El document dels intel·lectuals destacava

"l'ofensiva contra els mínims drets nacionals que ens havien estat reconeguts" feta explícita arran del cop d'Estat "que en les seves motivacions està triomfant". Jordi Pujol, dies abans, ja havia manifestat també el seu temor que l'autonomia catalana no acabés essent el cap de turc del cop d'Estat: "*Esto sería injusto y no sería digno. Y sería pernicioso y peligroso*", declarava a la Agència EFE. I quan un polític diu que "té el temor" d'alguna cosa, ja sabem que vol dir que pràcticament en té tota la seguretat.

Aina Moll, directora general de política lingüística, va ser l'encarregada de fer front al *Manifiesto* per part del Govern. Així, el dia 16, quatre dels primers firmants, encapçalats per Amando de Miguel, anaven a la Direcció General, convocats per Aina Moll. Però la reunió va durar escassament cinc minuts, amb intercanvi d'escrits, i la protesta dels signants pel fet que fos a ells a qui ara es demanava informació, quan just ells acabaven de demanar explicacions i encara no tenien resposta. De fet, el que va passar és que Aina Moll els va entregar un qüestionari detallat de vint-i-sis preguntes, publicat íntegrament a La Vanguardia del dia 17. L'enquesta de la Direcció General demanava tota mena de precisions: com s'havien recollit les signatures; a qui s'havia demanat la signatura; per què no coincidien la data del *Manifiesto* amb la de la seva publicació; per què s'havia publicat a Madrid i no a Catalunya; qui havia dit que els immigrants no tenien cultura; o bé preguntes més complexes com ara aquesta final: "*Hasta que hayamos convencido a todos los inmigrados para que quieran aprender el catalán y les hayamos dado los medios necesarios para que lo aprendan efectivamente; mientras no tengamos una comunidad catalana en la que todos conozcan las dos lenguas, ¿cómo será posible hacer realidad, como propugna el 'manifiesto', esta 'concepción pluralista, no totalitaria, de la sociedad catalana sobre la base de la libertad y el respeto mutuos y en la que se pueda ser catalán, vivir enraizado y amar a Cataluña hablando tanto en catalán como en castellano?*" I acabava dient-los: "*Podemos contar con su leal colaboración en esta tarea?*"

El 30 de març, els primers firmants entregarien un escrit a la Direcció General, en part en resposta a les demandes de l'Aina Moll. Segons l'Avui (31 de març), els primers signants "fan algunes consideracions defensives i intenten respondre algunes de les qüestions que Aina Moll els va plantejar". L'escrit, que constava de vuit punts, lamentava les actituds antidemocràtiques i negatives dels poders públics. També afirmaven que els projectes de llei elaborats per la Generalitat, el PSC i el PSUC sobre normalització lingüística eren inconstitucionals. I afegien: "en l'àmbit cultural, la seva obligació [dels poders públics] és

protegir i subvencionar per igual les expressions fetes en català o en castellà". D'altra banda, demanaven professors específics de català per a tots els nivells de l'ensenyament, per tal que no s'hagués d'exigir el català a les oposicions per a mestre.

El dimecres 18, es coneixia una nota facilitada pel Consell Executiu de la Generalitat, en la que aquest prenia posició pública davant el debat, i donava comptes, amb alguns detalls, de la situació real del català en relació al castellà, del grau de convivència satisfactòria a Catalunya, i feia explícita la seva voluntat d'aconseguir el coneixement parlat i escrit d'ambdues llengües entre tots els ciutadans de Catalunya.

I també, com s'havia anunciat, el 18 de març es feia l'acte en defensa de la cultura catalana. Ple de gom a gom, presidí l'acte el rector de la Universitat de Barcelona, Antoni Badia i Margarit, i hi intervingueren l'Aureli Argemí, en Joan Triadú i en Jordi Carbonell. Aquesta Crida, segons els organitzadors, en tres dies, havia rebut més de sis mil adhesions. S'hi va aprovar un document en el que es declarava la disposició a: 1) defensar les institucions democràtiques del poble català; 2) apressar els partits polítics i altres organitzacions a pronunciar-se clarament a favor dels drets amenaçats; 3) donar suport a campanyes per a aconseguir mitjans de comunicació de continguts i llengua catalans; 4) impulsar la normalització lingüística a tots els sectors de la vida col·lectiva sense ambigüitat ni feblesa; 5) garantir els drets dels immigrants de parla no catalana i afavorir llur integració voluntària a la tasca de reconstrucció nacional; 6) enfortir la solidaritat entre els Països Catalans; i 7) sol·licitar la inspecció d'organismes internacionals competents per tal que verifiquin i jutgin imparcialment l'estat de la llengua i la cultura i les possibilitats reals en l'exercici del dret dels catalans a l'autogovern.

Paral·lelament, els del *Manifiesto* anunciaven que havien rebut tres mil adhesions més a les inicials. Gairebé hi havia empat, doncs. I Amando de Miguel feia saber, segons deia la premsa del dia 19, que pensava marxar de Catalunya i anar als Estats Units per por de represàlies, tot i que després ho desmentiria.

Moltes altres iniciatives es van sumar a les protestes contra el *Manifiesto*. Iniciatives de caire tan divers com podien ser la del Cercle Ramon Llull, d'àmbit universitari, o la declaració publicada el diumenge 15 al Diario de Tarragona, el títol de la qual s'avançava al que es posaria a la del Paraninf de la Universitat de Barcelona: "Per la defensa de la llengua, la cultura i els drets de la nació catalana"; la del Consell Interuniversitari de Catalunya; la del bisbe de Lleida... A partir de l'acte del dia 18, les adhesions van ser encara més nombroses. Amb tot, no voldria deixar passar, per insòlit -i per personalment proper- un dels molts contra-

manifestos sorgits en aquell moment. Amb un cert retard -es feia públic el 2 d'abril- setanta sociòlegs demanaven un debat "serè i profund", denunciant la superficialitat "amb què es pretén utilitzar el suport de la sociologia" per extreure arguments sobre les qüestions contingudes en el *Manifiesto*. El document era d'autodefensa marcadament corporativista, en bona part perquè entre els signants més famosos del *Manifiesto* hi havia, almenys tres sociòlegs (l'Amando de Miguel, el Benjamín Oltra i l'Esteban Pinilla de las Heras), i aprofitava l'ocasió per a vendre sociologia: "oferim les nostres aportacions científiques a l'opinió pública i a tots aquells que estan interessats per aquests problemes".

Federico Jiménez Losantos, decantant-se per les teories conspiratives, en unes declaracions publicades a La Vanguardia del 20 de març, veia en la "campanya" contra el *Manifiesto*, un intent de tancar la poca resposta que Catalunya havia donat a la defensa de la democràcia i la Constitució després del cop d'Estat del 23-F, com si això ens en fes còmplices. "*Es vergonzosa la poca participación de los catalanes en la manifestación contra el golpe de estado y a favor de la democracia y la Constitución*". Trancón, per la seva banda, menys bel.ligerant, afirmava la seva voluntat de col.laborar, responent al qüestionari que els havia entregat Aina Moll (La Vanguardia, 22 de març).

També en aquest marc de susceptibilitats a flor de pell, i per acabar-ho d'embolicar, el dia 26 de març se sabia per El País, en una nota breu, que la Secretaria d'Estat per a les Universitats havia ordenat obrir una investigació dirigida a la Universitat de Barcelona, en relació a les pressumptes discriminacions que, segons deien, hi patien els professors no catalans. L'endemà, el rectorat declarava que no en tenia constància "oficial" -una manera una mica complicada de confirmar que se'n tenia constància "oficiosa"-, i considerava que la presència de l'inspector del ministeri era una visita rutinària, de les que es feien periòdicament. També es va saber que el rector, el Dr. Antoni Badia i Margarit, tenia prevista una visita al ministeri al cap de pocs dies, però no es va precisar si pel mateix motiu. Hi havia moviments discrets, però la premsa tampoc aconseguia precisar què passava. L'Amando de Miguel, que va haver de rebre l'inspector del ministeri en qualitat de vice-degà de la Facultat de Ciències Econòmiques -ja veieu quines casualitats- perquè Joan Hortalà, llavors degà d'aquest centre, havia assistit a l'enterrament del catedràtic de literatura Antoni Comas, en aquest context enrarit, sembla que va intentar estovar les tensions, i postriorment, va declarar que ell, en particular, s'hi trobava la mar de bé a la Universitat de Barcelona, que l'ambient era tolerant i comprensiu, i que personalment no se sentia discriminat. I allò que havia dit feia uns quants dies, de sentir-se

com un *chicano*, "es una metáfora que no hay que tomarla literalmente" (La Vanguardia, 27 de març)

Per l'alta significació dels seus signants, no es pot deixar passar una altra declaració, firmada per destacades personalitats, entre ells diversos Premis d'Honor de les Lletres Catalanes i pels escriptors de més reconeixement públic: Antoni M Badia, Maria Aurèlia Capmany, Gabriel Ferraté, Antoni Serra Ramoneda, Joan Olivé, Salvador Espriu, J. V. Foix, Manuel de Pedrolo, Miquel Tarradell, Mercè Rodoreda, Jordi Carbonell, Joan Triadú, Antoni Comas, Joaquim Molas, Joan Ainaud de Lasarte, Ramón Aramón, Josep M. Castellet, Josep Maria Espinàs i Francesc Vallverdú. En la línia habitual de donar suport al procés de normalització endegat per la Generalitat, el document es titulava: "La normalització del català és una aspiració irrenunciable", i portava data del 23 de març (Avui, 1 d'abril, i La Vanguardia, 29 de març).

No és fins el dia 10 d'abril que en una informació publicada a l'Avui, dedicada principalment a unes propostes de l'Ajuntament de Sant Cugat per la defensa de la llengua, que hi apareix, d'una manera poc precisa, l'existència d'alguns projectes de suport a la normalització lingüística preparats per una coordinadora anomenada *Crida a la Solidaritat*, i el dia 21 d'abril, també a l'Avui, ja s'informa que la comissió per a la defensa de la llengua, la cultura i la nació catalana, prepara una concentració massiva per Sant Jordi, amb el lema "Som una nació". Érem davant el naixement de l'organització que prendria el mateix nom de "La Crida a la solidaritat", i que tindria una llarga i activíssima vida, fins la seva dissolució, dotze anys després, el juliol de 1993.

5. LA PRESA DE POSICIÓ DE LA PREMSA

La premsa, lògicament, va ser la principal portaveu, i si es vol, la dipositària del debat. El *Manifiesto* s'havia publicat a la premsa, i a la premsa s'havia desenvolupat el conflicte, a base de declaracions, contra-manifestos, i molts articles d'opinió. I, si no fos per l'excepció de l'acte organitzat per La Crida al Camp Nou, s'hauria pogut dir que el *Manifiesto* es va morir a la premsa. Els diaris, doncs, no es van limitar a fer de transmissors, sinó que van prendre posicions clares, com ja havia començat a ser habitual durant la transició. Primer, com a moderadors i desactivadors del possible conflicte social que deien que podia arribar a explotar. Després, com a sentinelles d'allò que era "democràticament lícit", encarregats de vetllar per establir els límits d'una dissidència que posés en perill la "dèbil democràcia". Tercerament, van intervenir

aconsellant i advertint els polítics, fins a un punt inconcebible, com és el cas de l'editorial de La Vanguardia del dia 14 de març, i que després comentaré. En quart lloc, no es pot oblidar que el debat no era aliè als seus interessos: es discutia, precisament, del lloc que ocupava socialment el castellà a Catalunya. I la premsa a Catalunya, majoritària escrita en espanyol, quin paper podia tenir en el debat? Havia de fer com si no anés per ella? Per a la premsa en espanyol aquest era un debat incòmode, i fins i tot, perillós. Incòmode, perquè posava en evidència la contradicció entre un discurs "normalitzador" i una realitat anòmala de la que n'eren -i encara en són- còmplices. I en segon lloc, perillós, perquè remenar la qüestió implicava provocar reaccions massives -com així va ser- que, en qualsevol cas, només els podien crear més problemes. Per això, la reacció va ser unànimement en contra del *Manifiesto*, i unànimement -ininsiteixo, a la premsa en espanyol- favorable a la moderació del debat, que s'havia de concretar en la defensa d'un hipotètic bilingüisme "perfecte". Vegem-ho.

L'editorial d'El Periódico, fou el més ràpid. Surt el mateix dia 13, el titulen *Manifiesto con plumero*, i és inequívocament crític amb el document que qualifica de "*injusto, apasionado y sectario*". Gairebé sorprèn per la contundència, i només esmenta el tòpic del pragmatisme català per deixar clar que està segur que a Catalunya no són imaginables les exclusions per raó de llengua o cultura. Pocs dies després, però, en ocasió d'una de les cada vegada més freqüents polèmiques sobre protocol, banderes i ús de les llengües, -en aquesta cas en la inauguració de l'exposició *Catalunya, avui a París*-, El Periódico escrivia un altre editorial. El dia 17 de març, a *La exposición 'Catalunya, avui'*, aquest diari feia un elogi dels mèrits culturals de Catalunya, però davant de les "*estériles polémicas*", volia fer uns avisos: "*Advertencia, pues, a quienes entre nosotros puedan infravalorar esta exposición y a quines desde el resto de España, en una visión desdibujada, puedan dar un sentido provinciano a la presencia catalana en la capital francesa*". I a partir d'aquí, potser arribava a afirmar fins a cinc vegades, i de diverses formes, que Catalunya era "*un trozo de España*". En definitiva, parlar de polèmiques estèrils, era mostrar la incomoditat pel cas i tractar ambdues posicions -a favor i en contra del *Manifiesto*- com a igualment prescindibles. Ahora, tanta insitència en la clara la pertinença de Catalunya a Espanya, sonava a precaució exagerada.

També el dia 13 en publica un l'Avui, *Enrariment*, que contextualitza el *Manifiesto* en el marc més general de després del cop d'Estat. El Correo Catalán el publica el dia 14, *Hacia una ley de normalización del catalán*, també en una línia crítica amb el *Manifiesto*.

Ara bé, el primer editorial que va excel·lir en aquest conflicte, i que

mereixeria una anàlisi no ja semiòtica, sinó gairebé psicoanalítica, va ser el de La Vanguardia del dia 14, titulat *Convivencia y libertad*. Començava gairebé en un estil litúrgic, a la manera de "en aquell temps...". La Vanguardia escrivia: "*Desde los días de su ya lejana fundación, 'La Vanguardia' se ha esforzado en mantener una línea liberal, dialogante y de absoluto respeto a las realidades de la sociedad. Y lo ha hecho con el convencimiento de que esta actitud era la mejor aportación a la convivencia y a la concordia ciudadana. Su tradicional moderación no es más que la consecuencia natural de esta posición moral ante los hechos y los acontecimientos.*

Nuestra vida nace y se desarrolla en Cataluña y se nutre de la realidad catalana (...). Pero al mismo tiempo, desde sus momentos aurales la trayectoria del periódico es abiertamente y lealmente española". Tots aquests antecedents, segons l'editorialista, els deixava en una situació privilegiada per analitzar "*todas la situaciones que se deriven de las posibles incomprendiones generadas -con buena o turbia intención- por quienes, de una u otra parte, no quieren entender que toda vida en común es un esfuerzo solidario y de comprensión del otro*". La gravetat del to utilitzat, que s'adreça a la intolerància "d'una part i de l'altra", sembla que es justificaria pel fet que "*contra cualquier intento de manipulación de la realidad estaremos siempre dispuestos a aportar un mediado y sereno juicio, porque nos hemos dolido en toda ocasión de las desastrosas consecuencias de la falta de respeto a los derechos inalienables que marcan al hombre, que no sólo es hijo de su tiempo sino que lleva sobre sus espaldas la carga de una historia y una cultura de siglos*". Per La Vanguardia, la inadmissibilitat del *Manifiesto* vindria pel fet de "*atentar a la frágil estabilidad de las instituciones*". Però, en canvi, suggeria que "*si ha habido algun exceso, se rectifique. La situación no está para excesos. Todo es demasiado débil aún. El momento exige el sacrificio de la comprensión más allá incluso de la legítima razón y la ofrenda del más alto y abnegado sentido de la responsabilidad*". Podria passar que algú encara es pensés que La Vanguardia estava demanant paciència als redactors del *Manifiesto*? No, és clar. Parlava de "*rectificar excesos*". I per si no quedava clar a qui adreçava de demanda d'un "*abnegado sentido de la responsabilidad*", acabava el paràgraf així: "*En saberlo entender puede estar la grandeza de la gestión, más que cualquier gesto testimonial poco realista*". És a dir: al govern de la Generalitat de Catalunya. Segons el diari, "*Afortunadamente los grandes nombres de lengua castellana que hace años viven en Catalunya (...) no figuran en la parva selección de los firmantes del documento. Esto conforta nuestro ánimo (...)*". I acabava també condemnant la imprudència dels signants del *Manifiesto*: "*No ignoramos que se vive en España un*

momento político que requiere renunciias inevitables [potser reconeixia la veracitat de les queixes dels signants?]. Las cosas han venido así y no de otra manera. Pero nos parece un recurso demasiado fácil, a pesar de que pudiera encontrar amplio eco, resucitar el 'problema catalán'. En estos momentos atacar la Generalitat de Cataluña es atacar a la Democracia, a la Corona y a la Constitución, porque son partes de un todo que es el Estado español. (...) En definitiva, no se trata de otra cosa que del buen uso general de la libertad".

Tota una declaració de principis polítics, demanant renúncies en nom d'una mena de superioritat moral que li atorgaria una fantàstica -en el sentit de fictícia- trajectoria de denuncia de la manca de respecte dels drets inalienables de les persones i dels pobles.

La Vanguardia, a l'editorial, afirmava que "*...hay que evitar [las actitudes acusatorias] que se extiendan en una cadena peligrosa de réplicas y contraréplicas*". I potser per això, d'entrada, va intentar contenir informativament el problema. Però al cap d'uns dies, hi acabava dedicant, com tothom, una sèrie d'articles diaris.

L'Avui, en canvi, s'hi va abocar informativament i va publicar diversos editorials, tots lògicament en defensa del català. A més del del 13 de març, *Enrariment*, en publicava un altre el 20 de març, *Sense ambigüitat ni feblesa*, en suport a l'acte de la Universitat de Barcelona del dia 18. El 5 d'abril, a *El català llengua constitucional*, recorda el suport de la Constitució a les reivindicacions de normalització lingüística. I el 19 d'abril, a *Estimar la llengua*, constata un cert abandó del combat per la llengua -un lament que ha arribat fins els nostres dies, presentat com si fos un mal d'ara-, i en el que alhora demanava que a les *casas regionales* de les poblacions de les rodalies de Barcelona, se'ls presentés la llengua catalana no com un obstacle, sinó "com una amiga".

6. LES OPINIONS SOBRE EL MANIFIESTO

Vista en conjunt, fa la impressió que el 1981 a la premsa de Catalunya encara no existia el columnista especialitzat en política tal com ara el coneixem, i amb el pes polític que ara té.

És cert que hi havia col.laboradors habituals, però que atenien a un ventall molt obert de qüestions, amb més interès sobre la vida social i cultural, i entre les que certament hi havia també l'actualitat política. Però en parlaven des de fora, i sense la mena d'especulacions i insinuacions que ara són habituals. En particular, a l'Avui hi abundaven -no sempre amb regularitat- les col.laboracions dels escriptors més coneguts. Hi reren presents els noms de Maria Aurèlia Capmany, Montserrat Roig, Pere

Calders, Jaume Fuster o Josep Maria Espinàs, per exemple. A El Correo Catalán hi havia en Llorenç Gomis. Però aquest especialista en opinió política, que ha acabat essent una peça fonamental del mateix joc polític, que és cronista, interpretador, jutge, i gairebé botxí de l'actualitat política, aquest, era poc freqüent, sinó desconegut. I, és clar, tampoc no existia en la seva faceta múltiple de columnista i membre assidu de tertúlies radiofòniques i televisives.

Es podria aventurar la hipòtesi que la inexistència de la figura d'aquest tipus de comentarista polític era conseqüència del fet que la premsa, en general, encara estava sota la influència del sotragament que havia patit durant la transició. Capçaleres desaparegudes, noves iniciatives de durada diversa, nous responsables editorials, nous directors... La premsa, des del punt de vista de la política, semblava encara un edifici en construcció, del que no s'en sabien les dimensions definitives. Per tant, és difícil d'imaginar com cada mitjà havia de poder establir-se en unes coordenades polítiques precises, com podia atrevir-se a concretar quina seria la seva zona de joc definitiva, delimitació a la que ara contribueix, decisivament, el comentarista polític.

En qualsevol cas, es van publicar molts articles d'opinió sobre el *Manifiesto*, i els col·laboradors habituals, lògicament, també hi van fer dedicar els seus escrits.

De l'Avui ja n'hem comentat un dels primers articles que s'hi van publicar, el de la Maria Aurèlia Capmany, *A 2.300 intel·lectuals, que ja és dir*. El mateix dia 17 de març, però, també es referia al *Manifiesto* la Montserrat Roig, en una secció titulada *Elogi de...*, amb l'article *Les porteres contra certs "intel·lectuals"*, on ironitzava sobre la quantitat i la desesperació dels 2300 intel·lectuals que "pertanyien a una cultura en vies d'extinció" i que "parlaven una llengua, la castellana, que s'estava morint". Montserrat Roig es lamentava de que els amos de les paraules seguissin essent sempre els mateixos: "com deia l'Espriu, talli qui talli el bacallà, una sempre es queda de portera". Encara el mateix dia 17, Jordi Maluquer, a la seva secció "Al marge" escrivia a *Nació* sobre el clima general d'enrarament al qual se sumava el *Manifiesto*, i sobre la pretensió de fer impossible el terme nació aplicat a Catalunya: "[que] les acepcions nació i nacional es puguin utilitzar o no en documents oficials, tant li fa. El que és, és". Per la seva banda, Josep Maria Espinàs, columnista diari des del mateix naixement de l'Avui amb la secció *A la vora de...*, escrivia *No ens poden deixar sols*. Els seus articles -aquest i d'altres que anirem citant-, en conjunt, sorprenen pel grau de combativitat política que en aquell moment sostenia, precisament pel contrast amb l'absència dels columnistes pròpiament polítics. Aquell article, en particular, entrava en

la qüestió del *Manifiesto*, però des del comentari de la imposició per part de Madrid al president Pujol de l'acompanyament d'un ministre en la inauguració de la Setmana Cultural Catalana a París. Una imposició que era condició *sine qua non* de l'autorització del viatge del president. Espinàs, que feia retret del nul interès que tradicionalment l'Estat espanyol havia mostrat per la cultura catalana, afegia: "Que ho meditin els qui ara parlen de 'discriminació' i que em diguin quin dia van signar un manifest de protesta per aquest menyspreu".

L'endemà mateix, es va publicar un article d'Elisa Serna, cantant castellana, *Els comuners, manipulats*, amb una crítica ferotge contra els signants del *Manifiesto*, on els retreia el fet de no haver-se adonat que vivien en un altre país: "És evident que vostès no són 'els meus' intel·lectuals". També el dia 18, Alex Broch a *D'usos i abusos*, s'afegia al desmentiment de la mala situació del castellà, "absolutament dominant en la vida pública i a tots els nivells". Jaume Fuster, el dia 20, en una secció periòdica, *Quatre ratlles*, a l'article *El túnel del temps* comentant l'acte del paraninf de la Universitat de Barcelona -"que reglotava d'un públic que sabia el que volia i per què hi era"-, afirmava que "som un poble que sap jugar a la defensiva. Potser cal que ens ataquin perquè retrobem el temps, la capacitat de resposta, la rauxa del cor (Riba *dixit*) que venci un seny que, virtut de vegades, pot esdevenir mesell". I Jordi Maluquer, a *Resposta adequada* (22 de març) trobava convenient que en aquell acte al Paraninf de la Universitat de Barcelona no s'hagués caigut en la temptació de centrar la resposta només en el *Manifiesto*, sinó en el clima polític general. Ernest Sabater escrivia el mateix dia a *El pitjor error* -des d'una posició ideològica més radical-, que si s'acabava acceptant "el bilingüisme -paraula ambigua i eina de mil talls- com a ideal, cometrem el pitjor dels errors".

Josep Maria Espinàs, el dia 22, hi tornava a *Protegiu-la!*, i aprofitava un discurs de Joan Pau II a la seu de la UNESCO, per a recordar-ne la proclama, "en època de manifestos". I citava: "Jo us dic: per tots els mitjans de què disposeu, vetlleu per aquesta sobirania fonamental que posseeix cada Nació en virtut de la seva pròpia cultura. (...) No és cert que hi ha, si mirem el mapa d'Europa i del món, nacions que posseeixen una meravellosa sobirania històrica que prové de la seva cultura, però que al mateix temps estan privades de la seva sobirania plena? No creieu que això és important per al futur de la cultura humana, i més important que mai en el nostre temps, quan és tan urgent eliminar els residus del colonialisme?"

Ens faltava el Manuel de Pedrolo, és clar. Pedrolo, a *Torrents de matèria grisa* (25 de març a l'Avui), es referia als firmants com a membres d'"un poble acostumat a dur els beneficis de la civilització a domicili,

sempre propens a quedar-se on fa visita...". I amb sarcasme, afegia: "Quant la vocació d'enterraments és forta, és ben normal que hi hagi fretura de cadàvers. Però fa gràcia, i és certament d' 'intel·lectuals', aquesta idea que els sebollidors són discriminats pel sol fet que la població, tocada i tot en aquesta apassionant cacera que ha ferit tantes ales, continua viva i amb poques ganes de morir".

Es van publicar articles de militants de partits, com el de Miquel Ponsetí d'ERC, *Ens cal coratge* (20 de març), on demanava menyspreu i sana intolerància per combatre el libel d'intel·lectuals "autors de mentides i de penjaments contra nosaltres". O el de Martí Sunyol, de Convergència Democràtica de Catalunya, *La resposta* (1 d'abril), on es parlava de "l'actual onada d'agressivitat contra Catalunya", i de la necessitat de respostes tant de part dels polítics i les institucions, com de part de la societat civil. O l'article *A l'entorn del 'Manifiesto'* (2 d'abril) de Francesc Blanc, del Partit dels Socialistes de Catalunya, escrit en la formalitat de l'època: "PSC (PSC-PSOE)". Blanc suggeria que el *Manifiesto* potser havia complagut ERC, però no a ell. I no l'havia complagut perquè era d'aquells que seguien la "consigna dorsiana, recuperada per en Joan Fuster, del 'contra nacionalismes, Cultura' ", d'aquells que consideraven cultura catalana els qui escrivien en castellà, etc. Per Blanc, tots ells eren víctimes de l'anomia, que -i citava un diccionari de sociologia mexicà- "sorgeix quan, en virtut de crisis (...) profundes innovacions institucionals, caiguda d'un sistema polític (...) apareix una notòria manca de correspondència entre el vell sistema ideològic i les noves modalitats del sistema". En definitiva, per Francesc Blanc la ideologia lingüística dels sotasignants del *Manifiesto* era la que corresponia al vell sistema.

Comptem'hi també l'article de Joan A. Argenté (7 d'abril) *Lletra oberta a Carlos Sahagún*, que acabava: "Perquè no teniu cap dret a jugar amb la nostra paciència, ni a nosaltres no ens han de concedir allò que ja és nostre. Que ho sàpiga tothom: ni a la paraula pròpia ni a la seva llibertat el poble català no hi ha de renunciar. No esperarem que ningú ens les concedeixi: ens les prendrem. La història sempre ha estat així." O el de Jordi Llimona, *No s'estableixen identitats per decret* (12 d'abril), també amb la contundència dialèctica que ja començava a ser residual en aquells moments, i que ara és gairebé inimaginable: "A la curta o a la llarga tot esclau s'allibera, car a ningú li agrada suportar grillons ni càrregues feixugues. Catalunya, la seva llengua i la seva cultura tenen més de mil anys d'història, dels quals set cents fou independent i sobirana. Això no s'elimina ni amb drets de conquesta ni amb decrets oportunistes."

Demana un comentari més extens l'article de Josep Maria Espinàs

del 9 d'abril, *Passant la passa*. Espinàs responia l'article "*Estimats catalans*" del 4 d'abril de Carmen Rico-Godoy publicat a *Diario16*, on havia simulat un català macarrònic escrivint coses com ara: "*Que pesats se están poniend els catalans con la cuestió del sue idioma. Qu'els enseñan el catalá en las ikastolas o donde les plasca pero que no casqueten els pelots del personall. ¿Qué volen els catalans obligé a tut le monde qu'habita en Catalonia a parlar y escribar catalá? No fotis tú! ¡Faltava res! Preservar el idioma catalán está molt bé porque es una lengua molt saladetta, molt maca, tant guturalllmente naturalll. Pero exigir la ofisialidad del catalá en els centres de currar es pasarse, machos...*". De la Rico-Godoy, prou que n'haurem de tornar a parlar, perquè aquesta vena pretesament irònica contra els catalans l'ha anat cultivant al llarg dels temps. Però Espinàs també es referia a un altre article aparegut al *Ya*, d'Antonio Crovetto, en el que a més d'aconsellar "*que su catalán lo dejen para andar por casa*", l'articulista afirmava que Catalunya el disgustava "*sólo por aquello del idioma*". Espinàs acabava el seu article amb tota la contundència: "Sento dir-li que, a Madrid, a mi em passa al revés: el que menys em molesta és el castellà que parlen; el que no puc assimilar és l' "espanyol" que pensen".

Com que a finals de juny ja s'anava precisant la qüestió de la Llei Orgànica d'Harmonització del Procés Autonòmic -s'aprovaria el mes de juliol-, Ernest Lluch escriu un article a l'*Avui* el 5 de juliol, *Nacional, llengua i harmonització*, que el temps el convertiria, veritablement, en una peça de col·leccionista de contradiccions polítiques que han fet història. Lluch, al seu article, demana lleialtat constitucional i recorda que pel que fa al nom, caldrà atènyer-se a la Constitució, i que en "els papers oficials", Catalunya no serà una nació, i només les institucions i els fets històrics catalans podran ser anomenats "nacionals" si prosperen les esmenes del PSC a la futura llei d'harmonització, "tot esperant que, quan la constel·lació de forces sigui més favorable, poguem entrar en una tercera fase on també en les disposicions normatives hom pugui dir que Catalunya és una nació". La constel·lació de forces va canviar força aviat, l'octubre de 1982, però més que per canviar l'esperit autonòmic, va servir perquè Lluch fos ministre de Sanitat. I és que Ernest Lluch, que en l'article s'estenia en els canvis que els socialistes exigien a la LOHPA, acabava demanant que tothom digués el mateix a Madrid i a Catalunya (una vella reclamació socialista, doncs): "No voldria que, quan defensem aquestes esmenes a Madrid, algú ens pugui dir o pensar sobre el que devem dir quan escrivim a l'*Avui*. Exactament el mateix. Aquesta es una manera de no crear tensions que la fràgil democràcia espanyola podria no suportar". Però com tothom sap, Ernest Lluch, portaveu de Socialistes de Catalunya al Congrés de Diputats, finalment, no va presentar les

esmenes, en un acte de rebel·lia en contra dels seus companys catalans als quals representava. No es que no digués el mateix a Madrid i a l'Avui: és que no va dir res, potser perquè la democràcia era encara més dèbil que no es pensava.

Certament amb molt menys entusiasme, El Periódico també va dedicar articles d'opinió al *Manifiest*. Per exemple, la del col·lectiu d'opinió "Claudio" (17 de març) intentava passar de puntetes per sobre el tema, sense enfangar-se gaire. Es feia la defensa del model bilingüe, la denúncia de les intransigències de totes dues parts -igualant, com en d'altres casos, la política d'un govern democràtic amb l'opinió d'un col·lectiu-, i es proposava un procés d'homogeneïtzació de la societat que segons ells hauria d'inspirar l'obra de govern -cultural i lingüísticament-, "*sin que ello signifique renuncias e imposiciones*". És a dir, la quadratura del cercle. Perquè, segons ells, "*No se ha de exigir a nadie que renuncie a sus raíces*". Una homogenització *sui generis* i molt complicada, pel que es veu. Tant complicada com el títol de l'article: *Hablemos, parlem-ne*, a l'estil d'aquests rètols del metrò que s'han anat imposant per complir la llei, més que no pas per fer fàcil l'entendre'ns. El mal és que, llavors, aquestes propostes estrambòtiques acaben tenint seguidors.

El Periódico també va publicar un article de la seva col·laboradora Montserrat Roig, *La lengua, la vida* (21 de març), on en un estil més emotiu que pas el de l'article de l'Avui, i buscant unes altres complicitats més adequades al mitjà en el que escrivia, recordava la mala situació del català, la llengua dels seus avis. Roig feia memòria de l'ajut dels catalans a la llibertat d'expressió -també d'escriptors castellanoparlants-, i fonamentava la possible comprensió futura en el respecte de cada identitat.

El 24 d'abril, a El Periódico n'hi trobàvem un de la Margarita Rivière, *Otros mundos*, en el que sostenia que: "*Nada hay más estimulante para este pueblo, la historia es bien clara, que la adversidad, la incomprensión y la perpetua borrasca provocada en las capas centralistas de la atmósfera madrileña*". I explicava la dificultat que des de Madrid entenguessin -en relació al dia del llibre que s'acabava de celebrar- el sentit combatiu del llibre i de la rosa. I afegia: "*Porque (...) según estas versiones capitalinas [está claro que] tenemos características de los alienígenas y extraterrestres: amamos las flores, la cultura y somos devotos de nuestros sentimientos colectivos. Otros mundos.*"

El 29 d'abril era Francisco Candel qui publicava el seu article *¿Qué les pasa?*. Candel era de l'opinió que aquí, el *Manifiesto* sonava a disbarat, però fora de Catalunya, es convertia en "*argumento de holocausto, igual que si por estas latitudes se anduviera a degüello con los castellanoparlantes*".

Pel que fa a La Vanguardia, el dia 18 de març Josep Ramoneda hi publicava un petita columneta en la que discutia l'absurditat de les tesis alarmistes del *Manifiesto*, i citava la intervenció de Xavier Rubert de Ventós a la ràdio: "*Estaban acostumbrados a circular en dirección obligatoria y ahora no aceptan que la calle sea de doble sentido*". Més tard, i tal com he dit, després d'una certa resistència a entrar en la polèmica, que havien justificat en l'editorial *Convivencia y libertad*, al final La Vanguardia es decideix a publicar una sèrie diària d'articles sobre el debat, amb el mateix títol genèric de l'editorial. Primer, el dia 24 de març, publica el d'un signant del *Manifiesto*, Pedro Penalva, *La igualdad de derechos lingüísticos*, un dels pocs articles d'opinió que he trobat dels mateixos signants sobre la qüestió. L'article acabava així: "*Esperemos que quienes han reaccionado violenta y radicalmente contra el Manifiesto, lo lean. Contiene, desde la moderación, un claro espíritu integrador que nadie tiene el derecho de destruir o tergiversar*". L'endemà el va seguir Enric Jardí amb *El diálogo de las lenguas*, en el que acabava amb un missatge tranquilitzador per als signants: "*¡tranquilos que en nada os va a afectar nuestro proceso de recuperación nacional!*" Una afirmació així, feta amb tota la bona intenció pacificadora, a qui més hauria d'haver preocupat és als responsables d'aquella mena de "recuperació nacional" tan inofensiva! Alberto Díaz Rueda, el 26 de març, considerava que tot plegat era un *Malentendido*, que expressió donava títol a l'escrit. En un article d'una considerable pedanteria, per sostenir els seus arguments, citava Marañón, Maradiaga, Ortega y Gasset, Unamuno, Ganivet, Reglà i "*nuestro*" Balmes. Ja es veu, amb alguna excepció per despistar, que tot era "*muy nuestro*". L'autor trobava "*absolutamente lógica*" la superioritat del castellà en els mitjans informatius culturals "*habida cuenta de la proyección editorial-empresarial de Cataluña*" i natural l'escassa assimilació dels mitjans en català per "*la gente del país*", "*por la lógica inferioridad de población (cuestión numérica, no cualitativa)*". El dia 27, li tocava a Jaime Gil de Biedma, que *A propósito de un manifiesto surrealista*, assegurava que la majoria de catalans són bilingües, i per tant, que no hi havia cap problema: "*el bilingüismo en Catalunya es un hecho histórico ya irreversible, creo yo*". La reacció general dels escriptors castellanoparlants i castellanoescrivents en contra del manifiesto, caldria doncs veure-la des d'aquesta posició: "mai no hem tingut problemes -cosa que era certa- i no vingueu ara a embolicar una guerra que ja tenim guanyada". Més o menys. D'altra banda, com sol passar, aquests autors confonien la seva situació particular -i minoritària- de classe social benestant amb les condicions generals de tot el país. Jaume Miravittles, en el seu article del dia 28 de març, *Qui té sa llengua té sa clau* escrivia

coses com ara aquesta: "...cuando oí por primera vez el exacto catalán que habla el rey Juan Carlos escribí uno de mis artículos que aquello era una prueba de amor que agradecíamos todos los catalanes". Carles Sentís s'hi afegia el dia 29, a *El vaso enturbiado*, en alusió a la frase de José Maria Pemán "El catalán es como un vaso de agua clara" publicada feia anys a l'ABC. Sentís, també trobava que eren ganés d'embolicar innecessàriament la troca: "Cuando se pierde la cordura en este tema, es decir, cuando se pierde el sentido de un auténtico bilingüismo, el desmadre se generaliza. Esperemos que la inteligencia de los intelectuales firmantes y el pragmatismo de los catalanes en general sepan parar el carro antes de que vaya por el pedregal. Evitemos tener que decir: éramos pocos y parió la abuela". L'article vessa sinceritat. Però sorprèn que considerés que la situació lingüística del moment era la d'un "auténtico bilingüismo", del que convenia no apartar-se. Acabava la sèrie Antoni M. Badia i Margarit el dia 31, tot un "broche de oro" que mostrava els veritables límits de la pluralitat ideològica que gastava *La Vanguardia*, amb l'article *Que la cultura no sea un estorbo*, en el que apel·lava a la condició d'intel·lectuals dels del manifest per demanar-los que no seguïssin per aquell camí, perquè farien un mal servei no només a la cultura catalana, sinó a la cultura en general. Set articles, set, que defineixen amb claredat tot l'espectre ideològic de *La Vanguardia* del moment.

D'altra banda, *El País*, que en aquells moments encara no tenia edició barcelonina, el dia 20 de març publicava un article en Francesc Vallverdú *La convivencia lingüística en Catalunya: ¿un mito o una realidad?*, desmentint una vegada més -amb dades i arguments- que la llengua castellana a Catalunya estigués discriminada, i assegurant que tant castellanoparlants com catalanoparlants eren a favor de "una convivencia lingüística sin opresiones".

Vist en conjunt, la premsa barcelonina publicada en castellà va posar més l'accent en desmentir la situació descrita pel *Manifiesto* que no pas a defensar un determinat model lingüístic normalitzat. En general, preferien seguir jugant amb l'ambigüitat de pressuposar la possibilitat d'un bilingüisme tal com preveia la Constitució, que al capdavant emmascarava -i no obligava a canviar- la situació de desigualtat objectiva i d'anormalitat lingüística, que reflectia la premsa diària. Es tractava de fer perdurable un bilingüisme asimètric sota l'amenaça del trencament de la comunitat. Si la resolució del conflicte palestí s'havia precisat en la màxima "pau per territoris", aquí, implícitament, se suggeria un "pau per llengua", és a dir, cohesió a canvi de renúncies lingüístiques. En definitiva, la defensa d'un bilingüisme constitucional partia de l'error de suposar que les realitats socials i polítiques poden fer cas als ordres teòrics pactats políticament

o previstos pels instruments jurídics formals.

7. L'OPORTUNISME DE TARRADELLAS

El marc polític general, a més de la qüestió del *Manifiesto*, com ja hem vist, era de gran pressió antiautonomista. Hi havia reunions entre els líders polítics catalans i el president Pujol buscant acords per a fer-hi front. Es debatia la posició a prendre davant la proposta d'una Llei d'Harmonització del Procés Autonomètic, amb divisions entre el PSC i el PSOE i, curiosament, amb discrepàncies a CiU. Miquel Roca, per exemple, era partidari de votar a favor de la llei, tot i que la posició "dura" -segons La Vanguardia (3 d'abril)- de Ramon Trias Fargas i de Josep Maria Cullell, havien acabat imposant la decisió d'abstenir-se. És interessant, doncs, aquesta disposició mental tan antiga de Miquel Roca a Madrid, per dir sempre amén. Per part del govern central, les iniciatives obertament antiautonomistes eren encapçalades pel llavors ministre Rodolfo Martín Villa, i fins una persona de tarannà pactista com Josep Melià, delegat general del govern central a Catalunya, acabava la paciència i el mateix 18 de març s'entrevistava amb el president Leopoldo Calvo Sotelo, presentant la dimissió i demanant de ser rellevat del càrrec. Josep Melià seria substituït per l'ex-ministre de sanitat Juan Rovira, i jurava el càrrec el 27 d'abril. També havia suscitat polèmica la visita de Pujol a París en la inauguració d'una exposició sobre "Catalunya, avui", cosa que havia "creat malestar" a Madrid -que ja s'arrossegava d'altres viatges a l'estranger-. De fet, a París, hi va acabar assistint el ministre de Cultura espanyol, Iñigo Cavero, per no deixar sol Pujol.

Doncs bé, enmig d'aquesta situació tensa, es fa pública una carta de Josep Tarradellas -l'Avui del 16 d'abril la publicava íntegrament adreçada al periodista Horacio Saez Guerrero, director de La Vanguardia, "clarificant" alguns aspectes d'una conversa privada amb dos testimonis més -un editor i un escriptor castellà- mantinguda el 25 de març. La llarga carta era una diatriba duríssima contra la política del govern Pujol, a qui acusava de megalomania i ambició personal, de portar Catalunya a perdre la confiança en el seu futur, de fracàs en l'acció de govern i de manca d'autoritat moral. Segons Tarradellas, una política "esbojarrada" i irresponsable era la que havia portat els problemes de la llengüa i de l'escola, situant-se oportunistament a la banda dels redactors del *Manifiesto*. Tarradellas -que explicava que els problemes ja els havia vist a venir el dia de la presa de possessió del president Pujol, en que aquest darrer no va voler cridar "visques" a Espanya, sinó només a Catalunya, en contra del seu parer- acabava dient que amb la carta "em sento en

certa manera alliberat d'un estat d'esperit que esdevenia quasi morbós en mi".

Les reaccions que va provocar la carta de Tarradelles (Avui, 16 d'abril) apunten clarament la mena de llenguatge que després es faria habitual dels partits, i que il·lustrava correctament les seves posicions relatives en el tauler de joc. A CDC, no farien comentaris; al PSC, Carles Navarro, membre de l'executiva, opinava que era un "document crític i de debat"; Xavier Folch, del comitè executiu del PSUC, el considerava inoportú i incorrecte; des de CC-UCD, Anton Cañellas afirmava que hi estava d'acord en el punt en que es donava la impressió que existia una campanya de persecució contra Catalunya, que no era real i que, per tant, podia ser perjudicial per Catalunya. A ERC, la opinió -"a manca d'altres dirigents", deia l'Avui- la donava la secretària de premsa, Maria Dolors Tresserres, i les consideraven unes declaracions "delicades".

Josep Maria Espinàs va escriure un article aclaridor i molt coratjós, que titulava *Amb profundíssim dolor*, a l'Avui del mateix 16 d'abril. Espinàs confessava el dolor amb què havia llegit les declaracions de Josep Tarradellas. "Esgarrifa de llegir -i que llegeixin a Madrid- que 'els problemes de la llengua i de l'escola és l'actual Generalitat la que, en gran part, els ha provocats per manca de sentit de la responsabilitat'. L'esgarrifança es converteix en una barreja d'indignació i estupefacció quan el denunciador fa saber a les personalitats polítiques espanyoles que 'manifesta la seva més enèrgica protesta davant la política de provocació que Catalunya inicià el mateix dia de la presa de possessió del president Pujol'. I afegeix que els responsables de la Generalitat 'utilitzen el truc de convertir-se en perseguits, en víctimes'; (...). És molt gruixut -afegia Espinàs- que un català aconsegueixi actualitat a base de dir al senyor Martín Villa i als seus que nosaltres som els 'provocadors'." Espinàs conclouïa: "Les paraules de l'expresident comprometen tots els partits polítics, centrals sindicals i poble a prendre posició el dia de Sant Jordi. No es tracta de defensar cap persona, sinó de proclamar unitàriament allò que, en l'extensíssima 'encíclica' personal de l'ex-president no surt ni una sola vegada: que 'som una nació'."

Qui també va opinar, en qualitat de president de Convergència Democràtica de Catalunya, va ser Ramon Trias Fargas. Segons que recollia l'Avui (16 d'abril), Trias Fargas havia manifestat que la unitat que calia que tinguessin els catalans per fer front a la involució autonòmica, "depèn també molt que personatges que han ocupat càrrecs importants a la Generalitat no semblin zitzània fraticida i donin exemple de responsabilitat i bon sentit, en lloc d'avivar conflictes entre catalans i, per tant, també entre espanyols (...)."

La qüestió no va arribar a quallar en un debat públic extens, potser

perquè tothom va ser conscient que, com digué Jordi Pujol, "Entrant en la polèmica, donaríem un espectacle lamentable" (Avui, 21 d'abril)

7. SANT JORDI: NORMALITAT PER DECRET

I va arribar Sant Jordi. Les entitats que formaven el comitè per a la defensa de la llengua, la cultura i la nació catalana, convocaven una concentració pel mateix dia de Sant Jordi a les vuit del vespre a la Plaça de Catalunya, sota el lema "Som una nació". Havia de ser "una resposta pacífica i responsable però massiva i enèrgica, a tots aquells que pretenen impedir el lliure desenvolupament de la nostra cultura, fraccionar la unitat de la nostra llengua i negar l'existència de la nostra nació". Els partits, per la seva banda, no es posaven d'acord en una manifestació unitària. Els partits grans, CiU i PSC, no veien clara una acció multitudinària, al contrari d'ERC i PSUC, aquest darrer, principal impulsor de la proposta. CiU, en lloc de la concentració, va decidir "impulsar" una campanya de recollida de signatures: una acció... original, podríem dir, que es repetia quan encara no feia ni un mes que, amb magnífics resultats, ja n'havia fet una altra la Crida a la Solidaritat. Si el patriotisme es mesurés per índex de manifestos signats, aquest seria el país amb més patriotes per metre quadrat del planeta, i fa anys que seríem al llibre *Guinness dels rècords mundials*. Suggereixo que al debat sobre "qui és o deixa de ser català", a més d'un *ius volens*, tal com ara ha proposat Angel Colom, hi afegim un *ius signans*. És a dir: és català qui viu i treballa a Catalunya, vol ser-ho, i com a mínim hagi signat una declaració en la que s'afirmi que 'som una nació'.

Sigui com sigui, el dia 21 d'abril al vespre, el Govern Civil desautoritzava les manifestacions previstes. El País titulava a primera pàgina de la seva edició del dia 22 d'abril *El Gobierno desautoriza manifestaciones en honor del patrón de Cataluña* (noteu quin era, per aquest diari, l'objectiu de les manifestacions!). El Govern Civil no es limitava a prohibir, sinó que acusava als organitzadors d'haver infringit deliberadament la Constitució -no s'hi posaven per poc-, pel fet de no haver respectat tots els terminis per fer les sol.licituds. Per tant, "*hay que entender que se trata de una provocación manifiesta a las leyes, que incurre en la ilegalidad*". És ben bé aquest llenguatge el que ens recorda permanentment que la transició no havia suposat cap canvi en els responsables dels aparells de l'Estat, tals com la policia: les mateixes persones, la mateixa retòrica.

La primera concentració era prevista pel dia 22, davant el Parlament, per entregar les 150.000 signatures recollides a favor d'una

ràdio i televisió catalanes, a iniciativa dels Grups d'ajut a la llengua catalana (GALLCA) que, com deia El País, és una entitat cívica "*carente de significación política*". Naturalment, per la banda dels organitzadors sí que es va entendre que la postura del Govern Civil confirmava el fet de l'existència d'una campanya anticatalana -és a dir, que hi havia significació política evident-, i que això podia fer difícil el caràcter pacífic de la celebració, tal com era previst.

El mateix dia 22, a l'Avui, es donava compte d'una nova declaració signada per diverses personalitats -des de Serra Ramoneda, passant per Jordi Maragall i fins l'Antoni Ma. Güell, en Jordi Porta i en Fèlix Martí- manifestant la seva adhesió a la Generalitat "davant la possible desorientació que pot provocar" la carta de Josep Tarradellas, i es demanava el foment d'una actitud cívica "que margini actituds personalistes i sectàries".

El Periódico dedicava l'editorial del dia de Sant Jordi a la festa, en clara referència al debat polític. A *Sant Jordi 1981*, El Periódico afirmava que les informacions de la premsa de Madrid -de la que n'excloïa explícitament la línia de El País- "*han llevado un cierto desconcierto en el resto de España sobre los temas catalanes*". I es preguntava: "*¿Qué pasa en Cataluña?*" Segons El Periódico, molts espanyols de bona voluntat "*han estado sometidos a una presión insidiosa, que si no tuviera tan variadas procedencias cabria calificarla de campaña, que ni el mejor organizador propagandístico hubiera sido capaz de orquestrar*". I seguia: "*Digamos a estos españoles que viven lejos de nuestra geografía, que en Cataluña no pasa nada (...). Y que si existe en España una región o nacionalidad que se sienta solidaria con el conjunto del Estado es Catalunya, porque es muy consciente de lo mucho que puede perder. Egoístamente solidaria, valga la paradoja, nos atrevemos a decir. Y si han existido errores en la aplicación de la autonomía, sólo piden los catalanes que se les juzgue con la benevolencia que en estos momentos se aplica al Gobierno de Madrid*". Segons El Periódico -i llavors es dirà que no hi havia un esforç explícit d'invenció d'una realitat "políticament correcte" i d'emascament de tot allò que es considerava constitucionalment inconvenient-, acabava l'editorial amb aquest final tan significatiu: "*La inmensa mayoría del pueblo catalán, que hoy se apresta a celebrar serenamente la jornada, tiene un sentido integrador de Catalunya, en el conjunto de los pueblos que componen España, y lamenta que torcidas interpretaciones de la realidad puedan hacer válido aún el sentido reivindicativo del día. Un día, que, antes que nada, ha de ser una fiesta*".

Aquell dia de Sant Jordi, però, tothom editorialitzava. El País, publicava un editorial doble. Per una banda, *El día del Libro y el Premio Cervantes*, en el que es parlava sobretot de la situació de la llengua

castellana, però en la darrera part parlava del conflicte lingüístic: "*...esta fiesta de la lengua castella, del español que se habla a uno y otro lado del Atlántico, [atenció als equilibris sobre el nom de la llengua], no debe manejarse de forma hostil contra las demás lenguas peninsulares. (...) Esa fantasmal guerra de lenguas que algunos temen y otros propician tiene que ser exorcizada mediante la multiplicación de actitudes que permitan a cada comunidad lingüística comprender los problemas y angustias de las restantes*". Així que: "*Dejemos a quienes confunden la lengua de Cervantes con la lengua de la opresión la tarea de recapacitar sobre las disparatadas conclusiones de esa pobre necedad, que suprimiría como por ensalmo diez siglos de creación y de luchas por la libertad y que debilitaría los nexos culturales con los países americanos. Desde el castellano, lengua oficial del Estado que todos los españoles tiene el deber de conocer, de acuerdo con la Constitución, pensemos más bien en el 'especial respeto y protección' que merecen el catalán, el eusquera y el gallego, bastante más necesitados de cuidados, para su conservación y enriquecimiento, que su hermano peninsular y continental.*" Fins i tot, quan ens volen ajudar, deixen clar que una de les llengües s'ha de conèixer, i les altres, amb protegir-les i respectar-les, n'hi ha ben bé prou. Més que res, perquè es vagin conservant...

Ara bé, a l'altre editorial, *El día de San Jorge*, El País analitzava amb molta ecuanimitat la situació global del procés autonòmic a Catalunya. Aquest diari constata l'aparició de recels entre els governs de Catalunya i de Madrid, incrementats després de la reunió entre Leopoldo Calvo Sotelo i Felipe González a la Moncloa, per a "concertar" temes autonòmics. La projectada Llei d'Harmonització, a part de les declaracions de Rodolfo Martín Villa mostrant els seus propòsits de "*barrer a los partidos nacionalistas*" amb una nova llei electoral que els perjudiqués, eren elements que s'afegien als nervis generals, segons El País. L'editorial jutjava també amb severitat la carta de Tarradellas, de qui deia que "*suscitando los aplausos de medios de opinión próximos al golpismo es una melancólica estampa de los estragos que puede causar en un hombre público la resistencia a retirarse a la vida privada*". Segons El País, "*La resolución inteligente y pragmática del contencioso catalán parece condición indispensable de la normalización política española. (...) La insinceridad de la política autonómica del Gobierno (...) amenaza con constituirse, sin embargo, en el epitafio de las libertades de todos*". L'editorial de El País, doncs, adoptava una posició francament favorable al procés autonòmic i, en particular, a les tesis del nacionalisme català, que lamentablement no sempre es mantindria de manera tan diàfana.

L'Avui, per la seva banda, titulava l'editorial *El nostre cinquè Sant Jordi*. "Per als catalans, aquest Sant Jordi del 1981 (...) ha de ser una

ocasió més de reafirmació nacional i cultural que voldriem que fos ben entesa per tots els espanyols, més enllà de les campanyes difamatòries i d'intents de mistificació de la nostra voluntat".

I hi hagué, per dir-ho en termes bíblics, un vespre -amb concentració popular-, i un mati -amb premsa als quioscos. I a la premsa del dia 24, alguns informaven correctament. Per exemple, *El País*: *8.000 personas se concentraron en Barcelona para conmemorar la festividad de San Jorge*, i feia notar que només un petit grup de 200 persones "que portaban pancartas y lanzaban consignas independentistas" havia estat dissolt per la policia nacional. O *l'Avui*, que titulava: *Deu mil personas criden 'son una nació'*, i esmentava les provocacions d'un grup d'ultradretans, i la dissolució per part de la policia de la manifestació de grups independentistes. En canvi, *La Vanguardia*, titulava la informació: *Pujol desea que Cataluña sea cada jornada una Diada de Sant Jordi* i subtitulava "Día caracterizado por la convivencia feliz, la belleza, la cultura, el respeto y el civismo". I esmentava l'homilia a la missa celebrada al Palau de Sant Jordi del cardenal Jubany, en defensa de l'autonomia catalana. En resum, per aquest diari: flors, i violes, i romaní...

El detall contradictori amb aquest esforç per a donar sensació de normalitat, el va posar *El Periódico*, que el mateix dia 24 publicava l'editorial *El Sant Jordi empañado*, en el que jutjava que "Lo peor del día de Sant Jordi de ayer fueron los resultados del desacierto de los organizadores de la concentración que, reivindicando el Som una nació, dieron pie a la ilegalidad de la reunión vespertina convocada en la plaza Catalunya". I encara afegia "que a estas alturas se caiga en la tontería de no respetar ni los plazos legales de comuncación del acto (...) es de muy poco recibo." La posició era clara: "No estamos a favor (...) de una celebración del día de Sant Jordi castrado de su sentido nacional. Pero tampoco estamos a favor de perpetuar climas de clandestinidad a base de gestos como ése, en el momento en el que se debe asumir una normalidad sin tonterías". "De esa normalidad sin tonterías no nos preocupa el que, por ejemplo, fuera notorio el descenso de senyeres en los balcones, porque ayer flotava en el ambiente que con naturalidad se llevaban muchas senyeres por dentro. Nos preocupan los desaciertos que luego acaban generando malestar y que, a la postre, nos empañan gratuitamente un día de San Jordi." En el mateix diari, un article d'Emilio Romero, assegurava que "... las gentes normales saben las diferentes peculiaridades e identidades de los pueblos y de las regiones españolas, y que somos una original unidad de diferentes. Cuando se unen la fiesta de la flor y del libro y la figura universal de Cervantes, lo de Catalunya no es inseparable de España, y las querellas entre Barcelona y Madrid son mínimas".

8. EL TRET A JIMÉNEZ LOSANTOS

Sempre i a tot arreu hi ha il·luminats a qui sembla que la seva veritat és prou evident com per a imposar-la als qui no la comparteixen. I, de passada, no s'adonen que proporcionen els millors arguments que necessita el seu adversari. En aquest cas, el tret de pistola que Terra Lliure va fer al genoll de Federico Jiménez Losantos, va ser just la prova que necessitaven els signants del *Manifiesto* per a demostrar la "veritat" de les seves denúncies.

El dimecres dia 20, al vespre, un grup de Terra Lliure havia segrestat Federico Jiménez Losantos, després de plegar de l'institut de Santa Coloma de Gramanet. L'havien lligat a un arbre, i li explicaren que disparaven contra seva per "*anticatalán y lerrouxista, esa mierda que unos cuantos habéis venido a meter en Cataluña*" (Diario16, 22 de maig). També havien segrestat, amb Losantos, una companya de treball. L'atemptat es va reivindicar en una telefonada a l'Avui.

Diario16, que per haver publicat el *Manifiesto*, ara podia capitalitzar políticament l'atemptat, el dia 22 de maig, publicava una primera pàgina en la que feia de vehicle a les acusacions de Jiménez Losantos contra Heribert Barrera, i amb al·lusions explícites a El País i a l'Avui, fent-los responsables indirectes de l'atemptat. Per augmentar la confusió, Diario16 qualificava Terra Lliure, simplement, de "*grupo catalanista*". Per Jiménez Losantos, Heribert Barrera havia predicat els menyspreu, i per tant "*es normal que un joven un poco más radical nos pegue un tiro*".

Amb això, es va aconseguir que alguns escriptors que s'havien expressat contra el *Manifiesto*, ara haguessin de sortir en defensa de Jiménez Losantos. Amando de Miguel, tenia nous arguments que exposava a *A tiros contra el Manifiesto*, publicat el mateix dia 22 a Diario16: "*Lo que tenía que pasar, desgaciadamente, ha pasado. (...) Y continuaremos escuchando el insolente desprecio que atribuye el grave problema étnico en Cataluña a una 'mezquina protesta de pequeños funcionarios'. (...) Los 'enérgicos' condenadores del terrorismo emergen de los nacionalismos impotentes. Estos son los que distribuyen zalemas en Madrid y denuestos en Barcelona. Ya han aprendido que con terroristas en casa pueden negociar mejor en Madrid sus privilegios de casta.*" Amb la força de l'atemptat darrera, de Miguel seguia: "*Pocos más querran venir de fuera. Para salir adelante en la Cataluña actual hay que ser nativo o, si se es inmigrante, hay que jurar que los inmigrantes no tienen problemas*". I acabava: "*Ahora se ve que nos hemos quedado cortos en nuestra crítica*".

Santiago Trancón, encara el mateix dia 22, company de feina i amic

personal de Jiménez Losantos, feia el relat detallat dels fets, amb el títol "De momento, no te vamos a matar". Acompanyava la narració uns fragments de textos publicats al mateix diari per Federico Jiménez Losantos. Vet aquí un parell d'exemples: "**Autodeterminación.** Hay que hablar claro: no hay ningún mensaje de libertad ni de autonomía en la consigna separatista de **autodeterminación**. Los que la propugnan buscan la creación de Estados marxistas-leninistas, que desde luego 'autodeterminarán' para siempre al pueblo que pillen. (...). **Lermuxismo...**- Nuestra solitaria vida sigue, aunque sin sentido. El otro día, Max Cahner, el jefe de Cultura de la Generalidad, exponía su programa para el futuro cultural: una sola comunidad, con una sola lengua y una sola cultura. Ya sé, ya sé, lector, que rabias como yo por contestarle: ¡Y un solo fascismo! Pero esto sería lermuxismo y Pujol lo hará mejor que nosotros"

En una entrevista a Jiménez Losantos, sobre a qui feia responsables del fet, responia: "A los que me pegaron el tiro, pero sobretodo a los que les pagan y les ponen las pistolas en la mano, porque eran auténticos profesionales y con una sangre fría espantosa". L'entrevistador seguia: "Curioso que no te hayan llamado ni Pujol ni Barrera ni nadie con entidad de la Generalitat, ¿no?" I responia -"Sólo un poco curioso...". En aquesta entrevista també comunicava que se n'anava de Catalunya, que precisament li acaben de concedir un trasllat a Madrid. (Diario16, 22 de maig)

A la mateixa edició de Diario16 es publicava un article d'Alberto Cardín, *Un largo adiós*, on anunciava que també marxava de Catalunya. A més, hi havia articles de solidaritat de Luis Carandell amb el títol *Jiménez Losantos; Declaro mi solidaridad*, de Carlos Barral; *Federico*, de José Luis Gutierrez, director adjunt de Diario16, i en el que insinuava que es tractava de "un oscuro atentado, aparentemente surgido del independentismo". Fins i tot suggeria una possible conversió de l'Avui en l'Egin català. També hi escrivia Francisco Fernández Ordóñez, *Amigo personal mío*, encara que mostrava el seu convenciment que es tractava d'un fet aïllat, i que Catalunya no era terra de fanatismes. I l'editorial *Jiménez Losantos (O yo que tú no lo haría, 'forastero')*. Aquest començava amb les darreres paraules del llibre de Jiménez Losantos, *Lo que queda de España*: "Seguramente yo, y otros como yo, nos quemaremos con estos primeros lances reivindicativos, pero a la larga como el 'hecho vivo de Cataluña' ha subsistido, el hecho de la cultura en castellano en Cataluña, subsistirá. Porque tenemos derecho y, sobre todo, porque tenemos razón." Per l'editorial, el *Manifiesto* "era un grito desesperado, representativo de cientos de miles de personas que (...) sentían en su carne (...) la imposibilidad de convivir en aquella comunidad". I se seguia donant la culpa a Heribert Barrera, a intel·lectuals

"compañeros de viaje encubiertos de los fascistas del mañana", i a determinada premsa de Barcelona "que alientan el fanatismo de seres incapacitados para vivir en democracia." I sentenciava: "Hoy ya se ha iniciado el éxodo de aquellos que pisaron un día aquella tierra como prometida. Tienen que marcharse como 'extranjeros'. ...Y yo que tú no lo diría muy alto, 'forastero'."

L'endemà, dia 23, Diario16 seguia publicant articles de condemna. O de comiat, com el del diputat provincial de Barcelona del PSC_PSOE, Jesús Vicente Iglesias, *Adiós, Cataluña, adiós*. L'autor, signant del *Manifiesto*, anunciava que *"nos iremos con pena, tristeza al ver qué clase de presidente tiene el Parlamento catalán, sin saber a ciencia cierta quién carga las pistolas, quién es el maestro armero de ese grupo de nazis que constituye el último berrido terrorista"*. I seguia: *"Aquí, en Cataluña, se quedarán diez años de nuestra vida, como emigrantes y como socialistas del PSOE, por supuesto."* Però la marxa no era per l'agressió terrorista, sinó pels silencis covards del poder sindical i polític, que no els havia fet costat en la seva causa: *"no deseamos ser un estorbo para 'nadie'; no queremos ser 'colonizadores', señor Faulí, ni 'ocupantes', señor Vallverdú, ni 'destinados', María Aurelia Campmany, ..."*

La perla, tanmateix, va ser l'article publicat l'endemà, dia 23 de maig, al mateix Diario16 per Xavier Domingo, en un espai d'opinió que es titulava *La nación*. Amb el títol *El último refugio*, Domingo -més tard convertit al nacionalisme convergent, i encara després, reconvertit als interessos anticatalanistes del diari *El Mundo*- afirmava coses com aquestes: *"Esos de Terra Lliure (...) rubricaron con sangre toda la razón contenida en el 'Manifiesto de los 2300' (...)"*. Així, segons Xavier Domingo, davant dels articles que es publiquen a Madrid, i de bromes que a Espanya tothom aplaudeix per la seva gràcia -es referia a l'article de Carmen Rico-Godoy del 4 d'abril publicat al mateix diari i que ja hem comentat- a Catalunya s'hi responia amb campanyes de boicot... *"O sea, a escritos, a manifiestos, a firmas y a un poco de choteo se responde siempre con actos de naturaleza terrorista o preterrorista, y detrás siempre están los mismos. Pequeños aprendices de brujo, politicastros provincianos, pequeños caciques pueblerinos y decimonónicos, sin dos dedos de frente y sin una pela de cultura. Irresponsables cargados de responsabilidad"*. Domingo, tot i que assegurava que *"No hay en mis venas una sola gota de sangre que no sea catalana"*, creia que *"Hay que decirlo claro: la nación es España y la capital es Madrid"*. El terrorisme, sigui basc o català *"es pura delincuencia o sirve a los inereses, directa o indirectamente, de la Unión Soviética"*. I acabava amb tota la brillantor de què és capaç, i que és tota la que es veu aquí: *"No me queda más que citar la célebre frase que Boswell puso en boca del doctor Johnson en su"*

'Life of Johnson': 'A veces el patriotismo es el último refugio de los hampones' o, en inglés, si quieren: 'Patriotism ist [sic] the last refuge of the scoundre.' Exactament, al cap de set anys, el 1988, es va organitzar una campanya per evitar que des de la secretaria general de la presidència de la Generalitat se li donés el càrrec d'editor de l'Avui, en substitució de max Cahner, com insistentment s'havia rumorejat tot l'estiu. En concret, d'una manera anònima, es va fer la tramesa d'una substanciosa entrevista que se li havia fet al programa de la Mercantil Radiofònica (dirigit per Ramon Barnils, Quim Monzó i Jordi Vendrell) *El lloro, el moro, el mico i el senyor de Puerto Rico*, a Catalunya Ràdio el 21 de març de 1985. Rellegida ara, no només segueix sorprenent pel desvergonyiment ideològic tan poc afí a l'estil convergent -com ara el seu esplaiament sobre l'afició al canibalisme-, sinó per algunes afirmacions que després han adquirit més significat. Per exemple, una referència a Josep Maria Cullell [Xavier Domingo seria qui a la tardor de 1994 signaria a El Mundo la publicació de les converses telefòniques privades que obligarien a dimitir el Conseller], en la que apostava per Macià Alavedra com a "honorable" en contra de Cullell. O aquell "A mi, tant se me'n fot, el Pujol". I encara aquella altra afirmació: "Sóc un home de rancúnies i odis que duren anys." (Entrevista publicada amb el títol del programa per l'editorial Empúries, el 1987). En no aconseguir ser l'editor de l'Avui, va passar a editar el setmanari Set Dies, que va rebre substancioses -i colèmiques- subvencions de la Generalitat, tot i ser un gran fracàs editorial. Més endavant, i abans de tornar a contribuir des de El Mundo a l'anticatalanisme i de jugar a la cacera del convergent, encara el trobaríem a El Observador, seguint en la mateixa òrbita d'amistats governamentals. Els camins del Senyor són inescrutables, i els del nacionalisme convergent, a vegades, ben recargolats!

Tota la premsa de Barcelona, naturalment, es va fer ressó de l'atemptat a Federico Jiménez Losantos, i La Vanguardia, en la mateixa edició del dia 22 de maig, publicava íntegrament la llarga nota de condemna del Consell Executiu. El Periódico hi dedicava el seu editorial, el mateix dia, *El primer disparo, el último disparo*, en el que demanava situar el debat en la racionalitat i no en la irracionalitat de les armes. L'Avui, també el 22 de maig, editorialitzava en *De cap manera* la seva condemna de l'atemptat, assegurava que aquest no era l'estil com Catalunya resolva les seves diferències, i no s'estava, al final, d'apuntar que resultava un atemptat una mica estrany, essent just a la vigília de dies delicats per a Catalunya -la discussió de la LOHAPA, la carta de Josep Tarradellas,...- i que, "tot enrariment pot abellir a certs interessos. Majorment els centrípets i de cap manera els perifèrics".

Finalment, El País publicava un editorial el dia 24, *Canibalismo*

cultural, en el que es defensava dels atacs de qui atribuïen a l'actitud crítica d'aquest diari amb el *Manifiesto*, el ser un dels elements desencadenants de l'atemptat, i els acusava de canibalisme: "*Todo lo demás es canibalismo, y pone a quienes lo practican a la altura de los propios delincuentes. Conocedores como somos de la dignidad intelectual del profesor agredido, estamos seguro de que él rechaza, como nosotros, el orquestado y pueril concierto de oportunismos edificado en torno a su propia herida*".

10. SOM UNA NACIÓ

El "cicle festiu" d'aquest curs polític s'havia de cloure, però, amb el primer gran acte organitzat per la Crida a la Solidaritat, per Sant Joan, al Camp Nou, i a l'espera de què passaria amb la Llei Orgànica d'Harmonització del Procés Autòmic, que era previst discutir el mes de setembre, passat vacances.

Val a dir que en cap moment no apareix encara una "crida a la solidaritat" com a organització específica, sinó únicament com una comissió de les entitats que en el seu moment havien donat suport al document titulat "Crida a la solidaritat en defensa de la llengua, la cultura i la nació catalanes", en l'acte celebrat el 18 de març al Paraninf de la Universitat de Barcelona.

Quatre dies abans de Sant Joan, s'aprovava el text de la declaració unitària que havia de cloure l'acte del Camp Nou, i seguien els contactes amb el Governador Civil per aconseguir per a l'acte "la normalitat desitjada", segons informava l'Avui (20 de juny). Excepte els Centristes de Catalunya, CC-UCD, que no s'adheriren a l'acte "a causa de l'aparença agressiva de les concentracions multitudinàries", tots els partits hi van donar suport.

El 21 de juny, Josep-Lluís Carod-Rovira, llavors de Nacionalistes d'Esquerra, publicava a l'Avui l'article *Tot el camp, un clam: som una nació!* on, irònicament, es mostrava íntegrament d'acord amb el ministre Martín Villa, quan aquest declarava que a Espanya no hi ha més nació que l'espanyola: "... i hi afegim nosaltres, a Anglaterra cap més que l'Anglesa i als Països Catalans cap més que la catalana. Ves per on, sovint es donen nivells de consens realment insòlits."

El dia 23 de juny, ja se sabia el programa: arribada de la flama del canigó i interpretació per un grup de corals del *Cant de la Senyera*; actuacions de La Trinca, Marina Rossell, i adhesió de Manuel Gerena; lectura de la declaració unitària; llançament de globus; actuacions de Al Tall i Lluís LLach; i clausura amb *El Segadors*.

L'Avui, el mateix dia de Sant Joan, publicava un editorial entusiasta: *Insistim, som una nació!*, i alhora informava que les pressions del govern central a través del seu delegat a Catalunya farien impossible la lectura de la declaració unitària. La delegació del govern obligava a modificacions substancials del document per a permetre'n la lectura pública. Abans de modificar-lo, per unanimitat es va decidir no llegir-lo, però tampoc retirar-lo. MCC i Nacionalistes d'Esquerra, tanmateix, farien cadascun un comunitat de denúncia de la ingerència del delegat del govern, Rovira Tarazona.

L'acte va ser esplèndid, el camp es va omplir amb cent mil persones, i la sensació d'èxit total va planar entre tothom. L'Avui titulava la informació *'Som una nació', un sol clam de tot el camp del Barça*, i l'editorial golssava *El gran acte de Sant Joan*. Finalment, no s'havia llegit el la declaració política unitària i es demanà un minut de silenci en senyal de protesta. Però en lloc de silenci, hi hagué esbroncada general, i crits de "som una nació". Heribert Barrea, president del Parlament de Catalunya, en acabar l'acte demanava la dimissió del delegat del govern a Catalunya per exercir la censura prèvia sobre la concentració.

Per alguns, l'acte era vist com el final de la campanya iniciada el 18 de març. Per d'altres, tot just era el principi d'un llarg camí: havia nascut La Crida.

La declaració política unitària que no es pogué llegir, era aquesta:

Avui culminen, com a final d'una etapa, les diverses iniciatives que el poble de Catalunya ha portat a terme en aquests darrers mesos responent a la crida en defensa de la llengua, la cultura i la nació catalana. Arreu de Catalunya, homes i dones, joves i grans, catalans d'origen i de destí, particulars i entitats de tota mena, s'han sentit cridats a posar de manifest la seva voluntat d'afermar, un cop més, la seva realitat nacional davant una campanya d'agressió despersonalitzadora, darrerament concentrada en preteses harmonitzacions, que ha pres el nostre poble com a primera fita d'una política d'involució autonòmica i antidemocràtica.

Davant d'aquesta situació manifestem la nostra condemna a totes les temptatives i amenaces antidemocràtiques contra la Constitució i l'Autonomia de Catalunya i expressem el nostre suport actiu a la Generalitat i a les institucions democràtiques i nacionals per tal d'avançar en la reconstrucció nacional de Catalunya i la unitat del seu poble. Una Catalunya solidària, avui més que mai quan la difícil i greu crisi econòmica fa que molts dels nostres conciutadans es trobin abocats a la desesperada situació de l'atur.

Catalunya afirma, un cop més, la seva voluntat de conviure en democràcia i en llibertat: afirma, un cop més el seu compromís d'aprofundir en la defensa dels drets de totes les col·lectivitats de l'Estat - singularment els dels països catalans- i en accedir al seu govern.

Manifestem:

La nostra voluntat d'avançar en la normalització de l'ús de la llengua catalana en tots els sectors de la vida col·lectiva, sense ambigüitat ni feblesa, tot reclamant que els mitjans de comunicació social, en el nostre àmbit, adoptin continguts catalans, usin la llengua catalana, i donin prioritat a les qüestions que afecten els nostres drets nacionals.

La nostra voluntat de garantir, contra totes les manipulacions, el respecte als drets dels ciutadans de Catalunya de parla no catalana, i afavorir la seva participació plena a la tasca comuna de reconstrucció nacional, en un clima de convivència i diàleg.

La nostra voluntat d'enfortir la col·laboració entre els Països Catalans, de llengua i cultura comuna, avui víctimes d'una intensa política divisòria.

Manifestem, també, la nostra solidaritat amb les justes reivindicacions dels altres pobles de l'Estat. Però Catalunya reclama també solidaritat amb la seva causa. Som una nació i no podem acceptar que una nova revifalla del centralisme vulgui posar en qüestió el que fins ara hem recuperat.

Ara més que mai, hem de manifestar els nostres signes d'identitat. Catalunya troba en la seva llengua i en les seves institucions la seva força com a nació.

Per la Llibertat i per la Democràcia proclamem solemnement que ens sentim, som i volem ser una nació. Catalans: Visca Catalunya!

CAPÍTOL 3

LA TELEVISIÓ QUE HAVIA DE SER ANTROPOLÒGICA

1. DE VISITA A PROVÍNCIES

Dels projectes de govern de Convergència i Unió, el més reeixit en tots els sentits, ha estat la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, i especialment el seu primer canal de televisió TV3. L'èxit del projecte no era, de cap manera, garantit, i ho demostren altres experiències *autonòmiques* al mateix Estat espanyol. Més endavant, i quan TV3 ja ha estat un fet social de molta rellevància, hi ha hagut les habituals disputes polítiques sobre el seu possible partidisme, en general, amb fonament de causa. Fins i tot, malgrat la juvenesa relativa de TV3, ja es podrien distingir etapes diverses, i fins alguns titubeigs, per exemple en el moment de l'aparició dels canals privats, i els consegüents canvis d'hàbits televisius dels ciutadans. Però des de bon començament, l'encert ha acompanyat TV3. I ara és fàcil dir-ho, a pilota passada, però abans de començar a emetre, ja va ser sotmesa a pressions diverses.

Una d'aquestes aventures de quan TV3 només era un projecte del govern, la va provocar el llavors director general de Ràdiotelevisió Espanyola, RTVE, José Maria Calviño. El més curiós és fins a quin punt ha quedat viu en la memòria col·lectiva aquell suggeriment de Calviño que TV3 havia de limitar-se a ser una televisió antropològica. I és tant més sorprenent quan l'anàlisi de la polèmica a la premsa no va ser, ni de bon tros, massa notable. Daltabaixos polítics més sonats, que havien mogut cels i terra, han acabat desapareixent del record. En canvi, una expressió d'un alt funcionari de l'Estat, probablement dit sense massa o gens de càlcul, ha quedat gravada rabiudament a la memòria. Per què?

Hi podria haver l'explicació de l'ofensa. Als catalans ens ha ofès més que se'ns digués que no es podia ensenyar física nuclear en català, com va fer Adolfo Suárez -no cal dir-ho, també sense voluntat d'ofendre-, o que ens reservaven televisivament un paper antropològic, que no pas agressions pròpiament polítiques, com el fet que no ens sigui traspasada la recerca científica, o determinades sentències del Tribunal Constitucional.

D'altra banda, també podria ser que ja ens vagi bé destacar algunes ofenses menys greus, d'una proporció que pot ser fàcilment contestada,

que no pas parar atenció en les febleses per a les que no tenim ni resposta ni força política per a fer-hi front. Que es pot ensenyar física nuclear, o que podiem fer una televisió gens antropològica, s'ha demostrat. Són victòries objectives. En canvi, ni tenim competències en recerca, ni ens hem pogut revoltar davant certes interpretacions jurídiques que feien una interpretació limitada de l'Estatut i la Constitució. Si aquest argument fos bo, demostraria que no sempre es cau en el victimisme, i que som més propensos a fer memòria de les victòries que no pas de les derrotes.

Sigui el que es vulgui, els fets són els següents. José Maria Calviño era director general de RTVE, i el dia 29 de gener de 1983 havia vingut a *províncies*, a la presa de possessió dels nous càrrecs directius d'aquest organisme a Catalunya. Calviño, que passa el dia complet al nostre país, va aprofitar l'ocasió per entrevistar-se amb Jordi Pujol, i finalment va fer una roda de premsa, en la que exposà les seves opinions sobre el projeje de tercer canal de la Generalitat de Catalunya.

La premsa de l'endemà, doncs, recollia les seves opinions. I segons la premsa, el senyor Calviño s'havia mostrat escèptic sobre el calendari de posada en marxa del nou canal de televisió, que era prevista pel setembre d'aquell any (previsió que d'altra banda, efectivament, es va complir, encara que la legalització efectiva no seria publicada en un Reial Decret al Boletín Oficial del Estado fins el desembre de 1984). Pel director general de RTVE, doncs, no hi havia un marc legal suficient, semblant al previst a l'Estatut de Guernica pels bascos. A més, hi veia problemes d'ordre financer i també tècnic, en relació a l'adequada cobertura del territori. Generosament, José María Calviño havia ofert la col.laboració gratuïta de RTVE en el projecte d'enginyeria, per evitar -en bona lògica patriòtica- que anés a parar a mans estrangeres, tal com havia passat en el cas basc. Fins aquí, però, res d'especial.

Ara bé, Calviño també va fer algunes observacions sobre els possibles futurs continguts del tercer canal autonòmic. Així, i potser responent implícitament a les observacions que li havia fet Jordi Pujol sobre la universalitat de la cultura catalana, segons el criteri de Calviño, el nou canal havia de limitar-se a oferir una programació complementària, que reflectís el fet català com a una realitat diferencial, però sense convertir-lo en una pantalla més de televisió. TV3 podia ser una televisió diferent, però no pas igual a TVE. Vet-ho aquí: com sempre acaba passant, ens estimen molt com a diferents, però ens temen com a iguals.

Calviño havia posat, per deixar-ho clar, un exemple: emetre *Dinastia* o *Dallas*, era convertir-se en una pantalla de les multinacionals (El País,

30 de gener). I, a més, deia Calviño, emetre *La casa de la pradera* o *Dinastía* i traduir-los al català, era absurd (Avui, 30 de gener). I aquí hi ha una altra clau d'interpretació de la manera de molts espanyols de comprendre la diferència, que l'entenen com a una minoria d'edat: cap problema, doncs, que *Televisión Española* fos una pantalla de les multinacionals, amb sèries traduïdes a l'espanyol. Però molt de compte amb que la televisió autonòmica no fos corrompuda per l'avidesa de les multinacionals, ni que s'arruïnés doblant sèries al català. Quedava clar, a més, que la filosofia que inspirava l'escassa -però l'única- programació en català a RTVE, era precisament aquesta que també ara volia per al nou canal de la Generalitat. Calviño deia que volia competir amb la seva programació regional en català amb el nou canal, tal com recollia l'Avui. És a dir, que el nou canal no competís amb les emissions d'abast general de RTVE, sinó amb les de caràcter regional. En el fons, les declaracions de Calviño no eren només una agressió cap al nou projecte de la Generalitat, sinó també una condemna a la misèria de la programació del circuit català de RTVE.

El dia 1 de febrer, als diaris hi havia resposta a Calviño. El president Pujol havia dit el dia abans que no estava d'acord amb Calviño sobre el suposat caràcter complementari del tercer canal, ni -com recollia El País a portada- sobre el fet que "*diera una imagen antropológica de Cataluña añadiendo que no sabía si ello quería decir que 'desea vemos bebiendo en un porrón'.*" Pujol afirmava, a més, que el tercer canal no havia de donar una imatge *loapitzada* de Catalunya [La LOHAPA, aprovada el juliol de 1981, seria anul·lada en els seus punts més rellevants per una sentència del Tribunal Constitucional l'agost de 1983]. Llegida la informació amb atenció, i contrastada en els diversos mitjans, sembla clar que va ser Jordi Pujol qui va destacar el concepte clau de l'ofensa. Pujol deia: "Sembla que Calviño vol un tercer canal que doni una imatge antropològica de Catalunya". És a dir, que si bé sembla cert que Calviño havia fet servir el concepte de televisió *antropològica*, havia estat el president Pujol qui s'havia adonat de la "patinada útil" del director general. Per exemple, l'Avui del dia 30, en informació a portada i a l'última pàgina, efectivament esmentava els arguments clau de les declaracions de Calviño, però per res no esmentava el terme "televisió antropològica". Tampoc no recollien l'expressió ni la informació de El País, ni la de La Vanguardia del mateix dia. En aquests diaris, les manifestacions de crítica i de rebuig a una televisió antropològica van aparèixer amb la resposta de Jordi Pujol.

Després arribaven les primeres reaccions en comentaris periodístics, com els de Pius Pujades a l'Avui del dia 1 de febrer, *El canal*

de televisió, on recriminava a Calviño que si fos per ell, ens deixaria "la joguina de la televisió una estona cada dia per a mirar-nos el melic: sardanes, castellers, alguna obreta teatral adaptada, la crònica del Parlament i els problemes dels barris. I gràcies, que les hores de televisió són cares i estem en crisi". El mateix dia, el crític de televisió a l'Avui, Josep Desumbila, recriminava a Calviño que, essent un executiu, parlés com un president, i especialment pel to autoritari i de suficiència que havia emprat. El dia 2, també a l'Avui, Esteve Llompart, en la mateixa línia, opinava que es tractava d'un cas d'intromissió: "Aquesta intromissió del senyor Calviño ens fa pensar que el que ell tem és la competència, una competència que -tots ho desitgem- podria arribar a mostrar-nos que des de Catalunya es pot fer una televisió millor que la pròpia de RTVE i gens 'complementària' d'aquesta".

Com si es tractés d'una il·lustració gràfica del debat que tot just s'encetava a Catalunya, el mateix dia 2 de febrer, El País publicava una curiosa fotografia de Felipe González en la inauguració de la tercera edició de la Feria Internacional de Turismo (Fitur-83), en el Palacio de Cristal de la Casa de Campo de Madrid. Felipe González, en la visita al pabelló de Catalunya, apareixia amb barretina i bevent amb porró. Aquests són els fets diferencials que sempre s'han apreciat més, tot i que des de les campanyes anticatalanistes iniciades la tardor de 1993, hi havia qui suggeria als espanyols que als restarurants no acceptessin ni tan sols aigua mineral del Montseny.

La Vanguardia del 2 de febrer dedicava mig editorial a l'assumpte, i considerava que Calviño havia entrat en un terreny que no era el seu. Per La Vanguardia, per bé que l'Estatut, pel que fa a la televisió, amb la seva *"pobre formulación da paso a todas las hipótesis"*, ampoc no hi havia cap raó per la qual fes falta *"imponerse una autolimitación según la pauta marcada por las dos cadenas estatales"*. Per aquest diari, les declaracions de Calviño *"levantan en seguida la sospecha de centralismo"*, i considerava que aquest no és el camí, *"y menos aún si lo propone el nombrado por la estrategia del cambio"*. És interessant observar d'aquestes expressions de l'editorial de La Vanguardia, amb quina moderació s'acosta al conflicte, en el qual tot just si veia en les paraules de Calviño "que desvetllen sospites de centralisme". Dit així, es posa més l'accent en una hipotètica recepció esbiaixada del missatge, que no pas en el fet que el missatge fos clarament centralista. En definitiva, és com si d'un article dels d'en Manuel de Pedrolo d'aquell temps, haguéssim dit que "aixecaven la sospita d'independentisme". Però seguim endavant. Perquè La Vanguardia, per tal de mantenir la

necessària equanimitat, posava al descobert un cert reflex mimètic en el futur tercer canal de la Generalitat en relació als canals de l'Estat, en el sentit que també abans de començar ja semblava més un canal del govern que del Parlament. Segons el diari, *"son estos planteamientos unilaterales los que de hecho llevan a una antropología del poder en la televisión"*. I afegia: *"Conviene advertirlo desde ahora, para que -dejando ya aparte las declaraciones del señor Calviño- no se repita con el hipotético tercer canal la misma estructura de la televisión estatal."* En resum: Calviño potser desvetllava sospites de centralisme, però qui realment feia una televisió antropològica, abans de començar a emetre, era el govern de la Generalitat.

En un comentari de Manuel Vázquez Montalbán a El Periódico del dia 3 de febrer, *La Loapa televisiva*, aquest s'afegia a la crítica al desencert de Calviño: *"O el tercer canal es una alternativa televisiva con todas sus competencias y consecuencias o nace muerto e inútil"*. I Ferran Toutain, a l'Avui del mateix dia, escrivia a *Molas, Dallas i Calviño*: "Des de fora també hi ha qui vetlla per la nostra salut i vol evitar que el tercer canal ens converteixi en 'una pantalla de les multinacionals'. (...) Ens van dir fa uns anys que el català no serveix per ensenyar física nuclear, ara ens diuen que tampoc no serveix per doblar *Dallas*. I, doncs, per a què serveix? Si el nom fes la persona, faria una broma fàcil i diria que el Sr. Calviño no té un pèl de burro: troba excel·lent que ens anem podrint tot sols amb els nostres certàmens literaris i les nostres demostracions castelleres".

Encara el dia 5, l'Avui publicaria un article de Josep Maria López i Llavé, *Hi ha coses que no han canviat ni canvien*. Escrit en forma de carta al director general de RTVE, López LLaví li deia: "Vostè, però, senyor Calviño, m'ha despertat. M'ha tornat a recordar el dictat de l'Estat unitari i centralista, el recurs a la lletra d'unes lleis fetes o acceptades, justificadament o no, sota la pressió de quaranta anys de submissió i de prohibicions, de manca absoluta de llibertats democràtiques i nacionals. Potser per pur pragmatisme, li hauria de donar les gràcies: ens cal recordar més la mentalitat amb què, des de la capital de l'Estat, és contemplada la problemàtica i l'existència mateixa de les anomenades nacionalitats històriques, i com això ha canviat ben poc". López LLaví recorda que, efectivament, les presses van fer que a l'Estatut quedessin resolts poc satisfactòriament epígrafs tan importants com les finances, l'administració de justícia i l'ordre públic. I la televisió! I afegia: "...ara ens passeu factura d'aquella feblesa i d'aquella precipitació".

Uns dies després, el 13, la premsa informava d'un escrit signat per

vuitanta-un intel·lectuals, polítics, artistes i professionals, amb els noms habituals, i enviat a la direcció general del projecte de televisió pública de Catalunya, protestant per les decaloracions de Calviño. Segons El País, l'escrit deia: *"El señor Calviño se manifestó a favor de que Cataluña, en el mejor de los casos -y dentro de bastantes años-, llegue a tener una televisión complementaria y antropológica. Es decir, una televisión que en lugar de ser útil para normalizar nuestra propia personalidad, sea un elemento de sumisión y de folklorización de nuestra nacionalidad."* Pels signants, les propostes de Calviño propiciaven una televisió mediocre i pairalista, que significava atacar l'existència nacional, la llengua i la cultura catalanes. El document acabava amb la sol·licitud per part dels signants a vetllar per tal que el procés en marxa per aconseguir una televisió catalana, moderna, capaç d'informar de tota la realitat catalana, espanyola i internacional, no s'aturés. La Vanguardia, a més, publicava el text sencer i la llista íntegra dels signants del document.

El País del dia 15 fins i tot dedicava un editorial al document dels intel·lectuals, *El tercer canal y la televisión pública*, en el que s'afegia a les crítiques a José María Calviño, per la seva defensa d'una televisió autonòmica *"limitada a ofrecer espacios de color local dominados por el parroquialismo provinciano y el particularismo pintoresco"*. El País considerava que *"Cuando se analiza el deterioro de la convivencia española causado durante las últimas décadas por las prácticas centralizadoras no se suelen valorar lo suficiente las discriminaciones y los agravios perpetrados por RTVE en este terreno. La condición de servicio público de ámbito estatal de Televisión Española queda desmentida por el enorme predominio de los enfoques capitalinos -una variante vergonzosa del provincianismo- en la información general y en la participación de la sociedad en los programas"*. I encara afegia, amb una lucidesa que no es pot pas dir que el mateix diari hagi aplicat sempre (per exemple, a les seves seccions d'opinió i cultura): *"Por comodidad, por cortedad de miras o por falta de organización, resulta frecuente que los expertos llamados a opinar sobre cualquier asunto sean vecinos de Madrid, mientras que el novelista de Valladolid, el catedrático de Santiago de Compostela, el economista de Barcelona, el historiador de Sevilla o en ensayista de San Sebastián quedan confinados a la condición de remotos australianos"*. En definitiva: *"El intento de cortar las alas a las televisiones de las comunidades autonómicas, tan públicas como las dos cadenas gestionadas por la Administración central, parece más bien que responde a un propósito de identificar a la televisión pública como monopolio gubernamental"*. Un editorial que podia haver publicat perfectament el mateix Avui. I només això, sinó que al cap de més de dotze anys, segueix

essent d'una exactitud absoluta, i encara agreujada pel fet que els dos canals privats no codificats, han seguit la mateixa pràctica discriminatòria amb tanta o més insensibilitat. I, com molt bé deia El País, és difícil deslligar aquests fets de la imatge esbiaixada que des d'Espanya es té de la cultura i la llengüa catalanes, i que fa fàcil la demagògia anticatalanista.

2. LA TELEVISIÓ SEGONS LÉVY STRAUSS I SCHUMPETER

Pocs dies més tard, el 16 de febrer de 1983, Calviño compareixia en el Congrés de diputats per donar comptes de la seva gestió davant de RTVE, en una sessió en la que es destapaven algunes de les vergonyes de la gestió de l'ens, en expressió de l'editorial que l'Avui li va dedicar l'endemà. En la informació sobre el debat parlamentari, es diu que López de Lerma, en nom de Minoria Catalana, el grup de CiU a Madrid, va demanar-li què entenia per "visió antropològica del tercer canal de Catalunya". La Vanguardia només recollia la pregunta del diputat català, però no la resposta. El País deia que José María Calviño havia respost que *"quienes no hubieran entendido lo de la 'televisión antropológica' demostraban no haber leído a Lévy Strauss ni a Schumpeter"*. L'Avui (17 de febrer), més explícit, explicava que el director general de RTVE "puntualitzà que ell havia dit 'antropològic' en el sentit ampli de la paraula i no en el sentit restrictiu de folklòric, és a dir, dins d'una visió universal de la cultura catalana. El director general -segons l'Avui, en la crònica de Josep M. Sanmartí- va afegir que cada comunitat autònoma pot fer el que vulgui amb la programació d'aquest tercer canal i que ell no s'hi pot ficar". També segons la crònica de l'Avui, "El diputat de la Minoria Catalana, Josep María López de Lerma es va felicitar per aquestes puntualitzacions i va donar per tancat l'incident". Sembla mentida amb quina facilitat ens solem deixar tranquil·litzar!

Més desconfiat, qui no donava per tancat l'*incident* era Manuel de Pedrolo que el mateix dia 17 publicava un article a l'Avui sobre el cas: *Un cop més, ens la fan cresspa*. Pedrolo trobava que en les declaracions sobre el tercer canal, José María Calviño abonava les seves opinions, "sense haver tingut, naturalment, l'oportunitat de llegir-me", ironitzava l'escriptor. "Es va confirmant que ni blaus ni vermells ni gent de color de gos quan fuig no estan disposats, bo i tan cofois que de vegades es mostren de la riquesa cultural de la península, beneïda amb quatre llengües que ells voldrien veure resumida en una, a deixar-se escapar el control de les cultures no castellanés". Pedrolo sentenciava: "ara s'ha

reconegut de debò com la nostra llengua, tan perseguida, és totalment apta a qualsevol empresa. Mirem-nos-ho així: si els semblava que no ho és prou, ens donarien el permís de fer el ridícul; justificarien pietosament una pretesa superioritat que els autoritza a disposar d'una cultura residual. Com que ho és, d'apta, i se n'han començat a adonar, els cal jugar fort abans que no sigui tard. Tanmateix, aquesta vegada no han estat gaire encertats. L'antropologia cultural és una coartada ben sapastre quan ens proposem d'asfixiar els altres amb una sobredosi de 'protecció'. O potser també es tracta de solidaritat?"

La polèmica a la premsa es va acabar aquí. Però aquesta vegada, el consell de Calviño de fer una televisió antropològica va quedar fixament establert a la memòria, i fins es podria dir que TV3 va pecar durant una bona colla d'anys del mal contrari. Res que semblés folkloritzant, localista, nostrat, va quedar apartat de TV3. I tot i que falta perspectiva per dir-ho, sóc del parer que pràcticament van haver de passar els deu primers anys per convèncer-se que la programació amb referents locals no abocava indefectiblement a l'antropologia. O, qui ho sap, que una mica d'antropologia afavoria la fidelitat de l'audiència, sense espatllar la imatge de modernitat.

Al contrari d'altres polèmiques que aconseguïen un alt nivell de virulència, però que al cap de pocs mesos s'oblidaven, les declaracions de Calviño, potser també per la unanimitat de la resposta contrària que van congriar, han quedat vives a la memòria del país com a exemple d'allò que no es vol ser: peces d'un museu d'antropologia, a l'estil de la genial *M-7 Catalunya* de Els Joglars.

CAPÍTOL 4

LA FESTA D'ESPANYA

1. ESPANYA VOL UNA FESTA

La transició política va portar més d'un, i més de dos, trasbalsos festius. Des de la desaparició de la commemoració del *Alzamiento Nacional*, el 18 de juliol, que coincidia amb una de les pagues extra de l'any, fins a la reducció de festes religioses que es va emportar definitivament els *tres jueves del año que relucen más que el Sol: Jueves Santo, Corpus Christi y el Día de la Ascensión*, els disgustos familiars i els daltabaixos en la continuïtat de les tradicions no van tenir descans. Ara li tocava desaparèixer a Sant Josep, un altre any a la Puríssima, i encara successivament han anat patint la incertesa d'una possible liquidació festiva Sant Esteve, Tots Sants, el dia de Reis... I encara la ballem.

Quan l'any 1980 li va tocar el rebre a Corpus, van ser moltes les veus que se'n van queixar, tant des de la mateixa Església, com sobretot des de posicions laiques provinents del món de la cultura, i que fins i tot van arribar a establir un interessant diàleg amb interlocutors obertament confessionals. En debat es va establir, en part simés no, entre la defensa laica d'una tradició religiosa, i la retirada de la legitimitat religiosa d'aquella tradició. Es podrien recordar els articles a l'Avui de Josep M Espinàs, *El Corpus* (9 de maig), en el que es declarava "un infidel drogat de ginesta"; el d'Antoni Comas, catedràtic de literatura, *Què en farem de la ginesta?*, on considerava que ni la mateixa Església tenia potestat per a suprimir una festa d'aquestes característiques; i el de Vicenç Nolla (1 de juliol), que s'afegia a les tesis d'Antoni Comas. L'article de Josep Maria Espinàs, per exemple, va ser respost per mossèn Salvador Cabré, de Santa Coloma de Gramanet, en una carta a l'Avui del dia 22 de maig d'aquell 1980. La carta de mossèn Cabré, que recriminava a Espinàs que en el seu article hagués fet retret al bisbat per acceptar la supressió festiva del Corpus ("massa fins ara s'ha hagut de comptar amb l' 'aquiescència' de la jerarquia eclesiàstica"), és interessant des de diversos punts de vista. El primer, perquè és un bon exponent d'aquesta polèmica on mentre des de posicions laiques es demanava respecte per les tradicions religioses, des dels sectors "progressistes" de l'Església, se celebrava la progressiva laïcització de la vida social. Mossèn Cabré escrivia: "preferiria que, entre

tots, ens ajudéssim a posar les coses al seu lloc i acceptar la plena i exclusiva competència del govern en la determinació de les festes, d'acord amb els criteris que democràticament s'estableixin en cada lloc i en cada temps". Però, i des d'una altra perspectiva, la carta era interessant com a model d'una certa concepció de la fe molt pròpia del que, amb Joan Estruch, n'havíem dit "l'Església kamikaze": com era habitual en aquest tipus d'argumentació, es feia una defensa de l'experiència religiosa viscuda en un purisme desencarnat, les conseqüències dramàtiques del qual han estat les esperables: l'acceleració del procés de descristianització. Cabré deia: "com a cristians, el sentit de la festa de Corpus el podem viure qualsevol dia de l'any i a l'hora que sigui, sense que la nostra fe en l'eucaristia se'n ressenti gens ni mica". I aquest supòsit, era absolutament equivocat.

Dos anys més tard, hi hauria una rebrotada de la polèmica sobre el Corpus el 1982, en la que hi participaren Frederic Roda (a favor de recuperar Corpus), Francesc Vallverdú (en contra), Josep Dalmau (a mig cami), o J. Rovira Tenas (defensant la posició "oficial" de retirada de l'Església). Però encara l'any 1980 havia estat Néstor Luján qui, havent protestat de l'eliminació del Corpus, ara es queixava de la supressió de la Puríssima a La Vanguardia, *Contra nuestra historia y creencias* (7 de desembre), en el que era "*un supremo reproche para los que, por triste destino, nada aprenden y todo lo olvidan*". I sobre aquesta supressió i els qui havien acusat el govern català d'irreverent, Josep Faulí va publicar a l'Avui un article, *Fins i tot per les festes ens barallem!*, en dia 10 de desembre. Faulí defensava la posició del govern, que havia mantingut la festa de la Mare de Déu d'Agost, "històricament (...) la festa mariana més celebrada de Catalunya". Aquestes van ser, probablement, de les primeres polèmiques amb un abast gens menyspreable, tant pels polemitzadors que hi van intervenir, com per l'interès dels arguments utilitzats, a propòsit del calendari festiu després del franquisme.

Va ser en aquest context, quan la Generalitat ja va tenir les competències per establir el calendari festiu, que va gosar declarar laboral el 12 d'octubre. Això era aquell any 1980. Però el 1981, la sala segona de l'Audiència de Barcelona, atenent una demanda presentada per la Federación de Sociedades Regionales y Provinciales de Barcelona en la que es queixava de la supressió del *Día de la Hispanidad, día del Pilar y de la Raza*, va resoldre contra la Presidència de la Generalitat i a favor de suspendre el calendari de festes laborals que havia establert.

La informació que en donava l'Avui del dia 6 d'octubre d'aquell 1981, precisava que en aquella data, encara no se sabia com acabaria

el contenciós, donat que la Generalitat havia recorregut la resolució de l'Audiència. De fet, l'Estatut dels Treballadors preveia només les festes de Nadal, Cap d'Any i 1 de maig, com a festa del treball, i permetia que la resta, fins a un total de dotze -a part de dues festes més de caràcter local- anessin a càrrec de les comunitat autònomes.

El recurs presentat per l'advocat Gregorio López Montoro en representació de les cases regionals, es fonamentava en l'existència d'un antic decret del ministeri del Treball declarant festiu el 12 d'octubre, i que era de rang superior al corresponent de la conselleria de Treball de la Generalitat. A més, es considerava, en la reclamació, que la suspensió de la festa del Pilar, "causaria perjudicis morals irreparables".

El delegat del govern, el senyor Rovira Tarazona, opinava que la Hispanidad havia de ser festa "a tot Espanya, Catalunya inclosa", tal com publicava l'Avui del dia 6 d'octubre. En canvi, el coseller de Treball Joan Rigol, sostenia el contrari. La Generalitat recordava que a Catalunya, el 12 d'octubre havia deixat de ser festiu a partir del seu primer calendari laboral, establert el 17 de març de 1980. Aquell 12 d'octubre de 1981 es va produir allò que ha estat força corrent en anys posteriors: es va generalitzar el desconcert, i a la pràctica hi va haver de tot: gent treballant, i gent fent festa. L'any següent, al decret 17/1982 del 28 de gener de 1982, modificava el calendari de festes fixes establert el 3 d'octubre de 1980, i s'incorporava una altra vegada el 12 d'octubre, com a Festa de la Hispanitat. Queda ben clar que la qualificació de "festes fixes" quedava en entredit. A l'Ordre de 27 de setembre de 1984 que establia un nou calendari -ara suprimint el dia de Reis i la Immaculada-, ja es parlava només de "festes de cràcter retribuït i no recuperable per l'any 1985".

Exactament sis anys més tard d'aquell 6 d'octubre en que l'Audiència Provincial de Barcelona atemptava contra el calendari establert per la Generalitat, en la sessió plenària número 45 del Senat espanyol, presidit pel senyor José Federico de Carvajal Pérez, és a dir, el 6 d'octubre de l'any 1987, es votava favorablement el projecte de Llei que establia el *Día de la Fiesta nacional de España* el dotze d'octubre.

El ministre per a les relacions amb les Corts i de la Secretaria del Govern, Virgilio Zapatero Gómez, va presentar el projecte. Els arguments, resumits, i que eren els mateixos que havia emprat al debat al Parlament, foren els següents. Primer, amb la festa, es tractava de "*desarrollar la conciencia cívica y patriótica de unos ciudadanos que ven en el Estado (...) la institucionalización política de sus deseos y aspiraciones en relación a los asuntos públicos de su comunidad.*" En segon lloc, es

responia a la necessitat de "dar reconocimiento a una de las más viejas realidades estatales del mundo: la española, surgida en los inicios mismos de un renacimiento europeo que ya no podía coexistir con los viejos esquemas políticos de la poliarquía medieval." I afegia que tot i la controvèrsia sobre la tradició històrica, "coincidirán conmigo en que esas lógicas y saludables controversias no pueden obligar a una nación a enunciar al orgullo de su largo pasado y a la plasmación de ese sentimiento en la celebración de su fiesta nacional". En tercer lloc, amb la festa es volia subratllar "la necesidad de que toda realidad estatal en condiciones de seguir prestando su eficaz concurso a la vida política nacional e internacional, tiene que ser capaz de integrar tradiciones diversas e interpretaciones enfrentadas dentro de un sentimiento común de lealtad al Estado y a la nación". I, en darrer terme, "queremos subrayar la conveniencia de reforzar simbólicamente nuestra incuestionable presencia dentro de la Comunidad iberoamericana, eleigiendo la fecha del 12 de octubre como fiesta nacional...". El ministre despatxava les crítiques que havia motivat la iniciativa parlamentària amb aquesta frase: "Un pueblo maduro como el nuestro, con el peso que hoy disfruta en la vida económica, política y cultural en el mundo, no puede verse distraído por actitudes oscilantes entre la retórica de un hipernacionalismo conservador y el discurso, por otra parte acritico y retórico, de actitudes que se consideran progresistas".

A continuació es van succeir les intervencions del torn a favor de la proposta. I va començar el senador socialista Prat Garcia. La defensa del senador socialista a la proposta del govern, tot i que el ministre havia basat la desqualificació de les posicions adverses en el seu caràcter retòric, va ser la més retòrica de totes. Tindria gràcia reproduir-la sencera. Però un cert sentit de les proporcions m'obliga a subratllar-ne només alguns fragments. El senyor Prat va començar: "Señor Presidente, señoras y señores Senadores, recordad aquellos versos del romance: 'Para tan grande señor, poca limosna es un real'. Para tan grande tema, poco puedo yo ofrecer". Després d'aquesta immodesta demostració de modèstia, passava a fer una defensa del concepte de Fiesta de la Raza, "porque el concepto de raza, para aquellos admirables espíritus de la integración, no era el concepto que se puso luego tristemente de moda con una tremenda separación étnica, con un tremendo prejuicio de supuesta superioridad racial, sino al contrario, la integración de todo el género humano". Més endavant, justificava que aquesta data del 12 d'octubre fos la veritable festa nacional de Espanya: "Es un concepto viejo, un concepto muy viejo el de nación en España. Está ya en la época romana, cuando se sonreían los senadores romanos del acento andaluz

de Adriano, porque ya había acento andaluz, mis queridos amigos, en la época de plata de las letras romanas". Prat troba el concepte de nació en "San Isidoro de Sevilla, que hace la alabanza de España y loleen en todas las Escuelas..." I després, el concepte es troba a la Crónica General quan diu -i Prat cita textualment-: "España es afortunada en la lid, briosa en el esfuerzo, alegre de azafrán; y ese país, que estaba seleccionado por Dios, le dio por arremeter unos contra otros y perdiéronla todos." Per aquesta via, Prat citava Burckhardt, Francisco de Vitoria, Juan Luis Vives, Adriano de Utrech, i fins i tot a Jacinto Verdaguer i La Atlántida.

El senador Prat, en alguns passatges -com aquest de l'Atlàntida- s'emocionava, i després d'una interrupció, va afegir: "Perdonad, porque la emoción va impregnada de presión histórica". I el Diario de Sesiones del Senat apunta, entre parèntesi: "Grandes y prolongados aplausos de los señores senadores".

Vet aquí, però, el final del discurs: "Pero el momento del mundo es el 12 de octubre y de lo primero que se habla es del Nuevo Mundo. Y el mundo es hermoso, nueva hermosura. Es lo que abre al mundo moderno. Y lo abre España porque le toca por el destino histórico, porque los hados lo mandaron así o porque la historia lo condujo así. Lo cierto es que es nuestro día, cualquiera que sea su nombre. Llamadle si queréis, la Fiesta de la Raza, 'Inclitas razas ubérrimas, sangre de Hispania fecunda'. Llamadle, si queréis, Fiesta de la Hispanidad. Para mí es la fiesta del género humano. Es nuestra aportación modesta y sencilla, que quiso el destino, que quiso la providencia. 'Ciego, ¿es la tierra del centro de las almas?', se decía el poeta. Fue la afiliación de España a la Historia Universal. Celebrémoslo. Gracias". (Grandes y prolongados aplausos), acaba el Diario.

Tal com havia dit Virgilio Zapatero, el govern espanyol no s'havia de deixar distreure per actituds retòriques.

Al senyor Prat el seguiren altres oradors, certament menys brillants, però tots en la mateixa línia d'essencialismes patriòtics. I, per fer justícia al millor, es podrien citar aquestes d'Ortí Bordás, senador portaveu del Grupo de Coalición Popular, que tampoc era amic de la retòrica: "Y sin querer incurrir en la retórica, yo sí tengo que recoger el guante del Senador Prat y el guante del Senador Del Burgo y decir que, efectivamente, aquí lo que está subyaciendo es precisamente España, esa España a la que aquí tan brillantemente por cierto se ha aludido y que me hace reflexionar en el sentido de que antes incluso de que los pueblos españoles fueran políticamente unidos con Fernando e Isabel, esos pueblos se sabían, y lo que es tanto o más importante, se sentían

una sola España, y los reyes que gobernaban esos pueblos españoles se sabían, y lo que es tanto o más importante, se sentían reyes de una sola familia. Y todos ellos, todos ellos sin excepción, en lo hondo de su trayectoria política, se consideraban reyes de España. Pero no quiero, como advertía, incurrir en ninguna actitud retórica. Quiero simplemente decir que con el 12 de octubre celebramos de alguna manera el reencuentro de España consigo misma, celebramos de alguna manera esa plenitud que para España se deriva de la unidad nacional y que hace que se lance la energía española a los cuatrovientos y que esa energía española inunde y ponga su propia impronta sobre el planeta".

Ortí Bordás que, com es veu, semblava competir amb Prat en sobrietat expressiva i desig d'allunyar-se de la retòrica, afegia: *"En España ha habido siempre una distancia sideral entre la endeblez de las minorías y la gran potencialidad y vitalidad del pueblo. Y el descubrimiento y lo que gira en torno a él, así al menos lo entendemos nosotros, es precisamente una obra popular. Una obra popular ¿para qué? Pues simplemente para educar a los pueblos a ser libres, para dar libertad a todos los pueblos que nacen gracias al 12 de octubre".* El senador encara citaria Ortega -*"el 12 de octubre es lo único verdadera y sustantivamente grande que ha hecho España"*- i Unamuno -*"tan sólo se podrá decir que en España hay verdadera patria española cuando sea libertad en nosotros la necesidad de ser españoles"*-, per acabar així: *"Pues bien, yo creo que al hilo de este proyecto de ley que estamos debatiendo podemos decir que hoy es libertad en nosotros la necesidad de fortalecer la identidad de España, de desarrollar y fomentar la conciencia nacional, de dotar a esta conciencia nacional de un carácter de futuro y proyectivo, de transformar en consciente la memoria inconsciente del pueblo español, en definitiva, de volver a reencontrarnos y abrazar a la auténtica España. Muchas Gracias. (Aplausos)".*

El Diario de Sesiones indica que la votació va donar el resultat de 219 vots emesos, a favor 202, un en contra (el del senador Ferrer i Gironès, que amablement és qui em va proporcionar aquesta documentació), i 16 abstencions.

Queda ben clar, doncs, que de nacionalisme i de nacionalistes només n'hi ha a Catalunya, i que com diria en Vargas Llosa, només pensen en el retorn a la tribu.

Amb aquesta proclamació festiva, també obtenia resposta l'enigma que havia plantejat uns mesos abans Josep M Espinàs, a *Nacionalisme forçat* (16 de juny de 1987), quan després de recordar que a Espanya mai no hi havia hagut una *Fiesta Nacional* -*corridas* a part-, i de demanar que els analistes en traguessin conseqüències, es demanava: "Diuen que per

a la *reconversió nacional* del dia 12 d'octubre el govern socialista demanarà el consens de les altres forces polítiques. Veurem què en pensen els socialistes, els convergents i els comunistes catalans que voten a Madrid". Doncs ja es veu: al Senat, només un vot en contra. Al Parlament, només s'hi van oposar Izquierda Unida i Esquerra Catalana, que suggerien traspassar la festa al 6 de desembre. Minoria Catalana es va abstenir, i fins i tot va retirar unes esmenes sobre el sentit del 12 d'octubre (és clar que era quan encara no *decidien* a Madrid). Els socialistes, que tampoc no hi han decidit gaire, van votar directament a favor.

2. UNA FESTA POLÍTICA, PERÒ DE PRECEPTE

Probablement, la fatiga d'haver de respondre a cada nova provocació espanyolitzadora -"provocació" pels qui se senten agredits per l'espanyolització, naturalment-, pot explicar la relativa discreció de la reacció. I, a banda del cansament, també caldria comptar amb el fet que del calendari ja n'haviem parlat tant, que quedaven poques ganes de tornar-hi. Amb una certa desgana, doncs, és tal com en parlava Joan F Mira a *El Temps* (5 d'octubre), i recordava que ja n'havia parlat dos o tres anys abans, i "que ells, amb el seu nacionalisme implacable provoquen i provoquen, i nosaltres ben rarament contestem. Tot cansa." Mira posava l'accent en el fet que "celebren el dia que van fundar no la pròpia nació o estat, sinó un imperi ultramarí. Celebren com a *dia nacional*, cosa insòlita, el dia simbòlic de l'expansió i el domini: només en l'Imperi Americà ens reconeixem tots uns. És com si els anglesos tingueren com a dia nacional el dia que els pelegrins del Mayflower van desembarcar a Massachussets. O els francesos, el dia que van posar el peu a Quebec o a la Cotxinxina. Impensable. Però, en fi, els espanyols no tenen altra cosa. ¿Els espanyols? Vejam: '*Por Castilla y por León/Nuevo Mundo halló Colón*', m'enseyaven a mi a costura. La història és la que és. ¿I què fem nosaltres, desgraciats, celebrant el gran dia de la història d'ells? El que hem fet sempre: d'imbècils, de comparsa."

Qui també s'expressà amb duresa contra l'oficialització democràtica d'una festa de l'antic règim, fou Manuel Vázquez Montalbán. A *El País* del mateix 12 d'octubre de 1987, el primer any de la Fiesta nacional de España, escribia a 12-0: "...los ilustres padres democráticos de la patria que han decidido que el 12 de octubre sea fiesta nacional no han conseguido disimular el carácter imperialista, chulesco, majadero e impresentable de la Fiesta de la Raza. Que un aventurero genovés, una

reina que llevó durante 20 años la misma camisa y unos cuantos echaos palante de la provincia de Huelva se fueran a hacer las Américas no es motivo para que la conciencia de los españoles quede hipotecada para siempre por tan pintoresco enredo". Vázquez Montalbán, que devia desconèixer les raons profundes i sòlides del sendaor socialista Prat Garcia, acabava: "Sólo pido un discreto, prudente silencio histórico y a lo sumo que en el 12-O arrojemos un ramito de siemprevivas al océano. A qué océano no importa."

Pilar Rahola escribia un article a l'Avui el mateix dia 12, *Conceptes i ideologia*, on donava deu raons per considerar la festa com una autèntica barbaritat: 1, per ser símbol d'una matança; 2, perquè els catalans no hi vam participar; 3, perquè té connotacions imperialistes; 4, per les connotacions reaccionàries adquirides durant la dictadura; 5, perquè no és popular; 6, perquè és antipàtica; 7, perquè seria assumir com a pròpies les seves connotacions negatives; 8, perquè és uniformitzadora; 9, perquè fa perdre festes pròpies; i 10, un etcètera on cadascú hi posés els seus greuges personals.

La celebració *popular* de la Festa de Espanya aquell any 1987 -i, des de llavors, cada any- va tenir el seu caràcter propi a Catalunya. Per una banda, es van detenir quatre independentistes, cosa que a la llarga hauria d'haver esdevingut una tradició popular molt escaient amb la data. La seva detenció, aquell any, es va produir en una concentració de la Crida que va reunir 1500 persones, pels aldarulls que es van produir davant la provocació d'un grup de joves ultradretans -l'Avui en comptava 70-, que van anar a l'encontre dels nacionalistes catalans. No cal dir que la policia no va detenir cap dels ultres provocadors dels enfrontaments, que venien de retre un homenatge a la bandera espanyola a la Plaça dels Països Catalans, amb la participació com a principal orador de l'advocat defensor d'integristes espanyols a Catalunya, Esteban Gómez Rovira. L'advocat havia tingut l'originalitat de repetir en la seva homilia allò de preferir una Espanya "*roja antes que rota*".

D'altra banda, El País del dia 13 encapçalava mitja columna amb el títol "*Fiesta de casi todos*", on es feia retret a Pujol i Ardanza de no haver assistit a la recepció oficial a Madrid. De fet, sí que Pujol i Ardanza havien assistit a la recepció oferta pels reis d'Espanya, però en canvi no van anar a la desfilada militar posterior. Al cap d'uns dies, però, (Avui, 19 d'octubre) es va saber que Alfonso Guerra, vice-president del govern central, tampoc no havia anat a la celebració, ni tan sols a la recepció reial: se n'havia anat a Sevilla, "de permís". Tal com assenyalaria el diari Avui, a la secció *La finestra* de Francesc de P. Burguera, les denúncies contra Pujol i

Ardanza d'haver boicotejat l'acte que havien fet Diario16 o el mateix El País, es veu que no havien d'afectar al qui llavors era vice-president del govern.

L'Avui del dilluns 13, que dedicava tres pàgines senceres a la festivitat, destinava la darrera a informar, segons deia el titular de la notícia, que s'havia produït *Un mort en l'accident que va pertorbar el dinar dels reis*. I afegia que, segons Europa Press, "el rei es va interessar pel que havia passat i per l'estat dels ferits". Com es pot ser tan desconsiderat amb la monarquia, que no poden ni mejar tranquils el dia de la Festa d'Espanya, òndia!

A Catalunya, la commemoració institucional va ser, segons l'Avui, "com en anys anteriors": amb ofrenes florals al monument a Colom, la nacionalitat del qual encara és a debat entre genovesos i catalans. Al vespre, una cinquantena de persones assistien al Palau de la Generalitat a un acte acadèmic de l'Institut Català de Cooperació Iberoamericà.

El dia 14 d'octubre, El País publicava un editorial sobre la qüestió, titulat "*La fiesta nacional*". L'editorial començava per lamentar l'absència de Pujol i Ardanza, però sense precisar que es tractava només d'una absència parcial. El País també ho trobava "*doloroso, además, porque indica la distancia que todavía nos queda por recorrer para que los usos y costumbres de la sociedad española sean equiparables a los de los países con larga tradición democrática.*" I és que, segons aquest diari, "*En ellos, la puesta en tela de juicio de las decisiones del Gobierno de turno por parte de la oposición no se traduce en un permanente cuestionamiento del marco legal, incluyendo los símbolos -la bandera, el himno, las conmemoraciones- genéricamente aceptados como elementos de cohesión social e identificación afectiva de los ciudadanos*". A El País li coïa especialment que fossin els representants basc i català, a més. L'absència a la desfilada, a més de lamentable i dolorosa, era també "*deplorable*" perquè havien renunciat a fer la funció pedagògica que els corresponia. Amb tot, El País també trobava que era una "*torpeza*" la manera com s'havia instaurat la festa: "*Ante la oleada de retórica patrioter que nos amenaza de cara a 1992, no está de más recordar que en el 12 de octubre hay elementos simbólicos que pueden servir para lo uno y para lo otro. Para integrar o para dividir*". I posats a lamentar coses, l'editorial de El País també considerava que si bé una desfilada podia formar part de la celebració, en canvi no era justificat convertir-la en l'eix central de la commemoració, perquè era tant com convertir "*a las Fuerzas Armadas en columna vertebral de la patria, fórmula empleada por los sectores más reaccionarios para justificar los golpes y las guerras civiles contra el enemigo interior*". I bé: llavors, calia lamentar, patir i

deplorar tant que Pujol i Ardanza no es quedessin a la desfilada, si ni era tan poc justificada com la mateixa data de la festa?

L'editorial de l'endemà -15 d'octubre- a l'Avui, *Una festa maldestra*, feia retret del fet que la festa s'hagués aprovat sense consens al Parlament espanyol, i encara que una desfilada i una ofrena floral als caiguts haguessin centrat la commemoració. L'Avui s'afegia a la proposta de fer la Festa d'Espanya el dia 6 de desembre, Dia de la Constitució.

Fins i tot Baltasar Porcel, a La Vanguardia del mateix dia 15, es feia el desmenjat amb la nova festa, no sense aprofitar l'oportunitat per desmarcar-se de la simbologia del nacionalisme català: "*En Cataluña se ha desmoronado una fiesta como el 11 de setiembre, cuyo hondo y discutible contenido perdió fuelle con la democracia. ¿Cómo puede sostenerse en esta misma libertad el 12 de octubre español, que únicamente obedece a patrioterías que ya nacieron obsoletas?* No està malament la gosadia d'en Porcel, per parlar de la festa organitzada per i per a un rei amic!

Josep M Espinàs, el dia 15 i des de l'Avui, tornava a comentar la festa, ara des de l'experiència concreta de *Un mal dia*. A més de seguir trobant aberrant que se celebrés una festa imperial, i no nacional, d'altra banda, recordava que tampoc la conquesta d'Amèrica s'havia pogut fer en nom d'Espanya, que no existia. Espinàs, que tampoc no devia haver llegit el discurs del senador Prat sobre l'espanyolitat de l'època romana - i que per tant, li mancaven dades, és clar-, trobava que s'havia *nacionalitzat* la data i que se l'havia fet abusivament festiva per nacions com Catalunya, que no havien participat en l'operació del 12 d'octubre. Però, a més, l'escriptor, que era a Frankfurt per la Fira de Llibre, s'havia trobat amb la inclemència d'un robatori de passaport i bitllets d'avió, el desempar del consolat espanyol, i la inoperància d'Ibèria que no podia parlar amb Barcelona perquè era festa. Certament, un mal dia.

També Albert Viladot, a la seva secció setmanal *La clau*, dedicava tot l'espai a analitzar políticament la festa, amb aquest significatiu títol: *La "fiesta nacional española", símbol d'un projecte ideològic*. Viladot, que denunciava la pretensió de promoure una ideologia *nacional* espanyola, acabava el seu comentari amb una inusual duresa: "De la mà de les llibertats democràtiques i, per tant, bandejant la violència física i moral, els pròxims anys es podria cloure un cicle històric que demostraria que no existeix '*la otra forma de hacer España*', ni la forma autonomista de debó, ni la federal. Existiria definitivament, segons aquesta hipòtesi de treball, l'Espanya vertebrada per castella des dels Reis Catòlics. Per això la Hispanitat i Amèrica serien uns símbols paradigmàtics irrenunciables. Per això la *fiesta nacional de España* el Dia de la Raça." Aquest Albert Viladot

de l'època de *La clau*, segons el meu parer, sempre va mostrar una independència política i una lúcidesa analítica molt superior a del Viladot posterior, director de l'Avui.

Tanmateix, per acabar, de tot el que es va publicar sobre la nova *Fiesta de Espanya*, cal destacar el reportatge signat per Ramon Aymerich a El Temps, *Sota l'ombra de l'imperi*. Segons l'autor del reportatge, una de les obsessions més pregones del PSOE des que havia arribat al poder era la de respondre a la pregunta: "com vendre Espanya?". El reportatge passava llista a tota una sèrie d'iniciatives encaminades a projectar Espanya al món, projecte que havia de culminar el 1992, passant, naturalment, per la *Fiesta de España*.

Revisar ara, després de l'*annus horribilis* per a la política espanyola de 1994, què se n'ha fet de tots aquells projectes de grandesa i orgull espanyolista, fa veure fins on van arribar els somnis polítics en les bones hores d'hegemonia socialista, aquella hegemonia que s'havia de menjar el món amb una nova manera de fer Espanya.

CAPÍTOL 5

MIL ANYS BEN COMPTATS

1. HISTÒRIES DE CATALUNYA

El dia 1 d'octubre de 1987 la Comissió de Cultura del Parlament de Catalunya aprovava una proposició no de llei presentada per Esquerra Republicana per tal de celebrar "amb la dignitat merescuda" el mil·lenari de la independència de Catalunya. Amb aquesta aprovació, ara li tocava a l'Executiu concretar la idea i fer un programa d'actes.

El pretext era el fet que durant el regnat de Borrell II, comte de Barcelona, Girona, Osona i Urgell, els comtats catalans havien aconseguit la independència dels dos grans poders que els dominaven, anant per la via dels fets consumats, que és com la història demostra que s'aconsegueix qualsevol independència. Aquests dos grans poders eren el dels reis carolingis i el del Califat de Còrdova, ambdós en plena decadència: una altra lliçó a aprendre per saber triar els bons moments que ofereix la història.

De fet, primer havia vingut el distanciament del califat a causa de saqueig de Barcelona el 985 pel general Almansor, amb la qual cosa es trencaven els anomenats pactes de "clientela i obediència" que lligaven el catalans. Després, el 988, en data no precisa, Borrell II es va negar a enviar llogats a la cort francesa que certifiqnessin la fidelitat catalana envers aquells reis.

És clar que, per a un poble, aquests són uns orígens poc heroics. I tirant a imprecisos. No hi ha, per exemple, una gran batalla de la que en resultés una memorable victòria *nacional*, amb poques víctimes coratjoses de la nostra part i moltes víctimes covardes de la part dels altres, que es pogués celebrar pels segles dels segles. Ni partim d'una revolta popular, que ens aniria molt bé per donar-hi un toc progressista. I tot i que deu ser -és- un anacronisme històric, es podria dir que la nostra ja va ser una independència "a la catalana"... si és que es podia haver estat català abans d'haver estat mai independents, qüestió sobre la que va girar bona part de la polèmica historicista que acompanyà la celebració. Una independència "a la catalana", doncs, es definiria pel fet de ser una independència per omissió, més pel mal cap dels nostres dominadors que per voluntat pròpia. Així de poc clars són els orígens -i tot el que va venir

darrera- del nostre poble.

En el cas català, a part d'aquesta independència tan poc èpica, hi ha un altre problema afegit, i és que en general no sabem que en tenim, d'història. La nostra història nacional, com són totes les històries, ja fa algunes centúries que oficialment existeix i força dècades que ha desaparegut de la memòria col·lectiva. Els catalans, doncs, no "sabem" pas l'edat que teniem com a poble fins que no ens ho van dir cap a finals de 1987. I, d'altra banda, tampoc no tenim la barra que han tingut altres pobles veïns d'atribuir-se una mena d'origens immemorials, cosa que els estalvia de fixar cap data concreta. Aquests veïns, fent imprecís els seus orígens, s'estalvien de declarar l'edat, tal com miren de fer algunes vedettes del món de l'espectacle. Recordeu, per exemple, aquell discurs del senador socialista Prat, en el capítol anterior, sobre l'origen d'Espanya que ell ja localitzava en l'accent andalús de l'emperador romà Adrià, mort l'any 138... I a més d'uns orígens que es perden en el temps, aquests veïns disposen d'epopeies perfectament datades, que afegixen al seu passat immemorial unes fites precises que l'omplen d'objectivitat empírica, com ara aquella del 12 de juny de 1492. En canvi, hi ha països, com el nostre, que a més de discutir-los l'any exacte del naixement, mai no han descobert amèriques amb tanta precisió de protagonista, any, dia i hora, i per tant es veu que no poden -no podem- anar-ho explicant a les escoles ni preguntar-ho als exàmens.

Però seguim endavant amb la independència. Els catalans, això d'arreglar els papers de la nostra independència -el tractat de Corbeil- ho varem fer molts anys després, el 1258, i foren signats per Jaume I. I aquesta és una tercera lliçó que s'ha d'aprendre: anar per la via dels fets consumats té el problema que, si no s'arreglen a temps els papers, llavors fàcilment et passes molts anys reclamant que es respecti "l'esperit" de la teva independència, ja que no hi ha documents que ho concretin. Per tant, sempre s'han de fer els papers, i si pot ser, amb notari davant.

Aquesta mena de problemes que els catalans tenim amb la nostra història, és a dir, el fet que ben poques vegades l'hem pogut escriure i inventar tranquil·lament, com fa tothom, també van marcar l'inici de la celabració del Mil·lenari. Es va insistir fins a la náusea que es tractava d'una independència *de fet*, és a dir, sense papers. És a dir, com si no valgés tant com una independència *de dret*. Com allò de les parelles de fet, o dels fills naturals, o dels morts sense testament: tot són problemes i més problemes.

Potser a causa d'aquesta dificultat per poder escriure la pròpia història nacional, en aquest país l'únic que hem fet bé són les monografies locals. I, per tant, no ha d'estranyar gens que més de tres

anys abans d'aquest intent de celebrar el Mil·lenari, el regidor de cultura de Cardona, Joan Ratera i Badia, concretament el 24 d'agost de 1984, ja proposés des de les pàgines de l'Avui un Mil·lenari de Catalunya, a celebrar també un dia de Sant Jordi. Però en Joan Ratera l'avançava un parell d'anys: el 23 d'abril del 1986 s'havien de complir -i, de fet, es van complir- els mil anys de la Carta Poble de Cardona, donada per Borrell II. El bon regidor proposava fer coincidir el mil·lenari de Cardona amb el de Catalunya, de manera que s'aprofités per a ajudar-los a salvar el castell "més important" del Principat. No sé ni si tan sols, des del govern, li van dir que no. Però qui sap si la idea de l'altre mil·lenari que finalment es va celebrar, no va ser encesa, indirectament, per aquesta suggerència del regidor de Cardona.

2. DE LA INDEPENDÈNCIA A, NOMÉS, EL NAIXEMENT

Una de les primeres reaccions a la proposta oficial de la comissió de Cultura del Parlament -si no la primera de totes-, la va escriure Joan Creixell a l'Avui el 14 de desembre de 1987, amb l'article *1988, mil·lenari de la independència*. Creixell feia una mica d'història: recordava que en bona part la nostra decadència havia començat en equivocar-nos de rei, en no considerar la candidatura del que era legítim, en Jaume d'Urgell, a part d'altres circumstàncies. Com qui no vol la cosa, Creixell observava que era gràcies a la independència de la que vam fruir durant alguns segles que l'idioma català va poder arribar a ser el que és -idioma i nacional-, que vam tenir una literatura amb la seva pròpia època d'or, que vam poder crear un imperi mediterrani, i que vam tenir vot i veu en el concert de les nacions de l'època. "Gràcies a la independència, en definitiva, Catalunya va aportar a la civilització europea i mundial la seva pròpia experiència política, social, cultural, artística, militar, etc." I al final, Creixell ho deia tan clar, que se l'entenia del tot: "...la millor commemoració seria la de desvetllar en els catalans la voluntat d'arribar una altra vegada a la mateixa fita, la independència, ara al sí del Mercat Comú. Aquesta nova independència ens tornarà la dignitat de catalans i de ciutadans d'un poble lliure que vol tenir veu i vot propis en el concert internacional".

El govern de la Generalitat, però, no coincidia amb els objectius suggerits per Joan Creixell. Tan poc hi coincidia, que al final no es va ni celebrar el mil·lenari de la independència, sinó només del naixement polític de Catalunya. I, en certa manera, ja és això: la independència vol dir voluntat de ruptura amb els dominadors, mentre que de néixer, ho fem

sense tenir-hi art ni part. Qui sap si aquest país no es voldrà emancipar mai, i si voldrà romandre per sempre més sota la tutela de paternitats i de maternitats mai no escollides, i en aquest cas, fins i tot postisses.

El fet és que el dia 19 de desembre es va constituir una Comissió aprovada pel Consell Executiu per tal d'ocupar-se de l'organització de la celebració. Es nomenà Francesc Sanuy -que era delegat del govern català a Madrid, càrrec que no va deixar- com a comissari del Mil·lenari, mentre que el mateix president Jordi Pujol presidia la comissió i Joaquim Ferrer, llavors conseller de Cultura, n'era el vice-president. A part, es creava una Comissió Consultiva, amb prop d'un centenar de personalitats. Perquè una cosa és no tenir història, i l'altra no tenir personalitats!

L'argument per a l'elecció de Sanuy era, segons n'informava l'Avui, que essent que es preveia una forta projecció del Mil·lenari cap a l'exterior, l'ex-conseller de Comerç, Consum i Turisme era l'home més indicat per a ser-ne el comissari, a causa de "ser considerat un dels polítics catalans amb més contactes a l'exterior" (Avui, 3 de gener de 1988). Malament quan s'han de començar a donar excuses com aquestes, perquè vol dir que les raons són unes altres. L'elecció del comissari assenyalava ben clarament si es volia una celebració d'alt contingut polític, o si se l'entenia com un pretext per a la promoció comercial del país. De fet, la decisió era tan contradictòria com la que hauria significat que, per a obrir una xarxa d'oficines de Turisme per tot el món, s'hagués elegit el Dr. Anscari Mundó, amb el pretext que és dels qui millor podrien explicar els orígens històrics de Catalunya als fulletons que caldria repartir-hi...

La responsabilitat global de l'organització queia al damunt de la conselleria de Cultura, i com a petard de sortida s'havia previst iniciar la commemoració del Mil·lenari amb un acte solemne el 22 d'abril de 1988. La conselleria, com he dit, de bon principi volia deixar clar el matis històric del fet que se celebrava, potser perquè el conseller Joaquim Ferrer, que és historiador, no s'hi volia agafar els dits: no se celebraria el naixement de Catalunya com a Nació, cosa que podia ser fins i tot molt anterior, sinó "la independència de fet", els papers de la qual no es van signar fins 1258 (Avui, 3 de gener de 1988). Aquesta precisió feta per cap d'any, permet comprovar que, com a mínim d'entrada, es tenien les idees clares: primer havíem nascut -temps immemorial-, i després ens havíem independitzat -mil anys abans-. En canvi, just poques setmanes després, l'argument es va capgirar: la "independència de fet" es va tornar un "naixement polític".

Però si tot això passava en acabar el 1987, el 4 de gener *La clau*, d'Albert Viladot, -unes excel·lents cròniques polítiques a les que ja m'he referit en capítols anteriors i que setmanalment publicava a l'Avui-, ja ens avisava que les coses es complicaven. Viladot considerava que aquesta commemoració del mil·lenari era "un dels fenòmens polítics, culturals i ideològics més importants dels que s'anuncien per a l'any que ara comença". Segons Viladot, ja hi havia qui havia dit que tot plegat "només recolza en la necessitat tradicional dels grups conservadors de buscar excuses patriòtiques per poder seguir tenint oberta la botiga". La crítica a les commemoracions amb pretext històric es feia amb tota tranquil·litat, mentre a França, governada pels socialistes, és a dir, també amb botiga oberta, s'acavava de celebrar el mil·lenari de la dinastia dels Capets i es preparava el que havia de ser la fastuosa commemoració dels dos cents anys de la Revolució Francesa. Per cert, una de les grans demostracions nacionalistes de la dècada, només comparable, primer, a les expansions nacionalistes provocades per la guerra dels anglesos en defensa de les illes Malvines el 1982 -o illes Falkland, per dir-ho amb el nom dels guanyadors-, i després pel nacionalisme desbordat de la reunificació alemanya el 1990. I, *last but not least*, a Espanya, també amb els socialistes davant, es commemorava el bicentenari del regnat de Carles III, i el cinquè centenari del descobriment d'Amèrica. Sort que només són els nacionalistes conservadors catalans, els qui recorren als pretextos històrics per fer patriotisme...

Hi havia qui interpretava, segons es desprenia del comentari d'Albert Viladot, que la decisió de la Generalitat era la de respondre, o si més no de diluir, "l'embat patriòtic, de concepció jacobina i centralista", que preparava el Ministerio de Cultura. Segons Viladot, des de la Generalitat, es pensava més en una celebració popular que no pas en una d'erudita: activitats escolars, actes massius, participació dels mitjans de comunicació,... i també, s'encararia la commemoració cap a fer balanç crític del present, i plantejar reptes de futur. La celebració prevista, doncs, tindria tres eixos: actes institucionals, actes de divulgació popular, i projecció internacional, amb exposicions previstes a París i Madrid.

L'oposició política, però, preocupada per les eleccions que s'havien de celebrar a finals de la primavera, hi veia tota una operació de caràcter electoralista, que capitalitzaria el govern de CiU. Precisament a aquesta crítica es referien els *Segadors* -un col·lectiu d'opinió molt lligat a la secretaria general de la Presidència de la Generalitat, i del que en formaven part Josep Faulí, Josep Maria Puigjaner i Joan Alcaraz- en un dels seus habituals articles a l'Avui, el 9 de gener de 1988: *Un mil·lenari que no és de tothom?* Els *Segadors* es fumien de les acusacions

d'electoralisme de l'oposició: "el govern català no té cap culpa que el mil·lenari hagi caigut, precisament, en un any d'eleccions al nostre Parlament, ni pot tenir-la, per descomptat, el comte de Barcelona Borrell II". Amb tota la raó, recordaven a l'oposició que eren precisament aquestes actituds les que donaven amb safata al govern de la Generalitat l'ocasió per tal que s'apropriés del concepte de Catalunya. I citaven una frase de Joan B. Culla, d'aquelles que ell sap construir i que, amb brevetat condensen una gran veritat: "El que molesta del nacionalisme, és que ve de nació".

El País va intervenir directament en la polèmica a partir d'un article de Josep M. Salrach, publicat el 13 de gener, *Las raíces de los condados catalanes*, del que ja a l'entradeta s'en destacava allò que més interessava al diari: "*Existen unas raíces milenarias de Catalunya, pero singularizar el año 988 es desvirtuar la realidad mucho más rica de un proceso, afirma el autor en relación a la decisión de celebrar este año el milenario de Cataluña*". L'autor, amb tota la raó d'historiador, qüestionava no només per la validesa de la data -ja que es tractava d'un procés que havia durat ben bé, aproximadament, des del 850 fins al 950-, sinó fins i tot el rigor dels conceptes d'*independència* i de *Catalunya*. A tot estirar, potser es podria parlar -segons es desprenia de l'article- d'una *soi-disant* independència, ja que en aquells temps "*el poder, y por tanto la independencia [eran] cuestión de unos pocos*", i tot just d'una pre-Catalunya, el nom de la qual no apareix documentat fins al 1114. Així, per ser fidels al rigor històric que semblava demanar Salrach, durant 250 anys -des de l'any 1850 i fins al 2100- hauríem pogut anar celebrant "el Mil·lenari aproximat del procés matisat cap a la *soi-disant* independència de només uns quants, en una incompleta pre-Catalunya". Josep Maria Salrach -bromes a part- acabava dient: "*Sin duda, todo pueblo, y el nuestro no es ninguna excepción, necesita unos puntos de referencia históricos para pensarse a sí mismo, pero, sincerament, no creo que la elección del 988 sea la más acertada*". El cas, però, és que El País fa les coses ben fetes, i havien anat a buscar un especialista indiscutible que, val a dir-ho, malgrat aquesta crítica inicial en l'elecció de la data, va col·laborar activament a través de múltiples articles a precisar els conceptes històrics que legítimament havien de matisar una commemoració amb més voluntat política que no pas científica.

La Vanguardia, el 13 de gener de 1988, també entrava en matèria amb un article de Roger Jiménez, *Milenarios*. L'autor es mostrava escèptic en relació a l'èxit de la convocatòria, amb arguments tan sòlids com que "*el hecho de haber de nacido hace demasiados siglos no tiene el poder de impresionar en nuestros días*", i perquè de moment les

reaccions eren "algunas muy poco benévolas; indiferentes la mayoría y decididamente partidarias las menos". L'autor es sentia en l'obligació, com és habitual, d'advertir dels perills dels excessos nacionalistes, perills que només cal que evitin els catalans: "*cabe pedir que el viento del espíritu sople con tino sobre el país y que se pongan los medios para evitar gestos retóricos. Un asunto tan poco estructurado en la conciencia pública debe trabajarse con mentalidad de futuro y no por expertos en ciencia forense*". Quanta previsió i subtilitat, la del senyor Roger Jiménez! Compte, doncs, amb la perillositat pública dels nostres historiadors, "*expertos en ciencia forense*". Amb articles com aquest, no es rar que al ciutadà li costi entendre quin és el problema, sobretot quan s'escriu en una clau tan obscura. Roger Jiménez citava Joan Reglà per fer més clar allò que volia dir: "*El reto de nuestro tiempo exige actitudes positivas, de afirmación de cara al futuro, sin melancolías historicistas...*" Però, senyor Jiménez, com podríem distingir entre quines són les actituds positives i les melancòniques? I si alguns penséssim que és melanconia historicista voler preservar la unitat d'Espanya i, en canvi, que aconseguir la independència és una actitud positiva d'afirmació de futur?

Dos dies després prenia part en el debat Baltasar Porcel, que havia d'acabar tenint molt de paper en l'assumpte. Porcel tocava el tema de resquitolada en l'article *1000 y 2000* del dia 15 de gener, naturalment a La Vanguardia. En un article d'eufòria espanyolista -no veig altra manera de qualificar-lo-, considerava que l'acord unànime al que acabaven d'arribar els partits bascos per condemnar el terrorisme, mostrava la "*evolución hacia la definitiva fijación de una estructura estatal-nacional sólida, típicamente occidental*", tot i que aventurava encara una desena d'anys més per acabar-la d'establir del tot. Porcel considerava ingènues les veus dels qui es queixaven d'un neo-nacionalisme espanyol encapçalat pel PSOE perquè, si hi havia nacionalisme català o gallec, com no n'hi hauria d'haver d'espanyol? I d'altra banda, segons Porcel, semblava que els denunciants d'aquell neo-nacionalisme no s'adonaven de que aquest nacionalisme espanyol "*ha evolucionado más de lo que lo han hecho los otros*" i "*hasta acepta a los nacionalismos minoritarios*". Porcel qualificava l'opinió dels queixosos pel neo-nacionalisme espanyol de cometre un "*craso error*". És d'humans l'errar, però també posats en aquesta lògica, i vista la naturalesa de l'evolució del nacionalisme espanyol al cap de cinc o sis anys, jo respondria al senyor Porcel que qui s'equivoca l'últim, s'equivoca més.

Porcel, com de passada, desganadament, -potser encara en aquella data no li havien demanat la seva participació a la festa- es referia al Mil·lenari segons el què era la tònica del seu diari: "*La verdad, me parece*

un buen proyecto. Pero limitado, de nuevo a la autoafirmación. ¿Por qué no acompañamos la evocación de lo que fuimos al filo del año 1000 con un debate, sin las consabidas apologías a los dogmas cerrados, sobre lo que somos al borde del año 2000? D'això, en bona part, després se n'ha ocupat l'Institut d'Estudis Mediterranis que ell presideix.

Un altre historiador amb càrrec polític s'afegia al debat des de l'Avui en un article del 28 de gener *Del mil.lenari a la normalitat nacional*: era en Jaume Sobrequés. Sobrequés dedicava vuit desenes parts de l'article a recordar les més que dubtoses bases històrico-científiques que s'havien emprat per justificar el Mil.lenari. Malgrat tot, -en una altra desena part de l'article- li semblava bé que se celebrés la festa per tal d'enfortir la consciència nacional de Catalunya. I finalment, en la darrera desena part de l'article, venia la traca final: "el dia que el fet nacional català sigui plenament conegut i assumit per tots els catalans, Catalunya podrà bandejar aquelles actituds polítiques agressives i insolidàries que en dificulten la seva integració, com a poble lliure, a la comunitat hispana, europea i internacional. Aquell dia que sapiguem tots exactament allò que som ja no caldrà -potser ja no cal avui- anar pel món amb comportaments reiteratius d'autoafirmació. Els fets del mil.lenari poden contribuir-hi. Que siguin, doncs, molt benvinguts."

L'article de Jaume Sobrequés demana una mica d'exègesi. A veure si ho he entès bé. Primer, diu que si som insolidaris i agressius és perquè no ens coneixem ni ens "assumim". Segon, com que no ens coneixem ni assumim, se'ns fa difícil acceptar "lliurement" l'integrar-nos a la comunitat hispana -o sigui a Espanya o potser a tot llatinoamèrica-, i a la resta del món. Conclusió, quan "tots" sapiguem què som "exactament" -no demana poca cosa- ja no caldrà anar pel món amb comportaments reiteratius d'autoafirmació, com ara aquest de celebrar mil.lenaris. En resum, cal deduir-ne que: a) el mil.lenari és expressió d'un comportament malaltís, però que alhora és rebut amb resignació perquè n'és també el remei... i potser la vacuna i tot, per a ser més exactes; i b) si ens costa integrar-nos -com a poble lliure- a Espanya és perquè no ens coneixem "tots i exactament": més en concret, el que volia dir el senyor Sobrequés és que no sabem "tots i exactament" que som espanyols. Conclusió, doncs, la que ja anava implícita en el títol: el mil.lenari és expressió d'anormalitat, i just serem normals quan lliurement decidim ser espanyols. I així, tal com jo ho veig, en lloc de celebrar mil.lenaris, podríem celebrar directament, sabent qui som, *quintos centenarios*. A no ser que Sobrequés pensés que la celebració de cinquens centenaris també era un comportament d'autoafirmació reiteratiu de qui no sap on va, de manera que després d'haver-nos sumat lliurement al carro de la comunitat

hispana, no haguéssim resolt gairebé res. I tornem a començar...

3. UN REI PER A LA INDEPENDÈNCIA

El president Jordi Pujol va ser molt llest. Primer acceptava la celebració del mil·lenari de la independència de Catalunya, amb l'eufòria dels sectors més radicals del nacionalisme i el nerviosisme dels al·lèrgics al nacionalisme català. I al cap d'un mes, davant els primers símptomes de reacció negativa, ja no se celebrava el mil·lenari de la independència de Catalunya, sinó que subtilment s'havia passat a la commemoració del seu "naixement polític", i es coneixia la que seria la gran jugada mestre: el Rei seria el president d'honor de la comissió organitzadora, i també presidiria l'acte principal de la commemoració. Impecable, val a dir-ho.

Així, doncs, quan es feia pública, a través de la premsa, la decisió de donar la presidència d'honor al rei Juan Carlos I, les tones s'invertien i els més entusiastes es toonaven reticents, i els més reticents, entusiastes, mentre que Pujol no s'havia de moure ni un pas: es quedava al mig, o encara millor, *au-dessus de la melé*. L'Avui passava de titular les primeres informacions en aquests termes, *El govern estudiarà la celebració de la independència de Catalunya* (17 de desembre), o *Sanuy, al capdavant del mil·lenari de la independència* (3 de gener), a explicar la *Història d'un mil·lenni* per commemorar "el mil·lenari de la seva existència com a entitat política". I afegia, a la mateixa pàgina, en una columneta complementària: *Una proposta republicana amb to monàrquic* (22 de febrer).

La Vanguardia del 4 de febrer, davant el canvi, s'apressava a fer un editorial, *El Rey y el Milenario*, absolutament eufòric: "*Ha sido un acierto de Jordi Pujol...*". El mil·lenari, per l'editorialista, significava -ara que ja els havien passat tots els mals- el principi d'una història. "*La que ha sido. Pues la historia de Cataluña es también historia de España*". I ens l'explicava amb claredat, aquella història: "*Está en la lógica comprensiva y amplificadora de la historia que los condados se convirtieran en reino, que este reino se uniera matrimonialmente con otro, y que juntos hiciéramos todos tanta historia*". L'editorial insistia en trobar lliçons a la lògica de la història: "*... la historia de Cataluña ha sido una historia abierta. Con sus luchas, sus altibajos, sus persecuciones y sus renacimientos, pero en definitiva una historia abierta. Cuanto más amplia, más acogedora y comprensiva sea la participación en el milenario político de Cataluña, mejor estaremos edificando un país con personalidad asentada en una antigua historia y un país amplio, abierto, acogedor,*

confiado en las virtualidades políticas y sociales de unidades cada vez más amplias. En la hora de Europa ha sido afortunado invitar a que el Rey de España sea el presidente de honor de esta conmemoración." Ara ja no es tractava d'un editorial fet per "expertos en ciencia forense", sinó que es tenia en compte la "lógica comprensiva y amplificadora" de la història, que portava inscrita en els gens l'espanyolitat dels comtats catalans. I pensar que ens havien muntat tota una polèmica per si la data del 988 no era prou exacta! Quin coratge! I quina mania en què som oberts, acollidors i que portem marcat al front des del néixer les ganes de pertànyer a unitats més àmplies, és a dir, de ser espanyols!

En Porcel, ràpidament i des del mateix diari, a *Crispación, sensatez* (9 de febrer), va sortir a desqualificar les protestes que havia provocat la decisió. L'argument de Porcel era que, bàsicament, a Espanya, segons una enquesta, el 86,4 per cent dels espanyols "estaven satisfets amb el Rey", i que entre CiU aquesta satisfacció devia passar -aventurava, sense fonaments- del 90 per cent. El més interessant d'aquest article de Porcel era la llei que establia en relació al valor d'una idea: "*toda opinión tiene un peso, el de sus adherentes*", i com que els crítics amb el rei "*sólo alcanzan a mantenerse en el más crónico raquitismo*", doncs ja podeu comptar què podia valer la seva opinió. L'interès de l'afirmació va més enllà del cas que es discuteix, perquè apunta un nou camí a desenvolupar en la filosofia del coneixement, en el qual la força de la raó aniria a pes. Vaja, allò que en diem no "raons de pes", sinó "raons a pes". Al cap d'uns anys, en Porcel donaria el primer Premi Internacional Catalunya a K. R. Popper, amb la qual cosa es confirmaven els seus interessos en filosofia de la ciència. Però Porcel encara tornaria a escriure sobre l'afer cinc dies després, a l'article *Las llaves*, (14 de febrer), ara amb aquesta nova lectura de la Constitució Espanyola: "*...se ha invitado al Rey a presidir el milenario de Cataluña [porque,] como rey que es de la nación catalana,...*" Juan Carlos I, rei de la nació catalana? Però no havíem quedat que la Constitució no reconeixia altra nació que l'espanyola? Embolica que fa fort, quan convé!

La Vanguardia del dia 13 de febrer recollia unes declaracions de Pujol en les que responia a les crítiques que havia rebut per la presència reial. Naturalment, entre les crítiques hi havia les d'Esquerra Republicana de Catalunya, que "*han expresado, aunque respetuosamente, su desagrado por la decisión...*". Segons aquest diari, Pujol havia dit: "*...el Rey es nuestro Rey, y es bueno que venga para dar solemnidad al milenario (...). Aquél día no le diremos: "Majestad, somos una región". Queremos que él, que también es Rey de esta nación que forma parte del conjunto de España, venga aquí y lo presida*". Pel president Pujol, segons

l'Avui del mateix dia, aquesta commemoració havia d'ajudar a reforçar el "sentit de país", junt amb altres celebracions que també ens hi ajudarien, entre les que citava -i no m'ho invento- el cinquè centenari del descobriment d'Amèrica. Aquells dies es va saber que les eleccions es farien el 29 de maig i no l'endemà de Sant Jordi, tal com s'havien especulat malintencionadament.

L'ofensiva per justificar la presència del rei a la celebració del mil·lenari ens podria servir també per a comprovar com la mala consciència a vegades obliga a estar a la defensiva d'una manera molt exagerada, desproporcionadament, sobretot si s'hagués de fer cas del suposat "raqutisme crònic" -segons la mesura porceliana- dels possibles opositors. En són exemples articles com ara el que, en un exercici malabar de notable habilitat dialèctica, Jaume Serrats Ollé publicava a La Vanguardia del 18 de febrer, *El milenario, el Rey y Cataluña*, en el que arribava a la següent consideració: *"En una primera aproximación cabría entender esa reacción [la dels crítics amb la visita reial], pero si se examina más a fondo no parece, incluso para tales sectores, que la presencia de la Corona sea un condicionamiento para la filosofía que ha inspirado dicha celebración. Al contrario"*. I com podrien els republicans veure afavorida la seva causa gràcies a la presència del rei? Doncs, per Jaume Serrats, donat que els catalans van votar per majoria a favor de la Constitució, *"hay que entender que cuanto más incida la influencia de este país en dicho Estado mejor se servirá al país, incluso en su utopía independentista"*.

En el mateix ordre de confusionismes probablement beintencionats, per una banda el conseller de Cultura, Joaquim Ferrer, declarava a La Vanguardia (25 de febrer) que la presència del Rei en el mil·lenari no havia de provocar la divisió dels catalans, amb la qual cosa mostrava que tenia prou consciència de que sí que la provocaria. Per l'altra, el portaveu del grup municipal socialista de l'oposició a Castelló d'Empúries aconseguia fer aprovar una proposta d'oposició a la presència del Rei, perquè, segons recollia, literalment, la mateixa La Vanguardia (29 de febrer) *"un Borbón no puede presidir los actos de la independencia de Cataluña, ya que el Principado perdió su independencia y sus instituciones precisamente con el advenimiento de Felipe V, el primer rey de la dinastía de los Borbones..."*. És a dir que, a més de provocar-la, la divisió, la línia de trencament tampoc no passava exactament pel lloc previst.

Sort que en el terreny organitzatiu i pràctic es feien notables avenços per part de la comissió: a primers de març se sabia que el mil·lenari tindria segell de correus commemoratiu, i es preveia que el

contingut dels segells evocà el patrimoni arquitectònic i monumental! Si, noi, molt adient amb la reflexió sobre el futur que havia de proposar l'efemèrides.

Josep Maria Espinàs, per la seva banda, provava de posar-hi una mica de seny, i sol·licitava que s'aprofités el mil·lenari per aconseguir algun objectiu concret, pràctic, com ara "fer veure als catalans, a tots, als vells i als nous, als universitaris i als obrers, als polititzats i als desinformats, que Catalunya ja fa 1000 anys que es formava sola, amb absoluta independència de les altres entitats polítiques que també s'anaven dibuixant a la Península, i a les quals no estava subordinada. Que l'any 988 els comtats catalans no eren cap regió d'Espanya, ni autònoma ni res. (...) Ara", acabava, "hem de tenir prou autonomia, al menys, per poder-ho explicar tan públicament com públicament ens ho han censurat" (*Informació per a tothom*, a l'Avui del 3 de març). La línia de pensament de Josep Maria Espinàs, és clar, era exactament la contrària dels qui precisament volien aprofitar el mil·lenari per *descobrir* la vocació espanyola, com si diguéssim *mil·lenàriament dependentista*, dels catalans.

En una línia poc abonada a la subjecció a la retòrica política dominant, encara que ben diferent de la de Josep Maria Espinàs, Manuel Vázquez Montalbán des de El País del 5 de març, a *Mil años y un día*, suggeria alguns consells per tal d'higienitzar aquesta mena de celebracions. Per Vázquez Montalbán calia saber si "*un pueblo que sabe lo que es perder la hegemonía y la soberanía está en condiciones de asumir unas fiestas de milenario desde un talante relajado, poco propenso al engaño o al autoengaño*". Calia evitar, per Vázquez Montalbán, la temptació de presentar una Catalunya que també fos una "*unidad de destino en lo universal o una grande y libre*", etc. I suggeria posar a la celebració un filtre d'ironia, que ens permetés, per exemple, commemorar un "Catalunya, 1000 anys i un dia".

Tothom hi deia la seva, és clar. I amb aquella mena d'estil sarcàstic tan habitual dels catalans quan se senten incòmodes en la seva pròpia pell de catalans, Joan Ferraté, des del Diari de Barcelona del 6 de febrer, escrivia a *Del mil·lenari* que els arguments per poder justificar-ne la celebració eren pura retòrica feixista. Ferraté considerava que pel fet de ser de Reus, i donat que l'any 988 era terra de moros, "o bé jo sóc català i Catalunya no vanéixer aleshores, o bé va néixer el 988 i jo no sóc català." Per Ferraté, els arguments o bé d'un hipotètic destí històric d'una Catalunya unitària, o bé el d'haver estat incorporat a Catalunya pels drets de conquesta a mitjans del segle XII, o bé de tenir ascendents entre l'exèrcit d'ocupació cristià, eren paròdia dels arguments centralistes

espanyols i "pura retòrica feixista". I acabava: "La conclusió és inevitable: ¿Voleu fer néixer Catalunya el 988? Molt bé: us concedeixo la Catalunya que s'estén entre Salses i, a tot estirar, Castelldefels. De Sitges a Guardamar, però, la gent som una altra. Ja us ho fareu, au, cristians, vull dir, catalans!" No s'hi posava pas per poc.

Entretant, l'organització del mil·lenari tornava a fer passes de gegant. Ara era Marcelino Oreja qui, com a secretari general del Consell d'Europa "donava la seva conformitat" per tal de "patrocinar la iniciativa" del mil·lenari. Oreja sentenciava que *"es muy difícil que un pueblo llegue a celebrar su milenario"*, i afegia que, vist que el mil·lenari complia els dos requisits, molt exigents, que posava el Consell per patrocinar actes -una forta dimensió cultural i una forta dimensió europea (sic)-, *"no he vacilado un instante"*. Era, que s'entengui bé, la conformitat a un patrocini formal, perquè pel que fa als diners, cap compromís. Això que no hi hauria calés ho avisava El País (9 de març), perquè en canvi l'Avui, el mateix dia ho explicava just al revés: Joaquim Ferrer i Francesc Sanuy havien expressat la seva satisfacció pel suport i per la participació en el finançament *"en la mesura de les possibilitats pressupostàries del Consell"*. És a dir, que la impressió correcte era la de El País.

A mig març, doncs, de celebrar la independència de Catalunya, havíem passat a aprofitar els mil anys d'un imprecís naixement polític de Catalunya. I es treballava en la línia suggerida per Porcel, de mirar endavant i veure què calia fer per a consolidar "Catalunya com a un país, modern, amb futur i en la perspectiva del 2000". Així ho confirmava el president Jordi Pujol a la sortida de l'acte de constitució de la Comissió Executiva del Mil·lenari. Aquesta comissió era composta, a més del president de la Generalitat, pel conseller de Cultura Joaquim Ferrer -vicepresident-, Francesc Sanuy, comissari del Mil·lenari, i set vocals: Josep Benet, Max Cahner, Josep M. Castellet, Josep M. Figueras, Isidre Molas, Francesc Noy i Martí de Riquer. Algun dia, els historiadors podrien estudiar l'evolució en els equilibris polítics del país a base d'analitzar, al llarg del temps, les composicions de les diverses comissions oficials, que sempre han estat un exercici brillant de funambulisme polític.

A part de la comissió executiva, es constituïren vuit comissions especialitzades. Joan Rigol, ex-conseller de cultura i ex-capellà, presidia l'eclesiàstica; Manuel Ibáñez Escofet, la de mitjans de comunicació; Joan Rosell, la d'esports; Josep Maria Ainaud, la d'historiadors; Jaume Lorés, la d'intel·lectuals; Enric Reyna, president de la Fira de Barcelona, l'empresarial; José Corredor Mateos i Daniel Giralt Miracle, la de belles arts; Ramon Pedrós, la de relacions internacionals; i Xavier Folch, la d'editorials.

També a mitjans de març, concretament el dia 15, es confirmava definitivament i oficialment la presència del Rei a l'acte inaugural, el 22 d'abril. Alhora, la Crida a la Solidaritat anunciava que faria una campanya de protesta contra aquesta presència monàrquica.

Però només just tres dies després, s'anunciava un retall en el programa inicialment previst pel Rei, de manera que la seva participació quedaria reduïda a l'acte "acadèmic", que passaria del vespre a migdia. La Casa Reial preveia que el Rei arribés a Barcelona cap a les dotze del migdia, just per anar a l'acte, i que en acabar i en el mateix avió, es desplaçés cap a Palma de Mallorca per tal de participar en unes regates amb l'embarcació de nom tan escaient en un context monàrquic: el *Bribón VI*. Uns, deixaven entendre que potser la visita s'escurçava a causa de les immediates eleccions catalanes, i per evitar "capitalitzacions" de la figura reial per part de CiU, com era el cas de La Vanguardia del 18 de març. Però, sabent que el rei tenia el compromís de participar en unes regates, jo trobo que encara gràcies que tingués l'amabilitat d'entretenir-se un parell d'hores a Barcelona, perdent dues hores precioses d'entrenament. També aquell mateix diari informava molt breument del fet que Heribert Barrera havia abandonat la vicepresidència del comitè (probablement el d'honor, amb Terradellas, Coll Alentorn i el mateix Rei presidint-lo) a causa del paper atorgat al monarca.

El 25 de març es constituïa la Comissió de Cultura -abans dita d'intel·lectuals- presidida per Jaume Lorés. Lorés declarava que l'elaboració del programa s'havia encarat "*sin ninguna idea preconcebida*". O sigui, sense cap idea.

Per anar fent boca mentre no arribava el gran dia, les notícies s'anaven desgranant. El dia 27 de març era l'Avui qui feia saltar la bona notícia: dels deu minuts previstos de parlament reial, sis serien en català. Vist que això passaria per primera vegada, venint de part d'un monarca espanyol, probablement estàvem davant d'un veritable esdeveniment Històric, en majúscules, que al seu torn, també es podria celebrar amb un altre mil·lenari, el 2988. A més, el campionat Joan Gamper es convertiria en el "Torneig del Mil·lenari", per un any; Subirachs preparava "la moneda del mil·lenari"; Tàpies, faria el cartell del mil·lenari -gratuïtament, precisava l'Avui-; i també en Solchaga ja havia donat permís per a l'emissió dels segells commemoratius previstos. Segons declarava Sanuy a l'Avui d'aquell dia 27, calia evitar la improvització "Made in Spain". Però aquesta fou una expressió poc afortunada. Per que, en què quedàvem: havíem nascut feia mil anys per a ser espanyols, i llavors havíem d'aprendre a fer les coses a l'espanyola, o volíem deixar de ser-ho, si més no a la pràctica, com suggeria en Sanuy?

4. HISTÒRIA D'UN SEGREST

Arribats a aquest punt, ja feia estona que es veia el llautó de la celebració. En un magnífic article publicat a El Món del 10 de març per Joaquim Auladell, es descobrien alguns elements clau de la iniciativa, amb un títol ben significatiu: *El rapte del mil·lenari*. Mentre la premsa jugava a fer veure que el conflicte gros era el de la possible capitalització de la celebració de cara les eleccions, al capdavant, el més greu -des de la perspectiva de la reconstrucció nacional- era el fet de l'apropiació d'una iniciativa de la que se n'havia capgirat totalment el sentit primigeni. Explica Joaquim Auladell que a la tardor de 1986 un grup de pedagogs i historiadors s'havien aplegat a Omnium Cultural per debatre la qüestió del poc coneixement que els joves tenien -i tenen- de la Història de Catalunya. I per tal de trobar un motiu central per a la campanya que es volia iniciar per a l'actualització de la divulgació de la Història de Catalunya, es van buscar efemèrides que caiguessin amb números rodons. Es va trobar la del 988, que com diu Auladell, permetia "proclamar l'any del Mil·lenari de la Independència de Catalunya, perquè a partir del 988 de la nostra era no hi ha constància que es reconegué cap dependència ni dels moros d'Espanya ni del rei franc. Una independència incruenta, que es va assolir no a còpia de fer res, sinó de deixar de fer." La coincidència amb el 750 aniversari de la conquesta de València per Jaume I, va acabar de fer peça. Ernest Sabater, es va fer portaveu de tot el grup i va llançar una crida des de la revista El Llamp en un article publicat el 12 de març de 1987. De fet, el grup ja havia començat a treballar, i ja tenia encarregades unes idees gràfiques per fer un emblema del Mil·lenari -El Món en reproduïa tres-, a part d'altres idees de més gruix. Com diu Auladell, "la comissió anava fent la viu-viu típica de la societat civil catalana sense vitamines institucionals", fins que ERC va presentar la proposta al Parlament de Catalunya. Auladell descobreix que el 28 de desembre el diari Abc de Madrid s'havia avançat a informar que el president d'honor de la comissió oficial seria el rei d'Espanya. Aquí, però, "però ningú no s'hi fixa".

Auladell ho veia molt cru: "A mesura que traspua que l'acte principal del Mil·lenari serà el d'inauguració la vigília de Sant Jordi, que consistirà principalment en exposicions per a l'estranger i viatges per les ambaixades d'Espanya de la previsible cort de Porcells i Viladots, l'opinió nacionalista es regira inquieta perquè tem que es parlarà molt poc de Catalunya, de la independència, i dels mil anys. (...) Allò que podia haver estat una reflexió sobre la nostra història i una posada al dia de la

memòria comunitària amenaça de convertir-se en una confusió de commemoració patriòtica i de polèmica partidista, d'espanyolisme paradoxal ('Ser català és la meua manera de ser espanyol'), i d'independentisme d'englantina". Auladell es referia, quan parlava de l'espanyolisme paradoxal, a unes declaracions de Jordi Pujol en una entrevista publicada per un setmanari espanyol.

Unes setmanes després, a la revista *El Temps* del 2 de maig, Ernest Sabater publicaria un altre article de títol ben significatiu, en la mateixa línia argumental: *Història d'una apropiació indeguda*.

El dia 11 de març, segons que informava el Diari de Barcelona de l'endemà, s'havia reunit per primera vegada una comissió de les moltes que existien, i havia estat la dels historiadors, coordinada per Josep Maria Ainaud. S'havien convocat més de cinquanta historiadors, i n'hi van assistir una trentena. Hi va haver un intercanvi d'opinions, amb alguna escaramussa com la protagonitzada per Martí de Riquer que havia demanat l'atenció per l'estudi del període que justificava la commemoració i la reedició de textos històrics, cosa que va provocar la intervenció de Joan B. Culla, preguntant si calia commemorar "la Catalunya de fa mil anys o els mil anys d'història de Catalunya". També en motiu d'aquesta reunió, es va saber que TV3 preparava una sèrie sobre la història de Catalunya en dibuixos animats.

Els articles sobre el mil·lenari, però, s'anaven succeïnt, ara ja amb una mica de desgana. Amb més o menys tesi, i poc o molt tediosos. Per destacar-ne algun -dels de més tesi i dels menys avorrits-, Vicenç Villatoro, a *l'Avui*, (20 de març) suggeria un mil·lenari que evités el cofoïsmes i l'autosatisfacció, però també la prudència monolítica. Victor Hurtado a *La Vanguardia* (24 de març), aprofitava l'ocasió per apuntar una solució federalista com a única via possible en la resolució de la vertebració d'Espanya. Pere Verdaguer, a la seva *Crònica* a *l'Avui*, es feia ressó de la celebració del mil·lenari a la Catalunya Nord, amb un parell de diferències: en allò que se celebraria, "Mil anys de catalanitat", (més restrictius que aquí, doncs, evitant els mots "naixement polític"), i en la composició del comitè d'honor (sense reis).

El 31 de març *l'Avui* publicava un reportatge alarmista: "Terra Lliure és a les portes d'una nova ofensiva armada". Llegit ara, sembla francament exagerat. Tres dies abans havien explotat un parell d'artefactes "d'escassa potència", segons el mateix diari, i sense conseqüències. Però la idea de nova ofensiva armada, suggeria que n'hi havia hagut d'anteriors, i això semblava fora de mida. Tanmateix, en la seva secció *La clau*, Albert Viladot hi tornava, i encara apretava més:

"Terra Lliure es reorganitza i ja parla de morts i execucions". Viladot explicava la preocupació per la seguretat del Rei, i sense dir que una cosa era causa de l'altra, però deixant-ho entendre, afegia que aquest havia escurçat considerablement la seva presència a Barcelona. La causa de l'escurçament però, com ja he dit, era ben bé una altra: aquella mateixa tarda del dia 22, tenia regates a Palma. Viladot, en relació a aquesta ofensiva armada, suggeria que es tractava d'una "nova Terra Lliure, que tindria pocs vincles directes amb els fundadors i dirigents que es troben empresonats". Les discrepàncies, sempre segons Viladot, vindrien del fet que aquest sector més jove veia de bons ulls les accions d'ETA a Catalunya, mentre els més grans, no. També en la mateixa crònica, i en un estil que tindria altres episodis a l'Avui, mentre en seria director uns anys després, Viladot combinava la informació sobre Terra Lliure, amb informació sobre Esquerra Republicana, relació que, a més, era suggerida en les fotografies corresponents.

El País, amb data 1 i 2 d'abril (l'edició de Divendres Sant), especulava sobre el contingut del discurs de Pujol, que segons el diari, alguns sectors del partit volien més semblant a un memorial de greuges, a l'estil del de Francesc Cambó davant Alfons XIII, l'abril de 1904. Però segons les fonts del diari, la intenció de Pujol era la de fer un discurs integrador, "no violent", i que presentés el seu pensament nacionalista i la voluntat de col.laboració amb Espanya. En l'elaboració del discurs hi participaren Macià Alavedra, Joan Guitart, Josep Miró i Ardèvol, Miquel Roca i Francesc Sanuy, segons aquest diari.

Josep-Lluís Carod-Rovira, publicava el 10 d'abril a l'Avui l'article *Déu, pàtria i rei*, que cal circumscriure en el debat de la presència del rei en els actes del mil.lenari. Carod-Rovira analitzava el paper de l'exèrcit i del rei com a puntals de l'Estat, i els esforços del PSOE per dotar aquest Estat de nació pròpia. Carod-Rovira acabava dient: "Perquè, de quin rei es tracta? De quina pàtria ens parlen?..."

El 10 d'abril també es publicava una "Crida per al 14 d'abril" convocant a un acte de protesta en contra de la presència de Juan Carlos I a la celebració del mil.lenari. Encapçalaven el document prop de cinquanta alcaldes i regidors de Catalunya, que després arribarien als 70. A l'acte hi assistiren unes 700 persones, segons l'Avui del dia 15, i Angel Colom hi va dir que la presència reial era "un fet indignant" i una "burla nacional". Un representant del MDT va acusar Pujol de botifler. I tots van coincidir en la necessitat d'arribar a la independència. Porcel, des de La Vanguardia del mateix dia 14, els tractava d'ases: "*supina ignorancia*", deia. I afegia: "*Lo que ocurre es que a menudo las posiciones radicales a lo que responden es, sencillamente, a falta de votos*". El 12 d'abril, El

País, explicava que Obiols "veuria bé" que Felipe González fos convidat als actes del mil·lenari, amb l'argument que *"todo lo que estimule la pluralidad en la celebración del Milenario es positivo para Cataluña"*. Ja s'havia trobat, doncs, un altre element de polèmica, i Obiols tornava a demostrar que en qüestió d'arguments no era precisament un crack. Pujol responia el dia 16 a La Vanguardia que ell mateix representava l'Estat a Catalunya, cosa que explicava l'absència de González. A la mateixa informació, s'explicava que Sanuy no comptava amb recursos, i que es refiava de l'impasse de les eleccions i les vacances d'estiu per a tenir temps de trobar-ne. Fins a setembre, per tant, no es faria res.

L'eufòria del mil·lenari, però, va estovar alguns cors endurits. Algun miracle havia de fer, la celebració del mil·lenari. Jo en sé un de cas, gros com un cabaç. Perquè si quan parlàvem del *Manifiesto dels 2300* havíem ensopegat amb un Xavier Domingo que citava -feu memòria- una frase com aquesta: *"A veces el patriotismo es el último refugio de los hampones"* per referir-se a Jordi Pujol -*"politicastro provinciano, pequeño cacique pueblerino y decimonónico"*, etc.-, i havia arribat a escriure: *"Hay que decirlo claro: la nación es España y la capital es Madrid"*, ara Domingo ja era tot un altre. A l'Avui del 19 d'abril, en el seu article *Catalanisme postelectoral*, es declarava partidari de repensar el nacionalisme, amb el consell de no deixar-ho tot en mans d'una *intelligentsia* "que ja fa temps ha perdut la frescor romàntica, la generositat militant i la fe existencial que convé a tot allò que toca al patriotisme, per més modernitat que se li vulgui posar". Que lluny quedava aquell "patriotisme refugi de pocavergonyes", pensat de sis o set anys abans, d'aquest patriotisme *repensat*, fresc, romàntic, generós i existencial! Set anys de distància... i un mil·lenari per entremig. Probablement, aquest article tan patriòticament generós, ja devia formar part de l'intent d'assalt al càrrec d'editor del mateix diari Avui, que Domingo havia de protagonitzar durant l'estiu d'aquell any.

Ja em vist que l'any 1988, a l'Avui hi podien escriure Carod-Rovira contra el rei, en ocasió de la commemoració de l'aniversari de la República, i sis dies després, Jordi Sánchez, amb l'article *L'adéu a Espanya*, on mostrava amb claredat la dicotomia política entre *l'Espanya endins* de Cambó i *l'adéu a Espanya* de Maragall, que segons Sánchez estava en joc en la polèmica per la visita del rei. Justament dos articulistes que més endavant, mentre l'Albert Viladot va ser director de l'Avui, van tenir dificultats a publicar articles semblants, el primer per un comentari a la visita del príncep Felipe a Girona, i el segon per la protesta per unes maniobres d'uns vaixells de l'OTAN al port de Barcelona.

El dia D s'acostava i hi havia nervis. Uns, els dissimulaven fent poesia. Els altres, miraven d'escalfar l'ambient. Entre els primers, hi poden posar l'article de Manuel Ibáñez Escofet a La Vanguardia del dia 21, *Milenario y Sant Jordi*, on predicava una mena de Catalunya asexualada, políticament parant. Per Ibáñez Escofet l'important del mil·lenari era que no el celebrava cap dels sistemes polítics particulars de Catalunya, sinó només Catalunya. "*Catalunya, la única que cumple diez siglos, es la auténtica idea fuerza que se proyecta más allá de las épocas contingentes, de todo accidentalismo político*". Tanmateix, aquesta defensa d'una Catalunya políticament asexualada -potser castrada i tot-, no l'impedia acabar l'article fent professió de fidelitat monàrquica i a l'ordre constitucional vigent. En què quedàvem? Porcel, en el mateix dia i diari, s'emocionava: "*Con el Rey, con el presidente, en sus palabras y en su aliento, estarán miles y millones de corazones, de ilusiones, de al menos carencia de hostilidad, pertenecientes a la inmensa ciudadanía y no sólo de Cataluña, sino también de España*". L'article es titulava *Un solo país*, i era un cant -tirant a militarista- a la unitat davant la visita del rei: "*O sea, todas las diferentes divisiones formando, a la postre, un solo ejército. En defensa de un único país. Fenomenal*". Porcel, semblava sostenir una visió del país que quedaria ben reflectida en aquella expressió que diu: "a la taula d'en Bernat, qui no hi és, no hi és comptat". És a dir, un únic país, en el que els qui no estan amb el rei, no compten. Tota una tesi política de gran profunditat.

Però entre els segons, els que escalfaven l'ambient, -que alhora eren els que no formaven part del "*único país*" d'en Porcel, hi havia els qui es van dedicar a *retirar* la bandera espanyola del terrat del Palau de la Generalitat. O sigui, els de la Crida, el dimarts 19, a tres quarts i cinc d'una del migdia. Els de la Crida van fotografiar i filmar l'acció, per després passar-ho a la premsa. La primera reacció dels mossos, a través d'una font pròpia, va ser explicar que ells mateixos havien retirat la bandera per tal de reparar el pal. Al vespre, però, havien de reconèixer la mentida i la badada. La Vanguardia del dia 21 d'abril, publicava un editorial lamentant que fos tan fàcil entrar a Palau. Obiols, com sempre a l'alçada del seu transcendentalisme dramàtic, declarava: "*si no se puede garantizar la seguridad del Palau, difícilmente se puede decir que se tienen soluciones para el conjunto del país sobre esta cuestión*" [de la seguretat ciutadana]. Però de tots els comentaris, el més divertit probablement fou el publicat per El País del mateix 21, en un emmarcat, amb el títol *Dudas legales sobre si hubo ultraje*. El País havia consultat els especialistes. El resultat de la consulta el reproduïxo complet, pel seu

alt interès: *"La calificación penal de la acción de la Crida al arriar la bandera española del Palau difiere según las opiniones manifestadas por distintos juristas consultados. Según precisaron ayer fuentes de la fiscalía, el hecho podría ser considerado como un delito de ultraje a la bandera. De acuerdo con este punto de vista, la calificación se apoyaría en que el ánimo de las personas que llevan a cabo la acción es el de ofender un símbolo de la nación española, tal como lo describe el Código Penal. En esta consideración influye la voluntad de dar publicidad a la acción. Un penalista difería del criterio de la fiscalía y opinó que no había habido ultraje, sinó que se había dado una acción de burla de los mossos. Desde su punto de vista, "el mero hecho de descolgar la bandera no puede considerarse ultraje". La posibilidad de que la acción de la Crida fuera considerada legalmente como robo no parece apropiada, según todas las fuentes, porque para que se dé este delito debe existir ánimo de obtener beneficio del objeto sustraído. Este fin parece improbable dado el escaso valor material de una bandera."*

Per acabar de despistar, a la roda de premsa convocada per la Crida, es va comunicar que no s'ultratjaria la bandera, i fins i tot dos dies després, el 21 a la tarda, Jordi Sánchez i Carles Riera, els seus dirigents en aquell moment, es van presentar a les portes del Palau de la Generalitat i la van tornar plegada dins d'una capsa de camisa. Els mossos no els van detenir, i això va provocar una altra petita tempesta política a la premsa. Segons La Vanguardia de l'endemà, *"La delegación [del Govern espanyol a Catalunya] ha señalado que 'es un hecho insólito, que afecta la credibilidad de todo el cuerpo policial de los Mossos d'Esquadra, que no se haya denunciado el robo y que no se detenga a quienes la robaron cuando fueron a devolverla. Esto es una acción delictiva y a ninguna policía del mundo se le ocurre no detener a quienes han robado'."* El País, també del dia 22 d'abril, més explícit, feia constar que la bandera s'havia entregat amb una carta en la que es demanava que li entreguessin al Rei i que se l'emportés cap a Espanya. A més, reproduïa el diàleg entre el cap de la guàrdia del Palau i els dirigents de la Crida. En particular, assenyalava que, abans de recollir la bandera, el mosso *"se cuadró militarmente y a continuación cogió la bandera"*. La Crida havia aconseguit que just el mateix dia de la visita reial, es dedicés pràcticament tant espai a la seva acció com als detalls de la visita. Uns dies més endavant, però, els en passarien factura.

5. LA VISITA

El dia de la visita, a part de la informació de la Crida -que d'altra banda també era l'objecte d'atenció de la informació gràfica, tant a El País com a l'Avui-, els diversos diaris destacaven el significat de la visita monàrquica com més els convenia, en funció de la seva aposta política. L'Avui, per exemple, titulava: *Una commemoració aprovada per unanimitat al Parlament català*, amb un avant-títol: "La pluralitat ha estat la nota predominant en la preparació de les celebracions". I la informació feia una breu síntesi del procés, des de l'aprovació al Parlament fins a la composició de les comissions. Aquesta insistència en el pluralisme i la unanimitat, però, contrastava, i fins a cert punt era desmentida, amb la informació sobre la Crida i la fotografia del retorn de la bandera just el dia abans, que ocupaven, en conjunt, més espai informatiu que l'assumpte reial. Pel que fa a l'opinió, l'Avui publicava un article breu de Josep Maria Puigjaner destinat a comentar l'edició del llibre *Catalunya, fa mil anys: notes històriques en ocasió del Mil·lenari*, de Ramon d'Abadal, i en el que expressava l'opinió que "no té massa sentit tirar-se els plats pel cap per una presència o una absència reial. Amb els reis, sense els reis, o malgrat els reis, hem arribat fins aquí i ens proposem projectar-nos més enllà". Aquesta posició és un exemple gairebé paradigmàtic d'un dels trets de la filosofia política convergent, i que ve a dir: "la quota d'espanyolisme que ens hem d'empassar de grat o per força, no ens desviarà del nostre projecte final." Però el plat fort de l'opinió era la novena entrega de la sèrie *Cròniques d'una ocupació*, de Manuel de Pedrolo. La coincidència del seu article bisetmanal amb la visita monàrquica era, en un cert sentit - si més no, per a alguns-, feliç. Manuel de Pedrolo escrivia: "avui [al Palau] oficien el rei d'Espanya i el representant ordinari de l'Estat (espanyol) a Catalunya". Per Pedrolo "no passa cada dia que una nació, i menys encara una nació captiva, celebri el mil·lenari (...), però menys sovinteja encara (...) que hom aprofiti l'ocasió per cridar a presidir la festa el successor directe d'aquells barons que van cuidar de junyir-nos al seu carro, no fos que tantes llibertats ens perjudiquessin" Aquesta presència reial demostrava, segons Manuel de Pedrolo, que "la capacitat d'inconseqüència dels humans poques vegades deu haver anat tant lluny". I blasrava el fet que la celebració havia comptat amb "el vist-i-plau de la superioritat, amb l'aprovació i àdhuc l'assistència de la *plana major* d'una intel·lectualitat que al poder local no li ha costat gaire de fer dòcil. És prou sabut que amb vesc s'enxampen els pardals..." L'article acabava amb l'opinió que les festes del mil·lenari de veritat, "les obrirà el primer acte popular que tingui lloc on sigui del nostre país, (...) en el qual quedi ben clar que la llibertat es pot celebrar sota la subjecció quan aspiras a guanyar-te-la, a recobrar-la, però no des d'una subjecció que acceptes en

lloc d'oposar-t'hi". El director de l'Avui, Santiago Ramentol, amb aquesta mostra d'independència de criteri i de respecte a la llibertat d'expressió - que personalment vaig poder comprovar en moltes altres ocasions-, anava col·leccionant punts per a congriar adversaris i fer més proper el seu cessament futur.

En el cas de El País, la informació simplement destacava el fet de la presència dels reis, i en l'avant-títol assegurava que "*Grupos independentistas se oponen por primera vez en la calle a la visita*". La informació insistia en relacionar la brevetat de la visita reial a un desig del govern, l'espanyol s'entén, preocupat per una possible utilització política amb unes eleccions a la vista. El País feia constar que la no invitació a González -segons fonts governamentals imprecises- li havia estalviat una situació incòmode. Al rei l'acompanyava només el ministre de Cultura, Javier Solana. A més, el diari explicava el programa de l'acte. Tota una columna, de dalt a baix, destacava les accions del MDT -sempre molt ben destacades a El País-, i la reivindicació de Terra Lliure d'un artefacte que havia explotat a Barcelona. Si hi afegim la informació sobre el retorn de la bandera de la Crida als mossos, també en aquest cas, l'espai destinat a les resistències a la visita era més extens, per bé que no obria pàgina. A la pàgina següent, El País publicava dos articles, un de Josep Benet, *Una fiesta para todos*, en to positiu, i un article de Pere Anguera, *Mitos y mitificaciones*, duríssim amb la celebració, i molt en la línia inicial del mateix diari. Anguera començava així: "*La euforia de las conmemoraciones míticas, también mitificadoras, que utilizan el pasado para manipular ideológicamente el presente y el futuro, ha llegado con ímpetu a Cataluña*". És clar que no era un problema específic dels catalans: "*...los clarines de la cultura oficial española, o si se quiere españolista, con todo el cariz menospreciativo y fascistizante que comporta la desinencia, sacralizan, con evidente desprecio de los conocimientos históricos, una supuesta unidad nacional que habrían realizado los Reyes Católicos...*" Però, "*El mismo desprecio a los conocimientos históricos, que van más allá de la lineal consignación de las efemérides en las hojas de almanaque, e idéntica voluntad de galvanizar sentimientos patrioterros con un señuelo agradecido, presto a hacer vibrar las consciencias más populistas. La nostalgia de antiguas grandezas sirve para esconder y edulcorar mediocridades del presente*".

El País completava el desplegament informatiu del dia amb un editorial, *¿Milenario o milenarismo?*, que era una bona síntesi de la línia seguida pel diari en tot l'afer. El País plantejava com a problemàtics tant la possible utilització política de la commemoració a les envistes d'unes eleccions, com la funció que calia atorgar a les commemoracions

històriques. Aquesta posició instrumentalitzadora de la història en funció d'interessos conjunturals "es, desde el romanticismo, una constante en toda Europa". Repetia la fragilitat de la mateixa significació del mil·lenari - "La palabra misma, Cataluña, no apareció hasta 1114, por lo que difícilmente puede conmemorarse el nacimiento de lo que permanecía innominado..."-, i considerava que si del que es tractava de contrarestar eren els perills del patriotisme retòric de la celebració del V Centenario del Descubrimiento d'Amèrica, l'únic que s'aconseguia era caure en el mateix defecte. Tampoc veia clara la qüestió de no haver convidat González -problema que sembla que s'havien inventat ells mateixos-, cosa que feia més probable la tesi que Pujol volia instrumentalitzar la monarquia. I acabava amb la següent sentència final: "En una sociedad moderna, y por ello necesariamente pluralista, las conmemoraciones, como los símbolos, deben servir para dar expresión racional a la identificación afectiva con los valores compartidos, no ya por una determinada comunidad ideológica, sino por la ciudadanía. En caso contrario, se corre el riesgo de confundir milenarios con milenarismos". Ara no és el lloc de polemitzar, però val a dir que una afirmació com aquesta demanaria una llarga discussió. No hi ha una contradicció entre l'exigència de pluralisme, amb la voluntat d'expressar simbòlicament valors compartits necessàriament per tothom, i alhora voler que l'acció simbòlica sigui de caràcter racional, quan la identificació és afectiva? Si tot l'editorial representa una presa de posició política ben clara i legítima des del seu punt de vista, la lliçó teòrica d'antropologia política amb la que acaba l'editorial és més que discutible.

La Vanguardia, també feia un titular no informatiu, sinó ideològic: *El Rey y la Generalitat otorgan carácter institucional al Milenario al margen de contingencias políticas*. Es tracta d'una genial demostració d'habilitat política la que fa d'una presència monàrquica en la celebració del Mil·lenari de la independència de Catalunya, és a dir, d'un esdeveniment de profunda -i contradictòria- significació política, un acte "al marge de contingències polítiques". Ja es pot anar acusant d'essencialista el nacionalisme català, quan, com en aquest magnífic exemple, qui realment fa essencialisme és qui situa institucions capricioses com la monarquia fora de les contingències polítiques. Al capdavall, tots sabem que allò que no és contingent, és essencial.

És clar que per definició, la premsa va un dia atrassada, informativament parlant. I mentre uns llegien aquests diaris, 500 escollits, després de salvar una bona colla de controls molt estrictes -en alguns casos, tres o quatre-, es reunien al Palau de la Generalitat per a rebre el rei d'Espanya. L'entrada dels reis al saló Sant Jordi va fer posar tothom

dempeus, alhora que arrencava un aplaudiment entusiasta, apassionat, gairebé frenètic, llarguissim, una veritable tronada d'aplaudiments... potser mirant de contrarestar, també simbòlicament, els trons antimonàrquics que s'anaven sentint des de dins de l'edifici, i que eren rebuts amb molt de nerviosisme i malhumor. Però l'entusiasme va ser tan ardent com decebedor per a qualsevol patriota, a la vista de com la flor i la nata del país, historiadors, artistes, intel·lectuals,... s'abocaven inequívocament a mostrar la seva adhesió vibrant a la institució monàrquica. Això va anar així, i no ens podem enganyar. Només un esperit ingenu podia haver imaginat que l'acolliment podia haver-se mantingut estrictament en els límits de l'educació, i fins mostrat una certa fredor... Manuel de Pedrolo tenia raó: "És prou sabut que amb vesc s'enxampen els pardals".

L'endemà, l'Avui dedicava, portada a part, dotze pàgines completes al fet, més l'editorial. I també coincidia amb l'entrega setmanal de l'Ahir, el suplement satíric, ple de referències als actes de mil·lenari. L'editorial, *El Mil·lenari com a símptoma*, era una molt bona anàlisi de la significació política de l'acte del dia anterior. Sense amagar el pes polític de la discrepància amb la presència del rei, l'editorialista contraposava les crítiques dels qui veien en aquesta institució "l'encarnació emblemàtica d'una nissaga de reis no precisament amatents als desitjos de Catalunya", a la posició dels qui trobaven en la monarquia una pantalla atemperadora del jacobinisme polític que "no ens enganyem, són els que actualment manegen els grans afers polítics i culturals de l'Estat". L'editorial feia una referència explícita a la posició que El País havia mantingut en tot el procés (una referència especialment significativa, quan entre diaris no acostuma a ser considerat de bon gust l'assenyalar-se amb el dit). L'editorial considerava que fàcilment "entre el pessimisme dels qui no confien en l'actitud vigilant, però prudent, que sempre intenta salvar la via del diàleg, i el neo-nacionalisme abassegador que es promou des del govern [espanyol] actual, algú podria creure que l'assoliment pacífic de les aspiracions nacionals de Catalunya no és possible. Tanmateix, el catalanisme -en la seva formulació política majoritària- ha buscat el camí de superar-ho amb actuacions com aquesta del Mil·lenari". Un editorial que honorava l'Avui.

La Vanguardia del mateix dia 23, tres pàgines, editorial i Porcel. L'editorial, *Las vocaciones de Cataluña*, posava l'accent en la concòrdia, com ja havia estat la seva política informativa de feia dies: caràcter institucional, i concòrdia. L'acte d'inauguració, doncs, per a La Vanguardia era "*ejemplo de concordancias*". Ja se sap, afirmava l'editorial, que els pobles tenen alts i baixos, i després de l'esplendor medieval, havia arribat la decadència dels catalans, i tal com havia dit don Juan Carlos, els reis

d'Aragó i els de Castella establirien una aliança "*factor de la fusión común y general española*". I afegia La Vanguardia: "*Catalunya, sin embargo, era ya española, como era ya europea*", tot citant Pujol, que efectivament havia dit que Catalunya s'havia obert al món amb aquests quatre components: l'europeu, l'espanyol, el mediterrani i el d'una provada capacitat d'integració. L'editorialista, partícep desacomplexat de l'entusiasme monàrquic, es preguntava: "*¿Será verdad tanta belleza? De todos depende.*" I acabava: "*Si el milenario deja como herencia una conciencia más clara de lo que una Cataluña más segura de sus capacidades puede aportar a una Europa que crece vigorosamente en sus fórmulas de integración, en el marco más flexible y abierto de una España democrática y solidaria, habrá sido una buena idea para una gran ocasión*". Clar i català: per La Vanguardia, si el mil·lenari ha estat una ocasió per espanyolitzar Catalunya, benvinguda "tanta bellesa".

Des del punt de vista de la informació, ja he dit que l'Avui es va destacar en nombre de pàgines. A més, publicava íntegrament tots els parlaments oficials. El primer titular deia: *El rei reconeix públicament la realitat pluricultural espanyola*. A la segona pàgina s'indicava que *Els polítics queden satisfets de l'acte inaugural de l'efemèride*, tot i que a dins es recollien les "matisacions" de Maragall i Sobrequés, que consideraven el moment inoportú. A la tercera, titulaven: *L'alcalde de Perpinyà convida al rei al Mil·lenari de la Catalunya Nord*, i s'explicava el projecte que tenien de celebració del mil·lenari. A partir d'aquí, reportatge d'ambient, amb molta il·lustració fotogràfica, i comentaris intel·ligents i documentats sobre el color verd esmeralda de la corbata del rei. L'autora del reportatge, Maria Favà, feia notar el valor simbòlic de la corbata verda, utilitzada pels monàrquics espanyols en moments d'eufòria republicana. L'origen de la tradició se situava a Itàlia, a l'època de Verdi, la música del qual havia esdevingut símbol polític, a favor del rei Vittorio Emmanuele i en contra de l'opressió d'Àustria. Més informació sobre el vestuari general dels assistents, sobre l'aperitiu -"les cambres anaven molt maques. Semblaven nenes de casa bona"-, i un comentari irònic sobre Laureano López Rodó, uns dels primers a arribar a l'acte, i de qui la periodista recordava que essent ambaixador a Viena, s'havia negat a contestar "repetides vegades" en la seva llengua. Recull d'opinions, de Mary Santpere a Mònica Huguet, passant pel Baltasar Porcel. I dues pàgines senceres dedicades a les protestes: *La policia estomaca membres de la Crida per tirar coets*, amb un magnífic reportatge fotogràfic de Miquel Anglarill, i *Alcaldes i regidors independentistes protesten per l'assistència del rei*. En alguns períodes i sota algunes direccions, l'Avui ens ha permès creure que vivíem en un país normal. Després, però, ens n'han

desenganyat.

La Vanguardia titulava: *El Rey anima a Cataluña a ser la impulsora de la futura proyección internacional de España*. La segona capçalera deïa: *El carácter profundamente institucional del acto convierte las críticas en elogios*, i *Una celebración digna y de concordia que resultó cómoda para la corona*, i a la tercera, ultra repetir els conceptes de pàgines anteriors, hi havia el següent titular: *La policía acabó con la "celebración" de la Crida*. Queda en Porcel, que en el seu article *Institucionalidad*, mantenia la següent tesi: *"... en el Palau de la Generalitat, fueron las instituciones, las más altas instituciones del Estado, las que nos ofrecieron una reflexión, una propuesta, un lenguaje, superiores a cuanto discurso, programa o soflama políticos hemos podido escuchar desde hace tiempo"*. Només ens faltaria saber quin paper havia tingut ell, personalment, en la redacció d'aquests excelsos discursos, o en l'assessorament sobre els continguts. ...*Y no me beso porque no me llejo*, que diuen en espanyol.

El País dedicava una pàgina a la síntesi de l'acte oficial i als parlaments, i una segona pàgina a la detenció dels membres de la Crida i a l'aplicació de la legislació antiterrorista a pressumptes membres de Terra Lliure. Es tractava de les detencions de Marcel·li Canet i Sebastià Datzira.

Pel que fa als discursos, poca cosa més es pot dir. Dels deu minuts reials anunciats unes setmanes abans, dels que sis havien de ser en català, a la pràctica, el català no va ocupar ni una quarta part del discurs. El rei destacava la contribució de Catalunya a la formació d'Espanya (en el llenguatge emprat, semblava un fidel i disciplinat lector de La Vanguardia i dels articles d'en Porcel) i posava èmfasi en la missió comuna que representava la unió de les corones Aragonesa i Castellana. La història, en boca del rei, es convertia en conte de fades. I, és clar, no podia faltar l'al·lusió al fet que Catalunya és una terra d'encreuaments i "receptacle de gent que busca horitzons més pròdigs...", afirmació que mai no s'acaba de saber si és feta com un elogi o si és el recordatori de la nostra "impuresa ètnica". I afegiu-hi encara la invitació, tan destacada llavors a la premsa, a ser impulsors de l'Espanya del Mercat Comú. (M'agradaria saber a qui se li devia acudir aquesta rucada, sense cap virtualitat política: per a ser impulsor cal tenir poder). El rei també va dir -vull creure que sense sarcasme- que valorava altament l'amor dels catalans a la llibertat i el progrés. I no hi van faltar tampoc els dos o tres paràgrafs tòpics i típics en català, dedicats a glossar la varietat de llengües, de pobles i de persones que enriqueixen Espanya. Francament, no hi sé veure l'excel·lència que hi descobria Porcel.

Pujol va respondre invertint les proporcions en l'ús de català i castellà. Pujol rellegia la història de Catalunya assenyalant-ne també la vocació espanyola i europea. Feia un repàs als alts i baixos del país, i a la seva capacitat de regeneració. Expressava la voluntat que Catalunya exercís un gran paper al Mediterrani (potser l'anunci velat, o simplement la premonició de la creació futura de l'Institut Català d'Estudis Mediterranis?), i acabava demanant als reis que ens acompanyessin, als catalans, en el disseny del final de segle per a Catalunya, "com a catalans i com a espanyols", sempre pensant des de la concòrdia. Llegit ara, i excepte per l'afirmació de Pujol on deia que Catalunya havia mantingut "una consciència clara de poble català, de nació catalana", no s'acaba de veure quin contingut polític tenia el discurs, sincerament. Fins i tot la insistència en la vocació espanyola, en la qualitat d'espanyols des de la que "ens" dirigíem als monarques, i mantenint la qualitat de poble i nació a una mera qüestió de "consciència", en cap moment s'hi llegia no ja un memorial de greuges com alguns volien sentir, sinó res que pogués ser una reivindicació clara d'un progrés coratjós en la reconstrucció nacional de Catalunya. No és d'estranyar, doncs, l'emoció de La Vanguardia, que no s'acabava de creure el que havia vist: "*¿Será verdad tanta belleza?*"

Són mostres, tot plegat, de l'entusiasme per la retòrica més buida de contingut polític que mai no s'hagi sentit. L'acte polític començava i s'acabava en l'espectacle reial, en la foto, en els 500 pares de la pàtria aclamant el rei. Les paraules, eren un bla, bla, bla. Per què, què significa que Catalunya havia "d'impulsar l'Espanya del Mercat Comú"? Amb quina iniciativa, amb quin poder, amb quines institucions? No és aquesta una qüestió que també ens està vetada des de Madrid? I calia tan rebombori pel fet que el rei certifiqués una més que evident pluralitat cultural espanyola? O és que, més aviat, aquesta certificació, allò que pretenia fer palès era que, encara que diversos de llengua, també havíem de ser súbdits, i per tant, acceptar del vassallatge a la Corona? Com podríem saber, fet el balanç, si al final no va ser ni Catalunya ni Jordi Pujol qui van acabar instrumentalitzant la institució monàrquica, sinó tot el contrari, és a dir, que va ser la monarquia qui va capitalitzar aquell acte del mil·lenari? O no és cert que hi ha una lògica objectiva en la política, en la que el més fort, es faci què es faci, acaba sempre arreplegant la part més considerable del pastís?

Però per poder fer una anàlisi política completa dels discursos, em caldria disposar també d'aquesta informació, que no tinc: a) qui va escriure el text del monarca; b) qui va dirigir les negociacions amb la casa reial per ajustar els continguts, durada, i ús del català de cada parlament;

i c) quins canvis es van introduir en el transcurs de les negociacions. Probablement, en allò que "no es va dir", o en allò que "es va haver d'afegir", hi trobaríem la clau precisa de l'èxit o el fracàs polític de l'operació dissenyada per Jordi Pujol. Perquè vull donar per descomptat que es van haver de retallar coses i afegir-ne d'altres. Si no, hauríem d'arribar a la conclusió que no hi va haver negociació, i per tant, que si Jordi Pujol va dir tot el que volia dir, políticament va ser estrictament una rendició, una simple expressió de vassallatge. I no m'ho crec. O no m'ho vull creure.

Els altres dos discursos, el del president del Parlament, Miquel Coll i Alentorn, i el de Manuel Mundó, van tenir tots dos en contingut acadèmic i propi d'historiadors, que en aquest context no cal comentar. A no ser per dir que devien merèixer poca atenció, sobretot si recollim l'anècdota que contava Joan F Mira a *El Temps* del 2 de maig, en el que ironitzava sobre la informació televisiva de l'acte, en la que el presentador-director del noticiari havia dit "*Así, como enseña la Historia, el rey Alfonso XIII fue quien dio el impulso industrial a Cataluña*".

Contràriament a la meva opinió, però, altres analistes del moment van considerar que aquest acte havia tingut un gran contingut polític. Aquesta era la interpretació d'Albert Viladot a *La clau* de l'Avui del dilluns 2 de maig. Per Viladot, *La Generalitat proposa un pacte amb la Corona sobre l'autogovern*. La tesi es demostrava amb fets com la voluntat expressa de tractar directament amb la Corona sense passar pel govern de Madrid, o per les paraules que "no havia dit" el rei, ja que segons Viladot era molt significatiu que aquesta vegada no hagués parlat de "la necessària unitat de les terres d'Espanya", ni parlés de la "unitat de la pàtria". I, encara segons la visió del cronista, el rei "va acceptar plenament la voluntat nacional catalana" (sic). Però, es pot saber quina és la "voluntat" que va acceptar? Hi ha una sola voluntat a Catalunya? Va quedar clara quina era, aquesta voluntat? L'optimisme d'en Viladot - perquè Viladot sempre era optimista en tot-, el feia pensar que en el futur, "el pacte amb la corona podria ser una fórmula per posar de manifest la necessitat que tenen les nacionalitats històriques de superar l'estret marc estatutari previst a la Constitució". I suggeria la possibilitat d'una confederació, que passaria per un pacte amb la Corona. Viladot, a més, pensava que CiU, passades les eleccions, el primer que es platejaria seria la reforma de l'Estatut. Potser és per aquest optimisme desbordant que Viladot opinava que les protestes d'Esquerra Republicana de Catalunya o "de grups minoritaris com la Crida i altres de caràcter violent" -sempre sortien les ganes de posar de bracet ERC i la Crida amb els

violents- per la visita reial havien estat considerades només com una anècdota per les forces majoritàries.

De tot el panorama informatiu relacionat amb la jornada, però, només em semblen destacables quatre elements, d'altra banda ben diversos. Primer, l'editorial que el dia 23 publicava el Diario de Mallorca, lamentant, amb tota la raó del món, l'escàs ressò de la celebració del mil·lenari a Mallorca. L'editorial arribava a esmentar el projecte de Països Catalans, absolutament oblidat en aquesta ocasió, i reclamava la part de participació que els tocava: *"...tampoco seria justo ignorar que este Milenario nos afecta por más de un concepto."* Un oblit més en les responsabilitats polítiques dels catalans del Principat amb el conjunt de la nació catalana. Aquells oblits de llavors des del Principat, són els que han portat l'allunyament actual entre els països catalans. Així s'ha construït allò que he anomenat "el nostre mur de la vergonya nacional" (Avui, 14 d'octubre de 1994).

El segon element informatiu va ser la publicació d'una llarga entrevista al president Pujol a La Vanguardia, del 24 d'abril. Amb més contingut polític que el mateix discurs davant el rei, encara que, és clar, amb menys contingut simbòlic. Pujol, en l'entrevista, denunciava la política d'involució autonòmica de Felipe González, es desmarcava de les accions de la Crida -*"no responde a la aspiración de la gran mayoría de la población catalana"*-, i fins i tot, en relació a la política espanyola, assegurava que *"Esperamos que un día estaremos en el Gobierno"*.

Tercerament, l'especial de El Temps del 25 d'abril dedicat al mil·lenari, amb una col·lecció de 12 articles que fèien 34 pàgines de text. En general, escrits des d'una perspectiva històrica, però amb excepcions com l'article de Francesc Espinet, *El mite i la història*, -que dedicava a repassar alguns dels mites propis, i en particular, el cas del comte Borrell II-, i el de l'Albert Balcells, *Mil·lenari, antimil·lenari, i ignorància històrica*. En aquest darrer article del suplement, Balcells lamentava que fossin els catalans els qui a vegades adoptessin posicions poc pròpies d'una nació normal, com les sostingudes en contra de la celebració del mil·lenari. Balcells repassava els arguments contra la data, o la discussió sobre el fet que la commemoració no valgués per tot Catalunya, es dolia de la manca d'acord entre partits en qüestions centrals per a la reconstrucció nacional de Catalunya, i demanava que es posés remei a l'absència de l'ensenyament de la Història de Catalunya a l'ensenyament primari i secundari, i suggeria que TV3 també calia que contribuís a la difusió de la història dels Països Catalans.

Finalment, el suplement satíric de l'Avui. En un muntatge fotogràfic

restringir al màxim els casos en què cal procedir a la retenció, i d'altra banda, adduïa que la manifestació laboral que en els moments de la detenció hi havia a la mateixa plaça, "i la parafernàlia adoptada pels membres de la Crida desaconsellaven una detenció que hauria pogut ser font d'aldarulls i disturbis." Certament, accions de la Crida com aquesta de la bandera, són les que desmunten totes les previsions legals. Si els qui havien "retirat" la bandera la retornaven a la mateixa policia, no és estrany que, en justa correspondència, la policia fos tan primmirada en no detenir ningú per evitar que s'hi resistissin. Aquest és el model de lladres i policies que voldríem en una Catalunya independent!

En qualsevol cas, cal reconèixer la gran victòria política de la Crida, en aquest acte d'inauguració del mil·lenari. Havia aconseguit polaritzar l'atenció de tal manera que, com hem vist, la premsa es veia obligada a donar-hi un tractament en espai tan extens com el dels actes oficials. I això, abans i després del dia 22 d'abril. Però aquest protagonisme es pagaria car.

Les posicions a la premsa, ja hem vist que havien estat diferents. L'Avui, dirigit per Santiago Ramentol va informar amb extensió i rigor sobre les accions de la Crida, sense cap càrrega valorativa negativa. Per la seva banda, El País també informava extensament de les accions de la Crida, però sempre amb la intenció última d'erosionar el mateix govern de Pujol, presentant-lo si no com a còmplice, si en connivència amb aquests sectors radicals. La Vanguardia, en canvi, jugava a fons la carta de donar un tractament informatiu de la Crida molt més discret, però sobretot paral·lel al del Moviment per a la Defensa de la Terra o de Terra Lliure, aconseguint l'efecte de ser posats en un mateix sac polític.

Un exemple precís d'això el tenim el dia 20 d'abril, si comparem les informacions dels tres diaris sobre l'acció de la Crida amb la bandera espanyola. Així, l'Avui titulava a quatre columnes que *La Crida retira la bandera espanyola de la Generalitat*. Observi's el terme "retira". A la informació, l'Avui recollia la patinada dels mossos declarant, en un primer moment, que eren ells qui havien retirat la bandera, i també exposaven els arguments de la Crida sobre la presència del rei. A la columna restant, quatre breus de la mateixa extensió, informaven que Roca desmentia la intenció de pactar amb el PSOE -mira si en fa de temps que dura, això-; que el PSC havia estat el primer a presentar la seva candidatura per a les eleccions autonòmiques; una informació sobre administració local; i que sis militants del MDT passaven la nit a la comissaria. Per la seva banda, El País, també a quatre columnes, titulava: *La Crida arria la bandera*

*española del Palau de la Generalitat en protesta por la próxima visita del Rey. Aquí, el terme a destacar és "arría". El País sobretot destacava la inoperància dels mossos d'esquadra, i a mitja informació, també introduïa la notícia de la detenció dels "independentistes" del MDT "que apoya a Terra Lliure". En un complement informatiu, es posava l'èmfasi en l'escassa seguretat del Palau, en diverses crítiques als mossos i al seu desgovern, i recollien declaracions tant de Miquel Sellarés, antic director general de Seguretat Ciutadana, en les quals demanava la dimissió del director general, Luís Renau, com unes d'anteriors de Ferran Cardenal, en què tractava els comandaments dels mossos d'amateurs, sense experiència ni professionalitat. Finalment, La Vanguardia dedicava al tema només dues mitges columnes, i titulava: *La Crida robó la bandera española de la Generalitat para protestar contra el Rey*. La informació explicava breument l'acció, recollia la intenció de la Crida de no ultratjar ni cremar la bandera, però acabava, en el mateix bloc, amb la informació de la detenció dels militants del MDT, i encara afegia la protesta dels parlamentaris del PSC pel fet de no ser convidats a l'acte del Palau.*

Aquesta pràctica d'aproximar políticament el radicalisme no violent als els grups que justificaven o practicaven la violència, La Vanguardia la jugava a fons, i n'és un exponent clar l'editorial del dia 3 de maig. L'editorial, començava així: *"Semanas atrás, aseguraban que tres organizaciones iban a boicotear la presencia del Rey en la inauguración del milenario de Catalunya. Estas tres organizaciones, se decía, eran Terra Lliure, la Crida a la Solidaritat y el Movimient de Defensa de la Terra"*. Aquí ja es veu aplicat l'antic símbol de la crucifixió de l'innocent entre els dos malfactors, per simular-ne la culpabilitat. L'editorial afegia: *"Concretamente, fue un comunicado de Terra Lliure el que anunció la campaña"*, per tal de suggerir la idea que es tractava d'una única campanya de tots tres grups. Més endavant insistia en la creació de confusió: *"Terra Lliure es una marca, poco anterior a la Crida a la Solidaritat -1980 y 1981, respectivamente-, y ambas, como el MDT, una de cuyas facciones se cree que anima últimamente las iniciativas de Terra Lliure, representa una presencia del independentismo al margen de la legalidad, violenta en el caso de Terra Lliure, pacífica y simbólica, en el caso de la Crida. Pero los cambios en la dirección de las distintas organizaciones (...) desdibujan los perfiles de una evolución zigzagueante, pero sobre la que no ha habido en Cataluña un debate abierto, sereno i riguroso"*. Després de comparar aquestes organitzacions amb ETA i IRA, La Vanguardia passava a fer preguntes: *"¿Quién cultiva esa planta [de l'independentisme terrorista] en terreno presuntamente poco favorable? ¿Quién sufraga los gastos? Y sobre todo ¿quién puede tener interés en*

hacer crecer lo que ahora es todavía montaje rudimentario. comando de aficionados, explosivos de fabricación casera?" L'editorialista, a més, assenyalava els còmplices involuntaris del terrorisme: "*...el nacionalismo puede brindar caldo de cultivo favorable*". L'alarmisme de l'editorial arribava fins al punt d'afirmar: "*Catalunya corre peligro. (...) Algún día quizá se nos pida cuenta de lo que no supimos evitar a tiempo.*" I acabava: "*Si el catalán, nacionalista o no, está decidido a vivir en paz y evitar las consecuencias históricas, políticas y sociales de ese extravío y ese despeñadero que es la violencia, ¿quién pretenderá que no podemos hacer ya nada para evitar lo que no queremos? Y lo que no queremos es que la violencia venga a desviar nuestras aspiraciones*". L'editorial es titulava *La trampa de las bombas*, i no cal ser gaire astut per adonar-se que anava dirigit a reptar directament el govern de la Generalitat, per enfrontar-lo a la Crida.

No totes les crítiques a la Crida eren tan enverinades, encara que pot sorprendre, per exemple, l'article de Jaume Lorés, també a *La Vanguardia*, en el que s'apuntava a ironitzar contra la Crida en el seu article del dia 28 d'abril, *La llamada*. L'opinió que mereixia la Crida a Lorés es resumia en aquest paràgraf: "*El drama mayor para la Crida residiría en que el pleito entre Catalunya y España se resolviera. Ante esta boda o ajuntamiento, aunque fuera de conveniencias, se quedaría compuesta y sin novio. Desairada. Porque hay gentes a las que no les interesa que se desvanezcan los problemas. Es una especie de masoquismo que tienen que practicar para palpase narcisísticamente ciertos supuestos bíceps morales. (...) El neonacionalismo español y la Crida se necesitan, se autojustifican mutuamente*" .

Passats uns dies, la sagacitat dels *Segadors*, els permetia publicar a l'Avui del dia 14 de maig *La lliçó del Mil·lenari*. A part de repetir les tesis governamentals sobre el mil·lenari, amb un optimisme ben ingenu -es publicava simultàniament amb l'esclat de la polèmica per les subvencions a la Crida- començava dient: "Ja ha passat tot l'enrenou. Totes les polèmiques han quedat lluny..." Però aquí, amics, les polèmiques mai no queden lluny.

Efectivament, per a la Crida, ara arribava l'hora de pagar la factura de veritat. Primer des del Diari de Barcelona, i sobretot des de *El País*, quan van "descobrir" que la Crida era "finançada" pel govern de la Generalitat de Catalunya. La síntesi política del suposat descobriment, l'exposava amb la seva acostumada simplicitat el també martell de nacionalistes Ciscu Baiges a *El Món* (26 de maig), en un reportatge de tot l'afer titulat: *Diners públics per als fills "cridaires" de Convergència*. I

escrivia: "Que la Crida a la Solidaritat es manté gràcies al suport econòmic i de tot tipus del govern Pujol és una veritat coneguda de fa força temps. El veritable debat està a saber qui mana sobre qui. Qui paga a qui ja fa temps que se sap. Els dirigents de la Crida diuen que és el seu *pressing* sobre el govern de CiU el que els obliga a donar-los ajuts. Els de CiU diuen que amb aquests suports aconseguixen tenir-los controlats. Possiblement, tots deuen tenir la raó. Quan dos lliguen mútuament, no es tracta d'una altra cosa que d'un matrimoni. O un aparellament, digueu-li com vulgueu!". Després d'aquest "precís" estil informatiu fet d'insinuacions i mitges veritats -només sabent quines altres associacions també rebien aquest tipus d'ajuts, n'hi hauria hagut prou per a desmontar tot l'argument-, el salt mortal del confusionisme venia de l'apel·lació als principis morals al final del reportatge: "El respecte a la veritat i l'ètica política passen a un segon pla, per segons quines opcions polítiques". I és que acabar aquesta mena de pseudo-informació amb crides a l'ètica, era la millor manera d'acabar d'embolicar les coses.

El Diari de Barcelona havia apuntat que gràcies a les subvencions del departament de Treball, 2.100.000 pessetes havien anat a parar a l'entitat de Reus, El Llamp, darrera de la qual hi havia la Crida. Ara bé, va ser El País qui, el 14 de maig, completava l'afer amb una informació en la que afirmava que la Crida havia utilitzat diners de la Generalitat per finançar la campanya contra el rei. Els fets se centraven en una suposada subvenció irregular a la la Crida, a través d'un Associació Catalana de Vexil·lologia, també per part del departament de Treball de la Generalitat de Catalunya. Aquesta vegada, eren dues subvencions de 2.100.000 pessetes. Segons aquestes informacions, la presidenta de l'Associació era també responsable del secretariat d'entitats de la Crida, i sembla que l'Associació de Vexil·lologia hauria desviat 750.000 pessetes a la Crida. Jordi Sánchez ho va desmentir, assegurant que es tractava de l retorn d'un préstec que la Crida havia fet a l'Associació. La Vanguardia mateix del dia 17 de maig, a partir d'unes declaracions de Jordi Pujol, informava que d'aquest tipus de subvencions destinades a joves en atur inscrits a l'INEM, també n'havien rebut la UGT, les CCOO, les Joventuts Socialistes de Catalunya, la Joventut Comunista de Catalunya, la Unió de Pagesos, Amnistia Internacional, l'Associació Cultural Recreativa de la Peña Flamenca Raíces del Sur, i una llista de fins a un total de més de trenta entitats. Aquesta informació, però, no interessava per a la campanya política que es volia fer córrer.

Immediatament, el 17 de maig, el diari El País, publicava l'editorial que probablement feia temps que tenia ganes de poder escriure, i els

arguments del qual, fins llavors només havia pogut insinuar. Es titulava: *Jugar a dos barajas*. Per aquest editorial, les subvencions a l'Associació Catalana de Vexil·lologia "*constituye un sintomático indicio de la práctica de un doble lenguaje por parte del nacionalismo conservador que ostenta el poder en la comunidad autónoma*". Per ells, l'assumpte era políticament greu, i no es podia deslligar del fet que justament la subvenció arribés pocs dies abans de la visita del Rey a Barcelona per a presidir l'acte inaugural del mil·lenari, "*en un acto que por cierto se consideraba una utilización propagandística desmedida de la figura del Rey por parte del actual gobierno de la Generalitat y con intenciones partidistas*". I efectivament aquesta era la clau de volta: el "*se consideraba*", impersonal, no havia estat altre que el propi diari El País, de manera que ara podia tancar el cercle. Perquè ara tenia la manera de desmuntar "la jugada" de Jordi Pujol, que mentre amb una mà manipulava la figura reial, amb l'altra pagava generosament els petards i els cartells contra el rei, i en general finançava "accions contra l'Estat". Segons l'editorial: "*Mientras el Gobierno de Pujol hacía profesión de vinculación a España ante el Rey -y las televisiones recogían la imagen del acto, muy provechosa para Pujol electoralmente-, los jóvenes independentistas subvencionados por el mismo Gobierno boicoteaban la visita de don Juan Carlos*".

La intenció de El País, doncs, era ben clara, i del seu treball professional i constant en la difusió d'una imatge de desconfiança cap a Jordi Pujol i el nacionalisme, que pesa encara actualment i d'una manera decidida en la imatge general que tenen els espanyols de Catalunya, ara en treuen rendiment altres interessos polítics. Des d'un punt de vista estrictament polític, però, era menys clara la lògica d'allò que El País denunciava. Perquè, si realment hi havia electoralisme per part de CiU en portar el rei a la commemoració del mil·lenari, quins avantatges polítics clars podia obtenir Pujol pagant els coets antimonàrquics? No hi havia un excés de càlcul, per part de El País? Agustí Pons, en un dels seus *Angles*, a l'Avui del 18 de maig, ho expressava amb una bona imatge: "*El País s'entesta a donar la imatge d'un president de Catalunya que toca sol el piano a quatre mans...*" Efectivament, darrera de tota aquesta visió, a més de la profunda desconfiança cap a Catalunya, hi havia una visió excessivament complotista de la política, sense donar marges a altres factors no tan fàcilment controlables des d'una acció de govern.

El dia 20, a l'Avui, es publicava un article de Jordi Sánchez, portaveu de la Crida, en el que desmentia les informacions de El País. Però a més, afegia: "...cal preguntar-se, com ha aconseguit el periodista [de El País] els comptes corrents de tres persones i els moviments de

diners que s'hi han fet els darrers mesos?", i afegia: "O possiblement, com molt ens temem, la persona que signa la informació, obté aquesta informació de fonts policials, les quals impunement controlen els comptes corrents de la Crida i vigilen els nostres moviments, correspondència i activitats sense manament judicial, vulnerant així els drets protegits per la legislació actual?" Que se sàpiga, cap força política ni institució no van exigir respecte pels drets més elementals propis d'un estat de dret i que s'acabaven de vulnerar impunement. Els guardians de la democràcia tenien massa feina en "investigar" altres assumptes, i a denunciar suposades connexions entre la Crida i el terrorisme. Només alguns articles, a títol personal, denunciaven l'estratègia de criminalització de la Crida. Com el de Vicenç Villatoro, a l'Avui del dia 18 de maig, *Diners a la Crida*, en el que opinava que les pretensions de dramatitzar el fet de les subvencions a la Crida, "semblen respirar aquest desig d'etiquetar com a perilloses algunes opcions ideològiques, de posar direccions prohibides al pensament".

Les informacions detallades de El País van seguir omplint pàgines senceres encara els dies 20 i 21 de maig, just una setmana abans de les eleccions al Parlament, i sempre centrades exclusivament en les irregularitats d'organitzacions del nacionalisme radical, però en canvi sense estendre la investigació a altres associacions, que podrien haver fet un us irregular similar d'aquest tipus de subvencions. Per la seva banda, l'Avui responia a la campanya de El País, indirectament, publicant una afirmació que titulava: *Ajuntaments del PSC també paguen al soci de la Crida*, en referència a altres subvencions rebudes per l'Associació Catalana de Vexil·lologia, o per exemple a l'associació filial de la Crida, Joves en Marxa, a la que el mateix Ajuntament de Barcelona havia donat aquell any 300.000 pessetes. Això, és clar, no ho publicava El País, perquè hauria estat difícil explicar que, seguint la seva tesi, Maragall no havia pagat la totalitat dels petards, però sí la meixa que havia encès els coets antimonàrquics.

CAPÍTOL 6

L'ENGEGADA PER SORPRESA DEL CANAL 33

1. CORREM'HI TOTS

El govern de la Generalitat havia fet pública la intenció de crear un nou canal de televisió cap a finals de 1987. Aquella iniciativa no havia estat exempta d'un cert debat polític intern a Catalunya sobre el paper de la televisió pública, en dos fronts diferents. Per una banda, hi havia tota una colla de descontents amb TV3 perquè consideraven que, ocupada en ser competitiva i obsedida en no ser antropològica, mostrava massa poc interès pels temes locals com ara la informació comarcal, o la cultura popular. Aquesta queixa es feia sentir sobretot a l'interior del país i de part de sectors propers al mateix partit que governava. Per altra banda, i també a causa de l'aposta per l'audiència, hi havia altres grups socials més intel·lectualitzats que discutien si una televisió pública, i en aquest cas, l'única en català, podia desentendre's, fins al punt que ho feia TV3, de proporcionar una programació cultural i de més qualitat.

En certa manera, el futur quart canal s'havia presentat com la solució a ambdós problemes. Jo mateix, casualment, havia sentit anunciar-ne el projecte a Miquel Roca, en una trobada de responsables de cultura de CDC a Calafell el dia 28 de novembre de 1987. De fet, fou el primer anunci públic de les intencions de crear un nou canal de televisió, i també en aquesta ocasió Roca responia a un cert malestar que havia estat expressat amb força duresa pels assistents, i assegurava que el Canal 33 atendria aquella primera inquietud que he esmentat de donar més presència televisiva a les comarques. (Recordo que vaig tenir tota la impressió que Miquel Roca improvisava per sortir del pas, davant la duresa de les interpellacions, i que no es tractava pas d'un anunci massa previst ni meditat). Per altra banda, també coneixia les expectatives personals de determinats professionals de TV3 situades en la segona línia de protestes, és a dir, la d'exigir una televisió pública de caràcter cultural. Es pot afirmar, en definitiva, que hi havia una considerable pressió social per crear aquell quart canal de televisió pública, i que es deixava sentir prop del govern.

Paral·lelament a tots aquests moviments de pressions i interessos,

l'equip de professionals i les emissions de TVE a Catalunya, de resultes de la creació de TV3, havien entrat en una fase de crisi d'audiència i sobretot d'identitat de la que diria que a hores d'ara, encara no n'han sortit. Les causes d'aquella crisi podien ser, primer, que la seva dependència orgànica de RTVE, tant des d'un punt de vista formal com real, els feia impossible competir en imatge i en versatilitat amb una TV3 àgil, moderna i ràpidament consolidada. Els professionals de TVE, des de Miramar, havien estat els primers en fer televisió en català, els veritables pioners, treballant en els temps difícils, però assolint una qualitat ben reconeguda. Però ara, s'emportava la glòria de la televisió en català TV3, la televisió mimada pel govern, i que, no s'oblidi, també s'havia endut una bona colla d'aquests professionals. Ara bé, no devien ser menys importants els problemes de confiança política. I el control parlamentari - i polític- de TVE de Sant Cugat és clar que no passava per la Generalitat de Catalunya: ni pel govern ni pel parlament.

A la vista d'aquesta feblesa estructural, i probablement per tal de superar-la, però potser també amb un cert càlcul polític fet des dels interessos de l'oposició socialista, aneu a saber, tan bon punt es va començar a parlar de la creació d'un quart canal per part de la Corporació Catalana de Radio i Televisió (CCRTV), també es va fer pública la intenció de RTVE de crear un canal exclusivament per a Catalunya. Aquest nou canal, que previsiblement integraria la programació que es feia llavors en desconexió, alliberaria el segon canal de TVE de la hipoteca de les emissions autonòmiques, massa nombroses en hores d'emissió de molta audiència, i havia de permetre expansionar la programació de TVE pròpiament en català.

Ara bé, si el model resolva els problemes estructurals, en canvi no solucionava els de confiança política. Al contrari, els agreujava. Qui tindria el control parlamentari d'aquest nou canal de dependència espanyola per a Catalunya? I, d'altra banda, l'increment d'oferta televisiva -junt amb el quart canal de la CCRTV- no faria difícil l'arrencada d'un i altre simultàniament? Aquestes, i d'altres consideracions que desconec, devien provocar la corredissa televisiva que es va encetar aquell mes de setembre, just a l'inici del curs polític, i que tomava a enterbolir el clima de diàleg entre els governs de Catalunya i de Madrid, asserenat després de les tensions de la celebració del Mil·lenari i de les darreres eleccions autonòmiques.

El *metereòleg* periodístic que va avançar l'arribada d'aquesta tempesta de tardor, va ser l'advocat i membre del consell d'administració de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, Lluís de Carreras, en un

article a l'Avui de 6 de setembre de 1988, *Televisió: autonomia o ingerència*, en la que justificava l'anunci d'un nou canal per part del govern de la Generalitat com una previsió enfront de les imminents cadenes privades que emetrien en castellà: recordi's que la Llei espanyola de la Televisió Privada s'havia aprovat a l'abril. D'altra banda, Lluís de Carreras discutia el problema polític-jurídic que plantejava l'anunci posterior de la creació d'un nou canal per part de TVE, que es considerava positiu només si s'ajustava a la legalitat establerta per l'Estatut d'autonomia de Catalunya. És a dir, que si l'Estatut preveia que era la Generalitat qui tenia les competències per ordenar la televisió al propi territori, les facultats de TVE s'hi havien d'ajustar. Oi més, si el mateix Estatut de RTVE preveia aquesta adaptació a les lleis autonòmiques. Això significava que el canal de RTVE a Catalunya, segons Carreras, en qualsevol cas hauria de ser resultat d'una llei del Parlament de Catalunya, que també n'hauria d'assumir el control parlamentari. En definitiva, que com deia Carreras *"Aquestes reflexions no s'han d'interpretar de cap manera com a oposició a la creació d'un nou canal, (...). Però no és menys cert que l'esmentada creació s'ha de fer amb un respecte total a l'Estatut d'autonomia de Catalunya i a les institucions de la Generalitat (Parlament i govern), en compliment de la legalitat vigent"*.

L'article era, doncs, l'anunci i el preàmbul de la tempesta, perquè el dia 9 de setembre, i sense avís previ, a la reunió del Consell d'Administració de la CCRTV, es donava a conèixer, i es posava a votació, l'inici de les emissions per l'endemà mateix, en fase experimental. La proposta s'aprovava amb els nou vots de CiU, ERC i Alianza Popular, i les quatre abstencions de PSC i PSUC. Per tant, d'aquesta posada en marxa, tampoc no en sabien res ni el Parlament de Catalunya, ni el govern espanyol.

No cal dir que, immediatament, la Delegació del Govern espanyol a Catalunya va considerar, oficialment, que es tractava d'un fet greu, que vulnerava la legalitat vigent, i que trencava el clima de diàleg. La Delegació del Govern central va assumir un paper decisiu en tot el conflicte del Canal 33, i potser va ser qui, per excés de zel, va complicar-ne la resolució.

Vet aquí doncs que el govern de Catalunya havia optat per una acció sorpresa, una mena de cop de mà televisiu, per avançar-se a un més que probable debat llarg i interminable entre organismes televisius per a la posada en marxa dels respectius nous canals de televisió, un debat, per altra banda, de resolució incerta. I en tot cas, el cop de mà li permetria negociar des d'una posició més forta. No recordo casos tan

espectaculars de política de fets consumats portats a terme pel govern català, però vistos els bons resultats, potser les coses haurien anat altrament d'haver-la practicada més sovint. És el que en diríem la "via basca" de la política, aquí amb molt poca tradició .

2. QUAN LA REPRESSIÓ PREN FORMA DE CODI DE BARRES

Els diaris del dissabte dia 10, vigília de la festa nacional de l'Onze de Setembre, anunciaven el començament d'emissions del Canal 33 per aquell mateix dia. El nom del canal també era una sorpresa, perquè sempre s'havia parlat d'un quart canal. Joan Granados, però, havia dit que el 3 era un número "paradigmàtic" per a ells, que venia a ser com dir que els portava sort. En dirien *Canal 33*, doncs.

En el mateix anunci de l'inici d'emissions, ja es precisava que es tractava d'un període proves, amb previsió de posada en marxa definitiva per Sant Jordi de 1989. La cobertura inicial prevista era d'un 65 per cent de la població -Barcelona i àrea metropolitana-, amb intenció d'arribar al 85 per cent per Sant Jordi. Pel que fa als continguts futurs de la programació, Granados anunciava que, sense deixar de ser competitiva, "posarà un èmfasi especial en el fet cultural, en l'entreteniment, programes de serveis, molta informació comarcal i una atenció especial a tot el món de l'esport, tant el professional com l'amateur, i potenciant tots els aspectes relacionats amb Barcelona 92". En aquesta declaració d'intencions es podia observar, per una banda, la necessitat de respondre a les demandes culturals i comarcals que es feien des de la base social, però de l'altra, de la voluntat de seguir essent competitius i d'optar per l'esport com a ingredient bàsic. Era com anunciar que es comptava repicar i anar a la processó. I el temps i les graelles de programació han mostrat què s'en va fer de les demandes socials, i què dels interessos pròpiament empresarials i de mercat de Canal 33. Però aquest és un altre tema.

La programació prevista inicialment era feta a base de reposicions i de la repetició de l'informatiu del vespre de TV3, amb tres hores de programació diària, de dos quarts de nou a dos quarts de dotze.

L'Avui, que el dia 10 dedicava dues pàgines completes i l'editorial al Canal 33, a la segona capçalera subratllava que: *Pujol remarca que són proves i que no vol vulnerar la legalitat vigent*. El president Jordi Pujol deia que no volia establir una relació negativa amb el govern central, però com informava l'Avui, "Les paraules de Pujol contrasten amb la primera reacció de la delegació del govern central a Catalunya, que va interpretar

'com un gest bel·ligerant' el començament de les proves del Canal 33". Tal com recordava l'Avui, l'inici de TV3 també havia estat qualificat d'al·legal i pirata per José María Calviño.

Els partits catalans van mostrar posicions diverses davant l'anunci. El PSC, AP i el CDS, no es van pronunciar immediatament. En canvi, IC s'hi va mostrar d'acord, ERC va demanar -demanar no fa pobre, diuen- que el Canal 33 es convertís en la televisió nacional dels Països Catalans, i CiU mostrava la seva satisfacció perquè el Canal 33 "pot ser un valuós element de difusió cultural i educatiu, així com d'informació de totes les nostres comarques", comentari que a la llarga tornaria a mostrar l'encert d'aquella vella màxima que diu: "el partit proposa i Granados disposa". L'Avui també assenyalava que es tractava del primer conflicte amb el govern central després del desglaç en les relacions Barcelona-Madrid, des de les eleccions autonòmiques. Amb tot, si tenim en compte que les eleccions s'havien celebrat el mes de maig, que fins el juliol no hi havia hagut nou govern, i que a l'agost s'havia fet vacances, només havien quedat quinze dies ben comptats de bona entesa. I, encara, l'entesa, segons l'Avui, s'havia produït en un acostament de posicions "en qüestions tan vidrioses com el desplegament dels mossos d'esquadra". I tant vidriós que devia ser, si encara van tardar sis anys més a arribar a un acord!

Pujol, des del Brasil on era de viatge, havia donat el vist-i-plau a l'inici d'emissions a principis d'aquella mateixa setmana. El dilluns anterior, dia 5 de setembre, el director de TV3, Enric Canals, encara no en sabia res. També va reconèixer que l'havia agafat de sorpresa Josep Antoni Duran i Lleida, cosa que li devia agradar ben poc. Pujol va arribar el divendres 9 de Stuttgart, just a temps per ser a veure l'inici de la programació, amb l'emissió del seu tradicional missatge amb motiu de la Diada.

Josep Maria Baget Herms, des de La Vanguardia del 10 de setembre, analitzava el fet amb un comentari titulat *TV3 se adelanta en la carrera por el segundo canal*. Segons Baget, la decisió de TVE, presa en ple estiu, de començar a emetre pel seu nou canal a partir de 17 d'octubre, podia explicar la ràpida reacció de TV3. També Baget entrava en la qüestió dels continguts i explicava que tot i que el nou canal havia nascut per fer callar algunes crítiques contra l'excés de cosmopolitisme de TV3, en canvi, de les paraules de Joan Granados se'n deduïa una clara "vocació" esportiva, per evitar que aquestes col·lapsessin la programació ordinària de TV3. El temps li donaria tota la raó.

A l'editorial de l'Avui del dia 10, es deia: "Els actuals responsables de la política comunicativa del govern central hauran d'entendre que la

pluralitat en l'oferta televisiva és un fenomen absolutament imparable, ni que sigui com a conseqüència de qüestions estrictament tècniques". Però el cert és que els devia costar força fer-se'n el càrrec, a aquests reponsables, i precisament va ser amb una mesura estrictament tècnica com sabotejaren les emissions del Canal 33.

Joan Granados, a El País, 10 de setembre, per la seva banda, deia que esperava no tenir problemes per part del govern central, i confiava en que aviat li donarien la freqüència per emetre: "*queremos hacer las cosas lo más legalmente posible*". Però amb aquest "el més legalment possible" la Delegació del Govern central no en tindria pas prou, ja que considerava que "*este grave hecho vulnera la legalidad vigente*", de manera que ja advertien que "*el Gobierno estudia la adopción de medidas adecuadas para aplicar la legalidad*". I van ser molt aplicats a l'hora d'estudiar, perquè el mateix dia ja se sabien la lliçó. Probablement, abans de fer el comunicat sobre les ganes d'estudiar-les, ja havien aplicat "*las medidas*".

L'Avui titulava la informació del dia 11: *Barrionuevo interfireix Canal 33*. El ministre de Transports i Comunicacions havia dictat l'ordre d'interferir les emissions, i el mateix dia 10 enviaven un senyal en forma de barres negres que feia que imatge i so del Canal 33 arribessin amb una qualitat molt deficient. Mitjans pròxims a la presidència de la Generalitat, informava l'Avui, "es van mostrar ahir sorpresos pel boicot contra el Canal 33". Joan Granados havia enviat el mateix dissabte una comunicació urgent a la directora general de RTVE, Pilar Miró, demanant la retirada de les interferències. El comunicat deia, després d'explicar la situació del Canal 33: "*ruego dé las oportunas instrucciones para que cesen dichas interferencias, ya que por otro lado ya disponen y ocupan los canales 34 y 41, aparte de los habitualmente utilizados para sus emisiones*". Per la seva banda, el director general de mitjans de comunicació, Francisco Virsedo, mal informat, negava que s'hagués ordenat interferir les emissions de Canal 33.

El president Pujol declarava que no entenia com TVE feia setmanes que podia fer proves amb el seu nou canal, sense que la Generalitat n'hagués fet un *casus belli*, fins i tot creient que aquell projecte era inconstitucional, i en canvi, que ara el govern espanyol trenqués el clima de diàleg amb la Generalitat. Pujol negava la voluntat d'enfrontament, alhora que advertia que "no volem iniciar accions contra un eventual nou canal de TVE, [cosa] que desitjo no haver de fer".

El Periódico del dia 11 publicava les declaracions d'un portaveu de la Delegació del Govern central que justificava l'acció a causa de la il·legalitat per manca de permís del ministeri de Transports i Comunicacions, però també mostrava la seva irritació pel fet que el

govern de la Generalitat hagués actuat *"con nocturnidad y alevosia"*. Segons el portaveu, en opinió del govern central *"se ha hecho un acto de pirateria al invadir un espacio radioelctrico reservado para las futuras televisiones privadas"*.

Agustí Pons, a l'Avui del dia 12, a *Pavlov*, ironitzava sobre el reflex condicionat del govern del PSOE davant de qualsevol mesura mínimament nacionalista del govern català. Pons deia que *"tot això és vell, sabut, repetitiu, ... (...) Però sempre acaba per sorprendre el to visceral d'aquest antinacionalisme, ben allunyat del comportament europeu, modern i de progrés"*. En una posició diferent, en canvi, Joan Barri a *Paredes en el aire* (El País, 13 de setembre), situava el problema en una altra dimensió: la societat espanyola estaria políticament desestructurada, i per tant, se'n feien els amos la capacitat de lideratge i la televisió que és necessària per poder vendre aquests líders. La participació política a Espanya, continuava l'argumentació de Barri, s'hauria substituït per l'adhesió, i per tant el control de la televisió seria un aspecte fonamental del poder. Això podia explicar la nocturnitat i alevosia del Canal 33 i el *"berrinche infantil"* dels organismes del govern central, *"emperrado en seguir levantando paredes en el aire"*.

Per la seva banda, Josep Maria Baget Herms, a La Vanguardia del dia 13, acabava el seu comentari sobre el cas en aquests termes: *"Es lamentable, en todo caso, que los profesionales de Sant Cugat se vean utilizados y manipulados de esta forma y se conviertan en las víctimas de grupos incontrolados y por ello poco dados a la reflexión. El deterioro de las relaciones TVE-TV3, inevitable ya dadas las circunstancias, no es una buena noticia y ahora menos que nunca"*. Una vegada més l'encertava, i al cap d'uns dies, els professionals de TVE Catalunya es queixarien de la mala posició en la que se'ls havia deixat entre uns i altres.

Durant la celebració de la Diada nacional, tots els representants polítics van fer les respectives declaracions. Totes, absolutament previsibles. Cap originalitat, ni per equivocació. I si en aquella ocasió eren tan previsibles, com sempre solen ser les declaracions polítiques, és que no es tractava d'unes reflexions derivades de l'anàlisi del fet que comentaven. No: allò que solen expressar les declaracions polítiques, és quin és el lloc que els que parlen ocupen en la representació pública de l'espai polític. Són, en sentit literal, *preses de posició*. En el fons, doncs, no parlen dels fets que comenten, sinó que parlen d'ells mateixos. No és pròpiament una opinió allò que ens fan saber, sinó una *posició* gairebé física, material, inflexible. I passi el que passi, els polítics sempre són al mateix lloc, o ho volen fer veure. De fet, es veuen obligats a ser al mateix

lloc, per fer notar que no són dèbils, que no s'equivoquen, que la seva posició és completament sòlida. La pregunta, en aquest cas, no és pas si els polítics es creuen allò que diuen, sinó si a més de parlar d'ells mateixos, no es reserven, íntimament, alguna opinió pròpia sobre els fets. Però, lògicament, tampoc no ens la dirien, no fos cas que els descol.loqués.

Així, i com és de reglament doncs, qui mana és sempre qui pot interpretar el fet polític amb més èxit. Miquel Roca, a la banda del govern català, per exemple, havia dit que el boicot al Canal 33 li recordava les interferències que provocava RNE a la clandestina Radio Pirenaica durant el franquisme. Era l'únic que es permetia fer una ironia. Però, a partir d'aquí, cap més originalitat: Obiols, del PSC, va defensar el Canal 33, però també el segon de TVE a Catalunya, i va criticar que el nou canal s'hagués posat en marxa per sorpresa, oblidant, per exemple, que també era per sorpresa que es volia posar en marxa el canal de TVE, i com si no sabés quin era el problema de fons de la precipitació del govern català. Rafael Ribó, d'Iniciativa per Catalunya, també era favorable al nou canal, però va acusar de "descoordinació" la posada en marxa del Canal 33: un altre que feia veure que venia d'Arbeca. Fernández Díaz, d'Alianza Popular, sortia per la tangent, dient que "el seu partit està en contra que proliferin els canals públics de televisió", que era com dir que aquesta no era la seva guerra, i que en tot cas, ells en volien de privats. Joan Hortalà parlava de "intromissió absolutament intolerable i prepotent", amb el to dur de qui vol presentar-se públicament amb una imatge radical. Antoni Teixidó, del CDS, qualificava la interferència com a "manifestació d'autoritat gens positiva", per bé que la televisió catalana "s'ha llançat una mica a l'aventura": tot tan matisat que en el fons mostrava que no podia prendre cap posició perquè el seu partit tampoc ja no n'ocupava cap en el joc polític. I, naturalment, les declaracions de Josep Antoni Duran i Lleida, d'UDC, que reflectien la principal preocupació que tenia en aquest afer: el dissabte Jordi Pujol s'havia posat en contacte amb ell per disculpar-se per no haver-li pogut comunicar l'inici provisional de Canal 33. I aclarit el malentès del reconeixement formal que exigia com a soci de govern, Duran i Lleida ja no sabia quin altre tema calia comentar.

A l'acte institucional al Palau de la Generalitat, Joan Granados havia parlat dos minuts amb Francesc Martí i Jusmet, delegat del govern central a Catalunya, i l'hi havia dit: "No sigueu dolents, home, no sigueu dolents". Granados recordava la flexibilitat del govern espanyol amb la segona cadena d'Euskal Telebista, o amb el Canal 10 privat de José María Calviño, que emetien sense cap suport legal, i sense codis de barres a la pantalla. Per la seva banda, Pilar Miró que havia de ser a Barcelona el

dissabte 10, havia suspès el viatge, en una mostra de prudència intel·ligent.

3. I ARA, PARLEM-NE.

Les cartes eren sobre la taula. L'Avui del dimarts dia 13 de setembre informava d'un *Imminent acord sobre el Canal 33*. El ministre Barrionuevo havia fet una oferta de diàleg a Jordi Pujol, i el president tenia previst viatjar a Madrid aquella mateixa tarda. L'Avui aventurava la possibilitat que el Canal 33 pogués emetre sense problemes el mateix divendres 16 de setembre. Jordi Pujol va valorar positivament la disposició de Barrionuevo, encara que recordava que el dret per iniciar les emissions, el tenien tot. El president havia d'anar a Madrid a la presentació d'un número de la revista *Cuenta y Razón*, dedicat a *Catalunya, mil anys* -no s'oblidi que encara erem dins l'any del mil·lenari, encara que ja només se'n parlava a Madrid-, i s'especulava amb una possible entrevista amb el ministre de Transports i Comunicacions. Tot fa pensar que la reunió no se celebrà.

Ara voldria demanar al lector una atenció especial a les declaracions de Miquel Roca (Avui, 13 de setembre), el to de les quals és del tot interessant. Roca, s'havia referit al conflicte el dia abans en un to distès i irònic, i traient-li ferro: "les coses s'aniran dulcificant i els ciutadans podran veure el Canal 33 més sovint, més extensament i, també, més clarament", i atribuïa la interferència de TVE a factors subjectius, dient: "aquesta és una tècnica superada que s'ha aplicat a causa d'un malhumor momentani". Doncs bé: vegeu que Roca, amb les seves paraules desdramatitzava, o frivolitza, amb una acció -la del boicot al Canal 33- que posava al descobert la debilitat política d'un govern com el català, que en el fons, no podia ni decidir l'inici d'unes proves de televisió. Des d'un cert punt de vista, el més coherent hauria estat valorar objectivament l'atemptat a la sobirania del govern amb una gran indignació. I més quan aquesta sobirania, si més no teòrica, aquell mateix dia encara era defensada el president Pujol, insistint en el fet que la raó, que la legitimitat, era tota de la Generalitat de Catalunya. Perquè Miquel Roca minimitzava l'afer? Probablement cal interpretar-ho en termes estratègics. O bé ja hi havia un principi d'acord amb el govern central, i per fer-lo presentable més endavant convenia començar a destrascendentalitzar l'afer, o bé es tenia consciència que el contra-cop del ministeri de Transports i Comunicacions en la forma d'una interferència amb el codi de barres, en el fons, assenyalava la feblesa objectiva d'un govern les decisions del qual podien ser *barrades* sense

entrebancs. I quan dic entrebancs, vull dir disposar, per exemple, d'una policia pròpia com la que al País Basc va impedir que la Guàrdia Civil fes una cosa semblant amb el segon canal d'Euskal Telebista, quan anava a precintar-ne el repetidor. Una vegada més, les paraules d'un polític no assenyalaven el valor objectiu del fet que es comentava, doncs, sinó que responien a la necessitat de defensar una posició pròpia en relació al conflicte. La política tal com s'ha practicat aquests anys ens ha acabat ensenyant que res no té valor en sí, sinó només en relació als interessos que hi té qui en parla. I aquesta cultura política és la que més endavant ens ha portat a tots a un atzucac de mal sortir-ne.

A l'Avui es van publicar alguns articles no menys previsibles. Agustí Gallart, llavors Cap del Gabinet de Radiodifusió i Televisió de la Generalitat de Catalunya, a *Quelcom més que una interferència*, el dia 13, afirmava: "El govern central, a més d'emprar procediments no usuals en un Estat de Dret, a més de manipular barroerament un Ens Públic, el que és més greu, és que no respecta els drets constitucionals dels ciutadans de Catalunya". I Montserrat Minnobis, el dia 14, se sentia obligada a "recordar ara i aquí que gràcies a la tasca professional de TVE i RNE quan no hi havia cap altre mitjà àudio-visual en llengua catalana es va donar suport i informació a la tasca de tots i cadascun dels grups polítics del país (...). Gràcies a la tasca d'informació d'aquests mitjans informatius i, de retruc, d'aquests professionals, avui els líders polítics del país són coneguts de tothom". Com si diguessim, passava factura als polítics. El dia 15, Lluís de Carreras escrivia a l'Avui: *Expedient al Canal 33: la censura torna*. Per ser exactes, la censura mai no havia marxat, ni ens ha deixat encara, a les darreries del segle XX. Carreras repetia els arguments de la legalitat de la iniciativa, i alhora denunciava les irregularitats tolerades, que afegien a la il·legalitat, la injustícia. Lluís de Carreras era -i és- un dels juristes experts en ràdio i televisió, autor del llibre *La ràdio i la televisió, avui* (1987), que de fet ja era un estudi jurídic sobre aquests mitjans a partir de la Constitució espanyola i l'Estatut d'autonomia. En el fons, passava el mateix que deia abans del discurs polític: en tots tres casos, tot i que sembla que es parla dels altres, en el fons s'acaba per parlar d'un mateix, de marcar la pròpia posició, sense cap esforç d'objectivitat ni de comprensió de les postures contràries. És un pensament destinat a justificar els propis interessos, legítims, més que no pas a fer pensar críticament.

L'Avui del dia 15 de setembre aportava alguna petita novetat. La interferència de TVE també perjudicava un reemissor de TV3, de manera que 60.000 persones de Montcada i Reixac no podien veure ni TV3. D'altra banda, el president del govern central, Felipe González, havia

parlat del tema: "És un problema de compliment de normativa, no crec que passi d'això. I adaptant-se a la normativa, tots els problemes són dialogables". S'havia sabut, d'altra banda, que Jordi Pujol, el dia abans de l'inici de les emissions, el divendres 9 de setembre, havia enviat una carta a Felipe González per explicar-li el projecte de Canal 33. En canvi, no es deia res de l'anunciada possible entrevista entre Barrionuevo i Pujol del dimarts anterior a Madrid, que com he dit, sembla que no es va portar a terme. Finalment, el comitè d'empresa de TVE de Catalunya havia fet públic un comunicat en el que criticava les interferències, mostrava la seva indignació pel fet que s'atribuís a TVE el paper "d'ens obscurantista", qualificava aquesta pràctica de "sòrdida", i demanava, en canvi, el reconeixement de les institucions catalanes i dels diputats al Parlament de "la nostra labor d'anys i anys". I la cirereta informativa del dia: l'alcalde de Jerez, del Partit Andalús, Pedro Pacheco, havia tramès un telegrama a Joan Granados expressant el seu suport al Canal 33.

Divendres, dia 16 de setembre, mentre les voluntats de diàleg s'havien tornat opaques, l'Avui -que havia agafat el cas com si fos seu- explicava que el Canal 33 intentava fer-se transparent a través d'una nova sortida a l'aire, per una freqüència lliure. L'emissió s'havia pogut oferir, doncs, sense interferències, però és dubtós que els televidents sabessin per on agafar-la. A Osona, també es podia veure el Canal 33 sense interferències, gràcies a un altre reemissor no intervingut. Segons l'Avui, "en medis polítics s'havia especulat amb la possibilitat que Canal 33 deixés d'emetre temporalment fins arribar a un acord definitiu amb l'administració central". Paral·lelament, Francesc Martí Jusmet, delegat del govern central a Catalunya, feia unes declaracions molt dures a l'agència de notícies Efe, criticant el Canal 33: segons havia dit, els responsables polítics [catalans] no s'han de comportar a Catalunya "com si es tractés d'una finca". Martí i Jusmet es va deixar d'afegir: "una finca seva", perquè en el fons, és evident que, pel delegat, la finca era del govern de Madrid. Però com sol passar, mentre Barrionuevo i fins i tot González no donaven massa importància als conflictes que tenien a la parcel·la televisiva de la seva finca catalana, com a bon masover, Martí i Jusmet acabava essent més papista que el Papa. Per cert que, amb el mal humor del delegat, uns altres que van rebre van ser els del Canal 08, una agrupació de 5 televisions locals que comptaven emetre per les festes de la Mercè i que havien estat tolerats des de feia dos anys. La delegació del govern de Madrid ara els feia tancar. Finalment, el dissabte dia 17, ens assabentàvem de que Rosa Conde havia fet comunicat que hi havia diàleg entre el ministeri de Transports i Comunicacions i el govern català, i que esperava que els propers dies hi hagués acord.

Ha de quedar clar, doncs, que les informacions que arribaven eren totes parcials i interessades, en el sentit que formaven part de la mateixa estratègia negociadora. Eren, com si diguéssim, missatges en clau, a través dels quals els negociadors es guiaven. Aquesta és la lògica política de la informació, i la lògica informativa de la política, sempre tan disposades a actuar d'acord, a canvi de deixar el lector ben desconcertat.

El País va fer pública la seva posició en un editorial publicat el diumenge 18 de setembre, després d'una setmana de l'inici del conflicte. Amb el títol *Guerra de las ondas*, l'editorialista començava així: *"Con el pirateo de una línea por TV3 para su segundo canal, el 33, y con la contundente respuesta de RTVE interfiriendo por orden del Ministerio de Transportes esa misma línea, ha estallado en Cataluña la guerra de las ondas"*. (Observi's el matis: els primers són un pirates, els segons només són contundents davant de la il·legalitat). El País trobava que passar de tres a, possiblement, cinc canals públics, era una barbaritat: *"El anhelo de la población de disponer de pluralidad de opciones es aprovechado por unos y otros para convertir el espacio audiovisual en un patio de monipodio, camino de convertirse en un caos impracticable"*. Tot seguit es feia una crítica a la política audiovisual: la llei de televisió privada va néixer obsoleta; la d'ordenació de les telecomunicacions no havia resolt la problemàtica d'un estat autonòmic i el pla tècnic de transport de senyals no tenia en compte el fenomen de les televisions locals. Per adobar-ho, segons El País, TVE i TV3 treballaven amb criteris comercials, buscant l'autofinançament. L'editorial considerava a TV3 *"una televisión peleona"*, convertida en *"la criada respondona"*, que s'havia decidit per una política de fets consumats, *"creando un lío fenomenal al ocupar irregularmente una frecuencia reservada para las pruebas de la televisión privada"*. El País recordava que *"Esta opción de la Generalitat por el pirateo repite el lamentable episodio de interferencia de líneas ocurrido cuando la polémica de la loto, y su camuflaje mediante la utilización del discurso patriótico para unos fines estrictamente comerciales y partidistas debiera producir sonrojo. Al mismo tiempo, el suceso está sirviendo para reavivar (...) el fuego sagrado del enfrentamiento y el victimismo en el momento en que Jordi Pujol se mostraba más dialogante"*. I, atenció a la insinuació, que és deliciosa: *"No es extraño que ello coincida con las tajantes negativas de la Generalitat a algunos de los proyectos del alcalde Maragall más necesarios para el escenario de 1992"*. Ara s'entén tot, home! El Canal 33 era la cortina de fum victimista que dissimulava la gasiveria del govern català amb el projecte olímpic!

La Vanguardia optava per concentrar quatre articles diversos en dues pàgines, el mateix diumenge dia 18, per tractar les *Razones del*

conflicto entre TV3 y TVE con motivo de los nuevos canales de televisión. Hi trobem a tres membres del consell d'administració de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió: *Televisión en catalán, pero desde Cataluña*, de Lluís de Carreras, de CDC; *Más pluralismo televisivo*, de Pere-Oriol Costa, representant al consell pel PSC; i *El público, lo público. ¿Televisión?* de Muriel Casals, del PSUC. És a dir, un perfecte equilibri polític. Però completava les pàgines de La Vanguardia un article de Rafael Jiménez de Parga, *Televisión el libertad*. Lluís de Carreras repetia la seva posició favorable als dos nous canals, sempre que el de TVE per a Catalunya fos resultat d'una llei al Parlament de Catalunya. Pere-Oriol Costa considerava que tot plegat era un intent per part de Convergència de boicotejar l'aparició d'un nou canal de TVE a Catalunya amb arguments jurídics de dubtosa o nul·la consistència. D'altra banda, trobava lamentable la utilització de RTVE per a fer-los fer de policies. I opinava que darrera de la utilització d'una freqüència sense permís, hi haurien les ganes de realimentar l'estratègia de la tensió amb Madrid, per part de Convergència. Pere-Oriol Costa, en el seu article, encara parlava de l'aparició d'un nou canal exclusivament en català de TVE com una cosa feta, tot i que mai no es faria realitat. Acabava l'article felicitant-se per la disposició al diàleg del president Pujol, del ministre Barrionuevo i del president González. Muriel Casals, per la seva banda, veia en el conflicte la no resolució encara de la coexistència de dues administracions, i un senyal d'anormalitat política. La competència entre administracions comportava l'increment de servidors i no pas de serveis. Pel que fa a l'increment de canals, li semblava raonable, encara que criticava la batalla d'interessos comercials entre televisions públiques. I acabava lamentant la manca evident d'autonomia dels dos ens públics, que es veien obligats a actuar com a mers agents dels seus respectius governs. Finalment, Rafael Jiménez de Parga considerava que tot plegat es tractava d'una polèmica política, disfressada de defensa de drets. En canvi, per Jiménez de Parga el problema era la saturació de televisions públiques, i la necessitat que la gent disposés del seu dret constitucional a disposar de televisions privades. Tanmateix, què hi feia Rafael Jiménez de Parga opinant sobre televisions? Naturalment, la presència de Rafael Jiménez de Parga no podia ser independent del fet que fos el vice-president executiu del grup Antena 3 (ràdio i televisió), empresa impulsada per La Vanguardia, i amb la intenció d'aconseguir un dels canals privats de TV. Un altre cas, doncs, de pensament per delegació d'interessos. Per l'articulista, la televisió privada és sinònim de llibertat, i trobava estrany que la polèmica pel Canal 33 oblidés el tema de les privades. Rafael Jiménez de Parga aprofitava que el Pisuerga passa per Valladolid per

parlar d'allò que més li convenia.

Albert Viladot, (Avui, 19 de setembre), a la seva secció *La clau*, opinava que "la Generalitat no renunciarà al que creu que és el seu dret estatutari. Jordi Pujol va dir que la posada en marxa del Canal 33 forma part de la política de nacionalitzar el país. Quan s'ha dit això és molt difícil fer marxa enrera". Jaume Lorés, a *La Vanguardia*, publicava *Canal 33*, on es podien llegir coses tan sensates com aquestes: *"Y que no vengan con excusas de que TV2, cuando se acuerda de emitir en catalán, es una televisión catalana, en el sentido de ser autonómica. Es una sucursal de Prado del Rey. Y cuando todo el mundo sabe que Prado del Rey está preparando un nuevo canal en catalán para sacarlo por sorpresa no parece tan raro que TV3 engendre un hermanito siamés. Y que no vengan con el cuento de que esto es hacer política."* I encara afegia: *"Pero los que nos vemos obligados a practicar el arte de la ingenuidad en estos menesteres somos los que aparecemos como socialistas. Hay que tragar las declaraciones del seños Martí Jusmet, que parece más papista que el Papa y más ferviente militante del PSOE que del PSC. Hay que aguantar los silencios, por lo visto obligados, de tantos colegas que se pasan la vida en la poco cómoda postura de estar entre la espada de Madrid y la pared de Convergència. Hay que olvidar que existe un señor que se llama Narcís Serra y que es del PSC y que debe hacer algo más en los consejos de ministros que pedir dinero para comprar aviones. Lamentable."*

Entretant, els tècnics de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió no paraven. Canal 33 s'estenia a Girona, Tarragona i el Bages el dia 21 de setembre, en unes àrees on no hi havia les interferències de TVE. El dimarts 20, Joan Granados s'havia entrevistat amb el director general de Telecomunicacions, Javier Nadal, en una reunió qualificada de "presa de contacte". L'Avui del dia 23 anunciava reunions per la setmana següent entre la Generalitat i Barrionuevo, després que durant la setmana Jordi Pujol hagués tingut dos contactes amb Francesc Martí i Jusmet. L'Avui tornava a apuntar la possibilitat que Canal 33 deixés de transmetre abans d'entrar en la recta final de les negociacions. Que en són de versallescos, els polítics!

La Vanguardia del dia 23 publicava un llarg editorial, *Guerra de televisiones*. La Vanguardia, part interessada, tornava a introduir la qüestió de les televisions privades. S'escandalitzava de que, un partit com CiU que defensa la societat civil, hagués impugnat a través de Minoria Catalana, el seu grup parlamentari a Madrid -amb l'excusa de la defensa del català-, la llei de televisió privada, cosa que podia retardar encara més la seva posada en marxa. Després de diverses consideracions

menors, s'arribava al nucli de l'editorial: *"El débil en esta guerra de las televisiones es el que no tiene poder público a su servicio. Lo débil, en esta contienda, es la sociedad. Valga el mal ejemplo de este mes para aviso de navegantes."* Tots sabem com, una vegada posades en marxa les televisions privades, de qui primer es van recordar, va ser dels dèbils, per exemple, i en particular, dels que parlaven català. Quina sort que el sentiment de justícia dels poderosos, com en aquest cas de les televisions privades, sempre ens vagi a favor nostre!

El País es decidia a publicar un parell d'articles sobre el tema, a les pàgines de ràdio i televisió, amb l'encapçalament *La polémica sobre los nuevos canales*, el primer el dia 26 de setembre signat per Inmaculada Cardona Martínez, advocadessa, *La 'guerra santa' por la televisión pública en Cataluña*, amb la tesi que la posada en marxa del Canal 33 representava *"una vulneración flagrante de la legalidad vigente"*. Per l'autora -per mi, una perfecta desconeguda, amb perdó- el fet de dipositar al monument a Rafael Casanova, l'Onze de Setembre, unes flors amb l'anagrama de TV3 i Canal 33, era una lamentable demostració *"folclórico-patética"*. Després d'aquesta consideració extra-jurídica, passava a fer una anàlisi de la situació legal, que li permetia deduir que: *"a) Que es facultad del Gobierno conceder a las comunidades autónomas la gestión directa de los canales de televisión. b) Que nada impide a TVE crear un canal catalán. c) Que este canal catalán debe articularse, orgánica y funcionalmente, según ley de las comunidades autónomas. d) Que la atribución de frecuencias es facultad exclusiva del Gobierno."* Segons l'autora, que se la notava per l'estil de l'article, francament enutjada amb el govern català, semblava que l'únic que es pretenia amb tot el conflicte era *"confundir a los catalanes implicándoles en guerras santas que ellos no han declarado"*. I vet aquí el final: *"Como profesional del derecho, me molesta que se infrinja abiertamente una norma como provocación para que, cuando el órgano encargado de velar por su cumplimiento lo denuncie, se convierta en un mártir al infractor. Esto es, desde el punto de vista legal, lo que ha ocurrido con el Canal 33."* En tot l'article -només ho faig notar- no es deia res de la situació d'Euskal Telebista ni del Canal 10, que per cert, havia deixat d'emetre deixant penjats els seus usuaris. Aquest és un problema difícil d'entendre: per què a determinats personatges només els molesten -com a professionals, és clar- certes coses si fan referència a Catalunya, i no els molesten -com a professionals, no cal dir-ho- si fan referència a altres territoris?

L'endemà, dia 27, era Jordi Guillot que escrivia a El País *El caos televisivo*. Per Guillot, coordinador de l'Àmbit de Comunicació d'Iniciativa per Catalunya, el problema era que la polèmica emascarava un conflicte

entre administracions interessades en tenir un control social a través de la televisió. Es posava a favor d'una interpretació àmplia de les competències de la Generalitat, encara que mantenia el dubte de la necessitat d'un segon canal per a TV3. I, per acabar, supeditava la creació de diversos espais televisius -local, autonòmic, estatal-, a l'increment de la producció audio-visual i cultural, evitant la colonització cultural.

El dia 27 de setembre seguia la batalla de les ones, i ara des de TVE s'interferia, a més del canal 47, el 51. I a més, les interferències s'havien estés a tots els punts de Catalunya on es podia sintonitzar el Canal 33. El dia 26, el vice-president del govern espanyol, Alfonso Guerra, sostenia -passant per Barcelona- que no hi havia pas cap mena de polèmica sobre el Canal 33: "*cal atènyer-se a la legalitat*". Això són polítics amb la sensibilitat d'una piconadora.

Per la seva banda, Josep Gifreu publicava un article a l'Avui del dia 28 de setembre, *El mapa televisiu: armistici o pacte de mínims?*, en el que es criticava la manca d'una política clara de comunicació tant per part del govern central com pel de la Generalitat, cosa que havia portat al caos i al ridícul. Per Gifreu la guerra latent que hi havia darrera d'aquest caos tenia tres fronts: la distribució territorial de competències en TV, la privatització del poder d'emissió, i la instrumentalització de la TV pels partits a efectes electoralistes. I, segons el seu parer, calia arribar a un pacte de mínims que podia passar per: a) el compromís de revisar el marc legal; b) l'acceptar provisionalment l'obtenció de tres canals públics en català a Catalunya; i c) la voluntat de coordinació, de cooperació i d'intercanvi amb les altres televisions del mateix domini lingüístic. Gifreu conclouia: "Si no s'avança cap a un pacte d'aquesta mena, el màxim que aconseguiran els fronts bel.ligerants serà un armistici (...). I mentre duri l'armistici, les privades faran l'agost. I el pitjor: faran pinya amb les dues cadenes públiques que ningú no discuteix, les de TVE, per assegurar un mercat fidel a les programacions castellanes".

Ben diferent era la posició de Francesc de Carreras, de sensibilitat socialista, en un article publicat a El Món (6 d'octubre), poc abans de desaparèixer. A *TV i societat civil*, Francesc de Carreras parlava, en relació a la polèmica, de la capacitat de cinisme dels nostres governants. I plantejava la suposada contradicció que representava la defensa, per una banda de la societat civil, i per tant, de l'existència de televisions privades, i per altra banda, de la posició dels governs autonòmics basc i català amb els seus projectes televisius. Francesc de Carreras afirmava que TV3 feia una "televisió esportiva, infantilitzada, acultural i despolititzada, excepte en els noticiaris, on es declara partidista. És a dir,

com TVE." Per l'articulista, el Canal 33 emetia des d'una "il·legalitat flagrant". De Carreras ironitzava sobre aquesta ocupació de freqüències. l'objectiu de la qual seria disminuir el marge de maniobra de les televisions privades, i tot fet "en nom d'una paraula ben solemne: Democràcia, Llibertat o Catalunya".

4. S'ACOSTA EL DESENLLAÇ

S'arribava a final de mes, i no es veia encara la fi del conflicte. Segons l'Avui (29 de setembre), una de les claus de les dificultats per a l'acord eren les mateixes discrepàncies a l'interior del govern central. Hi havia diferències de criteri entre Alfonso Guerra -aquell que negava el caràcter polèmic del conflicte- i José Barrionuevo: el primer es mostrava inflexible, mentre el segon era partidari d'un pacte immediat. Guerra a més, segons l'Avui, culpava Pilar Miró d'haver desencadenat el conflicte amb la pretensió de créar el nou canal de TVE a Catalunya. Recordi's que el conflicte entre Guerra i Pilar Miró va acabar amb la dimissió de la segona després que, d'una manera tèrbola, es destapessin irregularitats en les despeses de representació, i que es van atribuir a una maniobra del mateix Alfonso Guerra. Per al vice-president espanyol, el Canal 33 podia ser una magnífica excusa per a la seva batalla personal amb Pilar Miró.

El cas és que les reunions previstes entre Roca i Barrionuevo havien tornat a quedar ajornades. D'altra banda, l'inici previst de les emissions d'aquell nou canal de TVE de Sant Cugat pel 17 d'octubre, ara quedava ajornat pel 9 de gener. Com que ningú no volia cedir, semblava que la solució podia ser que acabessin emetent els dos nous canals, que era l'opinió del govern de la Generalitat. En canvi, el govern central, segons l'Avui, estaria dividit entre Barrionuevo, que acceptava l'empat a 1, amb tal que abans Canal 33 deixés d'emetre per deixar clara l'autoritat de Madrid, mentre que Guerra preferia l'empat a zero -que no emetés ningú-, "per deixar Pilar Miró al límit de la dimissió". En aquesta mateixa línia, es va saber que Miró no havia estat al corrent de les últimes interferències que s'havien produït, i que l'ordre tampoc no provenia del ministeri de Transports i Comunicacions. Com es pot veure, la política és un joc francament complex, en el que les ordres no sempre se sap d'on venen, ni venen d'on haurien de venir. Cosa especialment greu si precisament parlem d'un ministeri com el de Transports i de Comunicacions.

L'Avui, el dia 30, publicava un nou article, ara sota la coneguda

signatura de Segadors. En aquest article, *Interferir Canal 33: una potinereria contra el futur*, es feia una defensa de la posició del govern de la Generalitat, i es recordava la importància estratègica de la televisió en un procés de reconstrucció nacional: "a Catalunya, la televisió no és únicament un mitjà de comunicació, sinó que també constitueix un dels instruments més útils per a reforçar la seva identitat nacional i per a la defensa de l'idioma." I la conclusió lògica: "la potineria del govern espanyol contra el Canal 33 no és més que un nou signe d'insensibilitat, una nova mostra de la concepció d'Espanya com a Estat uninacional, i en definitiva un pas enrera respecte el futur". A la vista d'articles com aquest, sempre m'acabo preguntant com pot ser que, des del govern de Catalunya, amb unes idees tan clares, s'hagi pogut fer una política tan espessa.

Enmig de la tempesta, però, es produïen fets que no es poden passar per alt. Per exemple, que a l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramanet s'aprovés una moció a favor de les emissions del Canal 33 per unanimitat, amb els vots d'Iniciativa per Catalunya, el Partit dels Socialistes i Convergència i Unió. Era el primer ajuntament que prenia la iniciativa, i era previst que en seguissin d'altres. L'Avui, que n'informava el dia 1 d'octubre, també apuntava un possible desencallament del conflicte per a la setmana següent, amb contactes entre el ministre de Transports, José Barrionuevo, i el portaveu de Minoria Catalana, Miquel Roca.

El diumenge dia 2, l'Avui publicava que Joan Granados havia escrit Pilar Miró demanant explicacions sobre les noves interferències, que ja no es podien justificar pel fet de ser fetes per un canal reservat a les privades. I preguntava de qui havien partit les ordres, i quin paper hi havia tingut el ministeri de Telecomunicacions. Per altra banda, 32 ajuntaments havien fet arribar telegrams de suport a Canal 33, i més de 100 entitats culturals i esportives i més de 1500 persones, havien fet saber també el seu desig que Canal 33 pogués emetre amb normalitat, segons el mateix Avui.

El dia 5 d'octubre, semblava que Barrionuevo i Roca, en una entrevista del dia anterior, havien arribat a un acord sobre Canal 33. L'acord s'aconseguia el dia abans que comencés el debat de política general al Parlament de Catalunya, i es basava en la idea de l'empat a 1: el govern central no s'oposava al Canal 33, i el govern català no s'oposaria al nou canal de TVE. A la llarga, però, tot i haver pactat l'empat a 1 gol, l'altre equip s'oblidaria de marcar el seu gol, i el *canalet* de Sant Cugat, mai va passar de ser un projecte. L'acord, tanmateix, i

com ja s'havia previst, partia del supòsit que Canal 33 deixava d'emetre, mentre el govern central estudiaria "amb tota generositat" una nova petició de freqüència de la CCRTV, tal com recollia l'Avui d'aquell dia. Jaume Sobrequés, responsable de comunicació del PSC, expressava la satisfacció per l'acord.

Ara bé, l'endemà, Albert Viladot, a *La clau* recollia que Jordi Pujol havia negat davant el Parlament de Catalunya que s'hagués tancat cap acord amb Madrid. Pujol agràia la bona disposició de tothom, però insistia en el fet que el dret de posar en marxa el Canal 33, l'Estatut ja els el donava, i "el segon canal basc avala la nostra petició". Sembla que la Generalitat volia garanties tals com l'assignació d'una freqüència definitiva per a les emissions, per no fer marxa enrera i llavors quedar com abans del conflicte. I potser també hi havia algun element de desconfiança amb la gestió de Miquel Roca. I ho dic, perquè en aquest marc de negociació, va saltar la llebre sobre una possible condició que l'administració central hauria posat en el sentit que TV3 es deixés de captar al País Valencià i les Illes Balears. Joan Granados va mostrar escepticisme sobre el fet, segons l'Avui del dia 9 d'octubre, perquè TV3 "no té res a veure" amb la recepció al País Valencià i les Illes Balears. La notícia havia estat publicada per El País en l'edició del dia 8 d'octubre. El Temps del 24 d'octubre publicaria un editorial, *Rumors contra TV3*, sobre aquest possible xantatge en la negociació. L'editorial mostrava la seva satisfacció pel fet que la societat valenciana hagués reaccionat davant "un intent de xantatge d'aquesta envergadura (...): centenars de regidors valencians, més de cent cinquanta entitats, personalitats ben notables d'una banda i de l'altra de la cènia, diputats nacionalistes dels dos parlaments, han reaccionat ràpidament i amb fermesa." En aquesta mateixa línia, es va destacar la reflexió de Josep Gifreu, *El manifest de València, la campanya avança* (Avui, 19 d'octubre). Per El Temps, "si el xantatge es consumava, uns i altres -el govern del PSOE i el govern de CiU- tindrien greus problemes per justificar-lo davant de l'opinió pública: hi ha prop d'un milió de valencians que veuen TV3 per pròpia voluntat, i no entendran perquè els volen privar d'un dret tan elemental" I acabava: "Confiem, tanmateix, que d'una part siguem raonables, i que de l'altra mantinguen la dignitat". Potser algun dia en sabrem la veritat, de l'afer. Per exemple, si Miquel Roca havia acceptat tancar un acord, el dia 4 d'octubre, amb Barrionuevo, amb la condició de l'enfosquiment del senyal de TV3 fora del Principat. I quin paper hi va tenir Jordi Pujol, que a Menorca, el divendres dia 14 d'octubre, en la lliçó inaugural del curs 1988-89 de l'Ateneu de Maó, afirmava amb contundència: "Tenim molt d'interès a engegar Canal 33, que esperem que pugui ser una realitat ben aviat, i que també es

pugui captar a totes les terres de parla catalana". Pujol, en una afirmació enigmàtica que semblava desautoritzar les negociacions de Roca, afegia: "aquesta qüestió [d'impedir la recepció de TV3] no s'ha plantejat i jo no he explicat a ningú res d'allò que vaig parlar amb el ministre Barrionuevo" (Avui, 16 d'octubre). També s'ha de dir que el mateix El Temps apuntava la possibilitat que la informació de El País que havia desencadenat els rumors, fos un globus sonda enviat per l'empresa editora del diari, PRISA, en la perspectiva dels seus projectes televisius, i per observar les reaccions dels governs central i autonòmics. Fos el que fos, el cert, però, és que al cap d'uns mesos, Barrionuevo enviaria la Guàrdia Civil a precintat el repetidor que feia possible rebre TV3 al País Valencià, i ocuparien la freqüència per enviar el senyal de TVV, fent un mal irreparable a l'esforç col·lectiu de tot un poble per poder captar TV3 al País Valencià. I aquest encara no seria l'últim entrebanc a la recepció de la televisió de Catalunya a la resta dels Països Catalans.

El dia 10 d'octubre, es tornava a publicar que sí, que Barrionuevo insistia en l'existència d'un principi d'acord. Per altra banda, si bé es negava de "fonts del ministeri" que s'hagués plantejat que TV3 no se sintonitzés al País Valencià i les Illes Balears, no era menys cert que mostraven una "certa preocupació" pel fet que així fos. Finalment, després de donar-hi voltes, la informació de l'Avui acabava afirmant que efectivament, el tema havia sortit -sense entrar-hi a fons- en la conversa entre Barrionuevo i Roca. El dia 12 era Jordi Pujol mateix qui, acompanyat de Miquel Roca, s'entrevistava amb José Barrionuevo a Madrid. En van parlar aprofitant l'ocasió de celebrar-se al Palau Reial el *Día de la Hispanidad*. Però si Jordi Pujol confirmava que no entrava en l'acord el limitar la recepció de TV3 a la resta de Països Catalans, en canvi se sabia que a partir del dilluns dia 17 d'octubre, els ciutadans de les Illes Balears deixarien de sintonitzar el circuit català de TVE a Catalunya, per passar a veure els programes de TVE2 per a tot Espanya. Era clar que, d'una manera o altra, s'acabava un període d'una certa flexibilitat en el tema televisiu, en relació als Països Catalans.

Enmig del cacau, és d'interès saber que la diputada Rosa Martí del PSC, en la compareixença del dia 13 d'octubre de Joan Granados al Parlament de Catalunya, va demanar en nom del partit que no es fessin més programes "com Dallas i Magnum", criticant-los "pel model de societat que presenten". (Això no passava ni a finals dels anys seixanta, ni a principis dels setanta, sinó a finals dels anys vuitanta. Ho dic per si algun lector se sentia transportat pel tunel del temps). Propostes com aquesta de la diputada Rosa Martí, o la que també feia Jaume

Sobrequés, secretari de Mitjans de Comunicació del PSC, a l'inici del conflicte (El temps, 19 de setembre), quan suggeria un Canal 33 al servei de la coordinació de les televisions locals, demostren que, potser sense tenir-ne tota la consciència, sovint es pensa en Catalunya i les seves institucions com en un país de segona categoria. Perquè, és que el PSC havia demanat mai a TVE que deixés d'emetre *Dinastia* i sèries per l'estil, o va demanar que TVE2 coordinés televisions locals en les comunitats on no hi n'hi havia d'autònòmiques? Per què només es demana a Catalunya aquest purisme que acaba impeding una normalització del país a tots els efectes?

El dia 9 de novembre, encara es tenien dificultats tècniques per a solucionar definitivament el conflicte del Canal 33. Però el dia 10, exactament dos mesos després del seu inici, Canal 33 deixava d'emetre el senyal, fins el mes de gener. Ho recollien els diaris del dia 11. Joan Granados declarava que tenia plena confiança en què les emissions regulars començarien per Sant Jordi, i que des del gener hi haurien proves. En la seva compareixença al Parlament, Granados també va fer constar que no s'havia inclòs cap punt sobre la recepció de TV3 al País Valencià o les Illes Balears. Segur que els havia anat d'un pèl.

Així, la història del Canal 33, que havia estat anunciat precipitadament, just 48 hores després que Pilar Miró fes públic que el *canalef* de TVE a Catalunya començaria a emetre el 17 d'octubre, i que havia començat les proves 24 hores després, ja sota la pressió d'un codi de barres que en sabotejava la recepció, no podia acabar-se millor: el *cop de canal*, tot i que ara s'hagués de passar per la humiliació simbòlica de deixar d'emetre un parell de mesos, assegurava l'èxit de l'operació. El Canal 33 començaria les emissions regulars en la data prevista, per Sant Jordi de 1989.

CAPÍTOL 7

XIULETS A L'ESTADI

1. MOLTA POLICIA PER A NO RES

Llàstima que les màquines del temps no existeixin, perquè seria d'una gran utilitat poder posar al costat de determinats conflictes passats altres fets actuals o futurs, de manera que es pogués procedir a la comparació simultàniament. Per exemple, es podrien treure magnífiques lliçons de fer coincidir en el temps l'escarni dels Joglars a certs elements identificadors dels catalans des de Televisió Espanyola el 1988, amb el programa *Persones Humanes* de Mikimoto dedicat a la Infanta Elena per TV3, el 1994. Posats un al costat de l'altre, és a dir, emesos la mateixa setmana, s'haurien neutralitzat o bé s'haurien potenciat? Desgraciadament, però, el fet que es presentin per separat fa que, tant en aquest cas com en d'altres, les dinàmiques dels conflictes accentuin aspectes diferents de cada problema, segons allò que més convé als legítims representants del poder. Així, si el programa dels Joglars servia per problematitzar el sentit de l'humor dels catalans, el *Persones humanes* de Mikimoto dedicat a la Infanta Helena, en lloc de problematitzar -per simetria- l'humor dels espanyols, ara tornava a rebotar-nos, i qüestionava el bon gust i la sensibilitat dels catalans a l'hora de tractar la monarquia. De fet, ni el programa dels Joglars, ni el de Mikimoto eren problemes en ells mateixos, sinó que la possibilitat de convertir-los en problema, és una capacitat del poder. És per això que els problemes solen caure sempre cap a la mateixa banda.

I posats a proposar alteracions en el transcurs dels fets, si féssim coincidir la xiulada simbòlica que des de molts i molt diversos sectors de la societat espanyola es va fer al procés de normalització lingüística el curs 1993-1994, amb la xiulada no pas simbòlica, sinó material, que es va fer al Rei en la inauguració de l'estadi olímpic de Montjuïc, també se n'haurien pogut treure noves i grans lliçons. Per exemple, que si hi ha xiulades que exigeixen desgreuges al més alt nivell, com la que es va fer al Rei per part del govern de Catalunya, altres esbrincades generals, com la que ha rebut la llei de normalització del català, potser també s'haurien d'haver saldat amb actes penitencials públics, encapçalats per la mateixa monarquia, en un gest que seria de justa reciprocitat. Però aquesta mena d'exemplaritat és molt difícil d'obtenir quan les relacions

són tan desiguals. Què hi farem!

Però anem als fets que ens ocupen: els de històrica xiulada al rei Juan Carlos I en la inauguració de l'Estadi Olímpic de Montjuïc el setembre de 1989. Però per fer-se càrrec de tot l'abast de la xiulada, cal recordar el context polític general. El curs anterior s'havia passat per la complexa prova de la celebració del Mil·lenari, amb presència monàrquica incorporada. El president Jordi Pujol semblava anar buscant un cert aixopluc en la monarquia, a través d'una via original. Durant la celebració del mil·lenari, s'havia apuntat, sense massa precisió, l'esboç d'una futura idea de Jordi Pujol sobre un possible model polític a llarg termini d'encaix de Catalunya amb Espanya semblant al d'abans de 1714. Es tractaria d'arribar a aconseguir una sobirania catalana plena, lligada a l'Estat espanyol només pels vincles monàrquics. La monarquia, doncs, no és que esdevingués garantia i símbol de la unitat d'Espanya com era fins ara, sinó que de fet, en el model de futur acabaria essent l'únic element essencial de la unió.

D'altra banda, superada la fita del Mil·lenari, es començaven a escalfar els motors a les envistes dels futurs Jocs Olímpics. I de fet, la inauguració de l'Estadi Olímpic de Montjuïc en fou l'avantsala, en ocasió de celebrar-hi la Copa del Món d'atletisme de 1989.

A tres anys dels Jocs Olímpics del 1992, es feia un primer assaig que posaria a prova la capacitat organitzadora dels responsables del projecte. Però si bé els diaris del dia de la inauguració, un divendres 8 de setembre -data en què a Menorca es fa la benedicció dels vents dalt el Toro-, posaven l'accent en aquelles capacitats organitzatives ara esmentades i en els aspectes materials i infraestructurals de l'assaig, el país posaria a prova altres dimensions que també haurien de caracteritzar, en el futur, la celebració dels Jocs. Em refereixo, és clar, al vessant polític.

No he de pecar d'ingenuïtat, i per tant, el fet que llegint la premsa semblés que els problemes principals se centraven en les maneres com les multituds havien de pujar a la muntanya o, a tot estirar, en els estira-i-arronsa de protocol, no vol dir que no hi haguéssin altres temors fins llavors poc confessats. Amb tot, déu n'hi do, val a dir-ho, dels problemes de transport i de protocol que hi va haver! En el segon cas, per exemple, els diversos caps de protocol de les diverses institucions s'havien passat nou hores discutint per situar només quinze persones al voltant de la família reial. Fins i tot, havien considerat la possibilitat d'organitzar dues presidències: una per a l'acte inaugural, i l'altra per a la Copa del Món en sí (La Vanguardia, 8 de setembre de 1989).

Però, per damunt de tot, el fet que s'haguessin desplaçat per a la

inauguració de l'estadi més de dos mil policies de tot l'Estat, provinents de les companyies de la reserva general, a més de cinc cents números de la Guàrdia Civil, i sense comptar-hi la policia municipal, per només tres dies de competició concentrada en un únic estadi, això sol ja podia fer imaginar que els responsables de seguretat es temien el pitjor. Més de dos mil cinc cents policies per "controlar els accessos", hauria d'haver fet sospitar alguna cosa grossa al més innocent dels periodistes, si és que "innocent" i "periodista" no són, per naturalesa, dues categories antitètiques.

Els diaris només esmentaven les possibles accions "simbòliques" de la Crida. Un simbolisme que si es desenvolupava precisament en el transcurs d'un altre acte simbòlic, com és una inauguració, ja s'havia d'haver vist que la batalla de símbols s'acabaria com el rosari de l'aurora. L'Avui del mateix dia 8 de setembre també avançava la possibilitat de "controls selectius -amb registres inclosos- a les portes de l'Estadi", però es deia que era per evitar l'entrada d'objectes contundents i begudes alcohòliques. L'avís era poc creïble, però, ja que, com se sap, aquests elements no solien formar part -ni les navalles, ni les borratxeres- del simbolisme usual de la Crida. S'informava, també, que la zona de VIP's quedaria aïllada, i que un vidre blindat protegiria frontalment les autoritats. No seria fins després de l'acte que comprovarien que el vidre blindat és menys segur que els taps de cera a les orelles, per evitar la mena d'atemptat acústic als que van ser sotmesos.

També, en una especial capacitat d'anticipació ben poc mediterrània -ara que la improvisació mediterrània ja té suport teòric d'institucions d'estudis-, Ernest Serra, gerent de l'empresa AOMSA constructora de l'estadi, assegurava que les goteres detectades ja s'havien tapat, que no es produïria cap inundació interior, i que només entraria aigua pels llocs on, d'una manera normal, n'entra a tots els estadis. Tot controlat, doncs.

Entretant, a la resta dels Països Catalans, les tempestes i trombes d'aigua feien estralls, tot i la benedicció menorquina. Fins i tot una nena de cinc anys havia mort a Elx, i mil cinc centes persones havien estat evacuades a la comarca de la Safor. Una vegada més, la perifèria semblava anunciar simbòlicament i amb avançament les turbulències a la capital de la nació. L'Avui del dia 8 de setembre, a portada, avisava de l'estat d'alerta màxima per l'avenç dels aiguats.

Una altra tempesta però, gens simbòlica, també acabava d'ennuvolar el país aquell dia 8 de setembre. L'editorial de l'Avui es feia ressó de la interrupció per la força -amb la intervenció de la guàrdia civil- de les emissions de TV3 al País Valencià, a causa de l'ocupació de les freqüències per les quals s'emetien. L'editorial parlava de "brutalitat política", de pràctiques autoritàries pròpies del règim franquista, i

considerava el fet d'una gravetat tal que apuntava a un nou punt d'inflexió en contra del procés de recuperació nacional. Vist a distància, més que de "punt d'inflexió" penso que hauríem de parlar d'un nou exemple de "genuflexió diària", a causa del permanent degoteig d'agressions a qualsevol iniciativa nacionalitzadora que en aquell període es produïa en l'àmbit dels Països Catalans.

Tanmateix, aquell divendres dia 8 de setembre a les sis de la tarda s'havia d'inaugurar l'Estadi, amb presidència reial, amb mil tres cents periodistes de tot el món, i TVE havia d'enviar les imatges de l'esdeveniment a quaranta canals de televisió de tants altres països, amb una previsió de tres cents milions d'espectadors. A les sis, tot era a punt, o gairebé.

Gairebé, perquè hi hagué un primer fet del que inicialment no va informar cap diari, però que m'explicà un acreditat periodista esportiu: malgrat la vigilància, la nit abans, algú havia arribat fins a la tribuna presidencial, o als passadissos que hi duïen, i havia aconseguit fer unes pintades contra la presència del rei borbó. Aquestes pintades havien estat esborrades el mateix matí de la inauguració. La informació va ser finalment donada per l'AVUI del dia 13 de setembre. L'AVUI, parlaria de "pintades obscenes i insultants contra el rei". No cal dir que això deuria produir una certa alarma entre els organitzadors, i els devia portar a accentuar les mesures de seguretat.

Però hi ha hagué un segon fet, encara més greu, que havia de fer trontollar dramàticament totes les previsions: el rei arribaria a misses dites a causa d'una visita privada -això es va dir a les redaccions dels diaris- a Mallorca que, afegit al mal temps amb què es va trobar l'avió, endarreriria l'arribada. En particular, l'Avui del dia 9 de setembre era l'únic diari que es referiria a aquesta arribada del rei a Barcelona des de Palma de Mallorca i al temporal que havia afectat aquella zona. Tanmateix -i són aquestes coses les que afegeixen una dimensió humorística a les informacions periodístiques excessivament retòriques-, en un destacat de l'informació de l'Avui, després de donar compte dels vint-i-vuit minuts de retard reials, afegia que "Amb tot, els organitzadors estaven satisfets perquè el programa s'havia seguit al minut" (sic). Qui va sentir la necessitat d'inventar-se aquesta mentida tan piadosa amb la reialesa?

El País del dissabte 9 de setembre, per la seva banda, precisava que el rei havien arribat amb vint-i-cinc minuts de retard, sense donar explicacions del per què. El Periódico, informava de la mitja hora de retard en l'arribada del Rei, "*debido a las malas condiciones meterológicas*". En canvi, La Vanguardia donava una altra versió contradictòria: que mentre la reina havia arribat de Madrid, el rei venia de

Roma, i que el retard es devia al fet que si bé era previst el desplaçament reial amb helicòpter a l'estadi, "raons de seguretat" havien recomanat el trajecte en automòbil: resultat, vint-i-vuit minuts de retard. La versió no oficial que va circular per les redaccions dels diaris, però, es decantava per la donada per l'Avui, i atribuïa el retard al caprici reial de fer una visita privada a una amiga mallorquina. Un caprici que en molt bona part quedaria dissimulat pel temporal d'aigua i sobretot per la discreció de les informacions.

Aquest retard, tanmateix, i des del meu punt de vista, va acabar essent la millor i més eficaç contribució que la monarquia havia de fer a la Crida en tots els seus anys de relació tensa i intensa. Sense el retard, la xiulada hauria estat discreta i la premsa estrangera ni n'hauria parlat. La Crida, i la JNC possiblement, podrien haver capgirat, per a l'ocasió, aquella famosa expressió d'aquesta manera: "Amb adversaris d'aquesta mena, ens sobren els amics i col.laboradors!" I és que mitja hora d'espera sota la pluja, gairebé l'aiguat, van ajudar més els propòsits dels grups reivindicatius que mitja dotzena d'anys de mobilitzacions.

Per saber què va passar exactament, considero que el més significatiu pot ser reproduir una carta que va publicar l'Avui el dia 15 de setembre, i que es titulava *Un testimoni de primera mà*. La transcriuré sencera:

"Inauguració de l'Estadi Olímpic de Montjuïc, aproximadament a les 18.15 h.; accés recomanat núm. 5; vaig acompanyat del meu fill de 9 anys i d'un company seu de 4 anys. És dia de joia per a Catalunya i per a l'esport català; volem ser-hi, malgrat que és dia laborable i les entrades a 1.500 ptes, un pèl cares.

"Entrego les entrades a una voluntària olímpica i me les retorna degudament retallades; seguidament un individu amb jaqueta i corbata em demana les claus. Les claus. Com diu? Les claus. Les claus? Sí, les claus. Quines claus? Les seves, les que porti. Desconcertat per tal demanda l'únic que penso és que han posat un detector de metalls i volen comprovar a què podrien correspondre els senyals detectats; ensenyo les claus de casa i ja puc passar (després comprovaria que no hi havia cap detector de metalls). Seguidament, un policia *nacional* em demana que obri una petita bossa; el contingut és de 3 ampolles de plàstic petites amb aigua, tres capelines per a la pluja i una bandera catalana de 100 cm. de llarg; el policia em diu que si vull entrar a l'Estadi he de deixar les tres ampolles (després comprovaria que de la mateixa mida i marca en tenien al bar de l'Estadi) i la bandera perquè feia més de 40 cm. Li dic que accepto amb disgust el que em demana i que ho considero ordres arbitràries, que no són respectats els meus drets com a ciutadà català i d'altres de reconeguts legalment i que vull saber d'on

han sortit aquestes ordres per a presentar la corresponent queixa. Em contesta que de l'organització. Preguntat de nou de quina organització en concret, correctament m'indica de nou l'individu de la jaqueta i la corbata.

"Amb aquest individu vaig estar 14 minuts preguntant-li quina era l'organització que havia donat aquelles ordres i així poder posar la corresponent queixa. Sempre es va negar a identificar-la; ja que ell rebia ordres d'un superior li vaig demanar qui era per parlar amb ell; també s'hi va negar; li vaig demanar que s'identifiqués (portava penjada del coll una bossa transparent amb un full a dins i en els espais destinats a la fotografia i nom i cognoms i servei al qual pertanyia no hi constava res) a la qual cosa també es va negar.

"Vist el nerviosisme en què estava entrant aquell individu i pel qual fàcilment podia entrar en l'agressió física, que si era del servei d'ordre l'únic que aconseguia era el desordre, i que el que per al meu fill i el seu amic havia de ser un dia de joia que recordarien tota la vida s'estava convertint als seus ulls en una situació vergonyosa i una experiència traumatitzant, vaig optar per deixar les tres devastadores i destructives ampolles d'aigua i la desmesurada i delictiva bandera catalana d'1 m de llargada.

"Des d'aquí m'ofereixo voluntàriament per a qualsevol aclariment i comprovació, i exigeixo que se m'identifiqui l'organització misteriosa que va donar aquelles ordres tan arbitràries i aclareixi el perquè (em consta, perquè ho he vist, que en el paper que es va donar als voluntaris olímpics no parla pas de centímetres concrets per a les banderes catalanes); així mateix demano identificació i responsabilitats de l'individu que tan mala imatge va donar d'aquesta organització". J. C. *La Roca del Vallès (Vallès Oriental)*.

I encara afegiré aquesta altra carta, publicada el mateix dia, *Com podem recuperar la senyera?*, que deia:

"El passat dia 8 de setembre vàrem anar a la inauguració de l'Estadi Olímpic. Hi vàrem entrar per l'accés núm. 1. Després de passar tres controls sense cap problema, en el quart la policia nacional se'ns va quedar la senyera que portàvem. Algú ens podria dir com la podem recuperar? Ho vam intentar en el mateix Estadi el dia 9, però ningú no ens en va voler donar raó. Agraïts". Família Doñate - Català. Barcelona.

I així, trobariem tantes cartes com es vulgui.

Algú va demanar responsabilitats davant aquests actes d'ultratge a la bandera dels catalans i, sobretot, als catalans mateixos? Ara ho veurem.

2. GOTERES A L'ESTADI, RIERADES A LA PREMSA

El cas és que la Copa del Món d'atletisme va quedar eclipsada informativament pel to reivindicatiu de l'acte d'inauguració. Encara que com sempre, això admet tota mena d'interpretacions. Mentre que l'Avui d'aquell dissabte dia 9 titllava *L'acte d'inauguració del nou Estadi de Montjuïc, marcat per les reivindicacions* i, en el subtítol afegia: "Part del públic va reclamar una major catalanització dels Jocs" -que, tot i la formulació en positiu, ja era una interpretació molt matisada-, El País assegurava que *La inauguración oficial fue boicoteada por les juventudes de Convergència y la Crida, amb l'avant-títol "Silbidos al Rey y a Pasqual Maragall en presencia de Jordi Pujol"*. Per la seva banda, La Vanguardia, informava des de les pàgines d'esports, i preferia recórrer a la metàfora: *Demasiados nubarrones oscurecieron Montjuïc*.

Les portades de la premsa, doncs, també ja intuïen el temporal polític que s'acostava. L'Avui d'aquell dia 9 de setembre -des d'abans de l'estiu, ja n'era director Albert Viladot, i es notava- havia titulat a portada *L'Estadi Olímpic no s'omple en una inauguració plena d'incidents*, amb un avant-títol ambigu: "La pluja i alguns xiulets van deslluir l'acte, tot i que l'arribada es va fer sense problemes", i un subtítol imprecís i poc informatiu: "Nombroses banderes catalanes a les grades". En l'interior, destacava un breu bitllet d'opinió d'Angel Castillo, *L'escenari mereixia banderes*, que deixava les coses ben clares: la importància dels 30 minuts de retard en tot l'enrenou i la gravetat dels escorcolls de la policia per a evitar l'entrada de senyeres a l'estadi. Precisament, el responsable d'esports del diari assenyalava els dos aspectes menys valorats a la informació periodística, i probablement els fets que van ser més decisius en el malestar general.

El País, el *pare de totes les batalles* periodístiques contra el nacionalisme català, en un breu editorial d'urgència, aquell dissabte ja deixava entreveure quina seria la seva estratègia informativa. A *El doble lenguaje*, lamentava el deslluïment de l'acte a causa de la pluja, la xiulada independentista i l'actitud de TVE, que va intentar dissimular els fets. Curiosament, tampoc no feia referència a la mitja hora de retard real ni als controls policials, que en canvi destacava la premsa estrangera. Però esmentats els tres fets clau que el diari de Madrid considerava tristos, però passables, llavors anava al gra de la qüestió, i feia escolatr als seus lectors el tema musical predilecte que aquest diari ha posat de fons sempre que ha analitzat la figura del president Pujol, fins els pactes amb el PSOE a partir de 1993. Per El País, Pujol havia repicat i anat a la processó: "[En una societat democràtica] *Lo que no sucede tan frecuentemente es que el presidente de una institución como la Generalitat de Cataluña, Jordi Pujol, ocupe plaza en el palco presidencial*

mientras los jóvenes de su partido, junto a los silbantes de la Crida, están boicoteando activamente el acto, el himno nacional, el discurso del alcalde Pasqual Maragall y la frase inaugural del Rey. El boicoteo de ayer fue una manifestación de desprecio a la mayoría de catalanes y un monumento al doble lenguaje del nacionalismo conservador: un nacionalismo que se presenta con voluntad constructiva en las instituciones del Estado y en el palco, y que, al mismo tiempo, azuza a sus bases radicales a que boicoteen en la grada los símbolos de ese mismo Estado". I això només era l'anunci d'una setmana moguda.

El Periódico del día 9, que titulava la seva portada *La tromba de agua deja un mar de destrozos y muerte*, també publicava el seu editorial en el que posava nota a la cerimònia d'inauguració: *Un simple aprobado en el primer examen*. Tot i que es reconeixia que la cerimònia "tuvo el fallo garrafal de carecer de puntualidad", el responsable de la impuntualitat tornava a desaparèixer d'escena. En canvi, sí que anomenaven els "altres" responsables del deslluïment de la festa: *"Fue todavía más preocupante la falta de educación de la molesta minoría de cridaners que intentó empañar el acto y cargarlo de tensión con un antiespañolismo de manual, arremetiendo contra todo lo que simboliza el Estado y lo que se decía en lengua castellana, cuando el conjunto de la fiesta si tuvo algún color, además de internacional, fue sin duda un tono barcelonés i catalán."*

Però si el dia 9 el cel s'havia ennegrit, el diumenge dia 10 ja baixava la rierada política a la premsa. Pasqual Maragall havia trobat "lamentable" l'actitud dels qui havien protestat. Josep Maria Sala feia responsable de l'intent de boicotejar l'acte a la mateixa Generalitat. Entretant, en una roda de premsa convocada el mateix dissabte dia 8 a la tarda, mentre els corresponsals estrangers es queixaven del retard sobre l'horari previst i de les excessives mesures de seguretat, Maragall s'acontentava a dir que "es tractava d'una ocasió molt important", i que les mesures de seguretat eren correctes i "comparables a les que s'adoptaran en un futur".

Efectivament, la riera s'anava omplint. El País, aquell diumenge dia 9 de setembre titulava la pàgina d'informació sobre l'obertura de la Copa del Món amb aquests termes: *Perplejidad en el COI por el boicoteo de pujolistas e independentistas a la inauguración oficial*. Segons El País, alts càrrecs olímpics havien mostrat la seva preocupació pel fet que això no es repetís durant la celebració dels Jocs. De fet, el diari, a l'hora de reproduir comentaris de dirigents olímpics, només donava el nom de dos que precisament no es pronunciaven sobre els fets -els incidents "només afecten el país amfitrió", havien dit-, i en canvi no s'identificava el nom

d'un altre dirigent que, pel que es s'informava, sembla ser que no entenia que es xiulés al govern espanyol, que era qui havia pagat la reforma de l'Estadi, i al Rei que havia propiciat la democràcia a Espanya. Tanta ingenuïtat, deixeu-m'ho dir, es fa poc creïble, o bé és que es tractava d'un dirigent olímpic molt despistat.

Per la seva banda, l'oficina del portaveu del govern espanyol va assenyalar que només una minoria havia participat en el boicot, i que si bé els incidents eren lamentables, no havien aconseguit el seu objectiu "*de deslucir la inauguración y ensombrecer las perspectivas de la celebración de los JJOO en Barcelona*". En cert sentit, podriem donar tota la raó a aquest portaveu: havien estat els controls policials, el retard reial, les inclemències del temps i les goteres, els fets que realment havien portat el deslluïment i l'ennuolament a l'acte, més que no pas els xiulets, que n'eren la conseqüència.

Segons El País d'aquell diumenge, mentre Maragall deia que havia sentit "vergonya aliena", "fonts pròximes a la Presidència de la Generalitat" havien afirmat que "*en un país democrático, en un Estado de derecho, no está prohibido ni que se agiten banderitas, ni que alguien silbe*". El País també recollia aquestes declaracions del socialista Josep Maria Sala: "*[mientras Pujol estaba] junto al Rey y las otras autoridades en el palco presidencial, sus cachorros silbaban e increpaban las mismas autoridades con las que Pujol compartía palco*". Finalment, El País informava que un polític català, en acabar l'acte, s'havia adreçat sarcàsticament a Jordi Pujol i la seva esposa per dir-los: "Us felicito; us ha sortit molt bé". La tensió a la tribuna de l'Estadi aquella tarda devia ser d'alt voltatge.

El secretari d'organització dels socialistes catalans, Josep Maria Sala, segons La Vanguardia del mateix dia, havia demanat que Pujol i CDC rectifiquessin la seva actitud i que condemnessin els incidents. Per contra, i en general, totes les declaracions de polítics de CDC insistien en la mala organització, mentre el PP, amb Enric Lacalle, considerava que els xiulets "*no reflejan ni la forma de ser ni el sentir del pueblo catalán*".

Enmig de les primeres reaccions que deixaven entreveure la grandària de la polèmica, l'Avui del dia 10 publicava un editorial en el que, a part de les consideracions sobre qüestions d'infraestructura de l'Estadi, es referia directament al conflicte: "*...la presència massiva de banderes catalanes i les reivindicacions que es van poder escoltar (...) proven que la celebració dels Jocs no es pot fer al marge de l'assumpció, de forma natural però completa i sense complexos, de la seva catalanitat*". Per altra banda, afegia, "*...tot allò que sigui tirar pilotes fora no significa sinó seguir la política de l'estruç i ignorar que aquesta reivindicació de catalanitat ha estat assumida per una part important del país. Així, per exemple, atribuir*

la magnitud de la protesta exclusivament a grups radicals o al maquiavel·lisme de determinats partits polítics resulta extraordinàriament simplista." A més, l'Avui demanava atenció al fet de l'impediment policial -"no emparada [la policia] en cap precepte constitucional"- per entrar banderes a l'estadi, a l'actitud de TVE, i al retard en l'inici de l'acte, sense fer referència explícita, però, al rei. També l'Avui, en un editorial posterior del dia 17, *La policia que es necessita*, es referia altra vegada a l'acció policial a l'estadi: "Una policia catalana al servei del país, per exemple, mai no hauria pogut cometre les arbitrietats que es van produir en els controls d'entrada a l'Estadi de Montjuïc. Ni la lamentable actuació contra la bandera catalana, que després va incidir tan decisivament en els esdeveniments a l'interior del recinte. I només la possibilitat d'imaginar què hauria estat el mateix acte, però amb un altre estil, uns altres agents i uns altres responsables policials, ja apunta prou sobre quina és la importància de disposar, per part de qualsevol país, d'una força coercitiva pròpia". (En aquella època, molts d'aquests editorials els escrivia jo mateix, essent subdirector d'opinió de l'Avui.)

L'endemà era dia 11, la Diada nacional de Catalunya. I la polèmica per la inauguració de l'estadi, com diria l'Avui, va polaritzar la festa.

La Vanguardia d'aquell dia 11, feia una glossa del missatge institucional del president Pujol. I a les pàgines d'esport, aquest diari posava èmfasi en el fet que la premsa i la televisió internacionals havien minimitzat la importància dels incidents polítics, i en canvi havien donat més relleu als problemes infraestructurals i d'organització, especialment els problemes d'accés i als del mateix estadi, i al retard en l'inici de la inauguració, de greus conseqüències per a les cadenes de televisió que l'emetien en directe. En la mateixa línia s'expressava El País del dia 12, en un reportatge sobre els comentaris de la premsa estrangera. Efectivament, el diari Taz de Berlín informava que la inauguració havia estat un fracàs i no només per la pluja, i recordava el retard "segons els bons costums hispànics" de l'arribada del Rei. Il Corriere della Sera començava la seva crònica així: "250 milions de pessetes de dèficit, una infinitat de polèmiques i una bofetada final al gran vell [Joan Antoni Samaranch] de l'esport olímpic mundial (...), a qui s'havia d'haver dedicat l'estadi Olímpic abans de ser vetat políticament". Le Monde afirmava: "Aquest primer assaig dels propers JJOO no han semblat altra cosa, en alguns moments, que una mala farsa", i també destacava la còlera del públic per haver hagut d'esperar més de mitja hora sota la pluja que arribés el Rei. El diari britànic The Independent es referia també a l'escridassada dels nacionalistes dient: "Avui en dia, la política mai està lluny d'on hi ha esport". I així, la resta de diaris.

La Vanguardia del dia 11 de setembre feia saber als seus lectors

que algunes federacions espanyoles s'havien queixat de les organitzacions independentistes, i amenaçaven de no voler venir a competir a Barcelona.

Seguint la dinàmica de la bola de neu, cada dia que passava, l'afer anava més gros. El dimarts 12, tal com informava l'Avui, Obiols acusava directament CDC de boicot. Miquel Roca contraatacava qualificant l'organització del campionat de fracàs, i demanava, davant d'aquest desastre "un silenci respectuós, i fins i tot patriòtic..." També Raimon Obiols, al final del tradicional acte de l'Onze de setembre a Sant Boi davant la tomba de Rafael Casanova, interrogat sobre el reconeixement del Comitè Olímpic Català, proposava de diferenciar "l'àmbit de la política del que és l'àmbit de l'esport", i afirmava que "estic en contra de la utilització política i partidista d'aquest tema", frase que, com és evident, representava una utilització política i partidista de la iniciativa per al COC. És possible que un home intel·ligent pensi que la inuaguració de l'Estadi i la presència reial no eren una utilització política de l'esport? Per què si el Rei podia utilitzar políticament l'esport, no ho podia fer el COC? En certa manera, sempre m'ha semblat que Raimon Obiols ha fet política malgrat ell mateix. O, si se m'accepta el joc de paraules, que ha fet una política antipolítica. Algun dia m'agradaria saber-ho explicar bé.

És en aquest sentit que les paraules de Raimon Obiols forma part de la misèria d'una certa retòrica política: aconseguir exactament l'efecte contrari del que un declara que vol. És a dir, la declació d'Obiols era, en el fons, una forma de politització de l'assumpte del COC. D'altra banda, sempre s'hauria de sospitar d'un polític que demana la despolitització d'alguna cosa! La demanda generalment cal entendre-la, senzillament, com la voluntat de mantenir aquella qüestió al marge del debat polític obert... per reservar-la a un debat tancat. Cas que també era aquest: o és que el Comitè Olímpic Espanyol és una institució menys política del que podria ser-ho un Comitè Olímpic Català?

Però la retòrica política també té altres aspectes miserables. Així, i també segons l'Avui, l'alcalde de Tarragona Joan Miquel Nadal, en el seu discurs oficial en motiu de la Diada, i sobre el fet d'aplegar-se al voltant del monument a Rafael Casanova, digué: "és important, perquè demostra que el sentiment de Tarragona, el sentiment de Catalunya, tot allò que envolta i nodreix la nostra terra catalana i tarragonina, sintonitza amb la ciutat i és viu". O sigui... que què diu que què? És possible dir menys coses en més paraules? Per cert, la crònica des de Tarragona, l'havien titulat *Calma institucional a Tarragona*. El meu titol hauria estat: *Bla, bla, bla institucional a Tarragona*.

Com era habitual, qui posava llenya a un foc que havia contribuït a encendre, era El País. El dia 12 titulava *Pujol justifica la actuación de la*

JNC en los incidentes del estadio, pero muestra su "afecto personal" al Rey. Jordi Pujol, recordava El País, havia tardat 72 hores a manifestar que s'havia sentit incòmode pels xiulets -cosa que era entesa com a insuficient, a la vista de la magnitud de la tragèdia-, i d'altra banda el diari subratllava que l'afecte de Pujol pel Rei era "personal", cosa que podia deixar entendre que, en canvi, li mancava l'afecte "institucional". El País, que també recorria a les declaracions de Pujol a Ràdio Nacional, assenyalava que Pujol s'havia desmarcat de la reivindicació del Comitè Olímpic Català "*porque apoyar al COC supondría muchas contrapartidas negativas de malestar con el resto de España*". No deia Raimon Obiols que la qüestió del COC era un tema merament d'àmbit esportiu? Com és que havia de produir malestar a Espanya, doncs?

Sobre la qüestió del COC, Pujol era encara més explícit en les seves declaracions: "*A los nacionalistas catalanes nos gustaría que existiera un COC, pero antes de 1992 es imposible, y después improbable. Pero es legítimo mantener la aspiración. Como presidente del partido le doy pleno apoyo, pero como presidente de la Generalitat conviene que haya tranquilidad.*" Més clar, l'aigua.

El País insistia en accentuar la tebior de la fe espanyola de Jordi Pujol, destacant la posició del delegat del govern espanyol a Catalunya, Martí Jusmet, que trobava a faltar una condemna explícita de Pujol al "boicot" a la inauguració, i recollia la demanda d'Obiols en el mateix sentit: "*Todos los ciudadanos de Cataluña tenemos el derecho a saber a qué carta juega Convergència y si está a favor o en contra de la Constitución, del Estatut y del respeto a las mayorías, o bien está alienada con grupos ultraminoritarios que no representan absolutamente nada*". Obiols volia que els nacionalistes diguessin "*de qué lado están*". Per Obiols, els sectors que podien representar la xiulada no treurien més de 30.000 vots en unes eleccions. Això era el setembre de 1989, i a les eleccions de 1992, només els independentistes d'ERC -sense comptar els de la JNC i CDC, que segons Obiols estarien "*al otro lado*"- ja obtenien pràcticament 210.000 vots, i eren la tercera força política al Parlament de Catalunya. Només set vegades més dels previstos.

La Vanguardia del dia 12 de setembre recollia unes declaracions de Rafael Ribó, secretari general del PSUC, en les que es mostrava partidari de pensar en la reforma de l'Estatut i la Constitució, i en les que considerava que els incidents de la inauguració eren "*normales y legítimos, y no se pueden imputar ni a un pueblo ni a un partido, ya que son la expresión de un problema*". Respecte la informació de La Vanguardia, voldria assenyalar dues curiositats informatives. Una, que és interessant observar que la informació de les pàgines 13 i 14 de La Vanguardia sobre la Diada, anessin cadascuna encapçalades amb el

avant-títol "*El atentado de Banyoles y las críticas políticas marcan la celebración de la Diada Nacional*", sense que, en canvi, sortís ni una sola referència a l'atemptat que s'havia fet contra la caserna de la Guàrdia Civil, amb resultat de dos ferits greus, en cap de les dues pàgines d'informació. La segona curiositat, és insistir en el fet que la informació també es construeix amb silencis. I, per tant, que és informativament significatiu que El País no informés dels plantejaments de Rafael Ribó que resultaven tan semblants als de Jordi Pujol, si més no en aquesta ocasió. Si hagués informat de la semblança de l'anàlisi, la tesi del doble llenguatge l'hauria hagut de fer extensiva a IC, i això ho hauria complicat tot massa. Quan les informacions no lliguen amb els *a priori* polítics, o bé es modifiquen els *a priori*, o s'eviten les informacions.

3. RECTIFICAR ÉS DE DÈBILS

El dia 13, dimecres, en només quatre dies, ja s'havia aconseguit l'objectiu: que la pressió sobre el govern català fos prou forta com per obligar-lo a fer una rectificació. El Consell Executiu s'havia reunit dimarts a la nit, i havia difós un comunicat oficial d'adhesió al rei i a la institució que representava -a mi m'agrada més l'expressió humorística encunyada per Josep-Lluís Carod-Rovira, i parlar d'adhesió "a la Corona i al cap que l'aguanta"-, i lamentava i condemnava les actituds hostils que s'havien produït a la cerimònia inaugural. La JNC, el mateix dia, també desmentia tota implicació en els fets.

El País recollia també l'adhesió al Rei del govern català, i recordava la participació de la JNC al "sabotatge" de la inauguració. El País no només publicava el desmentiment de les JNC sobre la seva participació, sinó la denúncia que feien les JNC de la informació publicada pel mateix diari i que per les JNC constituïa "*una campanya orquestrada*", en un exercici d'honestedat informativa que pocs diaris, s'ha de reconèixer, solen practicar. Ara bé, aquesta acusació de les JNC, el diari la contestava recordant que la branca juvenil de Convergència havia publicat el mateix dia 8 de setembre a l'Avui -"*afin a CDC*", deia- un anunci amb el text "Diguem al món que som una nació" i "volem el Comitè Olímpic Català".

Les JNC, doncs, havien estat obligades a mentir, precisament una de les eines més utilitzades en política, i que cal aprendre a utilitzar amb el cap alt... i la boca petita.

També El País informava a la mateixa pàgina de l'atemptat de Banyoles, i titulava: *El sargento herido hacía estudiar catalán a los guardias civiles*, i fins i tot explicava que una vegada, el sargent ferit, de

cognom Santaella, havia tingut una discussió amb independentistes i que aquests, en adreçar-se'ls el guàrdia civil en català, l'havien escridassat que parlés "en cristià", és a dir, en espanyol. L'altre guàrdia civil ferit, també assitia a classes de català junt amb la seva esposa. El PSC, sempre a punt -com tots els partits- a treure profit de qualsevol fet, per dramàtic que sigui, havia fet un comunicat sobre l'atemptat assenyalant que aquest fet *"obliga a aquellos que demasiado a menudo han mantenido un lenguaje poco claro sobre el alcance democrático que tienen el Estatut y la Constitución, a dejar bien claro que determinadas actuaciones incívicas de algunos sectores minoritarios del país pueden servir de coartada para actos de violencia"*. Vet aquí una fórmula electoralista, el *political reality-show*, que després es faria famós com a fórmula televisiva per a captar audiència. Però, a qui es referia, el PSC? Qui són aquests que serveixen de coartada als terroristes? Per acabar-ho de fer fort, Jaume Sobrequés -l'autor del comunicat del PSC- demanava a Pujol que tingués el coratge de *"citar por su nombre a los grupos que favorecen acciones de violencia o que llegan a cometer actos de terrorismo"*, segons informava La Vanguardia del mateix dia 13, com si Pujol en tingués les adreces, o potser els comptes corrents per a subvencionar-los. Jordi Pujol, més endavant, responia que no els coneixia: és a dir, que no es donava per al.ludit.

L'editorial de l'Avui del dia 12, *La frontera democràtica*, a més de condemnar rotundament l'atemptat de Banyoles, també recordava en referència a aquests intents de confondre l'opinió pública, que "entre la discrepància i la violència hi ha una frontera inequívoca, rotunda, que ningú no té dret a relacionar si no és per motius escandalosament mesquins o partidistes". I afegia: "Una mostra d'immaduresa democràtica és, precisament, no saber distingir entre les virtuts de la pluralitat i de la polèmica democràtica i la condemna a les actuacions de violència".

Però era El País qui més esmolava la punta en el seu editorial del dimarts 12, titulat *Fin de un modelo*. L'editorial començava així: *"El boicoteo de seguidores de Pujol e independentistas a la inauguración del estadio Olímpico y las manifestaciones del presidente de la Generalitat en torno a este asunto y en relación con la Diada catalana celebrada ayer vienen a escenificar el principio del final de un modelo de actuación del nacionalismo conservador catalán basado en la ambigüedad, la insinuación de doble sentido y el fomento del masoquismo político de la ciudadanía catalana"*. Segons el clarividenc editorialista, fins ara, el nacionalisme conservador *"había conseguido fundir en una sola argamasa -una suerte de tres en uno de multiuso electoral- elementos como el reconocimiento formal de lo español (a desgana), el difuso sueño independentista (para no se sabe cuándo) y la ambivalencia"*

progresismo/conservadurismo (o modernización europeizante / neocarlismo comarcal)". Però ara, aquest tinglado s'havia començat a enfonsar just mentre Jordi Pujol era al costat del Rei i els "seus" joves cadells xiulaven el monarca. Pujol, segons l'editorial, s'estava defensant en una típica actitud de "tirar la pedra i amagar la mà". Per El País, la frontera entre determinats nuclis convergents i moviments independentistes és molt permeable. Però això no era el pitjor: "...*estos círculos concéntricos del independentismo constituyen un caldo de cultivo ideológico del que también acaban surgiendo ramas violentas -de ninguna manera, de adscripción pujolista-, como la que, según todos los indicios, atentó ayer contra dos guardias civiles, ensangrentando, por primera vez desde 1978, la Diada. (...) Se comprende que a Pujol le moleste que se sepa públicamente de estas connivencias [de grups convergents amb sectors pacífics de l'independentisme], y más que las sepa el Rey*". L'editorial acabava amb un certs elogis del nacionalisme conservador català (quina mania a associar "nacionalisme" amb "conservador" cada vegada que s'esmenta la paraula, com si es tractés d'una jaculatòria!) - "*defensa de una lengua, activos culturales,...*"-, encara que afegia: "*Però la incoherencia, el oportunismo y la ambigüedad están desluciendo esos valores. Hasta los límites de un ridículo en el que nunca debiera caer una fuerza democrática*". En definitiva, tot un judici polític, un ultimàtum, gairebé una amenaça d'excomunió democràtica. Llavors, encara hi ha qui es flagel·la perquè, diuen, no hem sabut explicar què som i què volem als espanyols, i és per això que no ens entenen. A mi, m'interessa més analitzar què s'ha explicat, quina imatge s'ha donat del projecte polític del "nacionalisme conservador" des de determinats mitjans de comunicació espanyols, per comprendre les reaccions anticatalanes, més que no pas apel·lar a una ingènua "ignorància" popular del fet català. Tota la resta, són fugides d'estudi.

La Vanguardia, en un estil ja utilitzat en d'altres ocasions, i a través de la *Crónica* des de Madrid del dia 13, signada per José Cavero, *Una estampa que inquieta*, pintava un panorama en el que quedaven posats a la mateixa banda els xiulets de l'estadi i l'atemptat de Banyoles. Per Cavero això representava la reaparició de "*actitudes cerriles*" o *violentas*", poc habituals a Catalunya. A Cavero li preocupava que el to de la polèmica entre convergents i socialistes s'encengués massa, i que, afegida a les reivindicacions dels independentistes i altres conflictes, tot plegat, no fes un còctel explosiu. Allò de "*a río revuelto, ganancia de independentistas*". Aquesta tesi timidament suggerida per Cavero, però afirmada sense embuts per l'editorial de El País, seria contestada per Vicenç Villatoro a l'Avui del dia 13, *Llenya al foc*, on discutia que es pogués posar al mateix sac la xiulada i l'atemptat de Banyoles, o que es

pogués sostenir la visió conspirativa d'un Pujol posant llenya al foc de la insatisfacció, i sobretot que aquells analistes s'estalviessin de fer-se la pregunta prèvia: "per què hi ha foc?" Tanmateix, La Vanguardia de l'endemà, 14, publicava un editorial, *Terra Lliure y los Juegos*, en el que insistia una vegada més en aquest tipus de vinculació: "*El presidente Pujol declaró ayer que los incidentes del Estadio y los atentados 'van por caminos diferentes'. Terra Lliure no parece estar de acuerdo. Claro que los silbidos no son bombas, pero las bombas son, con la ayuda de los subsiguientes comunicados, medios de expresión. (...) Y aunque no haya ninguna relación entre los que silban y los que ponen bombas, (...) ya tenemos el monstruo en casa, el peligro declarado públicamente*".

El mateix dia 13 se sabia que Maragall havia creat una comissió d'investigació de l'estadi Olímpic. Es tractava d'estudiar els problemes arquitectònics, és clar. Tanmateix, personalment vaig saber que aquells dies s'havia fet també una enquesta telefònica, presentada als interrogats com una iniciativa del mateix Ajuntament, en la que se'ls demanava sobre si creien que el president Jordi Pujol era el responsable de la xiulada a l'Estadi. Existeix realment l'enquesta? Qui la va pagar i per a què va servir? No n'he sabut mai res.

Però la condemna que va fer el Consell Executiu, havia de ser eficaç només en part. Certament, Maragall la considerava "correcta". Pujol hi feia, a més, una crida als partits i institucions a "oblidar" la polèmica de la inauguració. L'Avui titulava, el dijous 14, *Pujol demana oblidar els fets de l'Estadi per esmenar els errors*. Però El País, per bé que en un avant-títol afirmava "*El presidente de la Generalitat admite que fue un error no haber censurado antes los incidentes del estadio*", titulava la seva informació del mateix dijous: *Varios 'consellers' sostienen que personas próximas al Rey pidieron a Pujol que condenara los abucheos*, que és com dir que la condemna era forçada. Després, dins la informació, no es concretava pas més, i es referien només a "*personas del círculo real*" que li haurien aconsellat que "*alzara de una manera inequívoca su voz de condena*" per la xiulada. Segons El País, només els consellers Josep Miró i Ardévol i Joan Guitart, havien posat pegues al comunicat. Segons aquest diari, el president Pujol havia expressat que "necessitava" que el Consell Executiu fes el comunicat, i que havia reconegut que ara era necessari pel fet de no haver condemnat els fets més ràpidament. En un relat curiosament pormenoritzat del debat en el Consell Executiu (qui va ser l'informador que va trencar el deure de mantenir el secret?), El País descrivia com Pujol havia manifestat la mandra que tenia de fer el comunicat; que el conseller Miró i Ardévol havia suggerit de deslligar els fets de l'estadi de la condemna a l'atemptat terrorista, que Pujol havia plantejat conjuntament, cosa a la qual Pujol accedí; o permetia saber que

fou el mateix Pujol qui, a instàncies de Macià Alavedra, es retirà mitja hora per redactar la nota. La fotografia que publicava El País de Jordi Pujol era de l'estil de les que solia utilitzar habitualment aquest diari per a donar una imatge permanentment ridícula del president.

Jordi Pujol va aprofitar la roda de premsa en la que donava compte del comunicat per insistir en el fet que en la mala imatge i el desprestigi del país en l'acte d'inauguració, tanmateix, hi havien pesat més les goteres i el retard en començar, que no pas la xiulada.

A cinc anys vista, i després de veure la immediata reacció de Jordi Pujol demanant disculpes a la Casa Reial per les referències a la monarquia en el programa humorístic de Mikimoto, *Persones humanes*, del mes de gener de 1994, no sembla exagerat considerar que un fet no s'explica sense l'altre. Aquesta vegada, la lliçó era apresada, i abans de fer possible una nova campanya política que l'acabés portant a la rectificació com va passar aquell setembre de 1989, ara el president Pujol s'avançava i tallava qualsevol suspicàcia possible. I, efectivament, Pujol tallà tota campanya possible en el cas del Mikimoto i les seves *Persones Humanes*.

Però tornem al 1989. La polèmica havia durat una setmana, i el president Pujol la tancava amb un acte de contricció que semblava deixar mitjanament satisfets els qui l'havien provocat. Amb el comunicat del Consell Executiu, s'acabava, doncs, una setmana de pressions polítiques.

Però només tres dies més tard, La Crida apareixia per fer la seva valoració dels fets. Segons l'Avui del dia 17 de setembre -La Vanguardia del mateix diumenge també en donava informació detallada-, el portaveu de l'organització Carles Riera, havia afirmat que la protesta a l'estadi contituïa "un fracàs per a Jordi Pujol i per Convergència" i demostrava "la crisi del pujolisme, després de molts anys d'actituds esquizofrèniques i doble llenguatge nacionalista". En certa manera, no deixa de ser lògica la coincidència de la valoració de la Crida i la dels sectors espanyolistes a l'hora de jutjar Jordi Pujol. Els representants de la Crida, alhora, consideraven que aquells fets de l'estadi, en sí mateixos, representaven "un triomf de la democràcia real, de la llibertat d'expressió i de l'independentisme". La Crida considerava el comunicat del Consell Executiu com una "traïció", que delatava exactament a quina banda se situava Pujol. Raimon Obiols, que havia fet la mateixa pregunta, ja tenia la resposta sobre "de part de qui estava" Jordi Pujol: segons la Crida, de la mateixa del PSC.

Tres dies després, dimecres 20, Maragall s'entrevistava amb el Rei, i l'alcalde de Barcelona (La Vanguardia, 22 de setembre) feia públic que "*El Rey, dentro de la natural reserva a la que me obligan el respeto y la*

*cortesía a guardar en estos momentos. está preocupado por estos temas, y más que preocupado yo diría que dolido y triste". De fet, pocs dies després, el diumenge 24, els Reis tornaven a Barcelona per assistir al primer acte commemoratiu del V Centenario del Descubrimiento, que fou l'estrena de l'òpera *Cristóbal Colón*, amb música de Leonardo Balada i text d'Antonio Gala. Allà, al Liceu, segons El País de l'endemà, "los monarcas fueron objeto de una calurosa acogida del público asistente, que les dedicó una excepcional ovación, en un gesto de desagravio por los incidentes ocurridos el pasado 8 de setiembre en el acto de inauguración del estadio Olímpico de Montjuic, en el que las juventudes de Convergència y miembros de grupos nacionalistas prorrumpieron en silbidos por la presencia del Rey". La "unánime ovación de los asistentes, puestos en pie, expresaron su adhesión a la Corona y, con ella, su repulsa por los incidentes ocurridos en el estadio Olímpico de Montjuic" demostrarien una vegada més -recordi's per exemple l'acte inaugural de commemoració del Mil·lenari i el contrast d'aplaudiments al Saló de Sant Jordi amb els petards a fora de la Crida- que "la majoria" de catalans no som tan maleducats com quatre gats, *mícrominoritaris*, a vegades podrien fer pensar. I, ben segur, que al cap que aguanta la Corona li devien passar la preocupació, el dolor i la tristesa. Joan Barril, des de la seva secció *La Crónica* de El País del dia 26, *Baja, Sigmund, si no tienes trabajo*, demanava una anàlisi freudiana dels actes fallits de la Barcelona olímpica. Per exemple, "...lo de Cristóbal Colón, esa ópera recién estrenada en la que lo más destacable fueron los aplausos mea culpa de la platea hacia el Rey y la Reina. Otro ejemplo, ese aspecto marcial del presidente Pujol mientras sonaba el himno nacional español".*

4. I VOS, QUÈ N'OPINEU?

Els opinadors, naturalment, no van restar la marge d'un debat tan suggerent i original com aquest. Rebobinem la pel·lícula dels fets.

Vicenç Villatoro, a *Divendres a Montjuïc*, (Avui del 10 de setembre), denunciava el "hivernacle" informatiu que havia provocat l'actitud de TVE, convertint la transmissió en un camuflatge. Agustí Pons a *L'omissió* del mateix dia, diari i pàgina, comentava i censurava el fet que Pasqual Maragall, en el seu discurs, només havia sabut esmentar la contribució del govern espanyol en la inauguració de l'estadi. El mateix dia a *La Vanguardia*, Jaime Arias, a *Desaprovechado CIO*, feia un clam a favor del paper del Comité Internacional Olímpic (i no el *COI*, que per Jaime Arias sonava molt malament). El paràgraf clau del seu article és el següent: "*Concurren otras corcunstancias para que se aproveche esta obligada*

presencia de Samaranch. Son su apartidismo y el papel arbitral que puede representar en los tres años que faltan y que se verán muy politizados al sucederse tres importantes elecciones. La politización es inevitable. Responde a una realidad. Vivimos, a Dios gracias, en libertad. Una libertad sin precedentes, por mucho que clamen los que pueden disfrutar legítimamente de la misma para significarse contra uno de los personajes que más han hecho por conseguirla para todos los ciudadanos del Estado. ¿Qué habría sido de esa libertad, en una España en paz, sin la serena y decidida acción del rey Juan Carlos el 23-F?"

Des de La Vanguardia del dia 12, Manuel Ibàñez Escofet, a *Lluvia en el estadio* ironitzava sobre la mania del diputat Sala de donar les culpes de tot al president Pujol, fins i tot de la pluja. I, amb moderació, justificava la insatisfacció de molts ciutadans per la manca d'ideals, en una època de crisi de les ideologies. I afegia: *¿Les extraña que en estas situaciones renazcan con fuerza los nacionalismos, que acaso representan el más natural y generoso de los sentimientos?"* Ibàñez Escofet sentenciava: *"La convivencia bien vale un esfuerzo de análisis y de comprensión. Yo sólo quiero lo mejor para Barcelona a la que he amado apasionadamente, aunque la edad ha enfriado el idilio y me siento como el abuelo Maragall en las horas bajas de la Oda."*

Però l'opinió més esperada era la de Baltasar Porcel, al capdavant, un home que podria considerar-se membre hipotètic d'aquelles "*personas del círculo real*" que podrien haver pressionat Pujol a disculpar-se. Jo no ho sé. Sigui com sigui, Porcel escriuria els dies 12 i 13 sengles articles *Olimpica uno* i *Olimpica dos* a La Vanguardia. I el dia 15 hi tornava amb *Lo de Montjuïc*. Què va opinar Baltasar Porcel? En el primer, se centrava en els problemes d'organització, en la pluja, en el finançament de les administracions,... I anunciava que el segon ja el dedicaria pròpiament a la xiulada -a "*este embolado*"- per parlar-ne amb calma, i no per "*usarlo demagógicamente, como están haciendo todos*". L'endemà, doncs, Porcel mostrava la seva opinió: i deia que estava enfadat -o que ho havia estat- amb la reacció convergent. Feia retret a Jordi Pujol i Miquel Roca del fet que no haguéssin condemnat la xiulada immediatament, mentre es dedicaven a criticar els defectes materials de l'estadi. Porcel, fent referència a un suposat encarcament feudal que hauria impedit la creació d'una monarquia forta a Catalunya, afirmava: *"Hoy, pasa lo mismo con demasiados, los dirigentes y grupos de élite nuestros, remedo de los antiguos señores feudales empeñados en sus querellas e intereses sectoriales, incapaces de pactar un marco común de unión."* Seguidament, recordava que l'independentisme és minoria a Catalunya - una de les afirmacions més repetides al llarg dels anys per Porcel-, i demanava una intervenció de Convergència sobre la JNC per evitar

discordàncies. Tanmateix, després passava a elogiar la responsabilitat de Jordi Pujol - i "*responsabilidad es patriotismo*"-, mostrada d'una manera contundent amb la condemna del Consell Executiu de la xiulada. Per Porcel, aquesta condemna era necessària no només "*para salvar la faz ante acusaciones de supuesta connivencia con lo ocurrido, sino por un principio político prácticamente sacro: quebrar el marco constitucional, el que sea, equivale a tentar el caos. A medievalizarse.*" L'article acabava amb un elogi al Rei: "*que ha sido, entre los reyes y presidentes de República españoles de los últimos cinco siglos, el que más o uno de los que más han respetado y potenciado a Cataluña. No únicamente inició y defendió la democracia, amparó la misma autonomía, sino que ha expresado cuanto piensa sobre Cataluña con palabras tan claras y ricas de contenido como su discurso del Mil.lenari, el año pasado, y poco mas tarde, en junio, con sus extensas declaraciones a La Vanguardia*". Elogi al Rei que, si es té present que probablement Baltasar Porcel ha estat un dels assessors de la Corona a Catalunya, fins al punt de poder haver col.laborat a preparar-ne algun de discurs reial, també seria, en definitiva, un autoelogi per les "*palabras tan claras y ricas de contenido*" que el Rei sol pronunciar. A Porcel sempre s'el veu tan entusiasmat amb ell mateix, que les grans lloances que fa al Rei fan sospitar que se'n senti, en part, responsable. Igualment, el canvi de to emprat per parlar de Jordi Pujol - des de la "demagògia de tots" de l'article del dia 12, a la "responsabilitat que es patriotisme" del dia 13- sembla que només queda marcat just per la condemna del Consell Executiu, demanada per "persones del cercle reial". Massa coincidències per a un mal pensat com sóc jo.

A *Lo de Montjuïc*, Porcel fa balanç final: tenim una xiulada protagonitzada per una "*exigua minoria*". Però els mitjans de comunicació li han donat, impròpiament, massa ressò. I també l'han exagerat els mateixos radicals que la van protagonitzar, i els del PSC i la resta d'oposició al pujolisme. El retard en la reacció de Pujol hauria facilitat encara més la pujada de to de la polèmica. Per Porcel, doncs, el primer error està en l'exageració, en la magnificació d'una protesta insignificant i, d'altra banda, habitual en les democràcies occidentals. Però la crispació de l'ambient polític pot ser molt negativa. Solució: que cadascú porti la seva creu, especialment la del fracàs organitzatiu, sense que s'hagi de demanar al govern de la Generalitat que torni a jurar la Constitució. Baltasar Porcel, a la tercera entrega, es reconciliava amb el govern català.

Ara bé, si hi ha una pàgina d'opinió sobre els incidents de l'estadi que no té desperdici, absolutament d'antologia, aquesta és la publicada per El País del dia 14. Els dos artistes invitats van ser el llavors senador

encara independent pel PSC, Jordi Solé Tura, i el també llavors portaveu del Grup Popular al Parlament, Aleix Vidal-Quadras Roca. Tots dos posteriorment promocionats, no se sap si a causa d'articles tan meritoris.

Solé Tura, a *Gritos en el estadio* qualificava el fets de vergonyosos i humiliants, i demanava que s'encaressin seriosament o allò seria el començament d'una etapa de la que tots hi sortiríem perdent. Per a l'advocat Solé, la xiulada es proposava desprestigiar l'alcalde Maragall, en "*una operación política de bajo techo*". En la línia de les crítiques generals dirigides a Pujol, el senador també es demanava de quina part estava el president: del Rei, o dels seus dirigents juvenils que el xiulaven? Solé volia saber quan era que Pujol deia la veritat: "*¿Cuando se afirma que todo va tan mal que incluso hay que preguntarse si fue acertado votar sí a la Constitución o cuando afirma en su mensaje institucional que Cataluña nunca ha ido tan bien?*" Solé Tura considerava que darrera la xiulada s'hi amagava una opció política que pretenia convertir Barcelona en una capital provinciana i Catalunya en una col·lectivitat tancada en ella mateixa.

Però el premi a la creativitat se l'hauria d'emportar, sense cap discussió, aquest magnífic prosista que és Vidal-Quadras, que posteriorment ha arribat a rebre els elogis, amb tota justícia, del mateix Mario Vargas Llosa. L'article de El País és probablement un dels seus primers exercicis literaris en el que ja va excel·lir, i posteriorment consagrar, com a narrador. A *Nacionalismo y etología*, el portaveu dit "Popular" demostrava el seu coneixement d'algunes antigues teories etològiques que devia haver llegit de jove. Així, emparant-se en les teories de Konrad Lorenz, descobria en el comportament dels qui van xiular a l'estadi la pervivència dels instints d'agressivitat i gregarisme. Per Vidal-Quadras, aquests es van manifestar "*en estado casi puro*". Vet aquí la seva descripció dels fets: "*Ante la aparición de ciertos símbolos o jerarquías, al escuchar discursos o comunicados en un determinado idioma, varios centenares de personas, (...), emitían al unísono bramidos de repulsa o hacían brotar desagradables pitidos de silbatos que llevaban al efecto, en curiosa rememoración de los experimentos de Paulov.*"

"*Una feroz estampida de búfalos martilleando sobre la estepa africana, una bandada de aves migratorias volando hacia su destino inexorable, un grupo de babuinos enfurecidos chillando y mostrando los dientes, hermosos paralelismos para ilustrar el salvaje encanto de la escena que tuvimos el dudoso placer de contemplar en el estadio*".

L'intent de desqualificació era clar: "*Cualquier esfuerzo por introducir elementos de racionalidad o de ecuanimidad en los comportamientos de aquella tribu de reventadores transformada temporalmente en horda estaría condenado de antemano al fracaso. Entregados a la ciega*

satisfacción de su agresividad gregaria. pedirles un análisis objetivo de lo inoportuno, de lo injusto, de lo incorrecto y de lo perjudicial para Cataluña de su actitud, sería inútil." El prosista imaginava que el màxim representant de l'Estat a Catalunya, el president Pujol, a la vista de com alguns dels seus diputats "*orquestaban la incalificable grosería de sectores de público estratégicamente distribuidos*", reflexionaria "*sobre la rentabilidad electoral de abrir las compuertas a las fuerzas más primarias y oscuras de la condición humana, siempre acechantes y disponibles bajo la frágil crostra de la inteligencia*". Quina imatge més brillant: la intel·ligència entesa com una "*frágil crostra*", sempre a punt d'engrunar-se! Vidal-Quadras acabava imaginant com Pujol, aprenent de bruixot, aquell dia i des de la tribuna, notava el pes de l'espera del "*día glorioso en que, consumado el proceso de desbordamiento de la razón por el instinto, transformados de manera irreversible en pasión incontenida, pudiera, en un gesto al fin inequívoco i catártico, arrojar lejos de su rostro la careta y gritar és también desde las gradas los deseos más recónditos que sus vísceras habían almacenado durante demasiados años de doloroso disimulo.*" Bravo, bravo!

Vista la poca consideració que va donar en les anàlisis polítiques a la repressió policial en els accessos a l'estadi -perquè totes es feien des de la perspectiva dels que no hi havien hagut de passar-, és especialment significatiu, per excepcional, l'article de Joan Barril, a la seva secció *La Crónica* de El País del dia 17 de setembre, titulada *Bajo sospecha*. Barril, esmentant el "poders bífids", mostrava la contradicció de convocar el poble a una festa d'inauguració i alhora, d'estar "*sometiendo a esa población a un pressing policial que les convertía en sospechosos cacheables y -a la vista de las metralletas desnudas y empuñadas-incluso amenazables. Hay pocas cosas tan insultantes para la ciudadanía como esas impúdicas máquinas de matar lucidas con la facundia del poder ante una población que, se supone, acude invitada por el mismo poder que la controla. Una cosa es la retórica del poder y otra muy distinta la prevención antiterrorista. Tan sobrada está la primera de ostentación armada como la segunda falta de discreción y, por desgracia, de eficacia.*"

La Vanguardia del diumenge 17 va dedicar tres articles d'opinió al tema dels xiulets, un de Jordi Maragall, *De la emoción a la reflexión*, un d'Enrique Lacalle, *El sentir de unos pocos*, i un altre de Francesc Granell, *Deficiencias preolímpicas*, pràcticament limitat al tema de la (mala) organització. De fet, no afegien a la polèmica altra cosa que les seves pròpies versions -els dos primers autors- de la santa indignació que els havia causat la xiulada. Maragall parlava de "*bochorno, vegüenza y una*

desazón de impotencia"; qualificava l'actitud de es JNC amb el refrany "*cria cuervos y te sacarán los ojos*", i en la lògica habitual del PSC en aquells moments, afirmava que de l'independentisme era a un sol pas del terrorisme. Enrique Lacalle, una mica més original, feia un elogi de la ciutat i del país per contraposar-lo a aquelles actituds no representatives: "*Barcelona ha sido siempre ciudad 'archivo de cortesía', como dijo Cervantes, y los catalanes hemos sido desde los albores de nuestra historia un pueblo hospitalario, educado, trabajador, orgulloso de nuestras tradiciones y de nuestro pasado, al tiempo que un pueblo abierto, viajero, comerciante, liberal y con un gran respeto por la democracia, rechazando, por un carácter forjado a través de generaciones, todo lo que es algarabía y estridencia incontrolada*".

Més interessant i original resultava la columna de Josep Ramoneda de l'endemà, dia 18, a La Vanguardia, *Política y pitada*. Per la data de l'article, sabem que el cicle polític habitual de la comissió del pecat nacionalista, l'exàmen de consciència exigít per l'espanyolisme, la confessió sota coacció, el propòsit d'esmena del nacionalisme conservador, i la penitència aplicada a tot el país, ja s'havia pràcticament tancat. És per això que Ramoneda parteix en el seu comentari del fet que Pujol "*se ha batido en retirada. Desde el viernes, día 8, hasta el martes, día 12, el presidente de la Generalitat hizo algo a lo que no estábamos nada acostumbrados: dar un paso atrás cada día hasta que, si se me permite la imagen, al darse de espaldas contra la pared gritó: 'Viva el Rey'*". Per Ramoneda, la retirada inhabitual només es podia explicar per motius electoralistes, ja que Pujol podia acabar perdent el plus electoral dels sectors de la dreta. Una bona lectura dels fets, però que oblidava qui obligava a fer passos enrera al president. És clar que, per a Jorge Fernández Díaz, llavors president del Partit Popular, és a dir, també dels sectors de la dreta, en la seva anàlisi a La Vanguardia del dia 22, *La solidaridad nacionalista*, just considerava que el silenci inicial de Pujol també calia llegir-lo en clau electoralista. De manera que, com se sol dir, "mal si fas, mal si no fas". Però tornem a l'article de Josep Ramoneda. Naturalment, com toca, l'autor recorda que tot plegat són "*grupos ultraminoritarios*" que es van limitar a fer el ridícul en públic. I, de propina, afegia una anàlisi de l'independentisme que es proposava qualsevol cosa menys fer-hi pensar, com correspondria a l'ofici de filòsof: "*El independentismo, a falta de otros objetivos reales, ha encontrado tema para sobrevivir durante los próximos tres años. Después de la resonancia que tuvo en la piel de toro su algarada no es extraño que su gran objetivo estratégico sea repetir hazaña en los juegos del 92.*" I Josep Ramoneda acabava amb un acudit: "*yo sólo me atrevo a dar un consejo político a los silbantes: que antes de cada pitada piensen, como me decía un amigo,*

que entre ellos y el Rey hay una sola cosa en común: ambos son extraparlamentarios". Personalment, confesso que em decep aquesta mania de combatre els projectes polítics només atenent al nombre de defensors i no al projecte en sí mateix. I quan ho fa, ha d'inventar-se objectius caricaturitzadors de la realitat. Precisament, en aquells tres anys que Josep Ramoneda veu limitats a la distribució massiva de xiulets per a repetir la "proesa" de l'estadi per part de l'independentisme, aquest va aconseguir deixar de ser extraparlamentari, i fins i tot un dels seus representants -és cansat haver-ho de tornar a repetir- va passar a ser la tercera força al Parlament. Quanta tinta malaguanyada!

L'Avui encara publicaria algun article més, passada la tempesta, reinterpretant la versió "oficial" de la xiulada. Així, Jordi Vila-Abadal escrivia *Xiular el cap de l'Estat espanyol*, el dia 24 de setembre, en el que responia les acusacions que es feien contra els qui havien xiulat i que, contradictòriament, apel·laven a la llibertat d'expressió: "Per què (...) és tan antidemocràtica l'actitud democràtica de desaprovar unes autoritats, quan, segons l'entendre d'alguns ciutadans -i jo en sóc un, d'ells- mereixen una clara i contundent desaprovació?" I després de recordar els molts arguments per a mostrar desaprovació, Jordi Vila-Abadal responia els atacs als qui defensaven un major reconeixement de la identitat pròpia dels catalans: "Per més postmodernisme de què es vulgui fer gala, per més internacionalista que es pretengui ser, mai el buf esquifit de l'esnobisme actual no podrà desmentir ni la veritat, ni la bellesa de les paraules d'Alcover: 'Sap que la soca més s'enfila, com més endins pot arrelar'." El dia 26 apareixia un article de Xavier Domingo, publicat per pressions externes al diari, i del qual no n'era col·laborador, titulat *De qui són els Jocs Olímpics?* Xavier Domingo, després de posar-se la medalla de ser el segon periodista que havia cobert informativament més Jocs i reunions del COI, considerava que la principal preocupació dels organitzadors internacionals era la progressiva politització que en feien el govern de Madrid i l'Ajuntament de Barcelona. Però, després d'una confessió del seu monarquisme de sempre, Domingo afirmava que, vista la desatenció al públic pel retard, la manca d'alguna paraula en català per part del Rei, justificava una xiulada a la que ell també s'hauria afegit: "És clar que, pels representants del PSOE a Catalunya i per la *prensa del movimiento* (bé que orteguiana i criptorepublicana), dels meus xiulets n'hauria tingut la culpa Jordi Pujol. Com que plogués."

Però qui acabava la sèrie de col·laboracions a l'Avui, era Josep Maria Espinàs, i ho feia posant l'accent en allò que va ser amb tota evidència el més decisiu -junt amb els escorcolls policials- en la protesta de l'estadi: la impuntualitat reial. En un article que publicava el dia 27 de setembre, *A l'hora*, tractava la qüestió amb tanta naturalitat i lògica, que

n'aconseguia una total desdramatització. La seva tesi era que, si bé és comprensible que un rei o qualsevol altra autoritat faci tard -potser per "una agenda massa atapeïda"-, en canvi els actes haurien de mantenir la seva puntualitat: "Si jo fos autoritat (...) advertiria sempre als organitzadors: 'Si no he arribat a l'hora, vostès comencin. Perquè jo puc veure'm obligat a quedar malament, però no puc obligar-los a vostès que també hi quedin, i menys per culpa meva'."

Del cicle d'articles sobre els "incidents" cal esmentar els dos que va escriure Ramon Barnils a El Temps, el 2 d'octubre, *Primer assalt, bé i amb sort*, i el 23 d'octubre, *Maragall i el fill de sa 'chacha'*. Barnils, en el seu estil habitual de girar els arguments tòpics, en el primer article considerava que la "sort" havia acompanyat una certa mala organització i l'escassa resposta que havien tingut els qui volien mostrar que som una nació: "sort" de Rei que feia tard, "sort" de la presència policial, etc, que havien animat les protestes. En el segon, comentava un article de Pasqual Maragall al Diari de Barcelona, que també és el que tancarà l'episodi de la inauguració de l'Estadi de Montjuïc. Segons Barnils, l'alcalde Pasqual Maragall mostrava una imatge personal depressiva, però l'article tenia l'avantatge de fer transparent tot allò que pensava, de manera que proporcionava una "preciocíssima font de dades per a adversaris, enemics, estudiosos, psicòlegs, psiquiatres i psicoanalistes interessats en l'estructura profunda del personatge". Ramon Barnils qualificava les idees de l'article de Maragall de "embolicada troca mental", i conclouïa: "Dit en plata: al Psc(Psc-Psoe) la immigració, excusa de la seva subordinació al Psoe, ara resulta que se li torna separatista. El fill de la *chacha* se'ls fa de la Crida. ¡A ells, que per amor a sa mare es van fer espanyols! ¡Com està el servei! ¿Oí, nens de pis, *pijos* del Canvi?"

Vist a distància, a l'article de Pasqual Maragall, ha de ser vist com un esforç notable de racionalització del conflicte, fet des d'una perspectiva obertament partidista, però que dona moltes claus de lectura política de la concepció maragalliana de Catalunya que s'anirà desenvolupant i perfilant posteriorment al llarg de tota la preparació i celebració dels Jocs Olímpics. L'article de Maragall, publicat al Diari de Barcelona del dia 8 d'octubre de 1989 -és a dir, just al cap d'un mes dels fets- amb el títol *Les ferides obertes a l'estadi*, considerava que la inauguració havia estat "enterbolida" per la climatologia i pels qui "utilitzaren la bandera de tots per fuetejar la majoria de dintre i ofendre els hostes de fora". Segons Maragall, que s'oblidava de la impuntualitat reial, aquell dia s'havien obert tres ferides: una, "la vergonya aliena de molts catalans que veieren el nom i la bandera del seu país utilitzats abusivament"; dues, "la ràbia dels nois escorcollats sense massa contemplacions per la policia"; i tres, "la vergonya dels barcelonins que visqueren el mal tràngol de la primera

prova d'un Estadi inacabat en un dia en què res no havia de fallar". Les causes de les ferides, per l'alcalde de Barcelona eren, primer, "el nostre històric ressentiment", que considerava legítim però també inútil i malèfic per a Catalunya. La segona causa, era "la històrica incomprensió", envers els catalans. Pasqual Maragall no s'estava de justificar l'escorcoll policial, encara que en discutia l'estil, el "*retintín*", -sense fer referència, però, a la confiscació indiscriminada de banderes-, actuació que podia ser una mostra dels excessos que provoca la desconfiança. Tanmateix, atribuïa la *incomprensió* als excessos de ressentiment dels catalans, o a la "pobresa del nostre missatge". Sempre, pel que sembla, culpa de nosaltres mateixos. I finalment, reconeixia els problemes tècnics i organitzatius. L'alcalde assegurava: "maldarem per aconseguir que les lliçons durament rebudes en tres dies que havien de ser de joia i confort, i que van ser de sofriment i disfuncions, no cristal·litzin en un sentiment de desconfiança cap a nosaltres mateixos, ni de la resta d'Espanya cap a nosaltres, ni de l'estranger cap a Espanya, perquè no hi ha motiu suficient ni proporcionat". I acabava: "Hem de poder entendre les tres causes dels nostres mals i respondre-hi: el ressentiment propi, la incomprensió aliena, i la manca de seguretat i de resolució final. Cal que tanquem les ferides i en curem les causes".

Amb aquestes reflexions maragallianes, que posen en evidència la distància que introdueixen les diverses perspectives polítiques en la interpretació de la realitat, que porten a destacar o a amagar uns o altres aspectes, acabem el repàs del joc ric d'opinions que acompanyaren els xiulets de l'estadi, pretesament fets per sectors marginals i sense cap significació política. Com havia escrit Francesc Marc Àlvaro a l'Avui del dia 16 de setembre, *Mai tan pocs no havien xiulat tan fort*, sobretot atenent la desproporció entre la reacció política i la valoració no menys política que s'havia fet de la importància dels xiulets fets per una minoria de cridaners maleducats, com els havia qualificat El Periódico.

CAPÍTOL 8

EL DRET A L'AUTODETERMINACIÓ

1. NOSALTRES SABÍEM D'UN ÚNIC SENYOR

Els xiulets de l'Estadi, i les seves conseqüències, havien deixat força mal gust de boca tothom. Tant, que l'operació monàrquica organitzada a propòsit de la celebració del Mil·lenari de l'abril de 1988, havia quedat tocada. I, probablement, al departament de Presidència de la Generalitat ja pensaven en una nova operació d'aproximació popular i de desgreuge a la Corona, com la que de fet acabaria essent la visita que a la primavera de 1990 faria l'hereu Felip, com a príncep de Girona.

I és que els catalans, com hem vist, havíem quedat, si més no segons uns quants, com uns maleducats en l'episodi de la inauguració de l'Estadi de Montjuïc. Encara que, també cal dir-ho, per a d'altres, la posició final del govern, ens feia sentir ferits una vegada més en la dignitat, sobretot després de veure com s'havia acabat l'afer: havent de demanar disculpes d'una manera innecessària i vergonyosa. Però, per damunt de tot, ens pesava la imatge d'un rei entristit per culpa nostra, dels catalans...

Probablement enderiat pel desassossec que li deuria de provocar la imatge d'un rei que no reia al diputat cambrienc d'ERC Josep Lluís Carod-Rovira, en un camí d'anada -o de tornada- al Parlament de Catalunya des de Tarragona, i per via ferroviària que és com sol fer-ho, se li encengué la llumeta i redactà l'esbos d'una proposició no de llei sobre el dret a l'autodeterminació de la nació catalana.

El text presentat a la Mesa del Parlament porta data del 25 d'octubre perquè, simbòlicament, el diputat Carod-Rovira volgué que coincidís amb el desè aniversari del plebiscit per l'Estatut d'Autonomia. Els números de registre són el 12.127 i 12.202. L'admissió a tràmit de la Mesa és del 31 d'octubre. I la publicació al Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya, del dia 6 de novembre. S'hi especifica que els grups parlamentaris disposen de set dies hàbils per a presentar-hi esmenes, que a qui sigui llec en procediments legislatius, probablement li semblarà molt poc temps per polir una declaració de tant compromís polític.

El document tenia una exposició de motius i el text pròpiament dit de la proposició no de llei. En la primera part, entre d'altres coses, es

deia: "El desè aniversari d'aquell plebiscit [per a l'aprovació de l'Estatut] coincideix (...) amb un nou període històric en que, aquells pobles europeus que no disposen, avui, d'estructures estatals pròpies, plantegen, d'acord amb els principis de l'Organització de les Nacions Unides (ONU), el dret democràtic d'autodeterminació nacional, fins a la independència política, si aquesta és la voluntat majoritària dels seus habitants, lliurement expressada". I conclouia: "Per tal de contribuir, doncs, de Catalunya estant, i en el marc dels Països Catalans, a la construcció decidida de la nova Europa, basada en una comunitat real de pobles iguals, lliures i solidaris, ERC presenta a la Mesa del Parlament de Catalunya, dipositari de l'actual nivell de sobirania aconseguit pel poble català, el text de la següent proposició no de llei".

El text complet de la proposició presentada pel portaveu del Grup parlamentari d'ERC va ser aquest:

El Parlament de Catalunya:

1. Declara, solemnement, que Catalunya és una nació, afirmació que el poble català ha sostingut en tot moment, tant des de les seves forces polítiques, de les institucions culturals i civils del país, com des de la consciència de la majoria dels seus ciutadans i ciutadanes.

2. Manifesta que l'acatament del marc institucional actual, resultat del procés de reforma del franquisme i de la transició política a l'Estat espanyol, de la dictadura a la democràcia, no significa, de cap manera, la renúncia del poble català als drets que per la història, els principis dels organismes internacionals i la voluntat col·lectiva dels seus membres li corresponen.

3. Proclama, en conseqüència, el dret legítim i democràtic del poble català a l'exercici de l'autodeterminació nacional, el dret inalienable i imprescriptible que ha de permetre'ns escollir sense limitacions de cap tipus, el futur polític de la nació catalana i les seves relacions amb els altres pobles, en el marc d'una Europa unida, lliure i solidària, de l'Atlàntic fins als Urals.

S'hi presentaren dues esmenes: la de l'agrupació parlamentària del Centre Democràtic i Social (registre 12975) -demanant la supressió completa dels apartats 2 i 3-, i la del grup parlamentari de Convergència i Unió (registre 13053), que proposava les següents modificacions sobre el text original (les esmenes, en cursiva):

El Parlament de Catalunya:

1. Declara, solemnement, que Catalunya forma part d'una realitat nacional diferenciada en el conjunt de l'Estat, fet que el poble català ha

sostingut en tot moment, tant des de les seves forces polítiques, de les institucions culturals i civils del país, com des de la consciència de la majoria dels seus ciutadans i ciutadanes.

2. Manifesta que l'acatament del marc institucional vigent, resultat del procés de transició política des de la dictadura a la democràcia, no significa la renúncia del poble català a decidir per si mateix la llibertat col·lectiva de llur país d'acord amb el dret inalienable a l'autogovern, tal com estableixen els principis dels organismes internacionals i recull el preàmbul de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979.

3. Afirmar, com a conseqüència, que en el moment que ho cregui oportú, i a través de les actuacions previstes en el mateix ordenament constitucional, podrà incrementar les cotes d'aquest autogovern fins allà on cregui convenient i, en general, adequar la regulació dels drets nacionals a les circumstàncies de cada moment històric.

En l'esmena de CiU desapareixia, doncs, que Catalunya és una nació, per afirmar que era una "realitat nacional diferenciada en el conjunt de l'Estat". Se suprimia la referència al franquisme. Se substituïa el "proclamar" per un "afirmar". S'evitava, així mateix, l'expressió *autodeterminació* que era substituïda per la d'*autogovern*, alhora que es posava èmfasi en la submissió a l'ordenament constitucional vigent, manifestació que permetia eliminar l'expressió proposada per ERC de "decidir sense límits de cap tipus". Aquesta manera de procedir, pensada per no fer enfadar ningú, que deixa entendre sense acabar de dir, que demana perdó abans de suplicar allò que ja ens pertany, és la que ha donat resultats tan migrats en matèria d'autogovern de l'Estatut ençà. El tipus d'esmenes proposats al text impecable d'ERC, il·lustren amb molta perfecció l'estil moderat, a vegades mesell i tot, que en tantes ocasions ha utilitzat Convergència i Unió -probablement perquè el país, en general, tampoc no li ha exigint altra cosa- a l'hora de defensar els drets nacionals dels catalans. Hi ha hagut tantes i tantes ocasions que el nostre país ens ha fet pensar en l'*Indesinenter* de Salvador Espriu:

*Envilit pel ventre,
per l'afalac al ventre,
per la por,
s'ajup sota el fuet
amb foll oblit
de la raó
que té.*

Seguim el procés parlamentari, però. No cal dir que ERC no estava disposada a acceptar el text alternatiu de CiU, i CiU havia donat instruccions al seus representants per tal de no donar suport al d'ERC.

Així es va arribar al 12 de desembre, dia en que la Comissió d'Organització i Administració de la Generalitat i Govern local, coneguda com la Comissió primera, havia de discutir la proposició. Doncs bé: es van produir diverses circumstàncies que van portar a un resultat imprevist. En primer lloc, Josep Lluís Carod-Rovira no va ser assabentat de la reunió, perquè ERC passava un període de trànsit de Grup Parlamentari a Agrupació Parlamentària -a causa de la ruptura amb Joan Hortalà-, i no era al Parlament. En segon lloc, Max Cahner, que era el portaveu de CiU en aquesta Comissió, no podia pas acceptar ser el defensor d'una esmena que representés rebutjar el dret a l'autodeterminació que havia defensat tota la vida, sense posar en joc la seva mateixa credibilitat política. Tercerament, Vicenç Villatoro escrivia un article a l'Avui d'aquell mateix dia, *Autodeterminació*, en el que glossava l'ús del concepte en l'Europa del moment. *Autodeterminació* es feia servir per parlar d'Alemanya, però també de les repúbliques bàltiques i de les iugoslaves. Villatoro assenyalava que fins llavors, el terme s'havia aplicat a casos caracteritzats per la marginalitat, però que ara esdevenia un concepte central, a Europa: "La paraula, el concepte, han entrat en el llenguatge de la normalitat europea. Es poden fer servir i ja es fan servir parlant d'Europa. Com a nota de paisatge, val la pena tenir-ho present", acabava Villatoro. Aquest article sembla que va esdevenir un element força clau -segons algunes versions- en la successió d'esdeveniments que només parcialment m'han estat explicats.

D'una manera ràpida, Max Cahner, amb l'article de Vicenç Villatoro als dits, va aconseguir convèncer el llavors portaveu del Grup de CiU al Parlament, Antoni Subirà, de la conveniència d'un acord amb ERC, i de no aparèixer com els qui frenaven el reconeixement del dret a l'autodeterminació. Probablement amb el vist-i-plau de Subirà, i essent que l'Angel Colom era qui, casualment, era al Parlament, va iniciar una negociació improvisada que va permetre l'acord. El text final era el presentat per CiU, però recuperava l'expressió "dret a l'autodeterminació". I la primera esmena ("Catalunya forma part d'una realitat nacional diferenciada") podia interpretar-se com una referència implícita als Països Catalans, sense limitar la nació a la Catalunya estricta. Les consciències i les formes quedaven salvades. O això és el que els va semblar als negociadors.

Arribat a l'acord, Max Cahner va presentar el nou text a la Comissió, i es votà. Naturalment, cap dels altres representants comptava amb

aquesta aliança d'última hora, que creava una situació d'incomoditat evident. El resultat fou que s'aprovà la proposició amb els vots favorables de CiU, del CDS, de Joan Hortalà (ex-ERC), d'ERC, d'IC, el vot en contra del PSC, representat pel diputat Lluís Garcia -que va qualificar el text d'*equivoc* i de ser un parany-, i la fugida del representant desconcertat del PP, Antonio Perea, que no havia rebut instruccions i que davant el canvi, no sabia a què atendre's.

La proposició no de llei finalment aprovada, signada el 12 de desembre de 1989, i amb el diputat Jaume Camps de CiU com a president de la Comissió, deia el següent:

El Parlament de Catalunya:

1. *Declara solemnement, que Catalunya forma part d'una realitat nacional diferenciada en el conjunt de l'Estat, fet que el poble català ha sostingut en tot moment, tant des de les seves forces polítiques, de les institucions culturals i civils del país, com des de la consciència de la majoria dels seus ciutadans i ciutadanes.*

2. *Manifesta que l'acatament del marc constitucional vigent, resultat del procés de transició des de la dictadura a la democràcia, no significa la renúncia del poble català al dret a l'autodeterminació, tal com estableixen els principis dels organismes internacionals i es dedueix del preàmbul de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979.*

3. *Afirma, com a conseqüència, que en el moment que ho cregui oportú, i a través de les actuacions previstes en el mateix ordenament constitucional, podrà incrementar les cotes d'autogovern fins allà on cregui convenient i, en general, adequar la regulació dels drets nacionals a les circumstàncies de cada moment històric.*

I aquest va ser el cos del delicte que ocasionaria un altre daltabaix dialèctic a les pàgines de la premsa catalana i espanyola, encara que aquesta vegada el conflicte arribaria molt més lluny i faria reaccionar una llarga llista de polítics, per no dir tota la classe política en pes.

2. LA MÀ QUE ENS HA FERMAT DE TANT TEMPS AL FANG

El dia 13 els diaris n'anaven plens. Segons El País, que titulava: *El Parlament proclama que Cataluña no renuncia al derecho a la autodeterminación*, qualificava el text aprovat de "una enrevesada y calculadamente ambigua declaración que a nada compromete, pero que

permite una interpretación acorde con el irredentismo de los independentistas". Segons El País, aquesta proclamació contradeia la declaració feta per Jordi Pujol un mes abans al mateix Parlament, en el sentit de fer tot el possible per afavorir la unitat d'Espanya. Aquest diari recollia que Cahner havia citat el rei Juan Carlos, el qual havia afirmat que *"todas las opciones son posibles en el ordenamiento constitucional español, siempre que se lleven a cabo desde las instituciones"*. També seons El País, Alejo Vidal-Quadras al cap de cinc hores va declarar que l'aprovació de la proposta era una *"clara muestra de irresponsabilidad"*. A la comissió, Ignasi Riera representava IC, Martín Toribio el CDS, i també hi era present Joan Hortalà, llavors ex-ERC. Per la seva banda, l'Avui el dia 13 ja publicava el seu editorial sobre el tema -en aquells moments, Max Cahner n'era l'editor-, *El context actual de l'autodeterminació*. Aquest editorial començava recordant que el destí dels pobles mai no és un mer afer intern, sinó que depèn "dels contextos geopolítics que el fan possible"; Per aixó, si el 1918, la Conferència de País havia permés la independització d'alguns territoris, ara, la paraula autodeterminació reactualitzava el seu valor. L'editorial no travava estrany que en aquest context, el Parlament de Catalunya hagués aprovat la proposició de llei que es comenta. De fet, "el Parlament s'ha afegit a una llarga tradició del catalanisme polític que en cada ocasió en què un territori nacional aconseguia la seva independència, s'hi ha sentit poc o molt identificat. El mateix Prat de la Riba adreçava un document al rei Jordi I de Grècia el 1897 per felicitar-lo per l'autonomia de l'illa de Creta, alliberada de Turquia..." L'editorial recordava que en aquella ocasió, el govern de Madrid s'havia indignat per la felicitació, pel què significava d'acte de sobirania, i aventurava: "no seria d'estranyar que ara, davant el document aprovat pel Parlament, hi hagi qui es torni a estripar les vestidures i a escandalitzar-se'n". També pronosticava acusacions cap al document de ser "desestabilitzador", per part d'aquells "que confonen l'ordre democràtic amb el manteniment d'un *statu quo* que els és especialment favorable o amb l'estancament d'un procés polític que va trobar unes eines principals de desenvolupament en la Constitució de 1978 i l'Estatut de 1979, però que no s'havien de confondre amb un punt d'arribada".

El País publicà l'editorial *La ocasión de Pujol* el dia 14 de desembre. *"Ha sido una declaración por sorpresa, vergonzante, mediante una simple proposición no de ley sacada de la manga en una comisión que trata de asuntos administrativos y no en un pleno. Un procedimiento muy barato para un asunto tan significativo"*. Els insults seguien: *"La argucia procedimental ha posibilitado un contenido tan pobre de espíritu como*

aparatoso e inconcreto. y. aunque enunciada en negativo, significa claramente la reivindicación de la necesidad. en un futuro indeterminado. de que el pueblo catalán se pronuncie sobre la independencia, algo que en realidad ya viene rechazando en las urnas desde 1977. No es eso lo peor del caso, sino el fraude que casi todos los partidos que la han apoyado han cometido con la ciudadanía". En el fons, no deixa de sorprendre que si es creien allò que escrivien, estiguessin tan esverats: procediment barat, contingut inconcret i pobre, un poble que rebutja la independència, frau al poble,... què els preocupava, doncs?

La indignació era molt gran. El País, en el seu editorial, no s'estava de menysprear quasi tothom. Esquerra Republicana estava "copada por un sector atrabiliario del irredentismo fundamentalista". El suport del CDS i d'IC que eren anomenats com els comunistes, era un "patetismo oportunista" que els submergia "en el sarcasmo de propugnar la lituanización de la vida política catalana". I CiU? Primer, per El País, la seva posició era incoherent. I com interpretar la incoherència? L'editorial deia: "*¿Es un patinazo del grupo parlamentario autonómico de CiU o un gol al presidente de la Generalitat en un día que estaba de viaje? ¿Es un mentís a la reciente manifestación de Jordi Pujol de que haría 'todo lo posible' por la unidad de España? ¿O es más bien la respuesta a la pregunta que Miquel Roca se formulaba a sí mismo en el debate de investidura sobre si no habría sido mejor votar en contra de la Constitución?* Per El País, el nacionalisme conservador es deixava emportar per l'estratègia del xantatge recurrent a l'amenaça del radicalisme, i demanava una reflexió sobre el gruix moral d'aquesta actitud. I, com ja anava essent costum, per acabar, es demanava un desmentiment per part del president Pujol, perquè, devien pensar, *no hay mal que por bien no venga: "El presidente de la Generalitat dispone ahora de una magnífica oportunidad para reforzar la credibilidad de sus propias manifestaciones desautorizando solemnemente la actuación de su grupo parlamentario y despejando las acusaciones sobre la doblez del lenguaje político de su partido. Pero esa oportunidad debe aprovecharla"*.

El mateix El País informava a les seves pàgines del daltabaix que s'acabava de produir. Pujol i Roca no pensaven parlar "de moment", per tal que no semblés que ho feien al dictat de les explicacions que alguns ministres de Madrid els havien demanat. D'altra banda, el suport al dret a l'autodeterminació es portava als Ajuntaments, i ja començava a haver-hi les habituals contradiccions: a Manresa, CiU votava en contra, mentre a Sant Celoni, per exemple, s'aprovava amb els vots socialistes i tot. La Crida, d'altra banda, havia convocat una manifestació per l'onze de febrer, i tant les Joventuts Nacionalistes de Catalunya com la Unió de Joves

comptaven participar-hi, si no encapçalar-la. Per acabar-ho d'embolicar, el PP havia presentat al Parlament de Catalunya una proposició no de llei amb la pretensió que els diputats revalidessin el seu acatament a la Constitució i l'Estatut. El País, acabava la informació amb aquest comentari: *"La posición que adopten las distintas formaciones políticas, fundamentalmente CiU y PSC- en esta oportunidad puede ser clarificadora para el desenlace final de la controversia"*.

En definitiva, es pot dir que estem davant un cas paradigmàtic d'allò que aquest llibre vol mostrar. S'aprofita una expressió -en aquest cas, més formal que real- d'insatisfacció autonòmica, o el debat moderat del model constitucional -ni que sigui situant-lo en un futur llunyà i hipotètic-, i serveix per encendre una polèmica de gran abast, dramatitzant-la fins a la histèria, per tal de crear les condicions òptimes que obliguin a un acte de submissió pública al marc constitucional per part de les més altes instàncies: una desautorització solemne del Parlament per part de Pujol, demanava El País, o la revalidació de l'acatament a la Constitució, segons exigència del PP. Al capdavant, era una nova controvèrsia sobre el paper, però que portaria a una nova genuflexió sobre el pedregam.

El mateix dia 14, els dos columnistes de l'Avui, Vicenç Villatoro i Pilar Rahola, escrivien sobre el cas. Per Villatoro, el cas portaria cua. Però el cas és que si "fins fa relativament poc (...), una part important del nacionalisme català creia honestament, mirant-s'ho amb realisme, que les possibilitats de perpetuar la catalanitat i de garantir un autogovern considerable passaven essencialment per assimilar-se a les regions actives de l'Europa comunitària", ara també hi havia la via de les nacions del centre i Est d'Europa: "El que va fer el Parlament és, sobretot, reservar també un bitllet per a la segona via. Del com, del quan i del cap a on, ja en parlarem. Però no perdem el tren, d'entrada." Pilar Rahola, més contundent, començava l'article: "Crec que la decisió del Parlament ha estat tan normal que no té cap sentit aixecar polseguera." Els arguments, eren tres: que cap paisatge polític no és inmutable, que és al Parlament a qui correspon proclamar un dret com aquest, i que, encara que l'acord fos merament simbòlic, servia per recordar que "és lícit que un poble es mogui en funció dels seus interessos i no en funció de les hipoteques que la història li ha fet subscriure".

Però, l'Avui a part, la resta de mitjans de comunicació volien polseguera. L'Abc, és clar, s'hi va apuntar tot seguit. A l'editorial *Unidad de España*, hi trobem un dels exemples millors del geperut que no es veu el gep: nacionalisme essencialista i annexionista de la pitjor espècie acusant els catalans de poc moderns. L'Abc contraposava *"la reciente celebración jubilosa del undécimo aniversario del texto constitucional"*

(tothom sap fins a quin punt es tradició el celebrar els anys onzens) amb *"el sombrío contrapunto del incongruente acuerdo del Parlamento de Cataluña"*. Segons aquest diari, la iniciativa independentista de Colom, *"responsable por su extremismo de la voladura de la veterana Esquerra Republicana"*, va tenir el suport incomprensible de CiU, *"y arrastró el apoyo atolondrado de otras minorías en respaldo de la demagógica iniciativa"*. Abc considerava que, malgrat els artificis d'una *"torturada prosa"* com la de la declaració del Parlament, no es podia enganyar ningú sobre l'ambigüitat d'un text que pretenia sostenir allò que és insostenible: el dret a l'autodeterminació amb l'acatament al marc constitucional. Segons l'editorial, que òbviament també demanava la rectificació de Pujol, *"No es lícito dejar sembrado el campo de la convivencia nacional con palabras que tienen mucha más carga destructora que el más letal de los ingenios explosivos y pretender luego desactivarlos a fuerza de matizaciones"*. Com que l'Abc considerava que el dret a l'autodeterminació equival a reconèixer que qui la demana es troba en una situació colonial, *"sólo desde la paranoia, desde la sinrazón histórica o desde la voluntad deliberada de humillar a vascos y catalanes, puede sostenerse cualquier analogía entre Cataluña o el País Vasco con Namibia, quienes emplean dicha apelación con tan manifiesta y peligrosa impropiedad están emplazados a aclarar que es lo que realmente quieren decir -si es que quieren decir algo- o si les parece lícito utilizar la artillería gruesa de la amenaza quizá para encarar desde posiciones de ventaja cualquier negociación subalterna de competencias o financiación"*.

L'Abc recordava que havien estat els mateixos nacionalistes catalans i bascos els qui havien combatut el dret a l'autodeterminació en el debat constitucional. (Ens adonarem alguna vegada que són les febleses, allò que més ens retreuen, al final?) I opinava que l'acord del Parlament *"relativiza y desprestigia el texto constitucional al presentarlo no como lo que realmente fue -la expresión libre y soberana de la voluntad de un pueblo al que la Corona había restituido el libre dominio de su albedrío colectivo-, sino como mero 'resultado del proceso de transición política desde la dictadura hasta la democracia' "*. Curiosa interpretació, per cert, aquesta que suposa que el lliure albir ens l'hauria restituït la Corona, quan semblava que la Corona havia estat restituïda pel poc o molt segrestat lliure albir -amb l'amenaça d'una involució militar-dels espanyols!

Segons l'argumentació de l'editorial d'Abc, la incompatibilitat entre autodeterminació i Constitució es devia al fet que -ara surten les essències- *"España no es una creación constitucional. Su unidad está sustentada por el sufragio universal de los siglos. La España unida existía"*

antes de 1978: unos cuantos siglos antes. por cierto. En puridad, no era necesario que la Constitución proclamase la unidad de España, porque era la propia España unida la que se dictaba a si misma la Constitución". L'editorialista es lamentava, però, d'haver de fer exercicis d'interpretació jurídica: "Lo que el Gobierno de la nación, y otras instituciones, y los grandes partidos de implantación nacional deben hacer es promover una magna, sostenida afirmación del sentido global, integrador de la común cultura nacional española; salir sistemáticamente al paso de las gruesas tergiversaciones -informativas, culturales y educativas- a que está siendo sometido nuestro glorioso pasado común". I l'Abc predicava amb l'exemple.

El final de l'editorial és d'antologia: "El Rey, símbolo de la unidad y permanencia de España, dijo en una ocasión: 'Yo quiero uniros a todos en un abrazo unánime, como el sol abraza al trigo juntando la paz, el diálogo, el amor. Diciendo, una y otra vez, la palabra que significa el sueño de nuestros siglos: España, España.' Y añadía: 'Debemos caminar hacia la modernidad, sin abandonar ninguna de nuestras conquistas anteriores, y como primera de ellas, la de la unidad profunda, inalterable, fecunda, ilimitada de nuestra propia patria.'", atenció a la pirueta final, dedicada als catalans: "Ciertamente, el menoscabo de la unidad, esa atávica sensibilidad unidimensional al requerimiento de la tribu, en una época en la que hace crisis la misma noción de soberanía estatal, puede ser exhibida como cualquier otra cosa menos como rasgo de modernidad".

Com es pot criticar una "atàvica sensibilitat unidimensional al requeriment de la tribu" dels catalans, i la exhibir crisi de la noció de sobirania, just després d'haver citat l'oracle unificador, "inalterable, fecundador i ilimitat" del bruixot coronat de la tribu dels espanyols, cridant *España, España?*

3. FER DEL SEU SILENCI MUR IMPENETRABLE, ALTÍSSIM

No sembla que la declaració del Parlament de Catalunya es pogués considerar com un mur impenetrable, sinó com un simple canyissar, un paravent. Però la resposta vingué dalt de potents bulldozers, per si el canyissar resistia.

Patxo Unzueta (El País, 15 de desembre) començava la tanda, publicant *El fantasma de la autodeterminación*. Per Unzueta, el dret a l'autodeterminació està reservat o bé per a Namíbia, també, o per a la República Democràtica Alemanya, però mai per a societats evolucionades

com la catalana. I amb "patinades" com les del Parlament, *"lo único que se consigue es estimular la aparición de reacciones de insatisfacción en sectores juveniles, siempre dispuestos a tomarse en serio las amenazas de sus mayores cuando exhiben tigres de papel. Sus fantasmas. Y dar argumentos a los salvadores de la patria, siempre dispuestos a creerse sus propios, y simétricos, fantasmas. Quienes, movidos por intereses no menos miserables, silenciaron los incidentes del estadio de Montjuich, acusando de alarmistas a los que consideraron sintomático aquel episodio, encontrarán un motivo de reflexión en lo ocurrido el martes en el Parlament"*.

I enceto l'anàlisi de reaccions amb Unzueta perquè va ser el primer, però també perquè es vegi que la reacció als fantasmes no va venir precisament del joves catalans espantats pels tigres de paper que els ensenyaven els seus pares, no. Les reaccions van arribar d'altres bandes. Començo pels articles d'opinió, i després tornaré a la lògica de les declaracions.

Així, el mateix dia 15 i també a El País, es publicava *De la autodeterminación* de Miguel A. Aparicio, en qualitat de director del Departament de Dret Constitucional i Ciència Política de la Universitat de Barcelona, en el que es feia una desqualificació tècnica de la declaració: *"lo que ha hecho la Comisión del parlamento de Cataluña ha consistido en mezclar ingredientes de las más diversas procedencias en un extraño rito cuyo significado constitucional y estatutario se me escapa. A no ser que lo que haya querido es afirmar este derecho como derecho natural de Cataluña que, como decía Javier Corcuera en sentido crítico, viene a plantearse como una evidencia 'que descalifica a quien la pone en duda'. Qué le vamos a hacer."*

Ben aviat també va apareixer un dels pares de la Constitució, Jordi Solé Tura, amb *Autodeterminación* (El País, 22 de desembre). Solé Tura feia notar amb encert que la reacció -la gran commoció- s'havia produït a la resta d'Espanya però no a Catalunya, acostumats com ja estàvem a les dutxes escoceses. L'articulista, primer, recordava que la Constitució ni contemplava aquest dret, ni era compatible amb el model dissenyat; i segon, reconeixia el dret a seguir lluitant, qui volgués, per canviar la Constitució, sempre que digués amb quines armes ho volia fer. Cosa que volia dir que sempre que no ho fes amb armes. Ara bé, per Solé Tura, el problema era un altre, i de caire polític: *"Y éste se tiene que aclarar sin mayor tardanza porque no es problema de grandes conceptos ni de grandes estrategias, sino de estrategia parlamentaria muy a ras de suelo. A mi entender, la razón de este pronunciamiento sobre el derecho a autodeterminación se ha de buscar en la situación creada en el Congreso"*

de los Diputados de Madrid después de las últimas elecciones, y muy especialmente después de la anulación de los resultados de tres circunscripciones, que dejan la mayoría absoluta del PSOE en el aire". Solé Tura opinava que CiU necessitava poder pactar amb el PSOE a Madrid, per mantenir els vots de la dreta no nacionalista, i descol·locar als socialistes catalans per canviar la correlació de forces a Catalunya. Ara bé, segons la clarividència de Solé Tura, com que CiU veia que això no tirava endavant, llavors intentava debilitar el PSOE a través de posar en crisi el pacte que mantenia al País Basc amb el PNB: *"si CiU ha planteado ahora el tema del derecho de autodeterminación, utilizando como mascarón de proa a los jóvenes radicales de otras formaciones (celebro que tracti el meu amic Josep Lluís Carod-Rovira de "jove" radical, però cal recordar que anava en tren i no en vaixell, mentre calculava jugades per ajudar CiU a mantenir el vot de la dreta), es porque sabe que éste es precisamente el tema que más le puede complicar las cosas al PNVy que más tensiones puede generar entre ese partido y el PSOE de Euskadi y en el conjunto de España"*. Francament, en no ser ni catedràtic de dret constitucional ni diputat, no estic en condicions de poder afirmar categòricament que aquesta teoria tan subtil elaborada pel magí del senyor Solé Tura tingués cap lògica política (per exemple, sobre la necessitat de CiU de donar suport al PSOE a Madrid per mantenir el vots de la dreta no nacionalista). Però, des d'un punt de vista estètic, em sembla surrealista. I des d'un punt de vista psicològic, paranoica.

Van opinar, també, Enrique Curiel al Ya del 27 de desembre: *¿Qué autodeterminación?* per dir que *"no es posible ejercer el derecho a la autodeterminación en el marco de los estatutos y la Constitución"*. I Ricardo Lezcano a El País del dia 28, *La entelequia de la autodeterminación* per assegurar que *"Pretender, pues, que la Constitución de este país pudiera amparar la asunción de una vía legal para la desintegración de la nación cae dentro de la tontería política"*. Lezcano citava un altre article seu de 1988, de títol original, *Autodeterminación y ombligo*, i acabava citant Wilson: *"De cualquier modo, insistimos en el cuidado con que los medios informativos deben manipular este conflictivo e interesado concepto de la autodeterminación, del que ya decía el presidente norteamericano Wilson en 1918: 'Is simply loaded with dynamite' ('está simplemente cargado con dinamita)"*. En prenem nota.

El subdirector de Ràdio Nacional d'Espanya a Catalunya, Rafael Pradas, a Diari de Barcelona, el 6 de gener de 1990, publicava *Autodeterminació, sí però no...* la tesi del qual quedava ben resumida al final: *"CiU prefereix la glòria de l'ambigüitat a la glòria que podia suposar*

apuntar-se a contribuir, des de la innegable experiència i des del treball i la solidaritat, a la configurar el modern estat espanyol. Jo m'atreveixo a dir que el modern estat federal espanyol. Però això podria resoldre massa coses. I com sabríem viure sense tensió? Com sabríem caminar a la llum del sol si el que ens agrada és la boira i com més espessa millor?". Vist quatre anys més tard, totes les preguntes han anat trobant resposta, oi?

Tinc articles, també, d'Emilio Romero, *Podría ser grave* (Ya, 6 de gener). De Andrés de Blas Guerrero, *Autodeterminación en España* (El País, 10 de gener) -en el que es felicitava per la contundència de les reaccions en contra de la subversió-. De Manuel Fraga Iribarne *Autodeterminación* (Abc, 11 de gener), en el que confessa que "*pocas veces, al escribir un artículo, me he enfrentado con un sentimiento tan profundo de responsabilidad*". Del científic Alejo Vidal-Quadras, *Nacionalismo y covarianza* (La Vanguardia, 13 de gener), amb un dels seus artificis dialèctics habituals. En aquesta ocasió sostenia que hi ha dues coses que fan la vida humana suportable, que són el coneixement i la bellesa. Doncs bé, a) el nacionalisme no aporta cap mena de coneixement significatiu al terreny de les idees polítiques, i b) el nacionalisme manca per definició de les propietats que el farien estèticament acceptable. Total, que el nacionalisme mai no ens permetrà "*avanzar colectivamente día a día por el sendero de la inteligencia y de la elegancia espiritual*", que és el seu, és clar. El mateix dia, al costat de Vidal-Quadras, Baltasar Porcel considerava que a Catalunya ja posseïem "*toda la libertad del mundo para expresar cuanto queramos*", cosa que ha servit per tal que s'abandonés qualsevol vell leïtat secessionista, com ho havien provat les diverses conteses electorals, i en les que els independentistes havien estat, segons Porcel, cada vegada més arraconats... fins a ser la tercera força política al Parlament, just dos anys després. Amb tot, Porcel lamentava les amenaces fetes pel cap del Govern i dels alts caps militars en ocasió de celebrar la Pasqua Militar - després en parlaré-, perquè les considerava un error (per cert, que oblidava que eren les mateixes que havia fet, per a la mateixa diada, el cap de l'Estat). La teoria de Porcel és que a Catalunya hi ha un 25 per cent de població que se sent profundament i políticament catalana, i que podria acceptar una teoria autodeterminista, però a aquesta gent els irrita tant veure's manipulats per l'independentisme, com sentir-se condemnats i amenaçats pels representants d'institucions espanyoles. "*Este sector representa acaso la mitad de la población genuinamente catalana, la que posee un corpus de ideas y vivencias genuinamente del país y crea la mayor parte de su actividad económica, cultural y social. En todo pueblo existen sectores agentes y sectores pacientes, con los mismos derechos,*

pero distinta influencia. En considerar a dicho sector como eventual delincuente constitucional radica mucho más peligro que en las proclamaciones autodeterministas".

Manuel Ramírez, un catedràtic de dret polític, escribia *La autodeterminación, un serio paso atrás* a Diario 16, el 15 de gener, en el qual afirmava que *"Con la Constitución en la mano, no cabe hablar más que de la nación española, no es pensable la idea de soberanía compartida que ahora algunos resucitan"*. Per Ramírez, no es pot jugar amb aquests temes amb un apassionament, que és, citant Ortega, *"atropellado y pueblerino"*.

El dia 17 era Anna Balletbó, des de La Vanguardia, qui a *Autodeterminate que algo queda*, denunciava la suposada confusió entre la gimnàstica i la magnèsia. Balletbó considera que *"llevamos más de nueve años en el ejercicio de la confusión permanente de lo que es una nación oprimida, de dónde están las fuerzas de ocupación, de si Cataluña es más que una autonomía y menos que un Estado... etcétera"*. Més de nou anys... o sigui, el temps que feia que governava CiU. L'article és un al·legat apassionat -no sé si d'estil *atropellado y pueblerino*- contra Convergència i, especialment, contra el president Pujol, amb acudit final. Hi surt tot, i no es fàcil de resumir. En tot cas, troba que està molt malament que avui Convergència capti el vot popular i el del centre-dreta amb missatges conservadors, i que l'endemà se sumi *"a la primera aventura presentada por el primer Colom que pasa al vuelo..."*. El capten, l'acudit?

El dia 17, també a La Vanguardia -que es un diari que sol vetllar els equilibris-, el contrapès a la Balletbó el feia Josep M. Puig Salellas a *Autodeterminación y Estatut*. Puig Salellas recordava que a deu anys de l'Estatut, el balanç era més aviat negatiu. Amb ponderació i arguments, analitzava el nivell de neutralització autonòmica al que s'havia arribat. De fet, ni una simple descentralització administrativa hauria arribat gaire enllà. Per Puig Salellas, *"a la larga, sin embargo, la situación se hará insostenible, cuando los ciudadanos constaten definitivamente que sus instituciones no están en condiciones de articular una política a la altura de las exigencias y que, en cambio, el Estado sigue siendo el verdadero receptáculo del poder."* És en aquest punt on hom s'adona, diu l'autor, que hi ha un abisme entre la realitat i l'article primer de l'Estatut de Catalunya, en que s'afirma com a nació. Així, la ciutadania *"entiende que es más útil hablar ya no de reformas sino, simplemente, de autodeterminación"*.

Però, abandonant molta altra i alta literatura, m'ha semblat oportú acabar la mostra de l'esforç intel·lectual desplegat per fer front a la

declaració del Parlament de Catalunya, amb l'article de Carmen Rico-Godoy al Cambio16, amb data de 22 de gener, *Autodeterminación, bay, si es plau* (sic). L'article que anava il·lustrat amb un mapa del que se n'havien retallat Catalunya i el País Basc, i havien estat posats dins una paperera.

Carmen Rico-Godoy, deia que no sabia per què ara els catalans i bascos sortien amb la història de l'autodeterminació. En canvi, el per a què, el veia clar: *"para sembrar la confusión, hacer demagogia a granel y calentar a la opinión pública"*. La senyora no anava gaire ben informada, perquè creia que, "naturalment", la iniciativa havia partit dels bascos i s'havia encomanat als catalans, cosa que precisament havia anat just al revés. Però vegin el to de l'escrit, escrit -ara sí- amb una passió atropellada y pueblerina, que diria Ortega: *"De catalanes y vascos abertzales estamos todos mucho más que hartitos. (...) Según los partidos lituanos españoles hay que reformar la Constitución para incluir en ella el derecho a la autodeterminación. No saben lo que se les viene encima, porque, bien pensado, a lo mejor tienen razón. Quizá lo primero que hiciéramos muchos en este caso fuera pedir inmediatamente la independencia de todas las regiones de España, de Cataluña y País Vasco y Navarra, si se empeñan."*

Lo único que perderíamos serían problemas. Al fin y al cabo es el resto de España el que está constantemente sometido a los caprichos imperialistas y veleidosos de catalanes y vascos abertzales. Dado que ambas nacionalidades son tan superiores a nosotros en todo los aspectos, sería maravilloso poder autodeterminarnos y perderlos de vista con un simple voto". I seguia el deliri: *"Los vascos y catalanes lituanos no se sienten españoles. Muchos españoles tampoco se sienten muy catalanes ni muy vascos ni lituanos, así que estamos en paz. Disfrutan de unos estatutos de autonomía con bastantes más competencias de las que son capaces de gestionar de manera adecuada, precisamente porque son incompetentes. Cuantas más competencias tienen, más incompetentes."*

¿Qué harían vascos y catalanes con todas las competencias, es decir, con toda la independencia, como estados soberanos? Pues exactamente lo que hacen ahora: los lituanos de arriba poner bombitas en Madrid y matar gente, y los del este pedir dinero al Estado español y a la Comunidad Europea, al Fondo Monetario Internacional, al Banco Mundial y a su tía Nuria.

Claro que Pujol, por fin, disfrutaría de tratamiento como jefe de Estado y eso es importante para su realización personal. En la nueva constitución catalana -no caerá esa breva- el cargo de honorable podría

ser hereditario, incluso, para darle mayor realce.

Subiéndonos al carro de vascos y catalanes, reivindicamos el derecho de los españoles a la autodeterminación, con el fin de perderlos de vista definitivamente y pronto. No nos preocupa que no quieran estar con nosotros en el mismo barco. Lo que nos aterra es que se pasan el día agujereando la cubierta y no hay manera de deshacerse de ellos. Reclamamos el derecho de autodeterminación de los españoles para tirarlos por la borda".

Paral·lelament a la reflexivitat intel·lectual que s'acaba de mostrar, hi hagueren les declaracions polítiques, més espontànies i menys meditates, és clar. Vegem-ne alguns exemples.

El Independiente del 17 de desembre, ens aportava un bon ventall de reaccions de presidents de comunitats autònomes: *"És un debate superado"*, Jesús Posada, de Castilla y León; *"Creo que la metafísica política no ha traído a este mundo más que desolación"*, Joaquín Leguina, de Madrid; *"históricamente, supone recorrer el camino inverso al emprendido en el año 1492, y, (...) significaría el más claro ejemplo de equivocación, e incluso de traición"*, Joaquín Espert, de La Rioja; *"hablar de autodeterminación, cuando estamos asistiendo al derrumbamiento de fronteras en los países del Este y al reforzamiento de Europa, no tiene mayor sentido"*, Juan Carlos Rodríguez Ibarra, de Extremadura; *"Aquí los hay que están perdiendo el juicio por 'carta de más' o por 'carta de menos'"*, Hipólito Gómez de las Rocas, d'Aragó; *"La Comunidad Autónoma de Murcia no aprovechará este debate para pedir otras contrapartidas"*, Carlos Collado, de Murcia; i *"Como presidente (...) no opino sobre las decisiones políticas de otras Comunidades Autónomas"*, Gabriel Cañellas, de Balears.

El Diari de Tarragona es feia ressó d'unes declaracions sòlides i ben argumentades de Joaquín Almunia, ministre per a les Administracions Públiques, fetes a Radio Nacional de España: *"la soberanía es única y la nación española es única"*. El Mundo, del dia 20, portava la posició del ministre Francisco Fernández Ordóñez, *"El principio de autodeterminación no es aplicable a España tal como se entiende en el actual derecho internacional"*. El diari Ya, del dia 21, recollia les crítiques de José Rodríguez de la Borbolla, president de la Junta de Andalucía, que opinava que *"va a contrapelo de la historia de España"* i que era *"impropio de su edad"*, encara que sense dir si de l'edat del president o del Parlament. Però per mantenir el tòpic del sentit de l'humor andalús, rematava: *"A Cataluña puede pasarle como a esos señores entrados en años que, de repente, dejan a su esposa y se van con una chica joven y, luego, se dan*

cuenta de que las aguas tienen que volver a su cauce".

El mateix dia 21 era Felipe González qui entrava en el joc de declaracions. Segons el diari Ya, havia dit: *"Nuestra posición es y será siempre la unidad de España"*. En la mateixa pàgina del Ya, s'informava que Joseba Azkarraga, d'Eusko Alkartasuna, qualificava l'autodeterminació de "dret democràtic irrenunciable", i al·ludia tant al cas basc com a l'acord a Estrasburg sobre l'autodeterminació d'Alemanya: *"cuando el canciller Kohl manifestaba en Alemania que el derecho a la autodeterminación es para todos los pueblos del mundo, nosotros decimos que también para el nuestro, a no ser que el presidente González nos convenza de que los vascos no somos de este mundo"*.

La febre s'escampava, i ara era la Unitat del Poble Valencià qui presentava una proposta de resolució per tal que les Corts valencianes es pronunciessin sobre el dret a l'autodeterminació. Els bascos, a través del PNB, havien fet una proposta semblant l'endemà de l'aprovació de la proposició no de llei de Catalunya. El PNB s'havia avançat a les intencions d'EA per evitar una declaració massa dura, però els segons havien fet la seva pròpia proposta més radical. Pels socialistes bascos, al PNB "se li havia desbocat el cavall".

A Catalunya, a la vigília de Nadal, Pujol seguia sense dir res, i Obiols, amb el seu optimisme habitual, manifestava el seu desig que Catalunya no seguís el mateix cicle tràgic dels aconteixements del País Basc per culpa de la debilitat dels uns, i el fonamentalisme i el silenci dels altres. El PP seguia la tesi socialista que els catalans ja s'autodeterminen cada dia (abans o després d'esmorzar, senyor Vidal-Quadras?), i el CDS reconeixia que s'havia equivocat en votar a favor, ja que ells hi estaven en contra.

El Rei Joan Carles, en el seu discurs de Nadal, havia fet referència a la *"indisoluble unidad de España"*. Fernando Onega ho recordava des de Tribuna (1 de gener de 1990), i simplement apuntava que la raó de ser d'un partit nacionalista, la seva utopia, era necessàriament la independència. Segons Onega, si el debat apassionava, era perquè en aquests casos se solia saber com comencen les discussions, però no com s'acaben. La posició d'Oneto, estranyament raonable enmig del marasme d'impertinències, era que es discutís el tema i que, com havia apuntat Bandrés, en tot cas es digués que es faria el *dia després* d'una hipotètica independència. Època, de la mateixa data, publicava un article d'Emilio Romero apuntant-se a la interpretació de l'estratègia xantatgista de Pujol: *"Lo que no puede hacer es pedir la Luna para tratar de recibir un poco más de Tierra"*. Tiempo, del 15 de gener, publicava la resposta breu a una pregunta feta a una vintena d'intel·lectuals, escriptors i actors,

sobre si l'autodeterminació era l'avantsala de la independència. Enric Major, es declarava contrari a l'autodeterminació. Manuel Vázquez Montalbán, desdramatitzava i recordava que durant l'antifranquisme tots els partits la defensaven. Julio Caro Baroja, ho trobava un disbarat. Francisco Umbral, demanava diàleg i no menyspreu. Juanjo Puigcorbé es mostrava a favor de l'autodeterminació, però no de la independència. Antonio Buero Vallejo, acceptava el dret, però el considerava inconvenient per a tothom. Juan Marsé simplement deia que "els nacionalismes se'ls passava pel cul". Xavier Elorriaga, prudent, demanava clarificació sobre què es demanava. Rafael Castellano parlava d'una autodeterminació ben entesa. Luciano Rincón considerava inoportú el moment de plantejar el debat. Almudena Grandes confessava que no entenia la qüestió, per bé que les banderetes se li indigestaven. Miguel Delibes, considerava que se'n podia parlar, evitant d'arribar-hi. Alfonso Osorio, trobava l'autodeterminació anticonstitucional. Luis Alberto Belloch -més tard ministre- opinava que la reacció havia estat excessiva, i que l'autodeterminació era l'aprofundiment de l'autogovern. Fernando Savater, deia que l'autodeterminació era una figura retòrica: el nacionalisme és un circ amb equilibristes, feres i pallassos. Per Fernando Vizcaino Casas, la reclamació de l'autodeterminació era una forma edulcorada de defensar l'independentisme. José María Aznar, encara vicepresident del PP, creia que la proposta era inconvenient. Julio Anguita assegurava que el seu partit l'havia defensat de sempre, encara que ara s'utilitzava l'autodeterminació d'una manera frívola. Salvador Clotas, criticava Pujol, a qui considerava un irresponsable. I Enrique Curiel opinava que la proposició era antiquada i decimonònica.

4. VA TRIAR LA VERGONYA MANSA DELS LLADRUCS

En tot el batibull, només s'havia produït una dada relativament nova, que podia preocupar, a primers d'any. En acabar la celebració de la Pasqua Militar, el dia de Reis, Felipe González va fer unes declaracions considerades molt dures, amb l'objectiu de tranquilitzar els professionals de l'exèrcit. El País del 7 de gener de 1990 titulava que *González dice que la demanda de autodeterminación le hace desconfiar profundamente de sus autores*. El president del govern central assegurava que tardaria molt de temps per superar la desconfiança cap als nacionalistes, i que *"a partir de ahora lo pensará dos veces antes de dar un paso, por milimétrico que sea, dirigido a la descentralización del Estado"*. González feia saber que, si anava per les bones, mentre tingués dos cinquens de

diputats a la Cambra, podria evitar que prosperés cap proposta d'autodeterminació. Però, a les males, estaria disposat a recórrer a mecanismes excepcionals dels previstos a la Constitució. La Vanguardia titulava la mateixa informació així: *Felipe González: "Es inquietante jugar con la autodeterminación"*. El Rei, també havia dit, a la mateixa festa, que *"La misión que corresponde realizar a las Fuerzas Armadas es garantizar la soberanía e independencia de España, la defensa de su integridad territorial y el ordenamiento constitucional"*. Més clar, l'aigua. (Vés per on, n'hi ha que el seu dret a l'autodeterminació, sí que el tenen defensat per les armes!)

Per la seva banda, els capitans generals José Luis Carrasco Lanzas deia a Barcelona que *"el Ejército está obligado por la Constitución a defender la unidad territorial de España"*. Andrés Casinello, a Burgos, repetia que *"la unidad de España es indisoluble, según establece la Constitución española"*. I Francisco Martínez Pariente, a Galícia, deia el mateix. Joseba Azkárraga, de EA, demanà al ministre de Defensa que sancionés als capitans generals per considerar que les seves declaracions eren un xantatge. I el ministeri va respondre que les declaracions *"estaban en la línea de lo expresado anteriormente por el rey don Juan Carlos"*. No desmentien, però, que ni el que havien dit els primers, ni el segon, no fos un xantatge.

Segons una reportatge publicat uns dies després per Tiempo (22 de gener), Emilio Manglano, el llavors tinent general director del CESID, havia encarregat al coronel Santiago Bastos, poc després del cop del 23-F, la responsabilitat de la "secció d'Involució", per tal que no es tornessin a sentir remors de sabre. Segons la revista, aquest home gairebé no descansava des de feia poques setmanes: *"existe ruido de sables"*.

L'Abc, va tornar a publicar un mini-editorial el dia de Reis, repetint la idea que *"el extemporáneo y desestabilizador debate sobre la 'autodeterminación' (...) puede pulverizar a golpes de irresponsabilidad, el laborioso esfuerzo de mucho tiempo por normalizar la vida política y pacificar la sociedad vasca"*.

Aquell diumenge 7 de gener, La Vanguardia publicava una entrevista de dues pàgines al president Jordi Pujol. Amb el títol: *"No pedimos la independencia, sino la autonomía, pero con una interpretación distinta a la actual"*, el president començava "precisant" que allò que s'havia aprovat al Parlament, *"no fue una resolución sobre la autodeterminación, sino sobre e derecho de Cataluña a incrementar su autogobierno"*. Per Pujol, encara que en el text hi sortís el terme autodeterminació, no n'era el seu element central. Pujol recorria als termes habituals d'una Espanya plurinacional, per tal d'explicar el model

polític que defensava. D'això se n'havia de dir *autonomisme*, i no tenia res a veure amb la independència. A l'entrevista s'insistia: *-De todas formas, presidente: ¿autodeterminación, sí o no?* Jordi Pujol, tot i insistir en l'absurd de la discussió, al capdavall assentia en el fet que, *"todos los pueblos tienen en teoría derecho a la autodeterminación"*, i que si el 1979 els catalans es van autodeterminar votant l'Estatut, ara també ho podrien tornar a fer. I afegia amenaçador: *"Quizá pronto, a la vista de la erosión a que el Gobierno central somete la opción por la que el pueblo catalán se autodeterminó"*. Després hi havia una pregunta sobre la oportunitat de la resolució, a la que contestava: *"Mi objetivo no era este, eso es verdad"*. Però s'insistia: *-Quizás el hecho de que este apoyo se haya producido tres meses después de los incidentes del Estdio...* I llavors Pujol recordava que ell havia lamentat i condemnat la xiulada, i passava revista a les múltiples proves de contribució a la governabilitat i a l'estabilitat política de l'Estat. Tota l'entrevista estava feta a mida d'allò que li convenia aclarir a Jordi Pujol. D'altra banda, no portava signatura, cosa poc habitual en un diari. A les redaccions dels diaris es va dir que Jordi Pujol l'havia fet arribar, preguntes i respostes tot plegat, a La Vanguardia, i que l'havien publicat de mala gana, sense dissimular -per als entesos- aquest origen irregular, afegint al final de l'entrevista que es tractava de "declaracions recollides per La Vanguardia". El País del dia 8 de gener, publicava una extensa informació sobre l'entrevista, i feia explícita aquesta irregularitat.

Tanmateix, Pujol, qui sap si advertit del soroll de sabres, al final Jordi Pujol va parlar. Des de Washington. Va trencar el mur de silenci. I es va retractar d'allò que havia aprovat el Parlament. El dia 6 de febrer, just un mes després de la Pasqua Militar, Jordi Pujol parlava per als periodistes en el Club Internacional de Premsa, a Washington. I els deia que, a Catalunya, autodeterminació no significa independència, i ahora feia una entusista defensa de la unitat d'Espanya. La Vanguardia ho publicava el dia 7 de febrer: *Pujol defiende en Washington la unidad de España frente a la autodeterminación*. La confusió, segons Jordi Pujol, s'havia produït per l'ús d'una "terminologia incorrecta". Segons La Vanguardia, *"Jordi Pujol manifestó en su argumentación sobre cómo se produjo la votación por el Parlamento catalán de la moción en defensa del derecho de autodeterminación que realmente sobre este tema se ha producido una confusión. Se ha interpretado como si el objetivo fuera la independencia de Cataluña. Quizá no fue correcta la terminología de lo aprobado en el Parlamento catalán, ya que, ciertamente, a efectos prácticos y de acuerdo con el criterio de las Naciones Unidas cuando se*

habla de autodeterminación quiere significar independencia'. Más adelante precisó Pujol que 'en nuestro caso se quería decir solamente defender la identidad catalana, pero dentro del conjunto de España. En el caso catalán no puede aplicarse el concepto internacional de autodeterminación. Nuestro Gobierno, y yo mismo, estamos orgullosos de la nacionalidad catalana, de defender nuestra lengua y nuestra personalidad, pero queremos estar integrados en la unidad española.' El País, també el dia 7 de febrer, titulava que: *Pujol afirma en EEUU que intenta 'integrar a los catalanes en la unidad de España'.*

Ràpidament, l'Abc del 8 de febrer, publicava un nou editorial, amb el que puc tancar la crònica de la polèmica sobre la proposició no de llei sobre el dret a l'autodeterminació, proclamada solemnement pel Parlament de Catalunya encara no feia ni dos mesos, sense haver-hi d'afegir comentaris propis. El títol: *Acuerdo de Jordi Pujol.*

L'editorial començava així: *"Por lo que a Cataluña concierne, el anacrónico debate sobre la autodeterminación puede considerarse cancelado por las rotundas afirmaciones de españolidad formuladas en Washington por Jordi Pujol".* Abc afirmava que si bé havien fet sentir la seva veu d'inquietud i alarma, *"es de justicia que resaltemos ahora las palabras que desde la máxima instancia de autoridad de cataluña reconducen el debate a sus propios términos: histórica y constitucionalmente, los únicos aceptables. 'Nuestro Gobierno y yo -ha dicho Pujol- estamos orgullosos de la nacionalidad catalana, de defender nuestra lengua y personalidad, pero queremos estar integrados en la unidad española'".* La iniciativa, *añadió, respondía 'a la voluntad de defender la identidad catalana dentro del conjunto de España'. Con laudable sinceridad rectificadora, Pujol ha reconocido que 'quizá no fuese correcta la terminología de lo aprobado en el Parlamento catalán, ya que, ciertamente a efectos prácticos y de acuerdo con el criterio de la ONU, cuando se habla de autodeterminación quiere significar independencia política'. esta declaración abona la inconveniencia de echar mano de un término extravagante (...) y manifiestamente inútil para afrontar el horizonte problemático del desenvolvimiento y culminación de la España regionalizada de las Autonomías".*

L'Abc es permetia donar lliçons de catalanitat, probablement esperonat per la seva ja llarga tradició d'atossigar el catalanisme, tal com havia analitzat Rovira i Virgili en diversos articles seus a principis dels anys vint. L'editorial seguia: *"La mesura y la continuidad son, en decir de Ferrater Mora, elementos ineludibles de 'las formas de vida catalana'. En las palabras de Pujol percibimos una voluntad de retomar aquellos*

valores, circunstancialmente enrarecidos por el deslizado 'golpe de mano' parlamentario del independentista Colom. La mejor tradición del catalanismo político es una tradición de comparecencia y colaboración en los destinos de la patria grande". Abc citava Cambó i Maragall, i acabava: "Pujol en Washington ha hecho convergencia clausurando la inquietante fisura de divergencia representada por una infortunada proposición no de ley".

CAPÍTOL 9

EL NACIONALITZADOR QUE ENS NACIONALITZI...

1. L'OFENSIVA NACIONALITZADORA

El diumenge 23 de setembre de 1990, Rafael Jorba publicava a La Vanguardia una informació que titulava: *El Govern de Jordi Pujol estudia los ejes de campaña de una ofensiva nacionalizadora*. Es parlava d'un document informal de treball de vint pàgines, elaborat feia més d'un any per personalitats nacionalistes, i entregat als consellers per tal que l'examinessin. Segons la informació, el document posava al descobert dades significatives de caràcter estratègic i tàctic. És per això que es considerava un document reservat, ja que es tenia el temor que podria ser utilitzat com a arma precisament contra l'objectiu nacionalitzador que es proposava.

La informació de La Vanguardia, que s'estalviava els judicis de valor com correspon a una bona informació, donava prou pistes sobre els eixos ideològics bàsics del document, molt en la línia habitual del discurs pujolista, i s'apuntaven algunes de les propostes pràctiques d'actuació, que tampoc no desdeien dels objectius que ja havia manifestat en altres ocasions el govern nacionalista. Objectius tan diversos que podien anar des de la recomanació que els catalans tinguessin més fills, passant per afavorir una escola que impulsés la generositat, l'esforç, la disciplina, la creativitat, el civisme i la solidaritat, fins a l'aconseguir que els mitjans de comunicació públics fossin transmissors eficaços d'un model nacional català.

Deu dies després, El Periódico (4 d'octubre) informava que Josep Miró i Ardévol, ex-conseller d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya i membre del Consell Nacional de Convergència Democràtica de Catalunya, creava una nova organització, Amics de la Nació, amb l'objectiu d'agrupar gent diversa, de diferents partits, per tal de convertir la consciència nacional en hegemònica, plantant cara al procés d'espanyolització que previsiblement hauria de suportar Catalunya en la perspectiva de l'any 1992. Segons Miró, la nova organització no era comparable a la Crida, perquè integraria majoritàriament gent de 40 a 50 anys; no s'assemblava a Omnium Cultural, perquè era de caràcter polític; i no tenia res a veure amb la Fundació Acta, perquè s'adreçava tant als

intel·lectuals com als obrers. En definitiva, l'organització que, segons Miró, ja tenia 300 membres i que havia d'arribar a uns 2000, havia de treballar el la línia de crear un horitzó de sobirania per a Catalunya a través de la difusió d'una concepció nacionalista de la societat. Tot i no tenir res a veure directament amb la informació de La Vanguardia, és evident que aquest projecte era en sintonia amb el document informal del que Miró i Ardévol devia tenir notícia. I si no en tenia coneixement, simplement anoto la coincidència.

Però no va ser fins just un mes després de la informació de Rafael Jorba a La Vanguardia que José Antich, a El País, el diumenge 28 d'octubre, repetia aquella primera informació, però ara amb les tintes carregades, i ja dins l'estratègia habitual de provocar una crisi política que acabés amb el replegament, per enèssima vegada, de les iniciatives de renacionalització poc o molt encertades dels governs de Pujol.

El títol de la informació era tan alarmista com desmesurat: *Pujol propugna la infiltración nacionalista en bancos, prensa y comunidad educativa*. I l'avant-títol era una advertència davant del perill totalitarista: *"El Gobierno catalán debate un documento sobre cómo controlar todos los ámbitos sociales"*.

Segons el periodista sempre tan ben informat dels afers governamentals catalans, José Antich, es tractava d'un document debatut pel govern, que havia de ser el programa ideològic de CDC per a la dècada dels noranta, una mena de "Programa 2000" a imatge i semblança del del PSOE, i que es convertiria en la base programàtica per a les eleccions de 1992. A l'entradeta, José Antich es referia, en un estil carregat d'adjectivacions i subjectivismes, a *"La obsesión por inculcar el sentimiento nacionalista en la sociedad catalana, propiciando un férreo control en casi todos sus ámbitos -el documento propugna la infiltración de elementos nacionalistas en puestos claves de los medios de comunicación y de los sistemas financieros y educativo-, es el principal eje del que viene a ser el Programa 2000 de los nacionalistas catalanes"*.

Es tractava, sens dubte, del mateix document de 20 pàgines de què havia parlat La Vanguardia. Però Antich el llegia amb ulls d'escàndol polític. I escrivia: *"para cumplir sus objetivos, los ponentes no ocultan la necesidad de controlar a los educadores para que desde las escuelas se imparta la doctrina nacionalista"*. Amb un mínim de sentit comú, ja es veia que, o bé els qui havien redactat el document no coneixen el món de l'ensenyament (és una insensatesa pensar que es poden controlar els mestres per fer-los transmetre una doctrina, sigui quina sigui), o bé la lectura del senyor Antich era malintencionada. Però Antich insistia en la

denuncia: *"voluntad de dirigismo en el apartado relativo a los medios de comunicación"; "adoctrinar a los periodistas"; etc.*

Segons Antich, Pujol havia repartit el document per primera vegada abans de les vacances de 1989. Al cap d'un any, just després de les vacances de 1990, Pujol n'hauria repartit una segona versió, i hauria demanat als consellers del govern aportacions al text i iniciatives, sota la coordinació de Ramon Juncosa, adscrit al Departament de Presidència i responsable de l'àrea de Coordinació i Seguiment Sectorial. Segons El País, en la gènesi del document s'hauria partit d'unes notes elaborades directament per Jordi Pujol. També se citaven altres consellers i el mateix Miquel Roca com a participants en la redacció del document, i també s'esmentaven quadres intermedis de Presidència, com Ramon Goicoechea, que no tornaria a sortir en tot l'afer fins al final. Segons Antich, i ja en la línia d'accentuar discrepàncies internes i, de passada, crear malestar polític, assegurava que dirigents de Convergència consideraven el document heterogeni, poc presentable, un calaix de sastre, no jerarquitzat i sense magnituds polítiques, contrari a certes accions de govern,... contradiccions totes *"propias de la casa [CDC] que camina con una cierta anarquía"*. I afegia la veu anònima d'un altre suposat dirigent convergent: *"Encarna [el documento] el estado de ánimo y la mala conciencia de Pujol. Por eso hay tantas contradicciones entre lo que él querría hacer y lo que hace"*.

En la descripció pormenoritzada que en fa un altre periodista de El País, Francesc Arroyo, també hi abunden les consideracions subjectives. Quan el document diu que a Catalunya cal *"fomentar les festes populars, tradicions, costums i transfons mític"*, Arroyo escriu: *"La aparición del adjetivo mítico es, en principio, sorprendente. Un redactor menos ingenuo hubiera escrito seguramente "real". Sin embargo, el mito está llamado a desempeñar un papel esencial en la ideología nacionalista; de ahí que más adelante se proponga la organización de 'campañas de sensibilización: fomento de las fiestas populares, tradiciones, costumbres y mitología nacional'."* Si això no és sobreinterpretar malintencionadament una informació, ja em direu que ho serà!

Una altra capçalera de El País del mateix dia, titulava: *Vigilantes seleccionados para velar por el adoctrinamiento en la enseñanza*. Pel periodista, com que del que es tractava, segons la seva interpretació, era de catalanitzar homes i dones a empentes, escrivia: *"Habrá, pues, que educar a estos hombres y mujeres, vigilar a los educadores para que cumplan lo estipulado y seleccionar con cuidado a los vigilantes"*. Segons informava El País, el document propugnava "vigilar" els tribunals d'oposicions, "vigilar" els inspectors d'ensenyament, "vigilar" la selecció

de personal...

El Periódico del mateix dia, però, transcrivía el text íntegre, sota l'encapçalament de *La estrategia de la recatalanización*. I, certament, el document era d'escandalós des del punt de vista d'una consciència democràtica estricta, però també des d'una certa intel·ligència política pragmàtica. I això, sense necessitat que, com feia El País, s'hagués d'inflar gens ni mica el contingut.

La meua opinió sobre el document ja la vaig escriure en el seu moment en els articles *Temptacions* (Avui, 5 de novembre de 1990) i *Hipocresies* (Avui, 12 de novembre de 1990). Des del meu punt de vista, els mitjans que es posaven al servei d'objectius legítims, eren -vaig escriure-, irregulars i antidemocràtics: "sembla que s'enyori una situació de règim, amb un control eficaç, autoritari i totalitzador de la societat i els individus, definint un model polític antiliberal i reaccionari. I un anàlisi de l'estil i de l'adjectivació fa posar la pell de gallina". Vaig qualificar el document de "políticament pervers", i vaig escriure que lamentar la inoportunitat de la filtració era d'un cinisme que no calia ni respondre'l. I acabava el primer article: "...l'única defensa d'un nacionalisme democràtic progressista i amb futur passa, necessàriament, per la denúncia d'aquestes temptacions i per la defensa d'un estil alternatiu de fer política on es pugui dir allò que es fa i es faci allò que es diu."

Tanmateix, al cap d'una setmana, a *Hipocresies*, també feia notar una altra dimensió de la polèmica: la majoria dels escandalitzats pel document, s'havien sentit irritats no tant per l'antidemocràticisme del document, sinó per la voluntat nacionalitzadora, oblidant que també la política del PSOE havia funcionat amb esquemes semblants, però - llavors, encara- sense escàndols. Faig excepció a no parlar dels meus propis articles, i m'autocito, perquè no fos cas que en la crítica que seguirà a l'estratègia de provocació que es va seguir amb el pretext del document, s'hi veiés cap mena de justificació del document en sí, la indecència política del qual no fa altra cosa que demostrar les limitacions d'un govern nacionalista, els membres del qual a vegades són més fàcils de qualificar d'aprenents de bruixots, que de polítics preocupats en una gestió responsable i eficaçment nacionalitzadora del país.

2. LES TRES NEGACIONS

La primera reacció oficial a la filtració (El Periódico, 1 de novembre de 1990) va venir de Ramon Juncosa, a qui tothom havia assenyalat amb

el dit com a responsable, si no redactor, del document. Juncosa afirmà que efectivament el Govern estudiava aquelles propostes, però en canvi va negar que es tractés d'un document oficial, ni que hagués estat impulsat per Convergència Democràtica de Catalunya. El director general de Coordinació i Seguiment Sectorial recorria, doncs, a l'habitual estratègia de tirar pilotes fora. Per què, quins requisits ha de complir un document per tal de ser "oficial", a part de formar part de l'agenda de treball d'un govern? No devia confondre document *oficial* per document *públic*? També resultava curiós que es volgués mantenir CDC fora de l'autoria, amb un ambigu "*quizás [els autors] estén adscritos a alguna organización pero no lo han escrito representándola*". Juncosa, abans de fer-se públic el document, havia declarat a El Periódico que desconeixia el text, encara que després resultés que n'era el coordinador i el responsable de recollir els suggeriments que li havien de fer arribar de les conselleries. Segons El Periódico, Ramon Juncosa havia afirmat que la Presidència de la Generalitat "*recibe muchos documentos con sugerencias, orientaciones y propuestas, lo cual es bueno y deseable*" i que tots s'estudiaven. El País, per la seva banda, el mateix dia, recollia la negació de paternitat de Ramon Juncosa, encara que ells hi insistien: *El padre del texto sobre infiltración nacionalista asegura que no lo hizo CDC*, s'escrivía en el títol. I repetia la mateixa informació que ja he comentat. Ramon Juncosa ja havia negat el document per primera vegada.

El Diari de Barcelona, encara del mateix dia 1, anava més enllà en la informació, i apuntava algunes pistes més. Per una banda, el document l'haurien escrit un reduït grup de militants de l'anomenat "sector històric" de CDC, amb la participació de Ramon Juncosa. El Diari de Barcelona recollia també l'afirmació de Miquel Sellarés, segons el qual es tractava d'una filtració a la premsa, maniobra de Lluís Prenafeta, per tal de fer *volar* el secretari general de Presidència que l'havia succeït en el càrrec, Joaquim Pujol, i al seu equip de què formava part Juncosa. El Diari de Barcelona encara es feia ressó d'unes declaracions de Jaume Sobrequés, llavors responsable de Comunicació del PSC, en les que manifestava que era vergonyós que Miquel Roca negués cap responsabilitat a CDC, quan es tractava d'un document estudiat pel mateix govern.

No sé, en el sentit de tenir-ne una evidència suficient, qui va filtrar aquest document, per altra banda tan repartit, fins el punt que l'estrany era que no s'hagués fet públic abans. Més ben dit: el fet que tot i ser àmpliament conegut des de feia un any i mig, no hagués estat objecte d'interès polític ni per l'oposició ni per la premsa, resulta especialment interessant. I, en tot cas, sí que demostra que en algun moment, hi va

haver un desencadenant intencionat que portà a fer-lo públic. Per què primer en va parlar La Vanguardia? Per què simultàniament, el mateix dia, El Periódico i El País, un mes després, en parlaven? Coincidència? Saber-ho, seria un treball d'investigació complex, però interessantíssim - imprescindible- per a conèixer, de veritat de veritat, les xarxes ocultes del poder a Catalunya.

El cas és que el dia 3 de novembre, El País ja publicava l'editorial de rigor, on es plantejava l'usual envit polític de fons: "que Pujol rectifiqui". L'editorial, titulat *¿Homenaje a '1984'?*, reconeixia la legitimitat dels objectius del document. Però, amb tanta raó com cinisme, trobava que tota la resta era inquietant. Qualificava de totalitarista el model polític que proposava el document. El País considerava que es notava la pretensió de difondre les idees del partit *"mediante métodos que recuerdan a los narrados precisamente por el autor de Homenaje a Cataluña, George Orwell, en su novela de ficción política 1984, y particularmente a su policía del pensamiento"*. L'editorial, que repassava els elements més escandalosos del document, acabava: *"Lo que no es democráticamente admisible es la patrimonialización de la sociedad que se postula mediante métodos totalitarios y la consiguiente amenaza al pluralismo que supone este documento. ¿Es mucho pedir una clara y contundente desautorización de estos contenidos por parte del presidente de la Generalitat?* I aquí és on havíem d'anar a parar: "que rectifiqui".

La segona negació va arribar d'una mica més amunt de Ramón Juncosa. Concretament, del mateix Secretari General de la Presidència, Joaquim Pujol. El País del dia 3 publicava una columna titulada *Joaquim Pujol niega oficialidad al texto sobre infiltración nacionalista*. Observi's que per El País, el document ja tenia un nom fix des del primer dia: *"el texto sobre infiltración nacionalista"*, que repetiria, tossudament, a cada titular. Doncs bé, segons la informació, Joaquim Pujol, el dia 2 havia negat que existís un document "oficial" del Consell Executiu sobre "accions programàtiques en el camp de la nacionalització de Catalunya". Va acceptar que hi havia un document, tanmateix, però que no havia estat elaborat pel Consell Executiu. L'autoria del document, Pujol i Figa l'atribuí a particulars, encara que el contingut coincidís -deia- amb el difós per Jordi Pujol en el missatge del darrer Onze de Setembre. Segons Pujol i Figa, aquest era un document que no havia encarregat el govern, sinó que havia arribat espontàniament, com a resultat de les demandes del president Pujol demanant una major reflexió sobre la realitat catalana. I, afegia que el Consell Executiu n'estava estudiant diversos, d'aquests documents.

El dia 4, qui entrava en el joc era La Vanguardia, en un editorial titulat *La primacia de la sociedad civil*. La Vanguardia començava recordant que era ella qui havia avançat la noticia un mes abans, "*sin ánimo de llamar la atención*". La Vanguardia començava contemporitzant amb el document: "*creemos normal, por lo demás, que documentos de este tipo sufran un largo proceso de debate y revisión, al término del cual puedan perfilarse mejor unos conceptos y descubrirse que otros no encajan nada o casi nada en lo que se pretende*". I fins i tot en cantava algunes excel·lències: "*no puede dejarnos de parecer plenamente afortunado que el documento opte por la primacia de la sociedad civil y la aplicación del principio de subsidiariedad en el apartado correspondiente a la administración y sus objetivos, como nos conforta mucho que en el mismo apartado se indique sobria y claramente como objetivo escuetamente enunciado: liberalismo*".

Després venien les reserves: per què, si es defensava la primacia de la societat civil, el principi de subsidiarietat, el liberalisme... llavors es parlava d'objectius infiltracionistes, o dels objectius de catalanització dels gremis, Foment del Treball, PIMEC, Círculo de Economía, Federació de Caixes d'Estalvi, col·legis professionals, cambres de comerç? I què dir del disseny d'estratègies per tal d'optar als càrrecs directius d'institucions com ara caixes i bancs? La Vanguardia, que clarament volia evitar un editorial dur, es mostrava convençuda de que "*al final, como conclusión al término del debate, será la verdadera primacia de la sociedad civil lo que se mantendrá y los excesos, por bienintencionados que fueren, lo que se borrará del borrador*". I per demostrar aquesta bona disposició, acabava: "*Hay una serie de objetivos excelentes en el documento, que solo es de esperar que se cumplan. Por lo que se refiere al texto, a lo que debe llevar el debate que todo documento de esta clase pide es a decidir qué es lo bueno que contiene y qué es lo malo, qué es lo que hará Catalunya un país mejor para todos y qué es lo que hará de él un predio de unos cuantos o una sociedad ocupada por el poder. Y estamos seguros de que no es eso lo que pretendían los prohombres que redactaron los papeles que luego, por agregación y sin criba, han parado en un borrador poco afortunado, por excesivo y contradictorio con sus propios principios, aunque sin duda muy interesante para un debate abierto y consecuente sobre los principios que deben prevalecer en la convivencia democrática*". Per què aquest to estranyament conciliador, davant un document veritablement escandalós?

El dia 4 de novembre de 1990 també apareixien articles de Xavier Arbós a El Periódico, *Catalanizar no es eso*, amb una condemna rotunda

de les actituds totalitàries del document, i un altre de Rafael Ribó a l'Avui, *Reflexions al voltant de la 'recatalanització'*. Ribó descobria en el document "el més pur estil pujolià", i sobretot en destacava l'estil manipulador i secretista. El dia 6, Josep Ramoneda publicava a La Vanguardia *Fausto y Mefisto: "La realidad es que bajo el palio sonrosado de la luz nacionalista aparece una estrategia fundada en la discriminación, el control y la vigilancia, mucho más allá de lo que son los ámbitos naturales de la acción democrática"* i afegia: *"Al reunir el presidente Pujol la doble condición de primer intelectual y primer ejecutivo convergente, las responsabilidades quedan siempre algo confusas. Convergencia tiene a Fausto y Mefisto en la misma persona. (...) Con lo cual las responsabilidades caerán sobre los redactores del manual"*.

En aquesta línia menys conciliadora que la de la línia editorial de La Vanguardia es van mostrar dos polítics de significats: Raimon Obiols i Josep Maria Cullerell. Obiols, a La Vanguardia del dia 7, qualificava el document de "propi d'un partit leninista". Raimon Obiols destacava, per improcedents, les propostes d'infiltració que contenia el document, i suggeria la necessitat d'una reacció de la societat civil contra els intents de ser intervinguda, manipulada, influïda i controlada. Obiols es referia, també, als problemes que s'havien produït en el protocol durant la vinguda recent de Mihail Gorbaxov. La Presidència de la Generalitat, en ocasió d'aquesta visita, havia fet públic un document, el dia 30 d'octubre, en el que es lamentava de les manques de consideració que darrerament es produïen en ocasió de les visites de Caps d'Estat i Caps de Govern a Catalunya, i del lloc preminent que havia d'ocupar la Generalitat i el seu president en aquestes ocasions. Doncs bé, Obiols, per bé que és mostrava d'acord amb les queixes de la Generalitat, alhora les considerava una cortina de fum per a distreure l'opinió pública del polèmic document. El Observador del 7 de novembre, per la seva banda, recollia també unes dures declaracions de Josep Maria Cullerell contra el document, fetes en una tertúlia de Ràdio Nacional d'Espanya: *"Este escrito, si existe, hace un flaco favor al catalanismo político"* ja que, segons Cullerell, *"por encima de todo, el catalanismo es un mensaje de libertad, de tolerancia, de fraternidad y de solidaridad"*.

I arribem a la tercera negació, abans que no canti el gall. El dia 8 de novembre, deu dies després que El País i El Periódico informessin del document, Pujol el tornava a negar. El País, començava amb aquest avant-títol: *"El texto había sido distribuido al Gobierno de Cataluña y a Unión Democrática para su discusión"*, i dedicava tota una pàgina al tema.

L'encapçalament deia: *Pujol rechaza el documento sobre la infiltración nacionalista para controlar la sociedad catalana*. Aquell document tan profusament distribuït i estudiat, que Ramon Juncosa i Joaquim Pujol insistien a fer coherent amb la filosofia seguida per Pujol, i fins i tot amb algun dels discursos de Pujol, doncs, ara queia en desgràcia. José Antich, una altra vegada ben informat de les interioritats convergents, escrivia en la seva entradeta: *El presidente de la Generalitat y de Convergència Democràtica (CDC), Jordi Pujol, rechazó ayer públicamente el documento de infiltración nacionalista elaborado en algunos apartados por él mismo y por miembros de su Gobierno, en el que se propugnaban métodos de corte totalitario. Las críticas de Pujol al documento se producen pocas horas después de que el comité ejecutivo de su propio partido hubiera descalificado de forma unánime el texto tildándolo de 'políticamente inaceptable', según fuentes de este órgano de dirección. El secretario general de CDC, Miquel Roca; el responsable de organización, Josep Caminal, y el editor del diario Avui, Max Cahner, fueron los dirigentes más críticos que tomaron la palabra*".

Jordi Pujol, segons El País, i a instàncies del seu partit, hauria trencat un silenci mantingut fins llavors, que alguns dirigents consideraven "vergonyós", però també per la pluja de crítiques que li arribaven de tot arreu. Pujol, en les seves explicacions, reconeixia que l'havia repartit ell mateix entre els consellers, però no era ni un document "oficial", ni l'assumia com a propi. Segons les declaracions de Pujol, fetes en conferència de premsa a Lleida, el text *"contiene diferentes puntos que se contradicen con la política de convivencia desde siempre propugnada por la Generalitat y, por lo tanto, no podemos aceptarlo"*, deia El País. Malgrat això, El País assegurava -i era cert, és clar, perquè en conec alguns- que Ramon Juncosa, aquells mateixos, dies havia seguit convocant reunions amb diferents representants sectorials per discutir i completar el document. Antich, afegia un interessant comentari, que atribuïa a "medios de Presidencia de la Generalitat", en el sentit que, probablement l'endemà mateix -el mateix dia 8, en que es publicava la posició de Jordi Pujol- *"aparecerá públicamente alguna persona que asumirá la responsabilidad de la redacción global del polémico texto, una vez Pujol lo ha desautorizado"*. Però aquesta persona encara tardaria deu dies més a aparèixer.

El rebuig de Pujol al document es produïa 48 hores després que l'executiva del partit el considerés "impresentable i políticament desqualificable". Miquel Roca havia afirmat que el partit no podia acceptar un document d'aquella mena, i que no el coneixia, en contradicció amb una suposada afirmació de Pujol feta durant un dinar privat amb

intel·lectuals, i de la que Antich també en tenia dades. Josep Caminal sembla que s'havia mostrat d'acord amb l'article de Rafael Ribó publicat a l'Avui, i que Max Cahner havia fet una exposició brillant, rebutjant el text per com s'havia concebut, redactat i presentat. El País feia referència també a les columnes d'opinió crítiques que s'havien publicat des de les pàgines de l'Avui, entre les que s'hi comptaven les meves, però també les de Vicenç Villatoro, com *Renacionalització*, i de Pilar Rahola, com *El paper*.

La informació de El País es completava amb un comentari titulat: *El desánimo de Roca*, on Antich afirmava que s'havia tornat a posar de manifest la gran distància *-abismal-* que hi havia entre Roca i Pujol. El document hauria estat el darrer episodi d'aquest distanciament, situació que podia afectar la preparació de les eleccions municipals que s'acostaven.

Per la seva banda, El Observador del mateix dia 8 de novembre també indicava que *Pujol desmarca al Govern y GDC del documento 'nacionalizador'*. Segons aquest diari, Pujol havia evitat revelar l'autoria del text i havia matisat que al document hi havia coses molt interessants, i coses sense cap sentit. La Vanguardia del dia 8 de novembre, explicava en un avant-títol que Miquel Roca havia afirmat que el document "*no está en nuestra línea*", i que Jordi Pujol assegurava que "*no entra dentro de los postulados que defiende el gobierno de la Generalitat*". Rafael Jorba, en la crònica, informava que el comitè executiu -en el que no hi era Jordi Pujol- no va voler ni tan sols examinar un document que van considerar "políticament apòcrif". Roca coïncidia a qualificar el document d'ingenu, pueril i propi de col·legials.

No cal dir que, ni dins CDC ni dins el govern, ningú no es va donar per al·ludit amb el desmarcament general, que no es va produir cap dimissió i, que se sàpiga, ningú no va pagar de la seva butxaca els centenars de fotocòpies del document nacionalitzador que, no essent en la línia del pensament de ningú, a ningú no havia d'interessar.

Qui sí que coneixia el document des de feia més d'un any i mig, i es va donar per assabentat de la "nova" posició del president, va ser Josep Antoni Duran i Lleida. Recordem que el dia 31 d'octubre el president del comitè de govern d'Unió Democràtica de Catalunya declarava a l'agència EFE que havia estudiat el document, però el qualificava de "*completament informal*" (El Periódico, El País i Diari de Barcelona de l'1 de novembre). També se sabia que el diputat Ferran Pont havia estat designat per participar en les reunions sectorials en el que es discutiria el document. Però una setmana després, el 8 de novembre (El País, 9 de novembre), darrera del desmarcament de Pujol,

Duran i Lleida ja considerava que l'autor del text era un "inepte". A més, afirmava que el tenia de només "feia alguns mesos", per bé que mai no l'havia rebut com a "document oficial", no l'havia donat a conèixer ni a debatre al comitè de govern del seu partit i, fins i tot, deia que no l'havia llegit mai. És clar que, per justificar la crítica al document, assegurava que la feia a partir del que havia llegit a la premsa. Tot un estil de fer política, amb la veritat sempre al davant!

3. EL PERDÓ DELS PECATS

Però si hi ha contricció, hi ha perdó. Si més no, El País, sempre acaba perdonant. Després de la rectificació, El País va publicar, l'endemà mateix del rebuig del document per part de Jordi Pujol, o sigui el 8 de novembre, un "enterado", en forma de breu editorial: *Acierto de Pujol*. El president havia desautoritzat el document, havia retificat sobre els continguts totalitaris del document, i havia tomat a la coherència del nacionalisme conservador, de trajectòria democràtica i sobretot constitucional (i -això ho dic jo-, d'on El País pensava que no s'hauria de moure mai més).

La magnanimitat de El País arribava al punt d'afirmar: *"Algunos reprocharán que la reacción del partido y de su presidente haya venido como consecuencia de la perplejidad social que el conocimiento público del documento provocó, y no haya sido una reacción automática ante la simple lectura del texto por los dirigentes nacionalistas. Esta reflexión tiene alguna base, pero sería mezquino insistir en ello. De sabios es rectificar."* El País, a més, trobava que tenia encara més mèrit que la rectificació l'hagués de fer algú com Pujol, que havia participat en la mateixa elaboració: *"mas amargo debe resultar la marcha atrás, y por ello más meritoria es"*. Sí senyor: després d'una bona contricció (en aquest cas, potser una atricció), un bon perdó. Tanmateix, hi mancava la penitència i el propòsit d'esmena. El diari afegia: *"Quedan ahora dos tareas por cumplir. Una es de orden administrativo. No es lógico que los funcionarios ideológicos que hayan asumido la redacción global del documento y, por tanto, su enfoque y contenidos totalitarios sigan en sus mismas funciones y responsabilidades. La segunda es que nadie en el partido ni en la Administración que encabeza Pujol se sienta ahora tentado a aplicar en la práctica lo que su líder conviene en rechazar en la doctrina. Sería laminar la credibilidad de la posición oficial e institucional"*.

El Periódico del dia 8 també dedicava mig editorial a destacar "la

gallardia" del desmarcament, encara que demanava que el veritable desmentiment l'havia de proporcionar el futur, per la via dels fets, en la política quotidiana pujolista. La Vanguardia, sempre més reflexiva, escribia el seu editorial un dia més tard, el 9 de novembre. A La Vanguardia, consideraven, pel títol, que havia estat un *Debate clarificador*, i així, el desmentiment de Pujol "*no nos sorprende, y por supuesto nos complace*".

De l'Avui n'he parlat poc, simplement perquè a part dels articles dels columnistes citats, el diari es va fer l'orni. Fins i tot per entendre els articles dels columnistes, calia haver llegit altres diaris, perquè l'Avui no parlava del famós document nacionalitzador, altrament dit d'infiltració nacionalista. L'estratègia informativa de l'Avui va ser de no dir-ne res mentre el tema era calent, i en canvi d'escriure'n tota una pàgina quan Jordi Pujol ja se n'havia desdit. Així, finalment, el dia 11 de novembre va publicar una pàgina sencera amb el títol: *Un text sobre nacionalització genera dura polèmica un any després de ser redactat*. L'avant-títol precisava: "Un grup d'independents i persones vinculades a l'Administració van elaborar-ne els enunciats la primavera del 1989". I completava els encapçalaments el subtítol: "El govern català i CiU es desmarquen dels punts i el to del document". La informació era correcta, completa i independent. En aquest cas, doncs, no fallava el contingut, sinó el moment.

Atenció, però, que encara quedaven els deures que havia posat El País al govern i a CDC. El propòsit d'esmena, que és una afer de consciència íntima, se suposa que el món convergent el va fer amb disciplina. Però, i allò del cap d'un responsable, què? Doncs això va arribar el dia 17.

Efectivament, en l'edició del dia 17 de novembre de El País, se'ns informava que *Un amigo de Pujol se declara autor del documento sobre infiltración nacionalista*. Joan Amorós, amic del president des que anaven a escola, es confessava haver estat l'autor únic del text, després de fer consultes a diverses persones. Amorós, activista catalanista i enginyer industrial que en aquell moment tenia 52 anys, afirmava que havia decidit identificar-se com autor després que Pujol es desvinculés del text. Així ho havia fet, doncs, però el mitjà al que s'havia adreçat -no deia quin-, no l'havia cregut. Després, havia recorregut a una agència de notícies. La decisió, l'havia consultat amb Ramon Goicoechea, el director general de Presidència, personatge que ja havia sortit abans.

Amorós, d'altra banda, desvinculava Ramon Juncosa del document: "*Lo hice yo personalmente*", deia a l'entrevista de l'agència. Els deures

posats per El País, doncs, ja estaven acabats, i amb es podien qualificar amb bona nota.

CAPÍTOL 10

10. DE LITUÀNIA A CATALUNYA, PASSANT PER SOLSONA

1. TRES HISTÒRIES DISTINTES I UNA ^{SOLA}~~ÚNICA~~ QÜESTIÓ DE FONS.

A Catalunya, l'inici del curs polític sol començar fort. La celebració de l'Onze de Setembre té la virtut d'obligar tothom a córrer a prendre la millor posició de partida en la que serà la primera *fotografia* política de la temporada. El setembre de 1991, però, va ser tan excepcional, que tot Espanya va estar pendent -nosaltres ho vam saber després- de si a la fotografia de l'Onze de Setembre ja declaràvem la independència, o encara no.

De fet, convé recordar que l'any 1991 havia estat el del veritable i definitiu desglaç -diguem-ne *desengrunament*- de la Unió Soviètica, i en conseqüència, l'any en que les fronteres a Europa es van mostrar, contra tot pronòstic, vulnerables. El món occidental s'havia aferrat al procés que dirigia Mihail Gorbatxov -el 1990 havia rebut el Premi Nobel de la Pau- en la confiança que seria capaç de portar l'economia de mercat a la URSS sense trasbalsos polítics: és a dir, mantenint el règim autoritari. Però els ciutadans d'aquell territori sembla tenien les seves pròpies idees sobre el procés a seguir. L'any 1990, les tres repúbliques bàltiques ja havien afirmat la seva voluntat d'independència, però encara no era gens clar que se'n sortissin sense violència.

Les democràcies occidentals, a més, estaven disposades a fer la vista grossa en el cas que convingués aplicar-hi repressions sagnants, de l'estil dels ocorreguts a la plaça de Tiananmen a la Xina un any abans, tal com Lluís Foix, director adjunt de La Vanguardia, ens havia explicat a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada d'aquell mateix any, d'haver-ho sentit dir en aquests mateixos termes a alts responsables polítics europeus. No ha d'estranyar, doncs, que Lituània, com a resposta a la seva delcaració d'independència, hagués estat castigada amb un severíssim bloqueig econòmic per part de l'URSS. O que el mes de gener de 1991, Gorbatxov reforçés les seves tropes al Bàltic, i en particular, prengué posicions a Vïlnius, capital de Lituània, ocupant el dia 11 de gener el Departament de Defensa i la Casa de la Premsa, per tal de controlar exèrcit i mitjans de comunicació.

Cinc dies després d'aquella ocupació començava la dita Guerra del

Golf Pèrsic, i lògicament acapararia tota l'atenció política internacional durant un parell de mesos. Però a l'abril, passada la tensió a l'orient mitjà, ja era Geòrgia qui també declarava la independència, resituant altra vegada l'atenció mundial cap a l'Est d'Europa. El mes de juny, l'eltsin guanyava les eleccions presidencials a Rússia. El dia 25 de juny, dos altres països de l'Est, Eslovènia i Croàcia, proclamaven la seva independència. El 19 d'agost, un cop militar feia caure Gorbaxov, tot i que l'intent fracassava al cap d'un parell de dies. El 24 d'agost era Ucraïna qui declarava la independència. I, finalment, el 27 d'agost, la Comunitat Europea reconeixia la independència d'Estònia, Letònia i Lituània, i el 6 de setembre, l'antiga URSS ja admetia la independència de les tres repúbliques. Enmig d'aquesta voràgine independentista, el dia 10 de setembre, Gorbaxov advertia que la febre nacionalista podia enfonsar Europa, però amb aquesta declaració l'únic que endevinava l'ex-líder soviètic era el final de l'URSS, que deixava d'existir formalment el desembre, i el final d'ell mateix, que plegava la vigília de Nadal.

El context polític europeu, doncs, seguia un camí imprevist, i havia arribat a finals d'agost amb mitja dotzena d'independències proclamades, la meitat de les quals ja eren reconegudes -sempre a contra-cor- per la Comunitat Europea. És fàcil d'imaginar la nàusea que tots aquests moviments havien de provocar en les *intel·ligències* polítiques que s'aferraven al principi de la immobilitat de les fronteres, i alhora no costa d'intuir els entusiasmes dels qui comptaven que potser l'independentisme, com aquelles gripes que cada any arriben de Sibèria, també s'encomanarien a l'arc mediterrani.

Ara bé, una cosa és que certs temors o il·lusions rondin pel cap, i una altra de molt diferent, és que hom s'atreveixi a dir-les. Sembla mentida que en una època que ha esta qualificada com de la imatge, *dir* determinades coses pugui seguir tenint la potència del detonant d'un explosiu. Perquè és evident que tots els trasbalsos nacionalistes de l'Europa central i de l'est encongien el cor dels polítics amb conflictes nacionalistes als propis estats, i que com deia Gorbaxov, temien que això podia estendre's arreu. Però va fer falta que algú gosés dir-ho, que algú s'atrevís a fer la comparació: "Catalunya és Lituània", va dir algú. I els tremolors fins llavors mig continguts i mal dissimulats dels qui temien l'extensió de la febre independentista, es van haver de convertir públicament en advertències i amenaces perquè, com se sap, als homes d'Estat no els han de tremolar mai les cames en públic.

Tanmateix, la nostra història són, de fet, tres històries. A primers de setembre, hi havia tres fronts oberts a Catalunya, i tot venia per aquella

simple -si es vol, fins i tot ingènua- comparació: "Catalunya és Lituània", l'origen de la qual es deu perdre en les profunditats de l'imaginari col·lectiu independentista poc o molt reprimat de molts catalans. Per una banda, doncs, van aparèixer als qui no els feia cap gràcia la comparació entre Catalunya i Lituània. Així, Pasqual Maragall, en resposta provocadora a la comparació, s'havia avançat en dir: "Jo no sóc lituà". Després, el govern espanyol, a través de la seva portaveu, el divendres 30 d'agost considerava "impensable trobar cap mena de relació entre Lituània i Catalunya", tot i els esforços que havien fet per descobrir-ne alguna en el Consell de Ministres, tal com assegurava. Afegiu-hi les declaracions del ministre d'Afers Exteriors, Francisco Fernández Ordóñez, que era un home molt liberal, però que no veia clar el cas de Catalunya (o potser, intel·ligent com era, és que el veia massa clar, aquest futur?), i que havia dit que trobava una estupidesa i una ximpleria el fer comparacions. Aquest sector, doncs, negaven la comparació, i en la negació nerviosa que en feien, és clar, els altres hi veien la confirmació de l'oportunitat de fer-la, i d'insistir-hi.

Paral·lelament, el mateix dia 30 d'agost, es produïen unes declaracions de Raimon Obiols, anunciant les desgràcies possibles de l'*ultranacionalisme* a Catalunya: "Veurem explosions incandescentes de passions nacionals, enfrontaments intercomunitaris i migracions forçades per raó de raça, nacionalitat, llengua o religió. Gent que ha nascut i viscut sempre en un determinat lloc, es veurà obligada a marxar". Obiols encara anava més lluny, seguint el seu habitual estil pessimista, gairebé depressiu, i sens dubte jeremiàc, i preveia la possibilitat de trens carregats d'immigrants, en un dels quals, si s'arribava a produir l'èxode, ell també marxaria: Mare de Déu, Senyor! El problema de les declaracions de Raimon Obiols era doble: primer, que ell sí que comparava els casos de l'Europa de l'Est amb Catalunya; i segon, que en feia un drama. D'aquesta manera, d'una banda entrava en contradicció amb tots aquells que trobaven absurd que es pogués dir que Lituània era Catalunya, i de l'altra, se situava en contra dels qui ho deien amb un entusiasme que, més que absurd o perillós, simplement era ingenu.

La segona història la va començar Jordi Pujol en afegir-se al debat, però amb una sentència oportunista i intel·ligent: "Catalunya és Lituània, però Espanya no és la URSS". Aquesta afirmació de Pujol demostra, per si encara feia falta, la seva murrieria política. És un típic exemple de l'estratègia del sumar i no restar, a les antípodes del transcendentalisme -i del tremendisme- polític de Raimon Obiols, que sol aconseguir quedar-se sol amb una extraordinària facilitat, com demostrava amb les declaracions que abans he comentat. En canvi, ja es pot suposar com, en

el marc anterior de rebuig general de la comparació, el fet que Jordi Pujol acceptés de fer-la, va ser molt mal rebut fora de Catalunya, tot i el matís que hi afegia sobre l'URSS i Espanya. Val a dir, en defensa dels espantats per les declaracions de Pujol, que també el divendres 30 d'agost, havia dit per la cadena de ràdio Ser: *"ahora es el momento, de una vez por todas, de decidir cómo encajar las nacionalidades históricas en España"* (El País, 1 de setembre). Aquestes intervencions de Pujol també portarien cua i, per asserenar els ànims, convocava una roda de premsa per fer alguns aclariments pel dimarts, dia 2 de setembre.

La tercera història que s'entrellaça en un mateix període i que, amb les altres, es potencien mútuament, és la que també comença a primers de setembre quan es va conèixer el contingut de l'editorial del Full Diocesà de Tarragona, Vic i Solsona del diumenge 8 de setembre, en ocasió de la celebració de la Festa Nacional de Catalunya. Què deia l'editorial del Full Diocesà? Vegem-ho. Amb el títol *D'on venim, cap on anem*, 'es plantejava la necessitat que té el nostre poble de fer-se la pregunta del títol, "si aspiren a ser alguna cosa i no es resignen a fer la viu-viu o a desaparèixer del mapa".

L'escrit partia de la tesi que "el nostre poble, el català, es troba actualment en una situació ambigua i desencisada, políticament parlant, que si es perllongava gaire temps, podria portar-lo al desastre, talment un adolescent perpetu que no vol o no pot realitzar-se en plenitud". El problema del cap on anem, doncs, era la gran qüestió: "Aquest interrogant l'hem de resoldre nosaltres mateixos: és un dret que ningú no ens pot arrepassar, almenys en teoria". I afegia: "Com ningú no ens pot obligar a acceptar com a definitives les lleis vigents. Tot és revisable. Tot és reformable. La llibertat dels pobles és sagrada, com ho és la dels seus individus: mentre hi hagi un sol home i un sol poble sense llibertat, al món no hi haurà pau. Som nosaltres, per tant, i ningú més que nosaltres, qui ha de decidir, tard o d'hora, i per vies pacífiques i democràtiques, qui i què volem ser i amb qui volem o necessitem unir-nos i solidaritzar-nos". I vist el context general d'indecisió interna i de canvis a Europa, recordava, citant Erich Fromm: " 'El principi del mal menor és el principi de la desesperació. La majoria de vegades no fa més que allargar les coses fins que s'imposa el mal major'. En conseqüència cal arriscar-nos i fer amb convicció allò que és just i humà. La veritat és més realista que el pretès realisme de l'oportunisme". Més endavant, el text es referia als setanta-cinc anys de la mort del Dr. Torras i Bages, als 900 anys de la Tarraconense, al que havia de ser, l'any següent, el centenari de les Bases de Manresa, i a la Diada Nacional, que considerava, totes elles, bones ocasions per a reflexionar sobre el present i el futur i per a prendre

les decisions que calguessin. L'editorial acabava així: "I com a cristians, si en som i ens en sentim, només cal desitjar que aportem a favor de la nostra pàtria, avui i demà, el mateix llevat que vàrem aportar ahir i abans-d'ahir. Déu ho faci."

Per fer-nos càrrec de la recepció a Espanya d'aquest document, només cal recordar que va ser presentat informativament per José Maria Carrascal al canal de televisió Antena3 amb un -aproximadament-: "*Los obispos catalanes ya han declarado la independencia de Cataluña por su cuenta*".

Tres històries, doncs, que marcarien un dels moments més tensos del curs que havia d'acabar amb la celebració dels Jocs Olímpics.

2. QUI LA DIRÀ MÉS GROSSA?

En els debats polítics a la premsa, sembla que una vegada s'ha encetat el joc de la presa de posició en relació al primer desafiament, llavors ningú es vol quedar curt. La gràcia és saber llançar el guant de tal manera que ningú no pugui, o no li convingui, restar-ne al marge. Potser és perquè en política també es fa certa la dita que "a la taula d'en Bernat, qui no hi és, no hi és comptat", on la taula seria la premsa, i en Bernat és qui fa el desafiament. Es tracta, en definitiva, de que tothom hagi de resituar-se en funció d'allò que s'ha proposat. Aquí, l'envit era: "Catalunya és Lituània". Doncs bé, com hem vist, les preses de posició inicials eren aquestes: un, Maragall no era lituà; dos, el govern espanyol no sabia en què s'assemblaven Catalunya i Lituània; tres, Obiols ja s'imaginava l'exèrcit espanyol ocupant TV3; quatre, Pujol deia que per una banda, sí, i per l'altra, no; i, cinc, el Full Diocesà de Tarragona, Vic i Solsona, que a veure si ens espavilàvem, que ja era hora.

Però el joc seguia. Perquè: sis, el president del Parlament, Joaquim Xicoy, opinava que els qui temien contagis independentistes dels bàltics "demonstren la seva absoluta falta de fe en la mateixa realitat d'Espanya" (Avui, 1 de setembre). I afegia: "el que es desintegra és allò que és artificial i forçat. Si aquí es creu que Espanya és una realitat, no s'ha de témer pel seu trencament. Els que pensen d'aquella manera insinuen que Espanya és una cosa artificial i feta a la força". Un altre murri, aquest Xicoy. A més, i van set, Miquel Roca, des de El Periódico (1 de setembre), combinava una lectura positiva del procés a l'Europa de l'Est - "*En la revolución de agosto de este año quien ha logrado la victoria ha sido la libertad en defensa de la identidad... Los bálticos, que nadie quería saber quiénes eran, son los que han ganado*"-, amb un distanciament en

relació a l'impacte d'aquest procés a Catalunya, com sempre en la línia governamental... espanyola: *"Decir que lo del este se tiene que traducir en un movimiento independentista en Catalunya es una interpretación abusiva"*. També, i són vuit, Martí Jusmet seguia la línia argumental d'Obiols, però amb menys dramatisme. Segons El Periódico (1 de setembre), i a partir d'una entrevista publicada el dia abans a El Observador, el llavors delegat del Govern a Catalunya, *"[declaró que] los nacionalismos pueden estar en boga, pero en poco tiempo pueden ser vistos por la población como un peligro. Los excesos pueden dar una visión negativa de los nacionalismos en los próximos años"*. En canvi, segons el delegat, de cap manera podien afectar Espanya *"porque el Estado español está bién estructurado sobre un sistema democrático que funciona y es un país vertebrado"*. I més participants a la timba: nou, Macià Alavedra, en entrevista publicada a l'Avui, el mateix 1 de setembre, deia: "Els fets de l'Est confirmen que l'Europa unida serà dels pobles" i acceptava que els fets dels països bàltics tinguessin influència a Catalunya: "És evident que en aquest aspecte el que passa al nostre entorn, tot i ser evidentment molt diferent, fa que aquest missatge de l'Europa dels pobles tingui una nova força i una nova vida. Negar que en política les coses tenen influències em sembla que és absurd". I deu... mambol! Perquè aquell diumenge 1 de setembre, carregat de declaracions, la cirereta la hi posava la Margarita Rivière des de La Vanguardia, on amb l'article *Despertar*, començava -o s'afegia- a la línia de pensament *catastròficobiologista*, amb la que es proposaven que, efectivament, s'acabés tenint por dels nacionalismes, tal com astutament havia previst el delegat del govern, Martí Jusmet. Per Rivière, *"la caída estrepitosa del comunismo tampoco traerá automáticamente el triunfo de la democracia. Sólo los ilusos son capaces de alentar tal despropósito. Ya se ha visto que los hábitos dictatoriales engendran comportamientos cotidianos correlativos. Y un previsible aluvión de dictadores cargados de sinrazón no dibujan un panorama alentador"*. I, ara, citava la font d'autoritat: *"Como ha dicho, hábil y sensato, el presidente Bush, no hay que excluir, en este vértigo, a la anarquía. Una anarquía a las puertas de casa, capaz de jugar con armas nucleares, espeluzna"*. És clar que també hauria pogut citar Gorvatxov, al marge de la seva sensatesa i habilitat. Lituània, per uns quedava massa lluny, però segons altres semblava que era darrere Les Alberes. *"Los nacionalismos, -"arremetia" la periodista (per fer servir un terme posat de moda en la premsa escrita els darrers anys)- eso cue en esta Cataluña de finales del siglo XX se quiere hacer pasar como lo más moderno, pueden consolidarse como el perfecto ejemplo de insolidaridad y enajenación de la razón"*.

Probablement, aquell diumenge, 1 de setembre, qui millor recollia la gran pregunta de fons que hi havia darrera de tants temors -i de tantes esperances-, era El País, que en una crònica d'Enric Company, titulava: *¿Y si el Estado fuera un tigre de papel?*. En el reportatge, l'autor recollia diverses opinions per tal fer palesa la influència de l'exemple bàltic entre els nacionalistes catalans. Per exemple, citava les de Carles Campuzano, secretari general de la Joventut Nacionalista de Catalunya (que segons el periodista havia afirmat que una de les lliçons que calia treure de la situació al Bàltic i a Iugoeslàvia era que *"hay momentos históricos en los que hay que tener osadía, saber arriesgarse y plantear a fondo lo que se quiere, aunque pueda parecer inalcanzable a corto plazo"*); les de Joan B. Culla (que era del parer que el nacionalisme català hauria d'aprofitar el nou context general per fixar dos nous objectius: la recuperació de la sobirania política i la creació d'un nou consens a Catalunya sobre l'articulació amb Espanya); les del senador Joaquim Ferrer, (que afirmava que *"el viento sopla a nuestro favor"*); i les de Fèlix Martí, presentat com a president de la Federació Catalana d'Associacions i Clubs de la Unesco (segons el qual el marc autonòmic s'hauria demostrat insuficient, de manera que si es mantingués, *"Cataluña se convertirá en una mera provincia más"*).

I això fou, només, el primer dia del mes de setembre. El lector ho llegí, i veié que tot era bo. Hi hagué un vespre i un matí, i fou el dia primer... del nou gran debat a la premsa.

Aquella setmana, la informació política donaria voltes a l'entorn d'aquelles declaracions. Per una banda, hi havia les reaccions als pretesos perills anunciats per Raimon Obiols. Duran i Lleida acusava Obiols de voler dividir els catalans, i assegurava que aquelles afirmacions "representen un retrocés del socialisme català" (Avui, 3 de setembre). Àngel Colom opinava que Obiols era víctima d'una crispació pròpia o aliena, i que potser allò que volia era *"iniciar una via serbia en Catalunya"* (El Periódico, 3 de setembre). Però era el mateix Obiols qui tornava a presentar un document de cinc folis, matisant les primeres declaracions, titulat: *Resposta de Raimon Obiols a Jordi Pujol*, en les que qualificava de "mimetisme vergonyant" la comparació de Catalunya amb els bàltics: "davant de tot el que succeeix als països bàltics, Iugoslàvia, etcètera, els catalans no podem començar a dubtar de nosaltres mateixos i entrar en mimetismes vergonyants". I insistia en que si es mantenia el raonament de Pujol sostenint que hi havia analogies entre Catalunya i Lituània, "cal admetre que el raonament i la crida que faig als ciutadans catalans té sentit i és pertinent", en relació a la possibilitat de tensions xenòfobes. O

sigui que, comptat i debatut, i si no ho entenc malament, la seva crida dramàtica davant dels grans perills xenòfobs només tenia sentit si es feia cas de les analogies de Jordi Pujol. Voleu dir que, en el fons, no hi ha una sobrevaloració de l'eficàcia de les paraules de Pujol? Raimon Obiols, però, també intentava precisar el seu concepte d'*ultranacionalisme* dient que era "llançar-se a la negació de la Constitució i l'Estatut, democràticament aprovats per la majoria de catalans i a l'enfrontament xenòfob contra els no catalans" (Avui, 3 de setembre). Amb aquesta presumpta definició, en lloc de contribuir a desfer malentesos, ara no quedava gens clar què podia tenir a veure la voluntat de canviar la Constitució o l'Estatut amb l'*ultranacionalisme*. Particularment, sempre m'havia semblat que, just el contrari de l'opinió d'Obiols, l'obsessió en sacralitzar els textos constitucionals era una forma d'*ultranacionalisme espanyol*. Però tampoc no s'entenia a qui es referia amb aquell "no catalans", quan per definició als residents a Catalunya se'ls ha considerat catalans. En definitiva, encara que Obiols insistia en el perill de xenofòbia, és evident que el nou document venia a ser un desmentiment de les primeres declaracions, en les que era ell mateix qui establia una comparació mimètica -però no vergonyant, sinó desacomplexada- imaginant per a Catalunya uns perills només pensables -i encara equivocadament com es demostraria després- per a les repúbliques bàltiques.

Quan, en la voràgine política de la setmana, la polèmica per les declaracions d'Obiols ja començava a semblar llunyana, un article de Jordi Font, *Obiols, clergues i xarnegos*, del 7 de setembre, les tornava a posar al dia. Es tractava, clarament, d'un article de resposta a les crítiques que havia suscitat el primer. Potser, inmodestament, també a un de meu: *Les temptacions de Raimon Obiols*, a l'Avui del 3 de setembre. Per Jordi Font, -destacat membre de l'executiva del PSC, amb càrrec polític a la Diputació de Barcelona, en l'àrea de cultura-, Raimon Obiols havia destapat el tabú, "i el galliner de les *ursulines* s'havia esvalotat i movia un gran renou i l'assenyalaven amb dits excitats i impúdics". Font hi veu, en la reacció, "les arrels *clericals* de molts d'ells", que expliquen la nostàlgia de l'absolut. Font demanava respecte -per cert, en un estil que destil.lava admiració sacral- a Obiols: "Senyors, una mica de respecte i una mica de modèstia! (...) Qui ha parlat és algú prou conegut i d'una trajectòria nacional envejable per a molts de vostès. És el cap del Partit dels Socialistes de Catalunya,...". Jordi Font justificava les paraules d'Obiols, com una mostra de la preocupació pels nous problemes plantejats després de l'ensulsiada del món comunista. Segons Jordi Font, Obiols havia vingut a dir que, en una situació com aquella, ell es posaria

al costat dels damnificats, alhora que disminuïa la comparació que havia fet el secretari general del seu partit amb el cas català: "Catalunya, en matèria de construcció nacional, té molt de què sentir-se orgullosa". Cap al final, però, Font barrejava potser massa coses, com ara les actituds intolerants i violentes envers Sopa de Cabra (a qui, després d'haver passat a cantar en castellà, s'havien dedicat algunes pancartes amb l'eslògan "La sopa estrangera, provoca vomitera"), i els Boixos Nois i els skins quadribarrats, que al Pi de les Tres branques s'havien esbatussat amb gent d'ERC,... Font, membre de l'executiva del PSC, acabava considerant que hi havia un cultiu fàcil d'activar per qualsevol aprenent de bruixot, i que calia sortir al pas dels miratges col·lectius per a evitar-ho.

Tanmateix, i per tal que es vegi que això de denunciar bruixots és una forma de desqualificació massa fàcil, dos dies després, a El País i en un article de Xavier Vidal-Folch, *El nacionalismo que surgió del frío* -un article que comentaré a fons més endavant-, el director de l'edició barcelonina daquest diari -gens suspecte de nacionalisme català-, també recriminava a Obiols la "*insólita y equivocada evocación*" d'una amenaça de xenofòbia, -inexistent o com a molt residual, segons l'articulista- que "*ha helado la sonrisa de sus correligionarios*". Segons Vidal-Folch, "*este tipo de reacción retroalimenta el falso debate, añade carburante al fuego*" Era aquest, exactament, l'argument del meu article del dia 3 a l'Avui, i que Font presentava com a mostra de reacció clerical. Ara bé, potser aquest "deixar freds als companys i companyes del partit", constatat per Vidal-Folch, va fer que Obiols, una setmana després de les seves declaracions, en fes unes altres de tipus compensatori, com solen fer els àrbitres quan s'adonen que han comès un error contra un equip i no el volen o poden reconèixer. El dia 6 (recollit a la premsa del dia 7), Obiols advertia d'un nou perill, ara el d'una dreta involucionista que reaccionava davant de l'ultranacionalisme. Obiols tornava de Moscou, i tot plegat fa que, si més no llegit després d'uns anys a la premsa, sigui difícil saber si es referia a aquí, allà, o si establia noves comparacions. Ara, per Obiols, el PSC tenia dos adversaris molt clars: "l'ultranacionalisme i el neocentralisme, darrera dels quals sempre hi ha un nacionalisme agressiu". Com que calia que precisés el nou perill, a l'hora de definir el "neocentralisme", Obiols va dir que l'entenia com les forces "*que tienen una matriz cultural y política anclada en el neoconservadurismo y partidarias del involucionismo*" (El Periódico, 7 de setembre). Déu n'hi do, de la precisió.

Però hem de tornar enrere per tal de seguir un altre dels fils del debat. El dimecres 4, les pàgines eren dominades per les cròniques de la roda informativa que havia convocat Pujol pel dia abans, i per algunes

reaccions a Espanya al debat catalano-lituà. En síntesi, Pujol va reafirmar les aspiracions nacionals de Catalunya, i en aquest sentit, repetia que es podia dir que Catalunya tenia els mateixos drets que Lituània. Però alhora, per enèssima vegada, afirmava que aquests drets s'exercien per la via autonòmica, sense cap pretensió d'abandonar el marc polític espanyol. Pujol va fer una anàlisi sobre la situació europea, en la que diferenciava el cas lituà del català: "ells volen fugir cap a Europa. Catalunya, ja hi pertany". Alhora, Pujol ho aprofitava per a recordar les exigències nacionals dels catalans, i per a enviar un missatge al govern espanyol: *"Tómese en serio que Cataluña es una nación y que no se merece el trato que se le da y recuerde que las ideas del centralismo están quebrando en Europa, y que las fuerzas nacionalistas son las emergentes. Tómese en serio la financiación autonómica, las competencias de Cataluña, y el papel predominante y dominante de la Generalitat como institución"*. (El País, 4 de setembre)

Pujol també va fer algunes insinuacions més agosarades, com aquesta, recollida també per El País del mateix dia: *"Si el nacionalismo ha acabado con el faraonismo soviético, también puede acabar con otras cosas"*. Per Jordi Pujol, no es tractava pas de fer extrapolacions de casos com el lituà o l'eslovè, *"sino que lo único que digo es que todos los pueblos, sea el que sea, tienen derecho a defender su libertad e identidad sin ser coartadas por ninguna ideología opresora"*. D'altra banda, i en relació a les primeres reaccions del govern central, Pujol opinava que aquest *"se asusta mucho más de la cuenta, probablemente por mala conciencia, en relación a nosotros a raíz de lo que está sucediendo en la URSS"*.

El mateix dia 4 ja apareixien els primers articles d'opinió sobre l'assumpte. Viceç Villatoro, publicava a l'Avui un *Espanya*, en el que glossava el matis de Pujol sobre el fet que Espanya no era l'URSS, assenyalant que no ho era per a bé i per a mal: "Espanya és una cosa més sòlida" en el sentit que és ha arrelat més, té més anys. Però també "és menys que Iugoslàvia i que l'URSS" perquè aquestes segones acceptaven la seva realitat de trencaclosques, mentre que Espanya només se sap concebre a ella mateixa com a realitat homogènia. Per la seva banda -que era la columna a la dreta de Villatoro-, a *La frase*, Pilar Rahola feia notar que l'expressió completa de Pujol constituïa una "frase comodi", que en la primera part satisfieia els sectors més sensibles al nacionalisme i en la segona als sectors de l'Estat "que darrerament havien desenvolupat un nivell elevat d'histèria". Rahola discrepava de totes dues parts, però: "ni Catalunya és exactament com Lituània, ni Espanya és tan diferent de l'URSS". I sentenciava: "[La frase] Està dita

per agafar-s'hi i no ben bé per comprometre's".

Alejo Vidal-Quadras escrivia un article a La Vanguardia (4 de setembre), amb el suggerent títol *Bajo el volcán*. Dic suggerent, perquè fins al seu article, en les anàlisis teòriques, els moviments nacionalistes havien estat assimilats als de les mareas, potser per la seva doble condició d'imparables, però també d'oscil·lants. Vidal-Quadras donava una volta més al cargol de les analogies, i afirmava impetuós com la lava, que *"El imperio ruso, calificado por Marx como "cárcel de naciones" y transformado por Stalin en cementerio de naciones, ha entrado en erupción entre las manos de Gorbachev, que se ha visto arrastrado por la lava del volcán de naciones que es hoy la fragmentada URSS, tal como ha señalado Zbigniew Brzezinsky"*. Vidal-Quadras també innovava en un altre punt: i és que si bé fins ara no tothom negava les possibles comparacions entre Lituània i Catalunya, en canvi semblava que hi havia una certa unanimitat en què Espanya i la URSS eren diferents. En canvi el nostre home -llavors només president del Grup Parlamentari Popular al Parlament de Catalunya- considerava que el model de transformació polític desenvolupat a Espanya entre 1975 i 1981, els podia ser d'extraordinària utilitat (val a dir, a favor seu, que no va ser l'únic a pensar-ho, ni a dir-ho). Però l'article, no gens trivial d'altra banda, proposava dues lliçons que oferia gentilment i irònica a *"los asiduos del festival canicular de Prada y algún que otro inspirado obispo"*, en referència a la Universitat Catalana d'Estiu i al bisbe Deig que aquell any hi havia participat. La primera lliçó consistia en prendre consciència que havia estat el mateix comunisme qui havia creat, amb la seva repressió de la diversitat, les condicions per a l'aparició de les tensions nacionalistes. Seria, per Vidal-Quadras, el mateix cas dels nacionalismes basc i català durant el franquisme (ell l'anomenava simplement *régimen autontario*). Ara bé, la lliçó s'hauria de destil·lar del fet que *"el resurgir nacionalista, poscomunista en un caso y posfranquista en el otro, halló el campo abonado de sociedades acostumbradas a la linealización empobrecedora de las ideas políticas y a la ausencia prolongada del contraste de opiniones divergentes dentro del respeto al contrario, es decir, sociedades vulnerables a los señuelos irracionales del nacionalismo radical"*. Mira que en som, de poca cosa, els catalans! La segona lliçó partia de l'afirmació -altres vegades gens tinguda en compte pel mateix parlamentari- de la diversitat de nacionalismes. Però cal veure la mala bava amb la que els caracteritzava: *"El nacionalismo como hecho político es de una gran complejidad y resulta evidente que una doctrina en cuyo nombre se enarbolan reivindicaciones tan dispares como el mantenimiento de la circunscripción femenina, la posesión de un Comité Olímpico autóctono, la*

amputación de una mano a los ladrones o la gestión de la imposición directa, difícilmente admite un tratamiento unitario". La intenció demagògica de la tipologia és clara: la defensa d'un Comitè Olímpic és presentat amb el mateix grau d'essencialitat que l'ablació de clitoris, encara que no se sàpiga què té a veure, cap de les dues coses, amb els fonaments del nacionalisme polític. Però atenció a la lliçó: en el cas de la URSS, la base de l'entusiasme nacionalista és l'ànsia "*por la recuperación de las libertades fundamentales, y es esta justificadísima motivación la que ennoblece y dignifica las peticiones de soberanía por parte de los pueblos integrantes del agónico Estado soviético*". I ull viu: "*Aquellos que en nuestros pagos vivaquean alrededor de braserillos domésticos, cuando dirijan la mirada hacia la alta cumbre que desde más allá del Danubio arroja su fuego grandioso, deberían tener presente que también aquí hay libertades a recuperar construyendo una alternativa democrática a un socialismo inoperante y esterilizador que está utilizando todos los medios a su alcance, sin excesivos escrúpulos, para perpetuarse en el poder. Esa es la tarea histórica a la que nuestros nacionalismos deberían sumarse sin reservas*". És a dir, que el nacionalisme català i basc redimirien la seva essència irracional si s'afegissin al projecte històric del PP d'arribar a prendre el poder al PSOE, en nom del seu ideari, del que com es recordarà, en forma part allò de *España, lo más importante*. És ben bé que en aquest país, -i que el lector em perdoni l'expansió- s'ha passat de convocar la definitiva "vaga general política" que, a principis dels anys setanta, i aproximadament cada dos mesos, havia de fer caure el règim franquista, a estar embolicats, també cada dos mesos, en "projectes històrics" a favor de la democràcia. La conclusió de l'article de Vidal-Quadras, més que per a l'anàlisi política, podria tenir interès com a exemple escolar de llenguatge decimonònic alambinat, i sobretot per fer dictats a classe de llengua espanyola: "*Cuando se alardea, volviendo el rostro hacia el relampagueo tronante del volcán soviético para aprovechar su reflejo, que los nacionalismos son poco menos que la sal de la tierra y el motor de las libertades, hay que aplicarse el ejemplo heroico que están dando los pueblos del este europeo, que son enfervorizadamente nacionalistas, pero al servicio y en función de una causa excelsa que trasciende y rebasa cualquier contingencia nacional*". En resum, i per entendre'ns: Catalunya hauria estat Lituània sempre que el nacionalisme català hagués donat suport a la missió històrica del nacionalisme espanyol del senyor Aznar. Tota una lliçó!

En un sentit absolutament divers, s'expressava el mateix dia i al mateix diari l'advocat Robert Vergés i Canadet, en l'article *La hora de*

Cataluña. Vergés afirmava que al llarg de la seva història, Catalunya havia tingut diversos moments clau, tant favorables com desafortunats. Tanmateix, en aquells moments, per l'autor, Catalunya es trobava davant un "moment històric" -un altre moment històric, però d'una altra història que la de Vidal-Quadras- excepcional i favorable per diverses raons: la democràcia estable a l'Estat; l'existència d'institucions pròpies -Parlament i Govern-; i sobretot el context europeu que afavoria la comprensió internacional del dret dels pobles a escollir el seu propi destí. A Catalunya, es constataria *"la existencia de un Govern nacionalista mayoritario estable presidido por Jordi Pujol, cuyo profundo nacionalismo sólo se ve matizado por sus convicciones democráticas y las lógicas responsabilidades de gobierno. Fuera del Govern, unos socialdemócratas catalanes que posiblemente reflexionen sobre la actitud de Josep Pallach, cuya posición resuelta sobre la necesidad de un partido socialista y democrático catalán le valió la exclusión del padrinazgo de la socialdemocracia alemana, y unos nacionalistas independentistas, pero con actitudes e ideas con futuro democrático"*. Davant d'aquesta situació, opinava Vergés: *"corresponde al presidente Pujol, por sus convicciones y su posición institucional, iniciar el juego. Ahora que se está hablando de pacto autonómico, convendría empezar a hablar de pacto nacional en el que Cataluña, por vía parlamentaria, estableciera sus exigencias mínimas o máximas para una convivencia estable de futuro en el contexto supranacional"*. ...El cas, però, és que la nostra "hora" va tornar a passar de llarg.

A la pàgina següent de La Vanguardia d'aquell dia, J. Ramón González Cabezas, periodista de la casa, des de *Juguets rusos*, lamentava l'actitud a la defensiva dels qui, com el govern espanyol, negaven qualsevol influència dels fets a l'antiga URSS. Els vents de canvi, per González Cabezas, era evident que havien arribat fins aquí, cosa que es notava en: 1) la revitalització de les minories independentistes; 2) la temptació de determinats sectors del nacionalisme moderat d'abandonar el possibilisme; 3) la reaparició de posicions a la defensiva des del centre; i 4) la recaiguda de sectors de l'opinió pública en una confusió d'actituds revisionistes, retòriques o mimètiques sobre la pròpia realitat circumdant. L'articulista volia alertar del risc de *"desatar una fiebre de excéntricas afirmaciones de lituanidad y fe báltica en pleno Mediterráneo..."* i acabava: *"Sería fatal, pues, que el triunfo de la democracia y de la razón en Rusia sirviera para que este país se pusiera a jugar a las muñecas rusas o, lo que será sin duda mucho más arriesgado, a la temida ruleta"*.

Entretant, el país, parlant en termes generals, és a dir, dels

ciutadans normals i corrents, no patia pas per aquests grans perills i riscos de *russificació*. La mateixa La Vanguardia del dia 4 de setembre, dedicava la seva *Encuesta* -secció en què s'interroguen diverses persones reconegudes sobre un tema particular- al veritable debat nacional que desbordava els rius de les coverses privades i encongia la majoria dels cors espanyols: "*¿Considera que el príncipe Felipe debe casarse con una aristócrata?*".

A més dels articles sobre la lituanitat de Catalunya, El Periódico era el primer diari a dedicar una editorial al debat. Encara dia 4 de setembre, titulava la seva reflexió *Serenidad y convivencia*, i portava l'avant-títol "*El 'mimetismo lituano' en Catalunya*". L'editorial considerava les declaracions d'Obiols d'inoportunes, no tan per allò que deia, com pel que es podia entendre i per, sense voler, contribuir a generar un clima de crispació, "*al igual que quienes estos días hermanan la senyera con la bandera de Lituania, en busca a orillas del Báltico de un modelo aplicable a la independencia de Catalunya*". Però, segons l'editorial, "*Tampoco contribuyen a cimentar el clima de serenidad, que es necesario entre los políticos, las palabras de Jordi Pujol, que tilda de irresponsable al líder del PSC y se refiere con galimatías lingüísticos a paralelismos lituano-catalanes y a divergencias soviético-españolas, con lo que el presidente de la Generalitat parece no querer distanciarse en exceso de quienes en estas vísperas del Onze de Setembre esgrimen como propia la enseña de la república báltica*". O sigui que estopa per tothom: pels lituanistes, pels obiolistes i pels pujolistes. Afortunadament, l'editorialista tenia la fórmula per a sortir del mal pas: "*La convivencia no correrá ningún peligro en Catalunya si los máximos responsables de las primeras fuerzas políticas saben afrontar este momento en un clima reflexivo y sereno*".

Però ja se sap que tants caps, tants barrets. Perquè Juan Tapia, director de La Vanguardia, el dia 5, opinava que les afirmacions de Pujol havien estat positives. Escrivia Tapia: "*Dijo que 'Catalunya es Lituania', lo que es una gran verdad aunque algo inexacto. Catalunya es Lituania por su personalidad histórica y nacional. Pero no es Lituania porque no perdió la independencia por el pacto Hitler-Stalin y, más importante, porque no surge de la debacle del comunismo*". Però l'essencial, per Juan Tapia, és que Pujol digués que Espanya no era l'URSS, amb la qual cosa "*el líder convergente rechaza la tentación independentista*" i, posats a interpretar, "*reconoce que con la actual democracia Catalunya ha tenido el período autonómico más dilatado de la historia contemporánea, y se mantiene en el ámbito del catalanismo mayoritario que nunca respaldó aventuras secesionistas*". L'editorial de La Vanguardia, *La hora de la*

coherencia, seguia en la mateixa línia de destacar "que la voluntad de Catalunya de consolidar su autogobierno se expresa en el marco de una España "sólida" y "democrática". I insistia: "La que se presenta como "fuerza serena" de Cataluña sigue apostando, como lo hiciera la Lliga o la antigua Esquerra, por articularse con España". L'editorial, amb la intenció de fer notar que Catalunya no necessitava independències polítiques per a res, sinó que en té prou amb la "consciència", citava una sentència de Jaume Vicens i Vives que ells consideraven alligadora (i que a mi em sembla terriblement tòpica i mancada de fonaments rigorosos): "el primer soporte de la psicología catalana no es la razón, como en los franceses; la metafísica, como en los alemanes; el empirismo, como en los ingleses; la inteligencia, como en los italianos, o la mística, como en los castellanos. En Cataluña el móvil primero es la voluntad de ser". Per si no hagués quedat prou clar, però, que La Vanguardia no era favorable a la independència, recordava els percentages electorals als partits majoritaris, i reptava els regidors de CiU i PSC a no secundar "proposiciones aventuristas" com la iniciada per ERC per tal d'aconseguir mocions independentistes als ajuntaments catalans: "Las fuerzas mayoritarias catalanas, en primer lugar CiU y después el PSC, consolidarán desde esta coherencia la fuerza que ya tienen en Cataluña y el respeto del resto de España. Las urnas se encargarán de evaluar la apuesta independentista, una carta que hasta ahora ha desechado el electorado". Val a dir que sobre el respecte d'Espanya envers Catalunya, el temps ha mostrat que no depenia pas massa de la col.laboració nostra amb el govern espanyol, sinó que podia haver-hi una relació proporcionalment inversa, com permetria pensar la situació creada a partir dels pactes de governabilitat entre PSOE i CiU del 1993. I sobre el suport electoral a ERC, el 1992 va passar a ser la tercera força política al Parlament de Catalunya, com ja s'ha dit anteriorment. La Vanguardia s'encomanava a Jaume Vicens i Vives per rebutjar les "propostes aventuristes", però és que l'historiador no podia haver-se imaginat fins a quin punt els esports d'aventura arribarien a triomfar a Catalunya!

Certament, és complex determinar perquè a unes mateixes declaracions de Pujol, des de posicions ideològiques no massa divergents, s'hi reacciona de manera tan diversa. Es podria explicar en funció de la consciència que cada mitjà té de quin és el perfil del seu lector? Potser El Periódico criticava Pujol simplement per contrapesar la censura a les paraules d'Obiols que, precisament entre els lectors d'aquest diari -i perquè just aquest diari hi havia donat més relleu que cap altre- podien tenir una especial receptivitat. I potser La Vanguardia

felicitava Pujol -ni que fos a contracor- perquè, essent que l'electorat convergent predomina entre els seus lectors, es tractava de contribuir a estovar aquest electorat a favor d'una col·laboració amb Madrid i a foragitar tota temptació radical. Però, és clar, tot són suposicions, i prou.

També l'Avui dedicava el seu editorial del dia 5, *Catalunya i el Bàltic, sense oportunistes*, per a definir d'oportunisme el "aprofitar una onada independentista que neix en uns altres llocs i unes altres circumstàncies per practicar allò que es presentaria com un xantatge moral a l'Estat i obtenir-ne rendiments concrets per al cas català". L'editorial de l'Avui, practicant aquell costum que li ha sigut històricament tan propi d'enfrontar-se a l'orientació ideològica del seu lector habitual, es dedicava a desqualificar qualsevol temptació de comparar Catalunya i Lituània, en cert sentit, i també com ha estat històricament habitual, acabava essent més papista que el papa. Segons l'editorial, no es podia comparar Catalunya i Lituània primer, perquè "les circumstàncies són diferents", encara que afegia tot seguit: "però no absolutament diferents i, per tant, l'esment del cas bàltic no és improcedent". (En què quedem, doncs?). En segon lloc, perquè no era "l'impacte bàltic el que ha portat els catalans a considerar insuficient el model autonòmic en la seva lectura actual". I en tercer lloc, perquè el mateix president havia manifestat que no aprofitaria l'estela bàltica per a modificar els seus plantejaments anteriors i es reafirmava en el seu compromís amb la construcció de la democràcia a Espanya. En resum: "No hauria estat procedent l'oportunisme d'inventar reivindicacions noves a l'empara del Bàltic. Però tampoc no seria lògic que l'existència d'un clima més favorable, d'una conjuntura internacional més comprensiva amb els fets nacionals, no servis de res, es deixés passar per por de demanar massa fort el que de fet ja es demanava abans". És a dir, si no ho entenc malament, que Catalunya és Lituània sempre que, i només si, permet reforçar l'actual política convergent, fidel al marc espanyol.

De línia ben diferent era l'editorial de El Punt, també del dia 5 de setembre. El Punt titulava, significativament, *Jordi Pujol torna a entonar la cançó enfadosa*. L'editorial qualificava les declaracions de Pujol de "tan esperades com poc entusiasmadores", i afirmava que "han tranquil·litzat els espantats esperits dels polítics espanyols que en les últimes setmanes temien l'aparició d'un fantasma corprenedor". Segons l'editorial, a Pujol ja li aniria bé l'actual situació d'ambigüitat, perquè una revisió de l'Estatut "l'obligaria a aclarir quin és el seu model nacional per a Catalunya, definir el futur polític i plantejar les reivindicacions clau en aquest procés". I afegia: "Per tant, tothom tranquil: ens trobem davant del joc a tres o quatre bandes típic de Pujol en què mentre diu que no es vol fer com els

lituans, s'utilitza l'empenta nacionalista bàltica per a amenaçar el Govern espanyol". El Punt completava la seva anàlisi apuntant una altra qüestió: "Però el problema profund amb què ens trobem no és aquesta ambigüitat ni la covardia en els plantejaments nacionals. El problema és un altre: el Parlament no existeix (...) El parlament no fa de Parlament".

El País publicava el seu editorial el dia 6, *Nacionalismos y fronteras*, en el que començava per constatar la importància del procés de fragmentació a Europa, i la necessitat de no amagar el cap sota l'ala: *"los derechos de autodeterminación y de independencia y las propias fronteras de Europa, temas tabú donde los haya en los 40 años de guerra fría, vuelven a ser objeto de debate político"*. Per l'editorial, el problema estaria en el fet que *"la ilusión de Europa como nueva gran nación de naciones está comprometida, en buena parte, por el vendaval que viene del Este, que impone, como si de un nuevo fatalismo histórico se ratara, el principio de la fragmentación sobre el anterior principio de la unidad y de la intangibilidad"*. Ara bé, i de les declaracions de Pujol, què? Doncs vet-ho aquí: si es té en compte que *"el Estado de las autonomías consagrado en la Constitución es todavía una de las fórmulas más logradas de resolución de contradicciones entre reivindicaciones nacionales y la necesaria cohesión del Estado"*, es pot comprendre que *"son más de lamentar las desgraciadas declaraciones del presidente de la Generalitat, Jordi Pujol, caracterizadas por una estudiada ambigüedad, buscando con ellas, probablemente, la solución a un problema de financiación autonómica por el camino equivocado, y en definitiva, teñidas de oportunismo"*.

L'anàlisi comparativa dels cinc editorials ens permet, sense massa malabarismes, definir molt correctament la posició política de cada mitjà. En cert sentit, es pot dir que són tan previsibles, els editorials, que més que aportar idees noves, per allò que serveixen és per a seguir "marcant el territori", com fan els óssos. És a dir, reinterpretar la realitat per mantenir la coherència de partida, al marge dels fets concrets. En definitiva, vull dir que després de llegir els editorials -i la informació posterior que completaria la línia informativa de cada diari- sembla que allò que digués el president era el de menys. Podia ser interpretat com es volgués. Se li podia fer dir qualsevol cosa. I no era només per l'ambigüitat objectiva de les declaracions de Pujol, sinó per l'ambigüitat pròpia de tot discurs polític, el dels editorials de diari inclosos. L'important, allò que defineix una posició de poder, no és -com he sostingut en altres moments, i encara repetiré- allò que es diu, sinó la capacitat per a imposar una interpretació sobre allò que es diu, sobre el què es fa i sobre el què passa.

En aquest marc de confusionismes interessats, i per contrast amb les posicions tòpiques, Vicenç Villatoro publicava una de les seves columnes, el dia 5 de setembre a l'Avui, *Extrapolables*, en la que s'hi afirmava un element nou d'interès. Villatoro suggeria que quan s'afirmava que Catalunya i Lituània eren extrapolables, es venia a dir que el país vol la independència, encara que voti partits no explícitament independentistes. I quan es deia que no eren extrapolables, es volia dir que la majoria no vol sentir ni parlar d'independència. Però Villatoro recordava que quan s'anava a votar, es preguntava qui es volia de representant al Parlament, però no si es volia la independència. I acabava: "Per tant, l'única manera de saber la voluntat del poble -font del dret i motor de la història- és preguntar-li. Els lituans s'ho van preguntar. El dia que ens ho preguntem sabrem de veritat si som o no som extrapolables. Algun dia, abans d'acabar aquest segle, s'haurà de fer la pregunta, per acabar de veritat la transició i habitar la democràcia plena. Certament, és una pregunta que fa por. O el que fa por és la resposta?"

Josep Huguet publicava també el dia 5 a l'Avui el seu article *Espanya no és l'URSS*, la tesi del qual és perfectament sintetitzable en el seu acabament: "Ni modernitat ni llibertat plena seran possibles a Espanya mentre l'Estat sigui una presó de pobles. Amb permisos de cap de setmana o en llibertat vigilada, tant se val. A l'URSS, Rússia sembla que ho ha mig entès. A Castella, però, no hi ha cap Eltsin".

Tanmateix, la reacció a Espanya sobre el debat, era francament crispada, comparat amb l'usual estil versallesc -no exempt de mala bava- de la política i la premsa catalanes. Francisco Fernández Ordóñez, ministre d'Afers Exteriors, i José María Benegas, número tres del PSOE, negaven tota possibilitat no ja de similitud, sinó d'influència entre els països bàltics i Catalunya o Euskadi. El primer, tanmateix, considerava "clarificadores" les declaracions de Jordi Pujol, per bé que insistia en què no coneixia "fronteres espanyoles" internes, i que les úniques que hi havien, amb França i Portugal, "no es modificaran". En canvi, Benegas opinava, també en relació a les declaracions de Pujol, i en un estil molt d'estar per casa, que "no s'ho creu ni ell". Per arrodonir la perspectiva socialista de les paraules de Pujol, Juan Carlos Rodríguez Ibarra, president de la Junta d'Extremadura, considerava que Pujol utilitzava l'independentisme com a instrument de pressió contra el govern. Per la seva banda, Francisco Álvarez Cascos, secretari general del PP, afirmava que la comparació que havia fet Pujol entre els drets de Lituània i Catalunya eren fruit d'una "sequera intel·lectual". Josep Maria Sala, també opinava que l'afirmació de Pujol que el nacionalisme era la força que

movia Europa, era una "equivocació política i intel·lectual". Nicolàs Sartorius havia trobat les declaracions del president "electoralistes". I per acabar la mostra de reaccions, Virgilio Zapatero, ministre de Relacions amb les Corts, era del parer que la Constitució "havia permès resoldre tots els problemes que el país havia tingut, inclòs el del repartiment del poder territorial entre les comunitats autònomes i l'Administració central. (D'això se'n podria dir "optimisme històric"). En realitat, la jugada astuta de Pujol era aquesta: aconseguir que tothom parlés d'ell, i a més de manera absolutament contradictòria. Sempre *au-dessus de la mêlée*.

Curiosament, mentre aquí discutíem si erem més lituans que russos (*galgos o podencos*, que diuen els espanyols), Obiols i Pujol se n'anaven a visitar l'antiga URSS, a veure-ho d'aprop. El dia 4 Obiols era a Moscou per entregar a Edvard Shevernadze el premi Primer de Maig, per la seva contribució al progrés de l'esquerra europea. (Com se sap, Shevernadze es retiraria de la política russa per anar a presidir la República independent de Geòrgia. El premi, sense saber-ho, anava a parar també a un independentista que se les hauria amb un veritable conflicte armat, mentre Obiols seguia alertant dels perills del radicalisme nacionalista a Catalunya. Vet aquí un altre cas de mala sort històrica). Pujol, de Moscou estant, tomava a dir que no era separatista. I en van...

3. I ARA ARRIBA EL FULL DIOCESÀ...

S'acostava, com es veu, un Onze de Setembre calent, polèmic, lligat als grans esdeveniments polítics internacionals. Qui ho diu que el nostre és un nacionalisme tancat, aïllat, de vol gallinaci, i de campanar? I per què quan aquest suposat particularisme del nacionalisme s'encèn a la resta de món, llavors tots correm-hi a dir que el nostre és un cas particular que no admet comparacions? Amb exemples d'aquests, queda clar que la sobirania d'un país, abans que per poder decidir des de casa mateix, per exemple, per on es vol fer passar una autopista, es necessita per a poder-se explicar la pròpia història, i per tant, explicar-se a un mateix, sense necessitat de demanar permís a ningú.

Però ja érem el dia 6 de setembre, i s'afegia a la festa la notícia de l'editorial del Full Diocesà dels bisbats de Tarragona, Vic i Solsona. Amb el text que ja hem comentat, *D'on venim, cap on anem*, tota la premsa del dia se'n feia ressó. L'Avui titulava de forma destacada, a quatre columnes, *Tres bisbats catalans surten en defensa del dret a l'autodeterminació de Catalunya*, i en l'avant-títol i el subtítol destacava, respectivament, les

afirmacions que "les lleis no són definitives" i que "ningú més que els catalans pot decidir el seu futur". A part de resumir el text, l'Avui el relacionava amb la posició favorable del bisbe Antoni Deig amb la creació d'una Conferència Episcopal Catalana, manifestada a la Universitat Catalana d'Estiu a Prada el 22 d'agost, feia tot just quinze dies. La relació era gratuïta i sense solta ni volta, donat el cas que ni el bisbe de Vic ni, sobretot, el de Tarragona compartien aquesta posició, i fins hi eren obertament contraris. El Periódico, hi dedicava escassament una columna sota l'encapçalament general de la pàgina, *Pujol reitera que no es separatista*, i titulava la informació: *Tres obispos catalanes lanzan una proclama a favor de la autodeterminación*. El diari parlava, jo crec que malintencionadament, d'un "texto sin firma", cosa falsa, ja que sí que el signava, de forma clara, la "Redacció", i per tant equivalia a un text editorial, com els que cada dia publiquen els mateixos diaris. El Periódico contraposava la posició del Full Diocesà dels tres bisbats als fulls dominicals de Barcelona, Lleida, Tortosa i La Seu davant la diada, "que se limita a pedir a los cristianos que se pregunten 'si hacen todo lo que pueden' por Catalunya". I recollien la primera reacció política d'Alejo Vidal-Quadras: "El redactor de la hoja se ha equivocado de época y de país".

El País, també després de titular la informació amb la que obria la pàgina: *Pujol se convierte en el segundo dirigente occidental que se reúne con Yeltsin tras el golpe en la URSS*, per sota donava la informació sobre el Full Diocesà: *Sólo los catalanes deben decidir su futuro, según tres obispos*. El País precisava que el text era signat per la redacció del Full, que no havia estat redactat pels bisbes, i que el director del Full, Pere Casas, havia declarat que els bisbes només hi intervenien en casos "d'errors de fe o costums". Aquest diari, a més, recordava que ja era una tradició del Full Diocesà el publicar textos referits a la Diada cada any, de manera que "En 1990, los tres obispos exhortaron a los inmigrantes a 'convertir-se' a la catalanidad, y en 1989 aseguraron que Cataluña no tiene un 'mínimo decoroso' de autogobierno". Per la seva banda, El Punt, també destacava la notícia encapçalant la pàgina així "Els bisbats de Vic, Tarragona i Solsona defensen radicalment l'autodeterminació". El Punt també contrastava aquest contingut amb el del Full Dominical dels altres bisbats catalans, -excepte el de Girona, que té un Full Parroquial propi, i no feia cap referència a la Diada-, en els que "tan sols es demana que 'la pregària de Déu beneeixi les nostres autoritats i les il·lumini perquè treballin per al bé comú de tots els ciutadans del Principat'". També recordava, aquest diari, les diverses posicions dels bisbes en relació a la proposta de Conferència Episcopal Catalana.

I ja tenim tots els ingredients dins la cassola. Naturalment, el text

del Full Diocesà va escandalitzar Espanya i la "Catalunya espanyola", si es pot dir així. La ministra portaveu del govern espanyol Rosa Conde, ironitzava el mateix dia 6 de setembre (El Periódico, 7 de setembre) sobre l'editorial dels bisbats, i declarava: *"El Gobierno no acostumbra a hacer comentarios sobre la vocación política tardía de algunos responsables religiosos"*. Potser era certa l'afirmació de la portaveu, encara que també ho és que la senyora Conde solia demostrar la seva ignorància, amb l'atreviment que és habitual en aquests casos, especialment de la realitat de l'Església catalana. No sé què feien al seu país -o potser sí que ho sé-, però aquí, l'Església va demostrar que majoritàriament estava al costat del poble i de la democràcia, i del seu paper en l'anti-franquisme, potser ja seria hora que algú en fes memòria per al públic en general i alguns ministres en particular. El Periódico assenyalava que els principals partits catalans havien mostrat el seu "respecte" pel document, a excepció del PP, que el considerava "apocalíptic". Àngel Colom, per la seva banda, declarava, segons aquest diari, que el text *"no es ninguna ingerencia política sinó la voz profética de la Iglesia, que se expresa de vez en cuando, y la representación de una opinión de la base de la población"*.

A Espanya la reacció era més histèrica. Des d'aquell presentador de televisió que he explicat que iniciava la informació dient que els bisbes catalans havien proclamat la independència, fins als dirigents del PP com Luis Ramallo, que opinava que *"los obispos de Tarragona, Solsona y Vic van a tener que ir a confesarse por meterse donde no les llaman y que tengan cuidado porque con esas afirmaciones independentistas irán al infierno"* (El Día 16 de Baleares, 7 de setembre). O com Rodrigo Rato, que els acusava de *"utilizar su puesto como tales para difundir sus ideas políticas"* i tractar de *"imponer a los católicos una propaganda política desde un púlpito"*. Tot i que no quedava clar a qui es referia El Periódico, en un destacat titulava *"La 'cúpula' de la Iglesia se desmarca del documento"*, esmentant un anònim portaveu de l'Episcopat espanyol, que hauria dit que aquell text *"no puede considerarse un escrito de los obispos, que tiene otro rango"*.

El País del dia 7, a part de publicar les precisions sobre la no autoria episcopal del text, per bé que el bisbe Deig afirmava que estava en la seva línia, i com qui no diu res, apuntava que la idea publicada del Full Diocesà que és als catalans a qui correspon decidir el seu futur *"es, casi literalmente, la misma que expresó el príncipe Felipe en su visita oficial a Cataluña como heredero de la Corona: 'Cataluña es lo que los catalanes quieren que sea', manifestó ante el Parlamento catalán en abril de 1990"*. Compte amb la murrieria de El País, perquè tenia raó, excepte en una partícula que feia tota la diferència entre un text i l'altre: el Príncep

deia que Catalunya "és" (ja ara) allò que els catalans volen que sigui - segons la tesi que a cada elecció ja ens "autodeterminem"-, mentre que el document del Full Diocesà parlava del que Catalunya "ha de ser", en clara referència a l'exercici del dret a l'autodeterminació, que no ens reconeix la Constitució, ni el Príncep.

El mateix dia 7, dos diaris -l'Avui i La Vanguardia- dedicaven l'editorial al text del Full Diocesà. En dues direccions completament oposades, però. Així, La Vanguardia, amb *¿Dónde vamos?*, titulava un editorial, d'estil francament irritat. Segons l'editorialista, el text del Full era de *"acentuados tonos nacionalistas"*, i semblava suggerir que la pràctica de publicar cada any un text d'aquestes característiques anava dirigit a convertir-se en notícia, per afany de protagonisme. Però la irritació sobretot es feia palesa després: *"Es probable que algun lector de la hoja se diga, ciertamente perplejo, que él creía que llevamos quinientos años unidos, desde los Reyes Católicos, y que, para no remontarnos tan sólo a la historia lejána, habíamos decidido con quién queríamos unimos y solidarizarnos al refrendar una Constitución y un Estatut de autonomía y al incorporarnos a la Comunidad Europea, ya en los años ochenta de este siglo"*. I més endavant, seguia donant lliçons de pastoral als bisbes: *"Otros católicos recordaran lo que la Constitución 'Gaudium et Spes', del Concilio Vaticano II, dijo de la autonomía de las realidades terrenas y pensarán que no es a las hojas diocesanas a las que corresponde aleccionar a los políticos"*. També s'indignava l'editorial amb la citació d'Erich Fromm, i s'hi tornava amb aquest cop baix: *"El mal menor -que el text criticava- ha tenido siempre en la Iglesia católica sus defensores y también sus contradictores, que en el último siglo eran los integristas. La división no es de hoy"*. I rematava: *"La fórmula anual de la hoja diocesana de los tres obispados es hábil. No son los obispos quienes se pronuncian, podrían hacerlo si lo juzgaran oportuno, bien solos, bien en trio, bien en las reuniones de la Tarraconense. Fuera de Catalunya, las proclamas diocesanas del Onze de Setembre escandalizan mucho. Pero la verdad es que tampoco vamos a engañarnos. Si los obispos no los nombra el pueblo, sino Roma [llegiu-hi un altre cop baix], los directores de las hojas diocesanas los nombra la empresa, esto es, los respectivos obispos. Que cada palo aguante su vela"*. L'editorial era ben clar, i la suposada poca importància del document del Full Diocesà, quedava desmentida per la gran enrabiada que no se sabia dissimular. Per cert, però, que no semblava possible que La Vanguardia, el 1991, encara sortís amb allò de la unitat d'Espanya i els Reis Catòlics. Ni semblava massa coherent que La Vanguardia fes retrets al passat històric de l'Església i als seus compromisos amb estils no democràtics. Ni sembla que el redactor de

l'editorial hagués entès gran cosa del document conciliar *Gaudium et Spes*. "*¿Donde vamos?*" deia La Vanguardia? Així, no gaire lluny.

L'altre editorial era el de l'Avui. Amb el títol que l'encapçalava, *El compromís dels bisbes catalans*, ja es veia que la valoració era diferent de la de La Vanguardia. L'editorial parlava del marc de crispació creada artificialment fora de Catalunya, i de com l'escrit del Full Diocesà era prèss com un nou pretext per a exacerbar els ànims. L'Avui, en aquell editorial, considerava legítima la demanda del dret a l'autodeterminació, d'altra banda reconegut pel mateix Parlament de Catalunya, i interpretava que la intenció del text era mostrar preocupació per la incertesa sobre el futur polític del país, i la de demanar solucions agosarades. En canvi, l'Avui responia el to de la premsa de Madrid: "...l'editorial d'un Full Dominical [aquí, equivocava el nom] no és una declaració d'independència -segons feien creure uns- ni és una mostra de nacionalcatolicisme pagès a la catalana -com suggerien uns altres-, ni tampoc, com pretenia la ministra Rosa Conde, es tracta d'un manifest fundacional d'un partit polític..." I afegia: "Massa caricatures, massa sarcasme, massa irresponsabilitat". L'editorial, a més de felicitar els autors del text, perquè considerava que "junt amb la conferència pronunciada pel bisbe Deig a Prada de Conflent, significa la incorporació explícita de l'Església catalana al procés social i polític de reconstrucció nacional, en el qual d'una manera silenciosa però continuada ja hi ha fet grans aportacions, sempre en la línia de compromís social marcada pel Concili Vaticà II".

Pot ser interessant, de manera excepcional, fer atenció a la notable reacció que el document va provocar a la premsa de les Illes Balears i Pitiüses, potser pel fet que l'Església de Catalunya i la mallorquina i menorquina, tenen establerta, a la pràctica, una estreta relació. Així, podia sorprendre que el mateix dia 7, i tal com recollia l'Avui, el bisbe de Mallorca, Teodor Úbeda, hagués declarat que el principi d'autodeterminació dels pobles estava clarament fixat en el Concili Vaticà II, i que per tant, no hi veia cap problema. Segons l'Última Hora de Mallorca del mateix dia -que dedicava tres pàgines al tema del Full Diocesà-, el bisbe, a més, s'havia extès sobre la situació a les Balears, de manera que titulava: *El obispo de Mallorca también apoya un mayor autogobierno para Baleares*, encara que en la informació, el bisbe deixava clar que no era pas que s'afegís a cap mena de tesi independentista. També es manifestava sobre el tema de la Conferència Episcopal Catalana, recordant que els bisbes illencs ja havien demanat la creació d'una província eclesiàstica, i que seria favorable a una regió eclesiàstica de parla catalana, tot i que les dificultats sobretot podien venir de València. Tanmateix, la informació anava acompanyada d'un bitllet

d'opinió de Planas Sanmartí, que titulava *"Con la Iglesia hemos topado"* i deia coses com ara que *"El Obispo de Mallorca, que es valenciano que habla el valenciano (...) no sólo se solidariza con los tres obispos catalanes que se han pronunciado de igual forma [a favor de tenir més autonomia], sino que apoya la petición de las tres diócesis de Baleares para tener una provincia eclesiástica propia"*. Planas s'escandalitzava dels qui són capaços de defensar els drets de països llunyans, però són miops a les realitats properes. *"En realidad, estos individuos que defienden los derechos de los pueblos oprimidos, pero lejanos, son los mismos que estuvieron de acuerdo con la tesis de la película Adivina quién viene esta noche..., pero no quieren a un gitano por vecino. Y es que quinientos años son muchos años. Y no hace falta ir a América para encontrar opresión e ignorancia. Sin ir más lejos..."*. Déu n'hi do!

Última Hora també afegia un recull d'opinions breus de diversos polítics. Més que les opinions concretes, l'interessant era el títol, certament d'una exageració sense límits: *Opiniones dispares ante la tesis de la Iglesia*, amb un avant-títol prou exagerat: *Autodeterminación. La Polémica salta desde la URSS a las Autonomías*.

El Balears, per la seva banda, ho havia entès un pèl diferent, i titulava la informació: *La Iglesia acepta el derecho de autodeterminación de los pueblos*, com a declaració de Mn. Úbeda, però en el subtítol afegia: *"El obispo de Mallorca considera, en cambio, que el grado de nacionalismo debe decidirlo el pueblo"*. I, tant en l'entradeta com en el peu de foto, es repetia *"como opinión personal, creo que debe mantenerse la unidad de España, aunque dentro de la misma hay que profundizar, en la medida de lo posible, en la autonomía e identidad de cada uno de los ueblos que forman el Estado español"*. En una altra pàgina del mateix Balears del dia 7, s'entrevistava al prior del monestir de Lluc, Josep Amengual, que es mostrava molt d'acord amb el text del Full Diocesà: *"el documento suscrito por los obispos catalanes me parece correcto y se sitúa dentro de la línea de pensamiento de la Iglesia desde los años cincuenta"* i s'afirmava defensor de l'autodeterminació, per la qual ell havia lluitat, sempre al marge de l'ús de les armes. Finalment, l'editorial de Balears torna a ser d'aquells d'antologia. La qualificació que fa de la "intervenció" dels bisbes catalans en la polèmica de l'autodeterminació -primera inexactitud- és que és sorprenent i inoportuna. Sorpren, diuen, *"que de repente un estamento como el eclesiástico se muestre tan sensibilizado por el tema de la autodeterminación de los pueblos de España, cuando a lo largo del último medio siglo ha estado bendiciendo y llevando bajo palio precisamente al régimen franquista que pisoteó hasta casi su exterminio cualquier idea de inspiración nacionalista,*

por descafeinada que ésta fuera". I, diu, la polèmica resulta inoportuna "porque la situación que provoca en la España de las autonomías esa influencia independentista que sopla desde el Este es de extrema delicadeza, sobre todo en los casos más radicalizados como pueden ser el País Vasco y Catalunya. En esas circunstancias, el papel de los obispos debiera estar inspirado en la prudencia y el sentido de la responsabilidad, y no en el oportunismo". Però no en tenen prou. El bisbe Teodor Úbeda per ells es veu que no és encara prou prudent, perquè el titllen d'ambigüitat, compartida amb el conjunt de l'Església que, diuen, aplica el dret a l'autodeterminació segons li convé, "de tal forma que en España, por ejemplo, fue silenciada por el episcopado durante cuarenta años largos". I acaba la faena així: "No es de extrañar, pues, que algunos obispos se muestren tan desorientados sobre la historia y sobre su responsabilidad". Personalment, no em queda clar si l'editorialista denuncia el quasi extermini que el franquisme va fer del nacionalisme, o si el molesta que no quedés exterminat del tot. D'altra banda, hom també es podria demanar, seguint la lògica de l'editorialista, quin va ser el paper de la premsa a Espanya, i a les Balears en particular, durant el franquisme, com perquè ara pugui defensar la democràcia legítimament i en canvi en negui el dret a l'Església. A qué venia tanta irritació? Què hi ha, també, d'anticlericalisme, en aquesta agressivitat tan selectiva?

A El Día 16 de Baleares, també del dissabte dia 7, titulaven la informació sobre el cas així: *La pastoral de los obispos catalanes sobre la autodeterminación divide a los socialistas*. El Día es fonamentava, per veure aquesta divisió, en el fet que mentre Obiols "comparte sus opiniones" -només havia dit que les respectava-, en canvi Urralburu - llavors, president en funcions de Navarra-, considerava que "hasta los obispos tienen derecho a decir tonterías". El Día acompanyava la informació amb un article de Pedro Miguel Lamet, *La bomba de los curas catalanes*. Vegeu-ne unes mostres de l'estil: "...conociendo el percal eclesiástico no me sorprende. (...) En nuestro país es bastante obvio que los clérigos han sido y son siempre antes vascos y catalanes que curas y obispos". I recordava vinculacions de l'Església amb l'ETA, o del seu paper a Irlanda del Nord i Polònia, i encara la intenció de Franco de desterrar el bisbe de Bilbao Antonio Añoveros, mentre Tarancón, deia l'articulista, "llevaba en el bolsillo la excomunión de Franco, por si esto se llevaba a cabo". A més, dedicava una tercera pàgina a les declaracions de Teodor Úbeda, insistint en que "rechaza una Conferencia Episcopal Catalana", i encara en una quarta pàgina, publicava íntegre el text de les tres diòcesis catalanes.

Cal assenyalar, abans d'anar més enllà d'aquest dissabte 7 de

setembre, que tot aquest debat s'havia produït abans que es distribuís a les parròquies el **Full Diocesà**. Probablement ens trobàvem davant d'un *miracle pentecostal postmodern*, on el do de llengües ha estat substituït pel do de ser notícia.

Per acabar amb les referències a la premsa balear, encara es podria destacar la informació del Diario de Mallorca del dia 9, que titulava *Agotada la hoja parroquial que pedía el derecho a la autodeterminación para Cataluña*, i hi barrejava les dades d'una imprecisa enquesta publicada el dia abans per El Mundo, que li permetia afirmar a l'entradeta: *"Por otro lado, los españoles se muestran contrarios a la hora de conceder la independencia a Cataluña y Euskadi según una encuesta"*. Ja ens ho teníem, encara que la sorpresa és que, malgrat tot, ja hi teníem a favor el 25,7%. No està gens malament, per començar! El Diario de Mallorca d'aquell dia també publicava un article d'Emilio Romero -gràcies als intel·lectuals espanyols que viuen d'escriure a províncies i als diaris amb vocació provincial, podem saber què pensen els d'allà de nosaltres- titulat: *Ese documento de tres Obispos*. Romero considera el text *"una exaltación del nacionalismo aldeano"*, que és *"un texto palurdo"*, i que *"el documento catalán parece que está escrito por sacerdotes sencillos, o por creyebtes elementales, o por demagogos de redacción o tertulia"*. I etcètera. Finalment, Planas Sanmartí, el dia 9 a Última Hora, escribia un altre article, *Los serbios españoles*. Fonamentalment, el dedicava a glossar molt durament l'ABC, a qui qualificava de diari serbi, després de citar-ne un editorial, *Panfleto episcopal*, que, també sobre el document dels bisbes, n'havia qualificat l'estil de *"aldeano-catolicismo"* o de *"paleta-catolicismo"*. Planas Sanmartí fa notar que *"el independentismo periférico aterra a los serbios españoles"* i, en aquest cas, lamenta els atacs a la lliure opinió, de l'estil de l'ABC, o les ironies de la portaveu del govern espanyol, Rosa Conde (*"que no necesita el logopeda para furfullar graciosas ingeniosidades calificando la actitud de los obispos como vocación tardía"*).

Les reaccions van seguir. El president de Castella-Lleó, Juan José Lucas, titllava -en la línia de l'ABC- als bisbes de *"casi casi paletos"*. Jordi Solé Tura, llavors ministre de Cultura, vinculava l'editorial del Full Diocesà a la tradició carlina: *"es tracta de bisbats que estan en unes zones que històricament han estat bressol del carlisme català, fet que també s'ha de tenir en compte"*, i afegia que ell estava *"bàsicament en desacord amb el missatge dels bisbes catalans"*. (Per cert, les seves opinions polítiques tenen alguna cosa a veure amb el fet que sigui nascut a Mollet del Vallès que, segons l'Enciclopèdia Catalana, "fou poble reialenc"?) Per altra

banda, i sobretot *des de l'altra banda*, el bisbe Ramon Echarren de Canàries responia la ironia de Rosa Conde dient-li que l'Església lluitava per la democràcia d'abans que ella nasqués. Joan Barril, a El País del diumenge 8, escrivia una de les seves cròniques, *Los curas y danzas*, impossible de resumir perquè es tractava, fonamentalment, d'aquella mena de relats quasi literaris, sense una presa de posició explícita. Vegeu-ne un exemple de l'estil: *"En el estimulante espectáculo de la bendición de las palabras del ungido, esas diócesis de verbo paulino vienen a ser las go-go girls del pujolismo, esas figuras decorativas que no tocan ningún instrumento pero que danzan y animan al público siguiendo el ritmo del solista"*.

El País, el dilluns 9, publicava una curiosa, insòlita i molt original crònica de les misses del diumenge anterior. Hi citava la pregària dels fidels, en el prec que es referia a la Diada, i que demanava que Catalunya trobés pacíficament el seu destí. El cronista afegia que els fidels havien respost *"Roguemos al Señor"*, tot i que és més probable que diguessin *"Us ho demanem, Senyor"*. Explicava que el Full Diocesà s'havia exhaurit, i que en algun lloc se n'havien fet fotocòpies i tot. En algun cas, els mossens sembla que els havien distribuït des de la sagristia per "evitar problemes". Se citaven també alguns fragments d'homilies, i es relataven diversos casos de feligresos contraris a la presa de posició del Full. No recordo haver llegit mai una crònica periodística de les misses de diumenge, i la recollida d'opinions sobre els sermons. És una magnífica idea que no entenc perquè no la van seguir els dilluns següents, publicant-la al costat de la informació esportiva.

La Vanguardia, el diumenge 15 de setembre, publicava a la seva *Revista* dues magnífiques pàgines d'Eugeni Madueño sobre tot el debat que havia provocat el Full Diocesà, sota el títol *Independencia de papel Once días bajo los vientos del Este*. La crònica de Madueño descobria l'autor material del text, mossèn Climent Forner, rector de Viver i Serrateix, al Berguedà, de qui en feia un retrat ajustadíssim i cordial. La seva història, que recollia especialment les reaccions a Madrid, es pot llegir encara ara com un document rigorós i excepcional d'aquells esdeveniments.

4. A SOLSONA PORTEN A RENTAR LA BANDERA ESPANYOLA

Però, fulls diocesans, parroquials i dominicals a banda, la polèmica general sobre les comparacions entre Catalunya i Lituània, seguien el seu curs. A quatre dies de la Diada, sembla que a Madrid començaven a

creure's de veritat les seves pròpies pors i exageracions, i hi havia una certa expectació per allò que pogués passar el dia onze.

Aquí, com sempre, ho atribuïem a intencions malèvoles, davant les quals caldria resignació i pedagogia. Sobretot, pedagogia. Josep Pernau, a *El Periódico* del 7 de setembre, a *Catalunya y Lituania*, a propòsit d'aquestes visions deformades, escrivia: "*Los lectores de buena parte de España se deben estar imaginando banderas lituanas hermanadas con la senyera en todas las esquinas de Barcelona; activistas lituanos excitando a nuestras juventudes en Canaletes; la Mostra de la Cuina Lituana en el restaurante Les Quatre Barres; estreno de la sardana Vilnius aimada en la plaza de la catedral,...*". La ironia de Pernau no s'adreçava només als espanyols, sinó que també ridiculitzava els catalans que havien descobert Lituània: "*Todo porque algunas personas han descubierto ahora en su interior unos sentimientos lituanistas que nunca habían sentido*". En la mateixa línia de desdramatitzar minimitzant la importància dels contendents, Josep Maria Huertas, just al costat de Pernau escrivia el seu article *Amores y temores bálticos*, l'entradeta del qual sintetitzava la tesi: "*Los nacionalistas radicales y quienes temen cualquier elevación brusca del listón autonómico son minoría. Aquello que antes llamábamos 'el pueblo' está muy tranquilo con las veleidades independentistas en el Este*". L'anàlisi de Huertas té interès perquè l'argumentació a la que recorre és difícil d'imaginar que l'apliqués de manera semblant a altres temes pels quals sembla més sensible. Així, pel periodista, els seguidors d'Àngel Colom, els eufòrics amb Lituània, són "*personas preferentemente jóvenes huérfanos de casi todas las ideologías que alimentaron a sus padres*", i afegia: "*Lo que suele suceder cuando se hunden los ideales más generalizados es que se recurre a algo más sencillo y directo, como el nacionalismo. Así se forjan los jóvenes atraídos por el independentismo*". És que potser ja no recorda que aquesta mena de generalitzacions són idèntiques a les que s'havien fet per desqualificar les actituds antirègim durant el franquisme? I, si l'origen de l'independentisme és l'enfonsada dels ideals més generalitzats -un supòsit molt en la mateixa línia del vaticà per a explicar la crisi de religiositat, d'altra banda-, com és que no n'hi ha més, d'independentistes? L'altre sector minoritari, segons Huertas, aquell que tem qualsevol tipus de reivindicació autonòmica, i els temors del qual representaria el crit d'alerta d'Obiols, no van tan "penjats" com els primers, segons l'articulista. Són de classe mitjana, d'una certa cultura, que llegeixen "una determinada premsa", amb llocs de treball interessants... i que veuen el catalanisme amb prevenció. Huertas no precisava com anaven aquest sector d'ideals, ni de si en alguns casos no es tractava just dels pares d'aquells fills,

adeptes a Colom... Però per Huertas hi havia una cosa que deixava, a la pràctica, tots dos grups fora de joc: *"Sin embargo, la verdad pura y simple es que esos dos sectores (...) son minorías. Minorías que cuentan, pero minorías"*. De manera que *"aquello que antes llamábamos el pueblo está muy tranquilo con la veleidades independentistas de los ex países del Este"*. "Vel.leitat" l'independentisme dels països de l'Est? Òndia! És clar que s'ha de comprendre -segua Huertas- que els nacionalistes, conservadors com Pujol o radicals *"como el ambicioso"* Colom, *"arrimen el ascua a su sardina para dar carnaza a sus votantes"*. En canvi, una vegada més, no precisa si les declaracions d'Obiols no podrien ser també "carnassa per als seus votants". Què ho fa que, en segons quins temes, sota la simulació d'una posició d'equidistància entre dos punts, aparentment neutral, al final el discurs quedi tan extraordinàriament esbiaixat? O no és esbiaixat afirmar que, com acabava Huertas, la concessió d'algunes reivindicacions autonòmiques raonables *"sería una manera de aplicar nuevas vacunas autonómicas si se quiere evitar el contagio independentista"*? Vel.leitats, crisi d'ideals, ambició desmesurada, virus i contagis, votants que piquen l'ham, tota una retòrica massa suspicax per analitzar amb objectivitat el nacionalisme...

Manuel Vázquez Montalbán, a *El País* del dia 7, preguntava retòricament, a *Luz de gas lituano*, *"¿qué quiere Pujol?"*, se preguntan, me preguntan desde Madrid. Me atrevo a contestar: que le den más dinero y más protagonismo individualizado al desarrollismo catalán. Por la composición de su base social y por el alcance de su espectro electoral, Pujol necesita de vez en cuando manifestaciones de radicalidad, pero sobre todo necesita garantizar que Cataluña es la avanzadilla del neodesarrollismo español". I acabava l'article: *"Lo que eran amenazas, urgencias, empujones... Pujol lo ha convertido en un placer de dioses y en estrategia para la hegemonía por el procedimiento de musitar simplemente: 'Lituania...' junto a la oreja del poder. Luego se reúnen los ministros y cavilan: 'Qué habrá querido decir?', hasta que a alguien se le ocurre la pregunta correcta: '¿Cuánto se debe?'"*. Hi ha tòpics, com el de l'avidesa dels catalans per la pela, que tal com veiem són ben fàcils d'alimentar, i de tan simples, fàcils d'escampar i sobretot agraiïts. Estic segur que els interlocutors de Vázquez Montalbán, a Madrid, desseguida el van entendre i hi van estar d'acord. Dos dies després, però, a *Calma*, també publicat a *El País*, es reia dels nervis espanyols davant l'oferta independentista. Per Vázquez Moltalbán, en una política de mercat com la nostra, l'independentisme pot cotitzar a Borsa com qualsevol altra oferta. Es tractaria de calmar els ànims *"a la hora de analizar esta supuesta epidemia independentista, recordatorio de que, de todas las*

morbosas celebraciones del Quinto Centenario, la más falsa es la unidad fraguada por los Reyes Católicos. En este sentido, ha sido mucho más útil [per a la unitat d'Espanya], mucho más, la Liga nacional de fútbol.

Que el llenguatge delata els prejudicis és clar. Però fins a quin punt ho fa, és cosa de no dir. Així, en aquest context madrileny políticament neguitós, Javier Pradera publicava el 8 de setembre un article a *El País*, *Vientos del Este*, en el que hi podem trobar aquest reguitzell d'imatges. Per començar, els canvis de l'Est són "*vientos huracanados*" que transporten "*inquietantes noticias*" i susciten "*poderosas emociones*". L'alteració dels equilibris han provocat una "*ola expansiva*" que "*desborda los escenarios*". Però si per una banda hi ha hagut un fracàs econòmic, polític i moral del model socialista, per l'altra apereixen "*turbulencias nacionalistas*" que poden desestabilitzar tot el continent: "*la guerra civil yugoeslava muestra los trágicos extremos a los que conducen los enfrentamientos nacionalistas demagógicamente alentados y manipulados*". Per Pradera, només faltava que alguns nacionalistes catalans i bascos forcessin els paral·lelismes històrics amb els països bàltics. I es mostra desconfiat que es pugui convèncer els nacionalistes sobre la poca propietat de les comparacions a base d'arguments historiogràfics. Per què? Perquè la mentalitat nacionalista està bastida sobre "*dimensiones míticas*" i "*connotaciones emocionales*", que els protegeixen de la "*crítica corrosiva de los hechos*". Els nacionalistes, a l'hora de fer comparacions, truquen els daus. Però els nacionalistes no només són uns bufanúvols irracionals. De fet, també tenen interessos, i això sí que ja passa de mida! Per Pradera, en algunes "*fogosas declaraciones nacionalistas a favor de la autodeterminación o la independencia*", de fet s'hi amaguen, entre línies, estratègies per a obtenir més competències autonòmiques. I la rivalitat entre partits nacionalistes, a més, "*fomenta las subastas al alza de reivindicaciones, promesas y protestas*". Tot plegat, abona el camp a la "*confusión de emociones, votos e intereses*". I, en aquest marc de "*rebrote de emociones nacionalistas*", preocupa que la intenció del govern socialista d'igualar les autonomies de via lenta amb les de via ràpida, no faci altra cosa que "*disparar las aspiraciones de las nacionalidades históricas a que su hecho diferencial se materializara en nuevas, mayores y discriminatorias competencias*". Al costat de tanta tempesta de vent, emoció descontrolada i interès per escombrar cap a casa, vicis propis del nacionalisme, hi contrasta la calma, la serenitat objectiva i l'altruïisme generós de l'anàlisi de Pradera.

Les aigües seguien baixant tèrboles, tanmateix. Fernández Ordóñez, en declaracions recollides per *El País* del dilluns 9, assegurava que la

independència de qualsevol comunitat autònoma espanyola, era *"un viaje en el vacío para quedarse aislados de cualquier opción europea"*, i a més, no serien reconegudes per cap país europeu perquè l'Estat [espanyol] *"posee el derecho de veto para impedir que puedan estar integradas tanto en la CE como en la OTAN"*, segons havia afegit un col·laborador del ministre. Per la seva banda, Rodríguez Ibarra, aprofitant que celebrava el Dia de la Comunitat Autònoma d'Extremadura, també es veia obligat a *"lanzar la voz contra quienes, mediante amenazas independentistas, pretenden una serie de ventajas con respecto al resto del Estado español. Por lo tanto, yo no tengo más remedio que meterme en casa del vecino, porque está intentando quitarme el sustento"* (El País, 9 de setembre).

No menys interessant que l'ús retòric d'una adjectivació que garanteixi l'efecte del discurs al marge de l'argumentació, com és el cas que hem vist de l'article de Javier Pradera, ho és també la pràctica que consisteix en aprofitar qualsevol conjuntura per a insistir en l'encert del model polític que un creu que ha de defensar oportunament i inoportuna. Aquest és el cas d'un interessant article de Xavier Vidal-Folch al que ja m'he referit abans, *El nacionalismo que surgió del frío*, a El País del 9 de setembre. Vidal-Folch, en síntesi, sosté la següent argumentació: 1) les independències de les repúbliques bàltiques arriben a incitar fins i tot als nacionalismes hispànics moderats i integradors, fent-los caure en la paradoxa de que, partint d'una exaltació de la nació en contra de l'Estat, acabin exaltant un Estat propi; 2) mai dels mais Catalunya ha volgut la independència, sinó que tota la tradició catalanista fins als nostres dies allò que ha pretès és reformar l'Estat; 3) per tant, comparar Catalunya i Lituània no és històricament científic; 4) d'altra banda, el nacionalisme moderat no és tampoc independentista, i en tot cas es tracta de pirotècnia verbal utilitzada hàbilment per raons de política concreta, de tàctica, de conjuntura (revisió del sistema de finançament, etc.); 5) no s'ha d'oblidar que l'exaltació lituana del pujolisme coexisteix amb una exaltació simètrica per part d'aquest de la vinculació hispànica i amb inequívokes professions de fe espanyolista. En resum, cap perill de febre independentista: Pujol *"modula mensajes mutuamente refractarios, hace incapie en una u otra de las cabezas de jano con rapidísimos movimientos de caderas. Se pone, en suma, al frente de las dos manifestaciones inversas, tratando de que ambas le sigan"*. Amb tot, hi ha perills: primer, que algunes bases es creguin el discurs verbal de Pujol; segon, que es doni una imatge gasiva i egoïsta de la política catalana a la resta d'Espanya. I, més enllà de la sensibilitat de les fibres emotives, en lloc de tanta retòrica, -pensa Vidal-Folch- cal desenvolupar, aprofundir i donar més coherència i generositat a la causa de l'Espanya

autonòmica i plural. Efectivament, en el seu article Vidal-Folch torna a reblar el clau del *leit-motiv* de fons de la seva acció política, que il·luminava tant els seus articles, com la seva direcció de l'edició a Barcelona de El País, i que va inspirar el seu llibre *Els catalans i el poder*, publicat el 1993.

Els nervis i la temperatura pujaven cada dia uns quants graus a Espanya. Emilio Romero, a El Periódico del dia 8 es referia a *La euforia nacionalista*, insistint en la conveniència de la unitat, perquè "*integrados somos más fuertes que separados*". El mateix dia, al mateix diari, Manuel Campo Vidal embestia contra els bisbes, amb un estil i arguments que, a més d'injustos, no es permetria contra ningú més: "*Se entiende menos lo de los obispos bendeciendo a Lituania y Catalunya como unidad de destino en lo universal y se agradece íntimamente que sólo sean representantes de un Reino que no es de este mundo, porque en caso de serlo nos hubieran reformado la Constitución a su aire varias veces en la historia reciente: en 1939, a favor de Franco; en 1977, con la democracia; la noche del 23-F, con los que ganasen; y ahora mismo, concediendo indulgencias plenarias a cualquier partidario de mover fronteras. Menos mal que los obispos no legislan, aunque bien les pesa*". Més frivolitat, impossible. Més irresponsabilitat, inimaginable. Per acabar d'escalfar motors, El Periódico d'aquell diumenge, publicava un editorial sobre la qüestió: *De Madrid al cielo pasando por Lituania*. L'editorialista considerava, irònicament, que mentre a Europa la política posava l'atenció en el procés d'unitat, en els desequilibris econòmics, en el pes de l'hegemonia nordamericana, etc., aquí ens dedicàvem a perdre el temps amb els nacionalismes propis. Cap problema, però, -opinava- perquè tothom té dret a perdre el temps com vulgui, i a més el nacionalisme és un tema apassionant de tertúlia. Tot el problema vindria d'una pujada de to electoralista de Pujol, agafada pels pèls des d'alguns mitjans de comunicació de Madrid. Segons l'editorial, Pujol és culpable del què diu, però ja li coneixem les ganes de protagonisme; la reacció des de Madrid, és pura *verborrea*; i els bisbes, expliquen "*muy mal y sin oportunidad algunas tonterías obvias*". Amb tot, "*Catalunya ya se cuidará de que su nacionalismo no desemboque en una situación tan poco envidiable como la lituana o la croata*".

El Periódico encara tornaria a la qüestió abans del tan esperat Onze de Setembre, amb un altre editorial, *El nudo corredizo de la 'polémica lituana'*, on constata que, a diferència del poc relleu que havia donat al debat feia tot just dos dies, ara s'hi embolicava. Els oportunismes d'uns, les imprudències d'altres, desproporcionen els fets, segons l'editorial. Àngel Colom i altres dirigents del partit, aprofitant el clima expectant,

havien anat a Madrid a explicar el seu projecte polític, i El Periódico lamentava que se li hagués donat un tractament tan rellevant, quan no hi havia res de nou. I acabava: *"Todo es como un diabólico nudo corredizo, porque ese anticatalanismo español multiplica en Catalunya las bazas de Pujol como árbitro único aunque en esta polémica él no esté situado exactamente en el centro"*. Al costat de l'editorial, el columnista Eduardo Álvarez Puga, comentava sobre el Full Diocesà: *"Hay que subrayar el éxito comercial del Full: se agotó en las 500 parroquias en que se distribuyó. Los obispos, que no pueden servirse de Gil y Gil ni de las glándulas mamarias de las famosas, tienen que vender independentismo. ¿Acaso no vivimos en plena sociedad de mercado?"*. Vet aquí algunes fibres d'aquell nus escorredor denunciades per l'editorial, i tan a prop que les tenia! I, per cert, què deu vendre el seyor Álvarez Puga, perquè li paguin aquests articles?

Efectivament, l'anada d'Àngel Colom a Madrid dos dies abans de l'Onze de Setembre, tenia tot l'estil d'una ràtzia comunicativa a l'estil de La Crida. Àngel Colom, amb Josep Lluís Carod-Rovira, Miquel Pueyo, Josep Maria Reguant i Jaume Rodri, havien parlat a l'Associació de la Premsa de Madrid. Colom va proposar Catalunya com l'Estat independent número 40 o 41 a Europa; va acusar Espanya d'expoliar 1,3 bilions anuals a Catalunya; i va interpretar la situació present com a "inici del procés de descolonització interior d'Europa". Era com posar-se a la boca del lleó, i intentar arrencar-li un queixal. Però el lleó no els va mossegar, d'atabalat que anava.

Aznar també va venir a inspeccionar el terreny abans de la batalla. El dia 9 era a Catalunya i pujava a Montserrat, acompanyat de Vidal-Quadras, per tenir "una presa de contacte amb la societat catalana". Aznar, segons informava El País del dia 10, va assegurar que no era un nacionalista espanyol, però tot seguit havia defensat la unitat d'Espanya, afirmant: *"Quien ponga en cuestión el sentido general de España se encontrará con nosotros enfrente"*. I sobre el fet que alguns ajuntaments aprovessin mocions a favor de la independència, va afegir: *"Son un ejercicio intelectual estéril y un ejercicio político frustrante. Aunque debo reconocer que no me hacen ninguna gracia"*.

Però tant parlar de Lituània, a més de 2000 kilòmetres, i al capdavall el cascabell al gat, o la cirereta al pastís -segons com es miri- la hi posarien els de Solsona, a només 80 quilòmetres de Barcelona. L'alcalde, Ramon Llumà de Convergència Democràtica de Catalunya, decidia no plantificar la bandera espanyola a la balconada de l'Ajuntament, a causa dels incidents d'altres anys. Quan, per una denúncia

del PP local prop del governador civil de Lleida, la Guàrdia Civil va anar a demanar-li explicacions, Ramon Llumà va fer-los saber que tenia la bandera a la tintoreria, a rentar. L'incident no va passar d'aquí, tot i l'amenaça d'expedients per part del Govern Civil de Lleida. L'únic que es veu que va tenir un ensurt de mort, va ser l'amo de la bugaderia de Solsona que passava uns dies a València i en llegir des d'allà la notícia sobre la pressumpta localització de la bandera al seu establiment, i la intervenció de la Guàrdia Civil en l'assumpte, va telefonar apressadament l'alcalde per saber què passava.

5. EL DIA MÉS ESPERAT

Deu dies políticament llargs havien precedit una celebració que seria políticament curta. Com cada any, només ERC i algun partit extraparlamentari convocaven a manifestació i a una celebració reivindicativa. La resta de partits, convidaven al sentit de la convivència, i a la celebració festiva.

Però a Catalunya, la Diada comença amb el discurs institucional del president. Què va dir Pujol l'Onze de setembre de 1991? El president va començar amb una referència al debat polític del moment, i ho va aprofitar per recordar el dret dels pobles a ser governats per ells mateixos, i per tant, també el dret dels catalans a veure en els esdeveniments d'aquell moment "una nova justificació i un reforçament de la seva reivindicació nacional". Per tant, Pujol es congratulava dels pobles que estaven recuperant la seva llibertat. Però abandonava la qüestió al segon paràgraf per anar cap al didactisme que sol caracteritzar les seves allocucions. Pujol proposava parlar de "com és que som el què som, i de com ho podem aprofitar amb vista al nostre esdevenidor". Pujol, llavors, es remuntava a Carlemany per reivindicar la vocació europea de Catalunya, i feia un repàs a la història fins el present. I què hauria fet possible que malgrat la mancance d'estructures estatals des de fa segles, i malgrat ser un poble petit, Catalunya "no s'hagi desfibrat com a societat, sinó que en aquests moments sigui un país dinàmic?" Doncs que Catalunya ha tingut cinc coses bàsiques: la pròpia personalitat, la vocació europea, la força de la societat civil, el caràcter obert i integrador, i l'opció pel progrés econòmic i social. I si la defensa de la identitat i la llibertat de Catalunya s'ha fet d'ençà 300 anys per la via pacífica, és perquè "hem procurat que en el nostre concepte de país la Història no fos un tradicionalisme encarcerat, sinó el flux d'un viure col·lectiu constantment renovat, i que la identitat no fos patrimoni exclusiu d'uns quants, sinó

oferta vàlida i integradora per a tothom". I acabava tornant a les paraules inicials: "Us convido a celebrar-lo [l'Onze de setembre] compartint l'alegria dels pobles que s'alliberen i ben conscients de les portes que això obre, però també refermant el que en la nostra identitat hi ha de més sòlid i positiu, allò que més que cap altra cosa és la nostra força constructiva, serena i eficaç".

Com tantes vegades, els titulars reflectiren allò que les intel·ligències polítiques de cada mitjà volien sentir dir: La Vanguardia (11 de setembre) titulava a portada *Un país equilibrado*, i encapçalava un text en què s'afirmava: "...Pujol reiteró su fe en la idea de 'un concepto equilibrado de país', 'centrado en la fidelidad a nuestra lengua y cultura', y ajeno a cualquier 'nacionalismo exacerbado'". I s'insistia en la idea que *"Pujol advierte que la referencia de Cataluña no es el radicalismo"*. Dins, el diari feia titular d'unes declaracions de Miquel Roca, *"Roca asegura que la independencia no forma parte del proyecto de CiU"*, i encara destacava les opinions de Raimon Escudé sobre l'incident de Solsona i les banderes: *"La leyes se han de cumplir y por lo tanto si Ramon Llumà no ha colocado la bandera española en el ayuntamiento, deberá hacerlo"*. L'endemà, La Vanguardia encara insistiria en la mateixa idea a partir d'unes declaracions del president: *"Pujol reafirma la vigencia del marco constitucional y rechaza la secesión"*. En canvi, per la seva banda, El País (11 de setembre) destacava: *"Pujol invita a los catalanes a compartir la alegría de los pueblos que se liberan"* i destacava la manca en el discurs de referències a Espaya com a projecte comú, i la necessitat de confiar en els propis esforços. Com es pot veure, dues estratègies polítiques diferents i un sol objectiu vertader: els uns, accentuen l'espanyolisme de Pujol, per dir-ho així, amb l'objectiu de pressionar-lo des de les bases. Entretant, els altres destaquen les febleses espanyolistes de Pujol, per pressionar-lo des de "fora", que és des d'on se situa el diari en qüestió. L'objectiu, portar la política de Pujol cap al maetix lloc, cap al propi molí.

El Periódico també del dia 11, titulava: *Pujol desmarca Catalunya del independentismo báltico*, i l'endemà, insistia, en la mateixa línia de La Vanguardia: *Pujol reitera en la Diada que el Govern no aspira a la secesión*. En canvi, l'Avui s'apartava, lògicament, d'aquesta dialèctica, i el dia 11 titulava a portada: *La Generalitat tem un bloqueig del finançament per recel als nacionalismes*. I encara afegia, en relació al missatge institucional: *Pujol crida a estendre l'ús social del català*. Curiosament, aquest missatge institucional només mereixia per l'Avui una columna informativa a la pàgina 9, on es sintetitzava amb aquest títol: *Pujol destaca la convivència i fa una crida a estendre l'ús del català*. Es

pot dir que l'Avui, informativament, fugia d'estudis, perquè la seva informació, per bé que certa, no responia ni a les expectatives que s'havien creat al voltant de la Diada, ni interpretava les escasses però evidents picades d'ullet del president en relació a la polèmica ni, alhora, es referia als intents d'evitar una lectura radical del discurs. És a dir, defugia la interpretació política del missatge.

Tanmateix, i missatge institucional a banda, hi havia un ambient de suspens general a Madrid sobre si passaria res d'especial a Catalunya. El País havia informat el dia abans que en una empresa barcelonina de banderes, els darrers dies, un 25 per cent de les vendes havien estat banderes de les repúbliques bàltiques i un 40 per cent, de banderes independentistes, tot i que situaven el total de vendes previstes entre 150 i 200 banderes. En l'edició del dia 11 (abans de saber com acabaria), també El País, assegurava que la Diada seria una prova per mesurar la força dels independentistes, i que ERC esperava superar els 5000 manifestants.

El Periódico del dia 11 publicava mig editorial, *La Diada lituana*, recordant que els qui convocaven a la reïvindicació, com els d'ERC, eren "poc importants", i alhora que Pujol s'havia mostrat prudent en el seu missatge institucional, bo i fent-li retret de les posicions dels dies anteriors, en què havia comparat Catalunya i Lituània. L'Avui editorialitzava, a *Una Diada per l'autogovern i la convivència*, que era lògic que, d'una manera natural, la celebració inclogués un esperit reïvindicatiu, en la mesura que encara no s'havia arribat a les quotes d'autogovern desitjables. L'Avui desitjava que "s'acompleixi la dimensió festiva i institucional de la Diada. Que s'acompleixi també la seva funció pedagògica i reflexiva (...). I que s'acompleixi també el recordatori permanent d'aquest dret fonamental, el dret a assolir pacíficament l'autogovern necessari, el dret a escollir el futur". Tot, és clar, sense posar en perill la convivència, "el valor més preuat i més defensable d'aquesta Diada".

En general, tots els diaris dedicaven el dia 11 diverses pàgines a fer balanç del debat. El País feia un repàs dels focs nacionalistes a l'Europa occidental, *Nuestros 'bálticos'* (cosa que, en definitiva, significava acceptar la comparació!). L'Avui destacava que Benegas volia que les nacionalistats històriques concretessin la seva 'insatisfacció autonòmica'. Per El Periódico, *La polémica sobre el futuro del Estado* era el títol del *Tema del Día*, al qual dedicaven de la pàgina 3 a la 6, a part de la major part de les d'opinió. El Periódico recollia també declaracions de Benegas, el responsable d'Organització del PSOE i número tres del partit, i les d'Aznar a Barcelona, amb una ben interessant -i poc sorprenent-

coïncidència: Benegas i Aznar feien servir la mateixa expressió per a amenaçar qui qüestionés la unitat d'Espanya continguda a la Constitució: *"nos tendran enfrente"*. Vegem alguns dels títols d'aquest diari en relació al debat: *Líderes Lituans brindan su apoyo a Catalunya*, *Guix se desmarca de parte del contenido del Full*, *Los partidos valencianos arremeten contra Colom*, *El PSOE considera 'ridícula' la puja independentista*, *Aznar advierte que el PP se opondrá a quien intente romper la unidad de España*, i *Tomàs y Valiente. 'La independencia no tiene cabida en la Carta Magna'*, entre d'altres. Queda clara, doncs, la línia dominant informativa que manifesta la voluntat de neutralització de la polèmica política, desqualificant-la per una sola banda.

Vicenç Villatoro, el mateix 11 des de la seva columna *L'onada*, feia una breu i clara interpretació del suspens que s'havia creat entorn de la jornada. Segons Villatoro, a Madrid consideraven que es tractava d'una Diada excepcional, i volien seguir amb atenció què fèiem els catalans. Però per ell, el realment nou no eren les novetats que s'haurien de produir a Catalunya, sinó les novetats que s'havien produït a Madrid. La onda no era de nacionalisme, sinó de por al nacionalisme. Una por que constata una feblesa: la dels arguments contra el nacionalisme. Per Villatoro, "a Catalunya el debat és serè, i no fa la sensació que estigui passant res". En canvi, "el que serà apassionant serà el dotze de setembre a Madrid. Com reinterpreta, reescriu, refà l'onada de por al nacionalisme que ens envaeix tot allò que no ha passat a Catalunya".

També a l'Avui del dia 11, Josep Maria Espinàs, a *Ineducats*, denunciava la doble manca d'educació que havia posat de manifest la polèmica dels darrers dies: manca d'educació política i cívica. La primera, segons Espinàs, es demostrava per la manera com es valoraven els canvis a la URSS, i la segona, per com es parlava dels nacionalistes catalans. I comentava textos que demostraven fins a quin punt hi havia qui se sentia disgustat pel fet que alguns països haguessin exercit lliurament la seva voluntat, com aquest de El Independiente: *"Si una parte del mundo quiere volver a la horda, y montar en cada campanario una patria con generales y ametralladoras..."*. D'altra banda, i vist el to de les reaccions a Madrid, Espinàs acabava: "Si féssim balanç d'uns quants anys, cap responsable polític -ni periodístic- català ha utilitzat el to d'irritació biològica ni ha proferit les ofenses personals que periòdicament arriben de l'altra banda. Allò que diuen que és l'esperit democràtic -penso el contrari que tu, però estic disposat a donar la vida perquè ho puguis defensar-, sembla que ho han adaptat així: penso el contrari de tu, i si no et puc fer callar tinc tot el dret a dir-te el nom del porc". (Si aquest llibre fos publicat en un suport multimèdia ara, de fons, se sentiria aquella

cançó del Julio Iglesias: "*La vida sigue igual...*").

Joan Barril a *El País*, encara el dia 11 de setembre, ho veia tot molt diferent a *El 'catalanoptimismo'*. Per Barril, a Madrid no havia passat res, i la bronca no havia sigut tan fiera com la pintaven. El problema, en canvi, estava en el nacionalisme *jeremíac*, que necessita pintar paisatges tenebrosos que justifiquin una reacció popular. Per l'articulista, però, la causa de l'afirmació nacional té més empemta quan es fonamenta en una visió optimista de la realitat, com quan es presenta Catalunya com un dels quatre motors d'Europa o com la dècima regió industrial del continent. Fins i tot la radicalització de la consciència nacional dependria del *catalanoptimisme*, i no pas de "*la maceración del catalán siempre emprenyat*". Barril sentenciava amb una exquisita i intel·ligent mala bava antinacionalista: "*Pero han pasado cosas en el Báltico. Y el espejo de la madrastra nos ha dicho que la Blancanieves lituana era más bella que nosotros. Y, para consolarnos, hemos regresado al mundo de los cuentos*". Vet aquí la diferència entre l'antinacionalisme groller de Madrid, i la subtilitat i la correcció política de l'antinacionalisme pastat a Catalunya mateix: el d'aquí, a vegades ni es nota.

La Vanguardia del dia 11 també escrivia un editorial, *La Diada del 91*, de caràcter historicista, en el que es destacava com a virtuts fonamentals dels catalans en la seva supervivència, l'optimisme polític, la sobrietat administrativa, la moral elevada i l'autoexigència constant. S'afegia a la línia argumental del missatge institucional sobre les direccions de treball de futur, i conclouia: "*Cada pueblo, en el viejo hogar europeo, tiene su historia. La nuestra debe vivir un momento de serenidad y de optimismo, de continuidad y de afirmación*". A la pàgina següent, Baltasar Porcel repetia una de les seves idees-força: plantejar el problema de l'independentisme o de la lluita entre comunitats a Catalunya com a rellevants, "*falsifica y empozoña el presente y la historia*". Els problemes dels catalans són uns altres: "*Uno, el de volver a encarnar la modernidad*", i dos: "*necesitamos una clase intelectual y una acción cultural que sean tan catalanas como de alcance europeo, pues la obsesión localista nos deja sin vacuna ante las plagas. El fundamentalismo sólo crea frustración...*". Insistent en aquesta funció exorcitzadora de l'intel·lectual, de la que tan bon representant és en Porcel, i que des d'una visió tocada per la gràcia de la intel·ligència, pretén expulsar els dimonis polítics del cos malalt d'una societat poblada d'ignorants, J. Ramón González Cabezas, tres pàgines més enllà, parlava de *Pedagogía*, i després de pintar un país -entengui's, Espanya-políticament pobre i sense pedagogia política ni democràtica citant Gil i Gil, Hormaechea, i Rodríguez Ibarra, passava a "arremetre" contra Colom:

"No es de extrañar, pues, que en tal estado de cosas, un político tan limitado, aunque sin duda perspicaz, como Ángel Colom se haya ido al mismísimo barrio de Salamanca de Madrid para presentar el bicho [del independentisme] en sociedad con toda la traca. Hay que admitir que nunca la ocasión pintó tan calva para hacerse con el micro aprovechando el vocerío general. He aquí pues, que toda la nomenclatura del país parece entregada al apasionante debate de averiguar si Euskadi es Croacia y Cataluña es Lituania, y si España es o no la vieja URSS o debería ser o no como la nueva".

6. EL DIA DESPRÉS

Mentre la majoria dels catalans s'informaven i "s'higienitzaven" políticament de tota temptació de tirar cap a la radicalitat gràcies a les cures paliatives que els mitjans de comunicació a Catalunya aplicaven als seus mals, Espanya sencera estava pendent de la imminent autodeterminació espontània dels catalans.

Que l'ambient era tens, per no dir que obertament histèric, ho demostra el recull de premsa madrilenya publicat per El Periódico el dia 14, sobre la Diada. Vegeu-ne uns exemples. Un dels títols de El Sol l'avant-vigília de la Diada era: *Peligro de guerra de religión*, on Rodríguez Ibarra es despatxava contra el Full Diocesà de Solsona, Vic i Tarragona. El Independiente del dia 10 publicava a portada: *"No es Croacia, es Lérida"*, com a peu de fotografia dels detinguts per uns actes vandàlics de Tàrraga. Completava la primera pàgina d'aquest diari un titular que deia: *Bálticos y croatas, invitados de honor en la Diada catalana*, l'article *Grandeza de aldea: España parece encaminarse sin remedio hacia el siglo XIX...*, un text d'Antonio Gala: *"A río revuelto: Algunos políticos y obispos priféricos se ocupan (...) de algo que les excede"* i un editorial titulat: *Un 11 de septiembre muy especial: Esta fiesta (...) se puede convertir en el comienzo de un otoño sombrío*. Cambio 16 posava a portada: *Curas contra España. Fiebre nacionalista en las sacristías. El 39 por ciento de los catalanes, a favor de la independencia*. La revista Tribuna, sobre unes imatges de banderes catalanes i basques, titulava: *Por qué no quieren ser españoles*. Època escrivia: *Federalistas de conveniencia. La desintegración de la URSS estimula los nacionalismos*, amb fotos de Pujol i Ardanza. El Mundo publicava un article de Pilar Urbano amb el títol: *¡Cuidado, que el diablo las carga!*, on les armes eren les mocions independentistes que aquells dies aprovaven alguns ajuntaments catalans, o els editorials del Full Diocesà. Per la seva banda,

sempre només a partir de la selecció de El Periódico, l'Abc publicava un article de Alfonso Ussía, *El tontito de Colom*. Un acudit publicat a El Independiente i signat per El Roto, mostrava unes ombres amb el següent diàleg: "-Estamos entrando en la noche de los nacionalismos muertos, vivientes. -¡Oh, no!, responia l'interlocutor. -¿Oh sí!, responia un mort.

Però aquesta vegada tampoc no va passar res. El Periódico, que encapçalava la primera pàgina informativa sobre la Diada amb un "*Pujol reitera en la Diada que el Govern no aspira a la secesión*" -enfocament destinat a apagar focs independentistes-, titulava la informació sobre les manifestacions així: *La pacífica Diada acabó a pedradas*. La manifestació independentista hauria reunit 6000 persones -sembla ser que "humanes"- més tard, cap a les vuit, uns 500 joves havien apedregat la façana del Palau de la Generalitat, amb resultat de 12 detencions. La Vanguardia anava pel mateix camí: "*Pujol reafirma la vigencia del marco constitucional y rechaza la secesión*" -una altra aspirina antiindependentista dirigida als cervells dubitatius-, amb una segona dosi de calmant a l'editorial *Concordia*, on s'assenyalaven les coincidències de Pujol, Roca, Obiols i Maragall sobre el rebuig de la secessió i la independència, per acabar: "*El explícito consenso constitucional de los grandes partidos catalanes habrá sido un fruto oportuno de la Diada del 91*".

El País, en la seva informació del dia 12, titulava en una pàgina que *Pujol afirma que Cataluña ejerce su derecho a la autodeterminación dentro de la Constitución*, tot i que a l'entradeta precisava que havia dit que ho feia "*rechazando la secesión*". La segona pàgina, informava de dos detinguts en una manifestació a Banyoles; dels vots de CiU i PSC a favor del dret a la independència a Palamós; destacava que "*Els 'mossos' abortan un intento de reventar la manifestación independentista*", en la que hi haurien participat "*sólo unas 8000 personas*" -5500 segons la Guàrdia Urbana-; dels 24 detinguts i 25 ferits pels aldarulls posteriors a la manifestació; del suport dels regidors del PP de Solsona a Ramón Llumà tot i no issar la bandera espanyola (el president del PP del solsonès, que era qui havia denunciat els fets, havia posat el càrrec a disposició de la junta directiva); i que Heribert Barrera havia reclamat a Estrasburg, en el ple del Parlament Europeu, el dret a l'autodeterminació de Catalunya. Tancava l'esforç informatiu una tercera pàgina amb *La Crónica* de Joan Barril "*La Diada otra*", on, ara sí, afirmava que a Madrid hi havia hagut alarma i pànic per la imminent secessió catalana. Tot això, a les pàgines de l'edició de Barcelona. A l'editorial de l'endemà, El País del dia 13, publicava un editorial, *Aclarar lo ambiguo*, on s'afirmava que

Convergència *"quiso enfriar la Diada y se consiguió"*. Tanmateix, la cançó era la de sempre: "Torna-la a tocar, Sam", que diria en Bogart. I El País tomava a tocar-la: la ciutadania té dret a saber, senyor Pujol, *"quién está claramente por esa alternativa [la independentista] y quién por el desarrollo de la Constitución en la perspectiva de la unidad europea..."*, vist que quan l'alcalde de Solsona no posava la bandera espanyola o alguns regidors votaven a favor del dret a la independència, *"no han tenido ninguna sensación de heterodoxia dentro de su partido"*. Joan Barril tancava l'última pàgina del dia 13 de El País, ara per a totes les edicions, amb un *El susto*. Segons Barril: *"Pasó la Diada y ahora ya sabe toda España que existe un independentismo real, tan lógico como reducido, y otro independentismo retórico que aflora de vez en cuando en los gobernantes tramposillos. Pero en Madrid se ha escrito mucho y muy grande sobre el tema, y algunos han llegado a convertir los molinos de viento del inconsciente en gigantes de la secesión"*. Per Barril, el problema de fons és que *"Ni unos ni otros acuden a la razón para entenderse. Han renunciado al reencuentro. Les basta el susto y el portazo"*. L'astúcia argumental de Barril consistia a posar al mateix nivell la premsa de Madrid i el president Pujol, per tal que quedin d'àrbitres El País i el socialisme.

L'Avui publicava l'editorial, de música no menys tocada que els de El País, sobre *La previsible serenitat de la Diada*. Per l'Avui, les transformacions a l'Est haurien provocat un revifament només relatiu del debat nacionalista, sense canvis substancials, però. Per tant, un debat serè, que contrastaria amb "l'estirabot i la cridòria" de Madrid. El mateix dia 12, Adolf Tobeña, a la pàgina següent, ironitzava sobre "l'episodi agudíssim de febres bàltiques" que havia precedit l'Onze de Setembre. L'endemà, l'Avui publicava un curiós article de Francesc de Borja Aragay i Prades, membre de la Coordinadora d'Esquerra Socialista, corrent d'opinió del PSC, a favor del dret d'autodeterminació per Catalunya, dirigit cap a solucions federals i "amb elements de confederalitat". El dia 14, l'Avui escrivia un editorial, *El silenci de Felipe González*, en el que es demanava si el silenci que havia mantingut el govern espanyol en tot el debat, era *"el silenci de la serenitat, o el de la perplexitat, el de la tranquil·litat o el de la impotència"*. Més enllà, el dia 16, el mateix diari publicava un article de Jordi Barbeta, *Independència parlada*, en el que es demanava si després del debat, i des d'un punt de vista estratègic, s'havia avançat o reulat. Per Barbeta, "si d'aquí a dues setmanes, tot queda com estava, quedarà palès que la polèmica no responia a cap urgència real, que tot plegat no anava del tot seriosament. I això desacredita, i el descrèdit no el paguen els independentistes només de

boca, sinó el catalanisme en el seu conjunt i la realitat autonòmica que tenim al davant, en particular". Barbeta inaugurava el període dels balanços, i la factura sembla que també es volia passar als independentistes per *parlar barat*, als "independentistes de boca".

Josep Pernaut, que com a degà del Col·legi de Periodistes havia criticat en un programa de TVE-Catalunya el paper de la premsa de Madrid per haver dramatitzat el tema, cosa que explicava la presència de moltes primeres plomes de Madrid a la Diada, a El Periódico del dia 14, escrivia *La Diada no se ciñó al guión*, i amb la seva habitual ironia, concloïa que els catalans havíem demostrat que érem, "además de unos sosos, unos rebeldes e insumisos, no ciñiéndonos al guión de la Diada que nos habían escrito en Madrid. Ya se sabe: los catalanes son muy suyos". Ja no en clau d'humor, el mateix dia 14, El Periódico es feia ressó de la posició del PSC, que considerava "anecdòtic" que regidors socialistes (a La Garriga, Torelló, Palamós i Calella) donessin suport a mocions independentistes, i de la de Felipe González, que opinava que el debat dels darrers dies havia estat "*moderado y prudente en su conjunto*". La clau d'humor donava pas a la clau confusionària, que consisteix en afirmar el contrari del que es pensa, i que és una eina efectiva si qui parla té prou poder com per a definir la realitat al marge de tota evidència empírica.

7. QUI DIADA PASSA, INDEPENDÈNCIA EMPENY

Aquella diabòlica setmana i mitja, passades les febres més altes - bàltiques o no- anava donant els darrers cops de cua. La ressaca duraria fins a finals de setembre, però molt esmorteïda.

Esquerra Republicana de Catalunya, amb les mocions presentades als ajuntaments, havia creat malestar i desconcert a tots els partits, segons El Periódico del dia 15 de setembre. El fet va ser valorat políticament des del punt de vista de les tensions internes. Ningú no va analitzar per què les corporacions municipals es mostraven més radicals nacionalment que la política oficial, aparentment sense necessitats electoralistes. L'estratègia d'ERC també l'havia seguit Herri Batasuna al País Basc, amb resultats semblants: els partits majoritaris havien acabat presentant mocions alternatives, menys radicals. Al País Basc, però, Eusko Alkartasuna participava en el govern, i la seva posició favorable a la independència i la reunificació d'Euskadi -que consten als seus estatuts-, provocava tensions en el Govern basc.

Encara afectat per les febres bàltiques, i els deliris corresponents,

el dilluns 16, El Periódico i El País informaven del discurs novament "casi apocalíptico" (segons el primer diari) d'Obiols a la Festa de la Rosa del Baix Llobregat. Obiols s'esplaià en fer paral·lelismes entre el cas iugoslau i el català, denunciant els perills de guerra que porten els qui exploten les passions nacionals, en clares referències a Jordi Pujol segons El Periódico, i a ERC segons El País. Encara més, va advertir dels perills de que CiU tornés a guanyar les eleccions: *"El futuro de Catalunya, su progreso, su convivencia, su unidad civil, su respeto y tolerancia dependen del resultado de las próximas elecciones autonómicas"*, i *"Toda España y Europa va a mirar con lupa estas elecciones para saber si el futuro de Catalunya pasa por la unidad o si caerá, por el contrario, en la división y en la desestabilización"*. La gràcia d'Obiols, era que s'oferia voluntari com a única garantia per a mantenir allò que, segons ell mateix, ja existia, i del que n'era responsable el govern mantingut durant onze anys de CiU. Entretant, a Vilajuïga, el regidor del PP votava a favor de la moció d'independència, junt amb el regidor d'ERC i un independent. En contra, hi votaven dos regidors socialistes i un de CiU. L'alcalde socialista, Pere Serra, no va voler desempatar, amb el següent argument: *"Con este resultado todos estarán contentos. Yo no quiero hacer política. La política es para los políticos"* (El País, 16 de setembre). I llavors es demana que el ciutadà normal voti en consciència i amb coherència!

El País, el dia 15, publicava en el suplement *Domingo* un reportatge sobre *"El virus báltico"*, amb la tesi següent: la febre només ha afectat petits grups nacionalistes, i les polèmiques apassionades no han arribat al carrer. Unes entrevistes fetes pel carrer servien per confirmar la sospita: *"¿Y qué haríamos nosotros solos?", dicen Nuria y Elena, dos jóvenes de 15 años. Nosotras pasamos de eso. Claro, eres catalán, pero también eres español."* Insistim: no havia passat res de res.

També el diumenge 15, El Periódico publicava una enquesta, que segons el titular, permetia afirmar que *Dos de cada tres catalanes desean una mayor autonomía*. Les entradetes, destacaven que: 1) el 40% de ciutadans eran contraris a canviar la Constitució i l'Estatut; 2) un 20% voldria la independència; i 3) un de cada quatre votants de CiU és favorable a la secessió. Però també es podia haver dit que: 1) només un 22 % considerava la situació actual satisfactòria; 2) que, d'entre els que tenien opinió, un 75% volien més autogovern; i 3) que -oh gran misteri de les enquestes!- d'independentistes n'hi havia més d'un 10% entre els votants del PSOE, un altre 10 % entre els votants de Iniciativa per Catalunya, i un 3,5 % entre els votants del PP (i no donava dades per ERC). Joan Busquet, en un bitllet d'opinió sobre l'enquesta -*Profetas y cruzados*-, afirmava: *"Como se ve, no estamos en Lituania ni en Croacia,*

sino en un país plural que dirime en democracia sus tensiones". I donava un parell de consells: "Así que los profetas del neocentralismo harán bien en revisar sus biorritmos y en lavar sus angustias en la fuente de la cordura. (...) Pero también los vendedores de quimeras deberían poner sordina a sus arengas. Casi todos ellos proclaman en privado que los palacios de invierno y las bastillas no son más que leves apuntes de la Historia y saben que apenas queda espacio para jugar al escondite en los claroscuros del espíritu. No es bueno, pues, que surtan de caballos a los nuevos cruzados de patrias imposibles si luego se ven obligados a pedirles que desmonten cuando están cruzando el río". Que en sabem els catalans, de fer retòrica quan escrivim en espanyol! Tanmateix, quimèrics a part, aquí no havia passat res.

A La Vanguardia, Baltasar Porcel també ens ofería la seva versió dels fets, el dia 13: *"Con este Onze de Setembre han pasado tres cosas. Una, que la población catalana sólo fue espectadora desinteresada de uns propuestas que en teoría debían redimirla. Dos, que el asunto al final ha consistido en una especie de número teatral de magia (...), y que al aparecer el prestidigitador -léase Jordi Pujol- acaba por sacar simplemente de la chistera un gorgogeoante palomino. Y tres, que la clase política española instalada en Madrid y en muchas autonomías provinciales, amén de sus hermanos siameses de la profesión periodística, han querido ser Agustina de Aragón o Nicolás Maquiavelo, y se quedaron en unos pardillos".* Vet-ho aquí: no passa res!

A l'Avui, Albert Viladot, el seu director, publicava *Els interlocutors* el dia 29 de setembre. Per Viladot, el debat generalitzat de les darreres setmanes hauria provocat una nova embranzida nacionalista, basada en l'habitual voluntat de diàleg, i en la perspectiva de quotes d'autogovern més elevades. Per aquí, tampoc no havia passat res.

Ja ho veus, estimat lector: res de res, no havia passat res, malgrat tantes pàgines.

CAPÍTOL 11

LA CATALANITZACIÓ DELS JOCS OLÍMPICS

1. ARA TOCA CATALANITZAR

El dia 4 de febrer de 1992 es publicava a la premsa el manifest de la campanya Acció Olímpica, llançada per Omnium Cultural per tal de garantir la catalanitat dels Jocs Olímpics. El manifest deia el següent:

Els Jocs Olímpics de Barcelona són una gran oportunitat per a donar a conèixer Catalunya a tot el Món.

El 1992 pot ser el punt de partida que permeti resituar definitivament Catalunya en el mapa de les nacions lliures. Per això cal assegurar que la identitat catalana, configurada per la llengua, la cultura i la història i les institucions pròpies, tingui el respecte i la projecció que tota nació es mereix. Per això, ens proposem:

-Vetllar perquè la nostra personalitat nacional, i ben especialment la llengua i els símbols -bandera i himne- rebin, per part de l'Organització Olímpica i de les institucions, el tractament que els correspon com a propis del país amfitrió dels Jocs Olímpics.

-Demanar a les persones i institucions representatives de qualsevol àmbit de la vida col·lectiva que facin, del respecte i la promoció dels símbols catalans, principi de la seva actuació.

- Mobilitzar-nos, de forma pacífica i responsable, fent ús dels drets que com a ciutadans ens emparen, per tal que, en tots els esdeveniments olímpics, l'acció personal de cada un dels catalans garanteixi la presència dels signes d'identitat de Catalunya, d'acord amb els principis de pau i germanor universal que inspiren els Jocs.

Els JJOO han de ser un èxit. Un èxit d'organització i un èxit esportiu. Però si la personalitat nacional de Catalunya no és present arreu, no seran un èxit complet. Evitar-ho és la raó principal que ens inspira.

Omnium Cultural, el dia abans havia fet la presentació de la campanya, amb l'assistència de més de 500 persones. El Periódico del 4 de febrer de 1992 valorava la iniciativa en aquests termes: "Las contemporizadoras propuestas lanzadas por Omnium y bendecidas con

la presencia de la esposa del President de la Generalitat, Marta Ferrusola, contrastan con las acciones de protesta auspiciadas hasta el momento por sectores radicales del nacionalismo catalán". El Periódico, a més de recollir la proposta humorística que la Lloï Bertran havia fet en l'acte, en el sentit que el missatge que havien de rebre els assistents als Jocs era *"Here's Catalonia, xato"*, destacava que la campanya no feia referència a possibles accions durant la cerimònia inaugural, ni tampoc parlava de Comitè Olímpic de Catalunya. Segons aquest diari, les úniques "sortides de to" foren les de Joan Triadú, que havia demanat selecció olímpica "com les d'Escòcia, Gales, Estònia, Letònia, Lituània, Eslovènia o Croàcia", i de Pilar Rahola, que havia enviat un escrit en el que criticava *"el ostracismo a que ha sido condenado el COC por las instituciones catalanas"*, afirmació que hauria rebut *"un significativo silencio por parte de la mayoría del público"*.

És interessant observar que, a principis de febrer, parlar del COC encara era una estridència per El Periódico, cosa que canviaria considerablement al cap d'un mes. Però, efectivament, en aquells moments ho era una estridència, perquè funcionava un d'aquests pactes implícits tan habituals a la premsa sobre allò que cal mantenir "a ratlla". Ho recordo perfectament: aquest tenir a ratlla el COC havia estat, dos anys abans, una de les primeres indicacions que vaig rebre com a cap d'opinió de l'Avui, tot just Albert Viladot acabava de ser nomenat director del diari.

La Vanguardia del mateix dia 4 de febrer, recollia alguns dels objectius més concrets de la campanya que s'havien donat a conèixer la nit anterior: omplir els balcons amb senyeres; que els esportistes catalans portessin un distintiu diferenciador a la desfilada; que els voluntaris portessin un braçalet en català amb el lema "Voluntariat català"; que la publicitat estàtica i audiovisual dels Jocs fos presentada en català; i que en l'organigrama definitiu de les quatre llengües oficials, el català fos el primer idioma.

Amb aquest acte es començava a escalfar l'ambient olímpic en el seu vessant nacionalista. No podia ser altrament: al capdavant, uns Jocs Olímpics són un espectacle polític, carregat de simbologies nacionals. La competició entre esportistes esdevé una lluita ritual, en què les victòries i les derrotes incruentes fan referència a batalles tribals. La simbologia d'himnes i banderes hi és, per tant, omnipresent. També són un negoci uns Jocs, és clar. I encara, probablement, la tapadora d'altres coses més tèrboles. Però en la seva dimensió pública, en la seva cara transparent, en la versió oficial, uns Jocs Olímpics són la gran festa de les nacions i

de la internacionalitat. I com no s'havia de témer, des de Catalunya, que l'espanyolisme explícit que es derivaria del fet de l'organització espanyola dels Jocs i, en conseqüència, de la participació d'Espanya no pas com una nació més en els Jocs, sinó des de l'excepcionalitat de ser-ne la nació protagonista, no diluís, cap endins i cap enfora, les reivindicacions nacionals dels catalans? Si no havíem sigut a temps -per raons massa complexes, però que ens podem imaginar- a ser presents als Jocs com una nació normal, com ho fan els escocesos per exemple, ara es tractava d'aconseguir, com a mínim, un cert ressó públic de la voluntat de reconstrucció nacional i, sobretot, d'immunitzar-nos, en la mesura del possible, del virus espanyolista que inevitablement s'escamparia durant els Jocs de Barcelona.

Com ja he explicat en altres llocs del llibre, no es tracta pas de fer una crònica d'allò que va ser la campanya, ni de descobrir-ne res d'amagat, sinó tot el contrari: d'analitzar tal com va ser seguida pels mitjans de comunicació, i com es va plantejar públicament, en termes polítics, el desafiament. També convindria saber coses tan interessants com d'on va procedir el finançament, qüestió que contribuïria a conèixer més a fons el caràcter acomplexat d'un determinat nacionalisme pel qual allò que són virtuts públiques, en privat, són vicis, i a la inversa: les virtuts privades, en públic, esdevenen escàndols que convé desmentir. Però aquest seria un altre llibre.

El cas és que, després de la presentació en públic, devien venir dies de feina real i discreció recomanada. S'acostava el dia 15 de març, en què hi havien eleccions al Parlament de Catalunya. Així, la premsa de Barcelona, no va tornar a tractar el tema de la catalanització dels Jocs fins a finals de març. I la reobertura del debat va anar així: Jordi Pujol, en aquells moments president en funcions, s'afegí a respondre unes declaracions d'Àngel Colom sobre la injustícia que suposava el fet que els atletes catalans no poguessin participar als Jocs com a representants de Catalunya (La Vanguardia, 25 de març). Pujol, en declaracions a l'agència Europa Press, havia dit: *"Hemos conseguido que Cataluña y la catalanidad estén presentes de muchas maneras en los JJOO de Barcelona: habrá una presencia desde el punto de vista lingüístico y de toda una serie de simbología"*, encara que *"me gustaría que hubiera una presencia mucho mayor de los símbolos de Cataluña de la que ya hay"*. La proposta olímpica que pensava fer ERC en relació a l'ús de símbols i banderes, era agosarada i coherent amb les seves aspiracions independentistes: si en el repartiment de medalles l'esportista era català, que sonés *Els segadors* i s'issés la bandera catalana; i en el cas d'equips

col·lectius, d'una selecció espanyola amb jugadors catalans, que es fes com amb els equips de la Comunitat d'Estats Independents -que, recordem-ho, era el nom de l'agrupació de països de l'antiga URSS, no independitzats encara-: que sonés l'himne i s'issés la bandera dels Jocs. La posició atrevida d'ERC, lògicament, tenia a veure amb els resultats electorals, que els havia permès -contra el pronòstic i les ganes de molts- passar dels abans sis diputats (reduïts a tres per una divisió interna) als onze i, en definitiva, a ser la tercera força política catalana al Parlament.

De la informació que comento, voldria fer-ne observar un detall. Si bé *La Vanguardia* presentava les declaracions de Pujol com a comentari a les d'Àngel Colom ja a l'avant-títol de la notícia: "*Jordi Pujol y Àngel Colom, por medio de unas manifestaciones del primero en alusión a unas declaraciones del segundo, coincidieron ayer en pedir una mayor presencia de los símbolos de Cataluña en los JJ. OO. de Barcelona*", l'Avui també destacava les paraules de Pujol en el titular de la pàgina: "*Pujol vol que la realitat de Catalunya sigui més reconeguda i respectada en els Jocs*, però sense relacionar-les per res amb ERC. D'ERC i les seves propostes, en parlava al final, com a cosa a part. El Observador, per la seva banda, mostrava la coincidència dels dos dirigents: "*Pujol y Colom exigen más presencia de los símbolos catalanes en los Juegos*". Segons El Observador, ERC s'havia proposat lluitar per la catalanització dels Jocs i havia presentat un programa de "mínims nacionals", després d'assumir la impossibilitat de que el Comitè Olímpic Català (COC) fos reconegut. El Observador afegia que Jordi Pujol, "*interrogado sobre las propuestas de ERC, señaló que 'es un tema que se debe discutir'*". Josep Miquel Abad, conseller delegat del Comitè Organitzador Olímpic Barcelona-92 (COOB'92), havia respost a les propostes d'ERC amb un, al capdavant ben explícit, "sense comentaris".

A diferència de l'Avui, El Periódico del mateix dia 25 de març destacava en el titular, al principi de la secció i en el sumari que *ERC anuncia una ofensiva para catalanizar los Juegos Olímpicos*, i només en un subtítol apuntava que Pujol volia una major presència dels símbols de Catalunya als Jocs. també informava que ERC havia creat una comissió específica pel tema olímpic, presidida pel promotor de la desapareguda Associació per a la Delegació Olímpica Catalana (ADOC), Albert Bertrana. Els integrants d'aquesta comissió, anunciaven que demanarien una reunió amb els màxims representants del COOB'92 i amb el Comitè Olímpic Espanyol (COE).

El Diari de Barcelona, en la seva informació del dia 25 de març, encara anava més enllà en la interpretació de la notícia que arrencava el debat sobre la nacionalització, i deia en el titular: "*Pujol, obert a les*

propostes de Colom per Catalanitzar els Jocs, i assegurava que els dos líders ja havien mantingut un primer contacte telefònic. Val a dir que fins i tot l'edició d'aquell dia del diari esportiu Sport comentava les propostes d'ERC. Cadascú explicava l'inici de les escaramusses segons més li convenia. I l'endemà mateix, dia 26, El Observador ja recollia la resposta d'un home amb bons reflexos, i que s'ha anat revelant com el pistoler més ràpid de Catalunya: "Alejo Vidal-Quadras: "Los símbolos catalanes ya están garantizados en los JJ OO".

Aquell dia 25 de març, a Manresa s'havia celebrat l'acte institucional de commemoració dels cent anys de les Bases de Manresa, document del 1982 que es considera el primer manifest del catalanisme polític. Es tractava d'una celebració oficial, totalment al marge del procés de discussió en el que els darrers mesos havien participat més de set centes entitats catalanes, i que va permetre elaborar unes noves *Bases per al futur nacional de Catalunya*. Les institucions oficials, des del primer moment, havien optat per no implicar-se en un procés que els podia complicar la vida, i fins i tot hi havien arribat a posar obstacles considerables de tota mena: de confessables i d'inconfessables. Aquesta és la permanent contradicció d'un catalanisme polític que, ara denuncia que no se sent seguit per la societat, ara frustra les iniciatives de la societat civil perquè són inoportunes als seus interessos. Alguns han qualificat l'estil de dutxa escocesa, d'altres hem fet servir l'expressió "una de freda, una de calenta" per descriure la seva estratègia, o manca d'estratègia. Els més pessimistes parlen "d'un pas endavant, i dos endarrera".

2. SAMARANCH, PER LA CATALANITZACIÓ

El dia 27 de març, la premsa recollia -es notava que amb un cert astorament- la pujada d'un nou esglaó en la batalla per a la catalanització dels Jocs. El detonant havia estat una acció de la Crida, que el dia abans havia aconseguit interrompre pacíficament un discurs de Juan Antonio Samaranch en la inauguració del Congrés sobre *Dret i Esport*, al Col·legi d'Advocats. Els membres de la Crida havien desplegat una pancarta, i després van llegir una carta adreçada a Samaranch, sense que es produís cap incident, com informava El Punt d'aquell dia. La carta, que demanava una solució a la presència de la nació catalana en els Jocs, entre d'altres coses afirmava: "Creiem que aquesta solució ha de ser igual a la que s'ha donat als altres pobles del món: un comitè olímpic propi". I advertia que d'aquesta decisió sobre el COC, i d'altres de semblants, "en

depdrà l'actitud que els ciutadans de Catalunya tindrem envers els Jocs". Samaranch, que havia seguit impassible la lectura de la carta, en acabar l'acte -segons relatava amb tot detall El Punt- "va manifestar que tothom és lliure d'expressar les seves idees. 'S'ha d'escoltar tothom, sempre que sigui d'una manera ordenada i correcta, com ha ocorregut en aquesta ocasió'. Samaranch va comentar també que no hi ha cap mena de problema perquè els Jocs es converteixin en una gran oportunitat per donar una imatge sobre la realitat de Catalunya, 'però no puc entrar en més detalls, ja que és una cosa que poden solucionar el COOB i el COE', va precisar".

La Vanguardia del dia 27 va destacar en el titular que *Samaranch coincide con Pujol en que hay que catalanizar los Juegos*. Però La Vanguardia també informava del fet que les declaracions que abans hem esmentat de Samaranch, havien provocat que el COOB'92 fes un comunicat en el que deia "*haber tomado nota de esta declaración y la trasladará a los órganos de gobierno del comité organizador*", i feia saber que "*el contenido de las ceremonias y sus símbolos han sido detallados y consensuados con todas las instituciones concertadas*". La indignació per les paraules de Samaranch, però, eren evidents: "*no deja de llamarnos la atención que se hagan este tipo de comentarios en los niveles que no corresponden*". El cert és que, si atenem a les declaracions que recollia El Periódico, el president olímpic realment sorprenia. Aquest diari titulava: *Samaranch acepta catalanizar más los JJOO*. I encara en els subtítols insistia: "*El presidente del COI se mostró de acuerdo con Pujol en incrementar los símbolos propios*". Certament, Samaranch havia dit que coincidia en la conveniència d'incrementar els símbols catalans "*para hacer que se note que los Juegos se celebran en Catalunya y Barcelona*". I havia afegit: "*Pujol tiene razón en sus demandas de mayor catalanización mediante una mayor presencia de símbolos*". El Periódico informava, tanmateix, que el Comitè Olímpic Espanyol s'oposava a la utilització de banderes i himnes propis de les autonomies, si no es garantia un tractament igualitari per a totes disset. El Diari de Barcelona també titulava *Samaranch acepta catalanizar els Jocs*. I l'Avui, titulava *Samaranch diu que Pujol té raó sobre la catalanitat dels Jocs*. L'Avui reduïa la informació de l'acció de la Crida -un dels aspectes més destacats, fins i tot amb fotografia, pels altres diaris- a la mínima expressió, tot i esser l'element desencadenador de la notícia.

El País només dedicava una columna a les declaracions de Samaranch, ostensiblement poc espai en relació als col·legues. El País del dia 27, titulava la columna amb *Samaranch, a favor de una mayor presencia catalana en Barcelona 92*. Aquest diari destacava les

declaracions de Samaranch i la resposta del COOB'92. Però després afegia: "*Samaranch se suma así, inopinadamente, al sentido de las declaraciones efectuadas esta misma semana por el presidente de la Generalitat, Jordi Pujol.*" El País encara tardaria alguns dies a trobar la línia adequada per a encarar el nou desafiament polític llançat per actors imprevistos.

L'Avui del diumenge 29 de març, dedicava un editorial a la qüestió, *Jocs Olímpics i catalanitat*. L'Avui considerava que vista la feina realitzada, les reticències sobre l'ús del català havien disminuït considerablement. L'Avui afirmava que donat el fet que Catalunya era un país oficialment bilingüe (tal com ho llegiu), el català formaria part de les llengües oficials, simplement per aplicació estricta del reglament del COI. L'editorialista, però, trobava lògic que, "sense trencar el consens necessari per a una obra d'aquesta envergadura", es demanés "la concreció d'altres iniciatives tendents a subratllar la catalanitat dels Jocs". L'Avui insistia en el fet que "aquesta reafirmació -que consti- s'hauria de fer sense menystenir ni els símbols de la ciutat que els organitza ni de l'Estat del qual forma part el país que els acull." En el marc general de creixement de la pressió a favor d'una major catalanització dels Jocs, la posició de l'Avui era, si més no, curiosa.

Faltaven quatre mesos per a la inauguració dels Jocs Olímpics de Barcelona, i la tensió pujava. Cal comptar, però, que en públic -és a dir, publicat a la premsa-, probablement només hi apareixien els elements que s'escapaven del control d'uns o altres. Aquesta no era l'estratègia que em vist en altres conflictes polítics. L'habitual a la premsa, i en relació al nacionalisme, era que, davant de petites discrepàncies, s'utilitzessin tons alarmistes per exagerar la gravetat del conflicte, i així aconseguir que el més feble -generalment, la posició nacionalista- cedís. Però fins ara, davant d'un esdeveniment com aquest, se seguia el camí invers: es menystenia la importància de la discrepància, per tal de desactivar-la, de desinflar-la. Probablement, es considerava que, en aquest cas, la posició nacionalista podia tenir un recolzament popular superior a d'altres casos. Aquesta posició prudent es va mantenir fins l'arribada de la torxa olímpica a Empúries.

El Diari de Barcelona, que potser per la seva posició marginal en el mercat periodístic havia de buscar uns tons més encesos per fer-se llegir, el diumenge 29 de març obria a portada amb el següent titular: *El COI convocarà una cimera olímpica per catalanitzar els Jocs*. Segons el diari, Àngel Colom s'havia reunit amb el vice-president Keba M'Baye, i després

havien fet públic l'acord. Efectivament, La Vanguardia del mateix dia, que ho recollia més moderadament, deia que *El COI hará de mediador entre el COE y el COC para catalanizar más los Juegos*. Aquest últim diari assegurava que el COI convocaria al COE i al COC en una reunió a Lausana (Suïssa), en un plaç de 15 dies, per tal de trobar una solució a la presència i identificació de l'esport català en els Jocs. Efectivament, divendres a la nit, el vice-president del COI s'havia reunit amb representants del COC, i van exposar-li les seves condicions. Aquestes exigències eren: el reconeixement i acreditació de la junta directiva del COC durant els Jocs; l'elaboració de la llista de persones que desfilarien darrera la bandera de Catalunya a la cerimònia inaugural, clarament diferenciada de l'equip d'Espanya; la utilització de bandera i himne catalans en cas de victòria d'un atleta català, i bandera i himne olímpics si era una selecció espanyola; i finalment, l'establiment d'un calendari fix per a l'ingrés del COC en el COI, abans dels Jocs d'Atlanta de 1996. L'endemà, dissabte, Keba M'Baye, rebia Àngel Colom i li explicava que el reconeixement del COC figurava al programa de la tercera força al Parlament de Catalunya.

Vist amb perspectiva, s'ha de dir que de coratge no es pot dir que no se n'hagi demostrat quan tocava. Fins un mes i mig abans, que Joan Triadú fes referència al COC en l'inici de la campanya d'Acció Olímpica, havia estat considerat una impertinència. I ara, el mateix COI els acceptava com a interlocutors, i hi pactava estratègies de pressió sobre el COE. En la història completa, qui l'hagi d'escriure, caldrà que hi faci constar que el fre que, uns anys abans, el govern de la Generalitat havia posat al COC, probablement va ser decisiu per fer-ne fracassar la possibilitat de reconeixement. I si es vol escriure en positiu, es podrà dir d'aquella frenada governamental que es va tractar d'una altra aportació generosa a la construcció d'Espanya per part del nacionalisme convergent. Sigui com sigui, però, em costa d'endevinar què devia estar pensant el senyor M'Baye, mentre sentia parlar aquestes delegacions i mentre li exposaven les seves pretensions.

L'Abc del 29 de març, en una època més moderada pel que fa a l'anticatalanisme que no pas l'encetada un any després dels Jocs, es va fer ressó del compromís del COI, en una informació precisa, i sense fer-ne escarafalls, encara que ara sembli impossible. Fins i tot s'estenia en els continguts d'algunes ponències del *Congrés sobre Dret i Esport* - informació que aquí no he sabut trobar en cap altre mitjà-, del que n'explicava que la majoria dels 250 advocats de 28 països que hi participaven, *"han reclamado que Cataluña sea reconocida como 'país deportivo' en los certámenes internacionales, objetivo que también*

persigue el COC". La tesi havia estat defensada per Manuel Maria Vicens, membre del Consell Consultiu de la Generalitat, i pels integrants de la secció de Dret Esportiu del Col·legi d'Advocats de Barcelona. Segons Vicens, tal com ja havia passat amb altres països sense Estat -Antilles holandeses, Aruba, Bermudes, Puerto Rico, i d'altres- *"a los efectos deportivos olímpicos una nacionalidad no puede ser discriminada por el hecho de que no tenga Estado o por cualquier otra motivación de tipo político"*.

Tot plegat n'havia d'espantar més d'un. Com ara el ministre de Cultura, Jordi Solé Tura, que segons titulava el Diari de Barcelona (30 de març), *Solé Tura demana sensatesa a tothom pel que fa a la catalanització dels Jocs*. Segons aquest diari, Solé Tura incloïa dins d'aquesta petició el mateix Juan Antonio Samaranch. Bona, aquesta de demanar seny al mateix Samaranch! Pel ministre de Cultura, ja feia temps que s'havia arribat a uns acords sobre la presència catalana als Jocs, i no calia tocar-ho. A més, no es tractava de si s'havien de fer noves concessions o no: "algunes de les peticions no es redueixen a problemes de símbols. Del que es tracta és que s'ha de deixar ben clar a tothom si es vol que hi hagi només un equip o que n'hi hagi tres o quatre". Jordi Pujol, que també era present, com el ministre, a la carretera de Sarrià per veure el partit entre l'Espanyol i l'Athlètic de Bilbao -que és on es van fer les declaracions-, no va voler dir res. En canvi, Jordi Fernández Díaz, del PP, va ser clar: "Ni Espanya és la Comunitat d'Estats Independents, ni Catalunya és Ucraïna". A més "l'actuació d'ERC està fora de lloc". En un altre moment de menys tensió, segur que aquest esforç comparatiu hauria donat bons resultats per a una nova polèmica, però vist el mal humor general, ningú -ni Vidal-Quadras- no va esmenar la plana a Fernández Díaz.

La pressió ambiental i política, o la por en general a una radicalització difícil de controlar, devia ser prou forta, perquè també el COE, el dia 31 feia públic un comunicat sobre la qüestió de la catalanització (La Vanguardia, 1 d'abril). El Comitè Olímpic Espanyol recordava que el protocol de les cerimònies de Barcelona 92 ja havia estat consensuat i aprovat pels quatre socis del Comitè Organitzador: Ajuntament de Barcelona, el mateix Comitè Olímpic Espanyol, Generalitat de Catalunya i l'Estat. Ara bé, es mostrava -resignadament- obert a *"cualquier decisión al respecto que adopte el Comité Olímpico Internacional, siempre que respete la legalidad vigente"*.

3. TORNA EL COMITÈ OLÍMPIC CATALÀ, I TORNEN ELS NERVIS

El País, finalment, es decidia a obrir un nou front de polèmica, i parlava d'una *"ofensiva nacionalista a cuatro meses de la cita olímpica"*, i titulava les informacions del dia 31: *Los independentistas empiezan a presionar a Pujol tras su avance electoral*, i la informació del dia 1 d'abril: *Pujol eleva las exigencias para conseguir una mayor catalanización de los JJ OO de Barcelona*. Segons El País, Pujol havia decidit impulsar el reconeixement de les federacions esportives catalanes per tal que fossin admeses en les respectives federacions internacionals com a organismes al marge de les espanyoles. El País considerava que *"Este radical giro en la estrategia de Pujol se produce cuando faltan 115 días para la inauguración de los Juegos Olímpicos de Barcelona e incluye también una mayor catalanización de los JJ OO"*. Segons "una font de la pròpia Administració autonòmica" que recollia El País, aquesta confirmava el canvi d'estratègia: *"hemos pasado del no interessa al ahora conviene"*. La crònica de José Antich interpretava -posant-ho en boca de COOB i el COE- que l'actitud de Samaranch es devia al fet que com a català *"quiere pasar a la historia por haber conseguido que los Juegos se celebren en su ciudad natal, porque los JJ OO sean inmejorables en todos los aspectos y, finalmente, por dejar la puerta abierta al reconocimiento de un comité olímpico catalán"*. No cal dir que s'equivocava, i que Samaranch era més llest, en aquest cas, que el periodista. El País informava també d'una entrevista pel mateix dia 1 d'abril de Jordi Pujol amb el rei Juan Carlos, i en la mateixa nota recordaven que ERC havia esdevingut el tercer partit al Parlament, i que Àngel Colom, en un acte electoral, havia dit *"Echaremos a los Borbones de Cataluña"*.

D'altra banda, aquest diari feia conèixer resumidament quins eren els acords a què s'havia arribat en matèria de catalanització, fins llavors gairebé secrets. En aquest sentit, es deia que s'havia previst que el català seria la primera llengua utilitzada en la megafonia. A més, que en les cerimònies d'obertura i clausura, tant Samaranch com Maragall farien part del discurs en català. I Maragall fins i tot evocaria la figura de Lluís Companys, amb permís de tothom. Ja n'és de gros que es necessiti permís per esmentar un president del propi país, i que això sigui notícia! D'altra banda, segons que feia saber El País, el nom dels països de les delegacions en la desfilada es disposarien en forma de cercle per evitar que cap llengua fos la primera. La senyera seria present al costat de l'espanyola, l'olímpica i la de la ciutat, en tots els edificis olímpics, seus i subseus. En canvi, no era previst que desfilés per l'estadi olímpic. La programació musical de la cerimònia inaugural preveia la interpretació de *El cant de la senyera*. El País del mateix dia 1 d'abril, en una altra capçalera, explicava que totes les institucions implicades en el COOB'92,

ara es passaven la responsabilitat de decidir sobre els símbols. El comentari més intel·ligent en relació al debat dels símbols, el va escriure Josep Maria Pasqual a El Punt el 2 d'abril, i afirmava amb encert que "Les qüestions de símbols només poden tenir dos tractaments, un d'antropològic i un altre d'oficial". És a dir, que o sonava *Els segadors* quan tocava en la cerimònia d'inauguració, o si no tant era si hi posaven l'*Himne del Barça* o *El virolai*...

El 2 d'abril, El País seguia animant els Jocs, ara amb la següent capçalera: *La Generalitat ofrece financiación a las federaciones olímpicas catalanas que se segreguen de las españolas*. La informació primer precisava que, encara que ningú no volia fer declaracions públiques, els altres socis del COOB'92, lamentaven que Pujol hagués trencat el pacte sobre l'ús de la simbologia catalana als Jocs. Però en segon lloc, el diari assegurava que el periodista havia consultat amb diversos presidents de federacions catalanes i que li havien confirmat que el director general d'Esports, Josep Lluís Vilaseca, en algunes reunions, els havia tranquil·litat per si, a causa de la sol·licitud del reconeixement internacional, es quedaven sense els ingressos previstos per part de les federacions espanyoles. Tanmateix, l'únic directiu que havia gosat donar el nom, era el president de la Federació Catalana de Ciclisme, Miquel Arbós. Amb aquesta informació es restava legitimitat, i per tant, força negociadora, al govern de la Generalitat davant de la imminent rediscussió que calia fer en relació a l'ús dels símbols. La informació arribava oportunament.

A la polèmica del COC, però, ara s'hi afegia Josep Antoni Duran i Lleida, que reiterava a Tarragona que el seu partit sempre havia estat favorable al reconeixement oficial del Comitè Olímpic Català. Segons Duran i Lleida, com a nacionalista, en l'únic que es podia discrepar era en l'oportunitat del calendari per aconseguir l'objectiu, però en res més.

Entre altres detalls pintorescos que s'anaven perfilant, hi havia el que feia referència a l'idioma en que es donarien les sortides en atletisme. Era clar que no es podien fer servir els quatre idiomes alhora... El Mundo Deportivo del dia 2 d'abril, i no sense ironia, explicava que es donarien en català, i que fins i tot els dos jutges no catalans, un de Bilbao i un altre de Segòvia, estaven disposats a fer-ho també en català, "*pese a que (...) no hablan, ni apenas entienden, el idioma del Principado*". El reglament internacional preveu que cada àrbitre les pugui fer en el seu propi idioma, però per El Mundo Deportivo, amb la seva decisió, els dos àrbitres "*evitan que el COOB-92 se vea inmerso en una nueva polémica sobre el uso del catalán en los Juegos y permiten que todos los corredores participantes en Barcelona-92 aprendan como mínimo tres palabras en lengua*

catalana: Als vostres llocs. Los velocistas (entre 100 y 400 metros) aprenderán otra más: Llestos!. El sonido del disparo es internacional". Encara que la qüestió semblava ridícula, però, durant el Campionat d'Espanya que s'havia celebrat el mes d'agost anterior també a Montjuïc, el tema ja havia estat objecte de polèmica. El president de la Federació madrilenya, Fernando Palacio, havia escrit al president de la Federació espanyola mostrant la seva indignació per l'ús del català. De passada, qualificava al català com a dialecte. Però la majoria de jutges espanyols ho van considerar una sortida de to i una manca cultura, i es va acabar el problema.

En relació al front obert per El País sobre el suport del govern de la Generalitat a la segregació de les federacions catalanes de l'espanyola, Jordi Pujol responia (La Vanguardia, 3 d'abril) que la Generalitat mantenia la seva mateixa política olímpica de feia mesos. Pujol, el dia abans havia dit que reclamava el dret a ser cregut en el que sostenia, i afegia: *"Afirmo que esto es un invento de El País"*. Josep Lluís Vilaseca es refermava en la mateixa posició, assegurant que no hi havia res de cert en el que s'havia publicat: *"Hay trece federaciones catalanas que han constituido una sociedad de gestión a la que llaman Comité Olímpico Catalán (COC) para intentar el reconocimiento internacional, y la Generalitat no entra en esto porque el asunto compete a las propias federaciones catalanas"*. Vilaseca encara va reblar el clau: *"Existe una ley del Deporte en Cataluña, que en su artículo 19 habla de que las federaciones catalanas forman parte de las federaciones españolas y es una ley del Parlament. No entiendo este revuelo en un asunto que no procede"* Al mateix diari, però, Maragall confirmava la seva impressió que sí que hi havia un tomb en l'afer: *"No me lo esperaba, pero me lo temía"*. I suggeria que totes les negociacions es fessin amb discreció. Sobre la possible reunió del COC amb el COI a Lausana, va dir: *"me gustaria estar mirando por el agujero de la cerradura"*.

L'Abc del dia 3 d'abril recollia també les declaracions de Pujol sobre el suposat "invent" de El País, i a més recollia unes declaracions del president de la federació catalana de futbol, en les que deia que, efectivament, havien tingut contactes amb el director general de l'Esport, Josep Lluís Vilaseca. Però el directiu afegia que en la darrera reunió de feia una setmana, junt amb altres presidents de federacions catalanes, mai no s'havia parlat d'una possibilitat de finançament autonòmic, tal com havia informat El País. En canvi, aquest darrer diari, el mateix dia 3 insistia en les seves tesis: *Más federaciones catalanas confirman que la Generalitat les ha planteado la segregación.*

El País aportava diversos elements prou convincents: primer, que

Josep Lluís Vilaseca acceptava que s'havia parlat d'aquest tema [la segregació de les federacions] i d'altres; segon, les declaracions de Miquel Arbós, que havia assegurat que en les reunions sí que s'havia tractat el tema, segons desig exprés de Jordi Pujol; tercer, les declaracions d'Antoni Puyol, que confirmava que Vilaseca els n'havia parlat, però afirmant que cada federació tenia independència per decidir allò que volgués; i encara les declaracions del president de la Federació Catalana de Natació, que afirmava que a la reunió en la que havia assistit, a més, hi era present Miró i Ardèvol, ex-conseller d'Agricultura i ara president del COC.

Pel que fa a la catalanització, El País recollia del temor d'alguns membres del COOB'92 que Jordi Pujol no volgués ara intervenir en l'acte d'inauguració dels Jocs, davant els 3000 milions d'espectadors previstos, de tot el món. Per altra banda, es temia que Pujol volgués que la bandera catalana desfilés en la cerimònia d'inauguració amb els atletes catalans, encara que, essent que l'abanderat havia de ser el príncep Felip, *"parece impensable plantear que el heredero de la Corona encabece una delegación de la que queden excluidos los atletas catalanes"*, deia El País.

Els dies següents se succeeixen les declaracions, sense cap novetat -si més no, pública- pel que fa a acords o reunions. I es parla amb tanta profusió, que es fa fatigós relatar-ho amb detall. Miraré de fer-ne una síntesi: per exemple, Pasqual Maragall (El Periódico, 3 d'abril): *"El intento de catalanizar más los juegos es desestabilizador"*; Diario de Barcelona, 3 d'abril: *El COOB'92, ofès a causa de l'actitud de Samaranch en la catalanització dels Jocs*; Pujol (Sport, 4 d'abril): *"No queremos provocar un descalabro"*; El Periódico (5 d'abril): *Arrecia la reclamación de la 'senyera'*; Abc (5 d'abril): *Vilaseca cree excesiva la polémica sobre la catalanización olímpica*; Abc (7 d'abril): *El PP alerta sobre la antipatía que genera en el resto de España la catalanización de los Juegos*; etc.

Per acabar de posar nerviosos uns i altres, el 7 d'abril podiem llegir a La Vanguardia que Àngel Colom agraiïa a Jordi Pujol i al president del Comité Olímpic Internacional, Joan Antoni Samaranch, que haguessin *"rectificado sus posiciones hasta ahora ambiguas y claudicantes"*. En aquest sentit, el mateix dia i al mateix diari, Enric Truñó, regidor de l'Àrea d'Esports de l'Ajuntament de Barcelona, es lamentava profundament de l'actitud de Jordi Pujol. L'Ajuntament de Barcelona, segons Truñó, havia fet tot el possible per assegurar la catalanitat dels Jocs. I ara es tornava a trobar, com en el moment de constitució del COOB'92, el 1987, o en la inauguració de l'Estadi de Montjuïc, el 1989, amb la desconfiança expressada públicament per Jordi Pujol. Enric Truñó trobava raonable que

un partit independentista com ERC plantejés reivindicacions perfectament lògiques amb la seva línia política. Però trobava *"inaceptable, poco generoso, falta de cortesía y formalidad políticas que alguien, incluso la más alta magistratura de Cataluña, se identifique de manera posesiva con los símbolos que son de todos"*. El regidor acabava així: *"Desde una actitud de lealtad y responsabilidad cívica, cualquier mejora razonable en la expresión simbólica de nuestra realidad -que está garantizado que tendrá el nivel de la mayor seriedad y emotividad- debería haber sido propuesta a la presidencia del COOB y encauzada con toda normalidad en los órganos que pactaron los acuerdos vigentes"*. L'article es publicava, oportunament, el mateix dia que s'havia de celebrar en una reunió entre els representants del COOB'92, i que havien de tractar el tema dels símbols, cosa que també explicava la successió nerviosa de declaracions i contradeciacions de la darrera setmana. Eren, aquestes declaracions, com una mena d'icebergs dels que només en sortia una mínima part, i que amagaven molta càrrega de profunditat.

Així és que hi va haver la reunió, i el conseller delegat del COOB'92, Josep Miquel Abad, que fins llavors no havia dit res, va parlar. I ho va fer per dir que, primer, *"la catalanització de les cerimònies i dels Jocs en el seu conjunt ha sigut, és i serà absolutament manifesta"*; i en segon lloc, que el consorci olímpic estava obert al diàleg. Per altra banda, Pasqual Maragall, en un to extraordinàriament solemne, va dir: *"L'exercici de catalanitat s'ha fet des del primer moment de la candidatura, amb una expressió rotunda del COOB'92 (...) de reconeixement d'aquest dret"*. Segons es dedueix de la informació del Diari de Barcelona (8 d'abril), va seguir dient: *"aquest reconeixement s'ha fet i es farà amb la profunditat i determinació que només proporciona la convicció que s'està practicant un dret constitucional, amb tota naturalitat i amb l'orgull d'haver dissenyat i d'haver desenvolupat des del COOB'92 una acció de difusió del català i les seves senyes d'identitat plena i solidària, sense exclusions. Una acció de difusió d'una envergadura que no té precedents. Des d'aquesta convicció, el COOB'92 considera també que qualsevol millora en aquest tema i en qualsevol altre (...) serà considerat utilitzant les vies internes del diàleg"*. En fi, que darrera la solemnitat, hi havia l'acord que d'ara en endavant, els temes es discutirien de portes endins, amb discreció, però també que quedava oberta la possibilitat de canvis en les previsions d'ús dels símbols. Per Maragall, doncs, si fins abans de la reunió, accentuar la catalanització dels Jocs havia estat desestabilitzador -en declaracions de feia pocs dies-, ara, augmentar la catalanitat era *"posible y deseable"*, segons recollia La Vanguardia del 8 d'abril. Amb tot, he de dir que les

declaracions de Maragall i Abad van quedar barrejades en les informacions periodístiques. El que pel Diari de Barcelona ho havia dit Josep Miquel Abad, per La Vanguardia ho havia dit Pasqual Maragall, encara que el text públicament el llegís Abad. I el que havia dit Pasqual Maragall per La Vanguardia, per l'Avui ho havia dit Josep Miquel Abad. Comparant les diverses informacions, no he aconseguit saber qui va dir què, amb exactitud. Paral·lelament, i com a conseqüència d'aquesta declaració de pau i bona voluntat, Samaranch es desdedia de la reunió promesa al COC, i l'ajornava *sine die*, al·legant raons d'agenda. Era l'Avui del dia 8 d'abril qui lligava els dos fets: "la declaració feta ahir per la direcció del COOB'92, que deixa la porta oberta a qualsevol negociació sobre l'augment de la catalanitat als Jocs, ha facilitat la retirada indefinida del president del COI en aquest debat".

En particular, els dos nous elements de catalanització de la cerimònia que es discutien eren la incorporació de la senyera a la desfilada, i la incorporació de l'himne de Catalunya, *Els segadors*. S'estudiaven diverses possibilitats que anaven des que la senyera fos portada per nens, fins per *majorettes*, o esportistes catalans (El Observador, 8 d'abril). I en el cas de *Els segadors*, el problema era triar el moment: ni massa rellevant, per tal que no s'equiparés al himne nacional espanyol, ni massa secundari, que acabés semblant un mer element folklòric (El País, 9 d'abril).

4. LA FLAMA OLÍMPICA ENCÉN ELS ÀNIMS

Des que s'havia presentat Acció Olímpica, i a excepció de la intervenció de la Crida, fins a aquest moment, la societat civil havia desaparegut del mapa periodístic. Només a primers d'abril, el dia 3, El Observador havia informat que la Crida convocaria per Sant Jordi una diada reivindicativa per a uns JJ OO catalanitzats, i també explicava alguns dels plans d'Acció Olímpica. Per exemple, que s'intentaria garantir que la presència de la senyera acompanyés tot el recorregut que la flama olímpica havia de fer per Catalunya. Acció Olímpica també preparava un acte de benvinguda a la flama olímpica a Empúries, on era previst que arribés oficialment. També s'informava que ambdúes organitzacions, Acció Olímpica i la Crida, ja havien entrat en contacte amb premsa i televisons estrangeres, i que havien demanat entrevistes amb els presidents del COOB'92, del COI i del COE, Pasqual Maragall, Joan Antoni Samaranch i Carles Ferrer Salat, respectivament.

Una de les campanyes que es presentaven, era l'anomenada *Freedom for Catalonia*, de la Crida, que posava tot l'esforç en la difusió, als milions d'espectadors i milers de visitants, de la idea que Catalunya és una nació. Fins i tot, s'apuntava que estaven disposats a "cremar" el seu propi futur en aquest objectiu. La Crida centrava les seves exigències en la desfilada d'una delegació catalana diferenciada, amb un distintiu pels esportistes catalans, i amb la presència de la senyera i *Els Segadors* quan un esportista català pugés al podi.

Però a part d'aquesta informació de El Observador del dia 3 d'abril, hi havia hagut silenci des de primers d'abril sobre possibles campanyes, i fins s'havia fet cas de l'acord del COOB 92 de mantenir els contactes i fer les negociacions amb discreció. Gairebé hi va haver dos mesos de tranquil·litat. El silenci, però, es va trencar quan el dissabte dia 13 arribava la flama olímpica a Empúries. L'acte va ser conflictiu per dues raons. Per l'aparició d'un portador d'una pancarta de sota la tarima principal, en una acció impecable de la Crida, i pels xiulets de part del públic cada vegada que un orador parlava en espanyol.

La informació prèvia del dia mateix 13 de juny donava a conèixer que, efectivament, l'obertura dels Jocs comptaria tant amb l'himne espanyol, com amb *Els segadors*. La Vanguardia d'aquell dia assegurava que "*Mientras la fragata 'Catalunya' se acerca al golfo de Roses con la llama olímpica y en Empúries un millar de personas ultimaban anoche los preparativos para la bienvenida en Barcelona, la Generalitat y el Ayuntamiento sellaban de forma definitiva la paz olímpica*". Aquesta impressió la treien del fet que Pasqual Maragall i Jordi Pujol havien emès un comunicat conjunt en el que es resumien els acords adoptats, amb el vist-i-plau del govern espanyol. Les banderes catalana, de Barcelona i espanyola, ja serien al centre de l'estadi, i com he dit, s'incorporava *Els segadors* a la cerimònia. Quan faltaven 42 dies per la inauguració, el comunicat oficial de cinc punts, convidava a un optimisme no menys oficial: primer, es felicitava per l'esforç col·lectiu que s'havia fet, i per l'impuls que representava per a Barcelona i Catalunya; segon, es feia palesa la importància d'un desenvolupament tranquil dels Jocs per al prestigi de Barcelona i Catalunya; tercer, s'assenyalava l'efecte positiu dels Jocs per a donar a conèixer Catalunya al món, també gràcies a la presència destacada dels senyals d'identitat; en quart lloc, es destacava l'ús de la llengua catalana, i la presència de la bandera i himne catalans; i cinquè, es demanava al poble de Catalunya que manifestés el seu suport entusiasta, afirmant la seva catalanitat, però també mostrant amiatat i respecte pels altres pobles i els símbols comuns d'Espanya, i per la resta del món. Segons La Vanguardia, l'única preocupació era la

metereològica, o sigui, l'estat del mar i del cel.

En una expansió amb cultismes mitològics, La Vanguardia del dia 13 describia la cerimònia prevista per aquell mateix dissabte: "*Si Poseidón y Eolo no lo complican, la fragata 'Cataluña' entregará el fuego de Olímpia al 'bou' de pesca 'Gloria Mar', en el golfo de Roses. La embarcación pesquera, escoltada por otros 45 'bous', y seguida por una procesión de centenares de embarcaciones pesqueras y deportivas, conducirá la llama, depositada en una lámpara de seguridad, hasta la playa de Sant Martí d'Empúries. Aún en el mar, el fuego será recogido por Marianne Aguilera, una joven bailarina de 15 años, a bordo del 'caro d'art' (carábano) 'Icària'. Ella llevará el fuego hasta el antiguo muelle griego donde se encenderá la primera antorcha sobre tierra catalana*". Llavors, la flama havia d'anar fins a l'antiga ciutat grega, on les vestals Núria Espert i Irene Papas encendrien el pebeter i obririen l'acte central.

Però l'endemà hi havia notícia. I no només sobre l'èxit de l'acte, sinó també sobre la sorpresa de l'acte. Tal com ho deia la mateixa La Vanguardia (14 de juny), sota el títol *El efebo que no salió en televisión, "La gran sorpresa final anunciada a bombo y platillo por los organizadores del recibimiento no fué, como sospechábamos, la aparición del príncipe Felipe en la tribuna de autoridades, sino la aparición de entre las nobles piedras de la Neápolis griega de un jovencito de la Crida con una pancarta con la inscripción 'Freedom for Catalonia'.*" El jove s'havia escapat de la vigilància dels centenars de policies, i després de deixar la pancarta, es va escapar per entre el públic. TVE, que retransmitia l'acte, va evitar donar-ne imatges, com en els vells temps de l'anterior règim. Per acabar-ho d'espatllar, el públic va xiular el ministre de Cultura Javier Solana quan, després d'una frase en català, es va posar a parlar en castellà. Hi havien assistit entre 50 i 70 mil espectadors.

Per la seva banda, El País també va veure allò que volia. Arcadi Espada signava un comentari titulat *El pacto de Empúries*, que qualificava la festa de *noucentista*, i començava: "*Todo era pacto ayer en Empúries...*" I desvelava que el guionista de l'espectacle havia estat Xavier Rubert de Ventós. Per Arcadi Espada tot havia estat sublim: "*hermoso e íntimo*". Excepte l'acció del jove de la Crida, que, escrivia, "*Eugeni d'Ors, el noucentista, la invocación máxima de la ceremonia, habría agarrado al muchacho y lo habría mandado encerrar bajo siete baldones de piedra. Por estética.*" En la informació, El País titulava: *Los independentistas hicieron ostensible su presencia en la llegada de la antorcha.*

Però aquests incidents no van ser altra cosa que l'inici d'una sèrie de problemes que van acompanyar la marxa de l'antorxa per Catalunya.

De fet, l'endemà dia 14, diumenge, la flama passava per Banyoles. *Una Banyoles tomada por la Guardia Civil asiste al paso del fuego olímpico con división de opiniones*, deia El País del dilluns, 15 de juny. Segons el mateix diari, a Banyoles hi havien desplegat més de 500 guàrdies civils, amb cotxes especials i tancs antidisturbis. Els independentistes, deia el diari, eren un centenar. La tensió havia sigut, segons totes les cròniques, molt alta.

El País del 16 de juny, recollia la *Preocupación en el Gobierno por la marginación de los símbolos comunes de España en Empúries*. Segons el diari, a l'avant-títol, *"El PSC acusa a Pujol de alentar los actos de los independentistas"*. En realitat, sembla que el ministre d'Educació, Javier Solana, estava disgustat per l'ambient hostil amb què va ser acollida la seva intervenció a Empúries, i en general, per la marginació de la llengua castellana. S'acusava, des del govern espanyol, de trencar el pacte que s'havia establert entre Maragall i Pujol per tal de garantir la presència dels "símbols comuns" d'Espanya. Solana, en aquesta línia, el dia de l'arribada de la torxa a Empúries, havia demanat a Pujol que fes part del seu discurs en espanyol, però no havia aconseguit el seu propòsit. Per Solana, l'esforç del govern espanyol de cara els Jocs no s'havia vist reconegut en l'acte d'Empúries. La prevenció de Solana a assistir a l'acte venia del caràcter *"excesivamente nacionalista"* de la cerimònia, però també del fet de ser l'únic membre del govern espanyol que s'havia previst que hi fos present, presència que es considerava del tot insuficient. En canvi, segons El País, els socialistes catalans volien donar la màxima rellevància a Pujol a Empúries, atès que a la cerimònia d'inauguració dels Jocs la presència del president de la Generalitat quedaria molt diluïda. Josep Maria Sala va acusar Pujol -amb una manca absoluta d'originalitat-, de practicar "un doble joc", perquè, segons el sendador socialista, era alhora entre els organitzadors i entre els agitadors. En canvi, "fonts de la Generalitat" van desdramatitzar els incidents.

A la crítica televisiva de El País del dia 15, Eduardo Haro Tecglen escrivia: *"Bella, simple escenografía de Ampúries, bellas palabras en griego, en catalán, de punta a punta del Mediterráneo, para recibir la antorcha mundial; algún fragmento en lenguas exóticas: castellano, inglés, raros idiomas para esas orillas. (...) Peste de idiomas: siempre pensé que el mundo debía tener uno solo, y que debían suprimirse las fronteras y las razas: no es preciso añadir que yo era tonto..."* I més endavant: *"¿Cuántos siglos tienen que pasar para que la gente se reconcilie con un imperio?"* Una mostra de com alguns paeixen malament la diversitat cultural i lingüística, vista des d'Espanya

El dia 17 de juny, en plena polèmica per la presència de la

campanya d'Acció Olímpica acompanyant la torxa amb senyeres, els màxims responsables olímpics anaven al Parlament de Catalunya a donar comptes del seu treball, i el debat pels continguts de les cerimònies d'obertura i clausura es van convertir també en polèmica. Àngel Colom va criticar la pressència de flamenc, sevillanes i passos-dobles, "que no pertanyen a la cultura del país que acull els Jocs". La resposta del conseller delegat del COOB, Josep Miquel Abad va ser ben cínica i amb voluntat de provocació: la mostra de folklore no català -informava l'Avui del dia 18 de juny- "s'ha fet per satisfer 'el sentiment de catalans a qui agrada el flamenc' i va afegir que, si no, no s'entendria 'els milions de visitants que té cada any la Fira d'Abril de Barberà'."

Acció Olímpica, per la seva banda, aconseguia que alguns ajuntaments s'afegissin a la campanya, afegint el seu nom als cartells que portaven el *Freedom for Catalonia*. Aquest fet, del que El País del dia 18 només podia citar el cas de Palafrugell, justificava que Arcadi Espada signés una crònica titulada *La campanya de Acció Olímpica adopta caràcter institucional*. Era, amb tota claredat, una altra mostra del "doble llenguatge" institucional del món convergent, del qual El País s'havia convertit en vigilant.

Mentre la torxa anava avançant, el ressó dels incidents d'Empúries encara era viu. El dia 17 de juny, coincidien La Crida en explicar l'acció d'Empúries, i el ministeri d'Interior en justificar els incidents. Jordi Sánchez explicava, desdramatitzant, l'acció del seu membre, amagat dues hores sota la tarima, però desvelava també els contactes que havien mantingut amb Xavier Rubert de Ventós, diputat europeu socialista i artífex de la cerimònia de rebuda, i amb la productora Marta Tatjer. Sánchez confessava que fins i tot havien intentat parlar amb els comandaments de la Guàrdia Civil per explicar-los les intencions. Un estil d'acció política, el de la Crida, modèlicament respectuós i extraordinàriament efectiu, gràcies a aquesta sàvia combinació d'enginy, coratge, i ingenuïtat. És a dir, segons el meu punt de vista, accions tan imprevisibles com amables. Per la seva banda, el secretari d'Estat per a la Seguretat, Rafael Vera, justificava l'ampli desplegament policial -que arribaria als 17.000 efectius durant els Jocs-, i assumia les responsabilitats dels incidents d'Empúries, que ell atribuïa a "un excés de confiança" (El País, 18 de juny).

També el dia 17, sis dels set fills de Jordi Pujol portaven la torxa olímpica per la Cerdanya. Oleguer Pujol, per escàndol de molts, va ser acompanyat en el seu relleu per dos joves, amb una bandera catalana i una pancarta amb el lema de la campanya d'Acció Olímpica, el famós *Freedom for Catalonia*. Segons El País (18 de juny), es tractava de dos amics del fill del president de la Generalitat, que "les rebíó con una

sonrisa". A més de "doble llenguatge", El País descobria la "doble rialla" del president.

Un dels moments més esperats -i més temuts- va ser el del pas de la torxa olímpica pel monestir de Montserrat, el divendres dia 19. Si es llegia l'Avui, havia estat una cerimònia molt emotiva. Si es llegia El País, havia estat un fracàs de convocatòria, i a més, plena d'incidents.

L'Avui (20 de juny) titulava: *Un miler de persones acompanyen la flama dels Jocs en la seva parada a Montserrat*. L'avant-títol destacava les paraules de l'abat: "el foc olímpic ha de ser símbol d'unitat, fraternitat i pau per a tots els pobles", i el subtítol recollia la demanda de Pujol en el sentit que "les forces de seguretat no es posin nervioses". El País, en canvi, titulava *Fracasa la convocatòria independentista al paso de la antorcha por el monasterio de Montserrat*. L'entradeta, destacava que "El paso de la llama olímpica (...) apenas reunió a un millar de personas, pese al llamamiento de las organizaciones independentistas, que intentaron aprovechar el acto en el monasterio para reclamar la independencia de Catalunya. Los dos centenares de independentistas congregados en Montserrat contrastan con los miles de personas que han arropado con entusiasmo el recorrido del fuego olímpico por tierras catalanas. El dispositivo de seguridad se centró en la carretera de acceso y en la explanada, con un total de 200 agentes (...)". És a dir, segons els càlculs de El País, havia tocat a policia per independentista.

La crònica de l'acte a l'Avui començava així: "La flama olímpica va deixar ahir la seva empremta en un dels llocs més emblemàtics de Catalunya: el monestir de Montserrat, centre espiritual de les terres catalanes i un dels racons més simbòlics de la història i la cultura catalanes, que va ser l'escenari d'una emotiva cerimònia de rebuda al foc sagrat". I comparis l'èmfasi informatiu: a El País es destacava: "la mayor parte de personas congregadas en Montserrat eran colegiales, turistas y jubilados. La afluencia de público al acto fue menor de la esperada. Un religioso de la abadía comentó que cualquier sábado del año había más gente que ayer".

L'Avui, per la seva banda, explicava que "Jordi Castanyer, un dels 80 monjos de la comunitat, es mostrava emocionat que la flama arribés al monestir, igual que els seus companys, que, des de les finestres de l'edifici, observaven encuriós la cerimònia. La gran quantitat de senyeres i banderes estelades acompanyaven cartells col·locats per Acció Olímpica, demanant la llibertat de Catalunya. Sis d'aquests cartells havien estat col·locats per alpinistes als rocs del voltant del monestir, i un dells a l'ermita de Sant Miquel". Segons Castanyer, deia l'Avui, "les reivindicacions també fan festa, i no faran ombra a la cerimònia". En

canvi, per El País, "*varias senyeres gigantes fueron desplegadas desde las cimas de algunas peñas del mazizo de Montserrat. Algunas llevaban lescrita la leyenda Freedom for Catalonia [libertad para Cataluña], lo mismo que varias pancartas eran portadas por jóvenes que habían acudido a la convocatoria de Acció Olímpica. Jóvenes de la Crida a la Solidaritat y de la Juventut de Esquerra Republicana también asistieron al acto. Los seguidores de este colectivo se limitaron a corear consignas independentistas y contra la Guardia Civil. (...) Muchos extranjeros -entre ellos un grupo de japoneses- no dudaron en ondear la bandera catalana al tiempo que se unieron a las voces independentistas*".

L'Avui i El País coincidien -afortunadament- en el contingut de la cerimònia: encesa del pebeter, parlament de l'abat Sebastià Bardolet, i interpretació musical de l'Escolania que, a més d'interpretar una peça composta especialment per a l'acte pel pare Ireneu Segarra, *La flama olímpica a Montserrat*, havia acabat amb *Els segadors*. Aquí, El País assenyalava que aquest himne era fora de programa. Un cas de "doble fe" monacal?

Però aquest acord en la seqüència dels fets i que ens permet assegurar que ambdós diaris parlaven del mateix acte, s'acabava aquí. En acabar-se la celebració, per a l'Avui, "L'alcalde Pasqual Maragall, (...) es va mostrar molt satisfet per la cerimònia de rebuda de la flama: 'Ha estat un acte molt impressionant, sobretot pel fet que la flama universal vingui a un lloc que representa, a més de la universalitat, la singularitat de Catalunya'. Pasqual Maragall va destacar també l'actuació dels cossos de seguretat en el recorregut de la torxa per tot Catalunya, i especialment a Montserrat: 'Estan actuant molt bé, amb molta serenitat i suavitat, amb un estil molt anglosaxó'." El País, en canvi, introduïa la continuació de la informació amb un encapçalament: "*Insultos al alcalde*", i explicava que "*Al término de la ceremonia, un grupo de independentistas rodeó al alcalde de Barcelona aprovechando el desplazamiento de éste y el abad hacia otra tarima para ser entrevistados en directo por un equipo de TV-3. Los jóvenes situaron varias pancartas de Freedom for Catalonia justo detrás, al tiempo que insultaban al alcalde mientras era entrevistado*". Posteriorment, Maragall s'havia referit als incidents dient que "no s'havien de magnificar". El relat de El País s'acabava aquí. Però sota de la informació, se n'obria una altra amb el títol següent: *Pasqual Maragall romperà el pacto olímpico si Convergència i Unió apoya la campanya independentista*. L'amenaça de Pasqual Maragall, -que advertia que era la segona advertència, i que no tornaria a avisar-, l'havia fet l'alcalde "*ayer tarde, horas después de ser insultado por un puñado de jóvenes independentistas en Montserrat*". L'alcalde també s'havia referit al fet que

un fill del president Jordi Pujol hagués portat l'antorxa acompanyat d'una pancarta amb la inscripció *Freedom for Catalonia*, dient: "*Si no estan de acuerdo con la Constitución y el Estatut [pare i fill], que lo discutan en casa*". A favor de la interpretació de El País, es pot afegir que El Periódica d'aquell dia 20, havia titulat a portada *Maragall denuncia un "doble juego" de Pujol con la antorcha olímpica*. La Vanguardia era més moderada, i titulava la informació interior *La llegada de la antorcha a Montserrat pone a prueba el pacto entre Pujol y Maragall*. Per completar el venall informatiu, cal citar El Observador, també del dia 20 de juny, i que va ser el mitjà més bel.ligerant en la línia nacionalista, però en llengua castellana. Aquest diari titulava *Un millar de independentistas recibe la antorcha olímpica en Montserrat*, multiplicant per cinc els càlculs de El País. En el cas de El Observador, però, el "doble llenguatge" -i no ho dic pel seu nacionalisme en castellà- era a les mateixes pàgines, perquè si a la 25 deia el que deia, a la pàgina 26 assegurava que a Montserrat no hi havia gaire més de 800 persones, que "*ni hubo tantos independentistas como algunos pudieran temer en un principio, ni hacia falta tanto despliegue de la Guardia Civil para controlarlos*". I si a la pàgina 25 es parlava d'una acció de La Crida "*repelida por los miembros de la Guardia Civil*" -que El Observador també els feia pujar a 300-, en canvi a la 26 es parlava de la tolerància de la Guàrdia Civil, que havia estat "*exquisita y sorprendente*". Els dos cronistes no havien tingut la precaució d'anar en el mateix cobxe i contrastar les opinions.

Però tornem a les dues cròniques de El País i de l'Avui. I és que, comparades, es podria dir que si l'editorialista de El País, en lloc de El País, hagués llegit l'Avui, mai no hauria escrit l'editorial del dia 22 de juny, *Olimpica deslealtad*, publicat com a cloenda del pas de la torxa olímpica per Catalunya. La tesi de l'editorial era que els catalans s'havien identificat perfectament amb els Jocs Olímpics i els seus símbols de pau i universalitat. De fet, "*La vibración popular ha compensado ampliamente algunas limitaciones localistas en la simbología que acompaña la antorcha desde su desembarco en Empúries, y ha desbordado estrepitosamente un burdo intento de manipulación política del hecho olímpico*". En canvi, quatre gats, s'havien volgut aprofitar de l'entusiasme olímpic per reivindicar "*una ensoñación disgregadora e insolidaria con el conjunto de España*". El problema, era que aquesta darrera campanya era "controlada", segons El País, per militants de Convergència Democràtica. Per tant, tornàvem a ser davant de la tradicional denúncia de doble llenguatge: amb una mà, el president Jordi Pujol signaria "*un sensato*" pacte olímpic en el que "*se emcomiaba el uso de los símbolos catalanes, pero también el respeto de los símbolos comunes de todos los*

españoles", i amb l'altra donaria suport al *Freedom for Catalonia*, com deia El País, "¡Así, ridículamente en inglés!". Per tant, "quienes alimentan esta campaña tratan de negar el supuesto básico del actual ordenamiento constitucional español: que en España existe un régimen de libertades, tanto individuales como colectivas". És a dir, que seriem davant un nou cas de deslleialtat política, que comportaria també una deslleialtat olímpica, a favor de la pau i l'agermanament d'homes i pobles. Afortunadament, deia l'editorialista, "las gentes se han identificado con esta idea [de pau i agermanament] en las calles y carreteras de Cataluña, y las tentativas de apropiación partidista, en cicatera demostración de falta de generosidad y pocas luces, serán quizá ruidosas, pero están condenadas al fracaso. El pueblo catalán no está por esa labor, y así lo sabrán comprender los ciudadanos de toda España".

S'haurien pogut fer tres observacions a l'editorialista de El País: primera, que l'ús de l'anglès en una campanya dirigida principalment als estrangers, no sembla especialment ridícul, i ens podriem referir a les de caràcter promocional de l'Espanya del 92 patrocinades per l'Estat; en segon lloc, l'existència d'un règim de llibertats, afirmat en termes generals, no vol dir que hi siguin respectades determinades llibertats, ni individuals ni col·lectives, com en aquest cas les de caràcter nacional, que eren les reclamades; i tercer, si Acció Olímpica intentava "apropiarse", a peu de carrer, de l'expressió festiva del poble, no era un pas un intent més generós aquest de El País, d'apropiar-se'l des de la comoditat i força dels editorials i de la mateixa línia informativa, ara a favor dels seus propis interessos polítics. I que consti que no és difícil d'entendre que des de la perspectiva política de El País, s'entengués la posició de Pujol com de doble llenguatge. Tan doble llenguatge com el del PSOE que és d'esquerres i fa política econòmica de dretes, o el dels qui respecten molt la diversitat cultural però quan la senten parlar diferent, troben que hi ha una "pesta de llengües", etc. Vull dir que l'acusació de doble llenguatge no és que sigui falsa en el cas del president Pujol, sinó que l'ambigüïtat és una condició implícita del joc polític i de la flexibilitat negociadora que reclama. El que és malintencionat, segons el meu parer, és la denúncia unilateral de només un cert tipus de doble llenguatge.

5. LES DETENCIONS DE LA POR

El dia 20 de juny, en un editorial de El Periódico, 'Freedom', denunciava la suposada utilització abusiva del pas de la torxa per una minoria independentista. El Periódico cantava les excel·lències de la

llibertat, la democràcia i l'autonomia de les que disfrutava Catalunya. I afegia: *"y como las opciones que las rechazan tienen escaso apoyo electoral, su intento de acaparamiento es poco noble"*. Implícitament, en l'editorial hi havia el descrèdit de la possibilitat de la llibertat d'expressió quan s'és minoria. Però l'editorialista hauria de saber que si aquesta llibertat es reclama no és pas perquè només la usin les majories polítiques, que la solen tenir garantida, sinó per a les minories discrepants. La cultura política de lluita antifranquista, bastida també en l'acció de minories i en la defensa del seu dret a la llibertat d'expressió, feia dies que era ben morta i enterrada, pel que es veia i llegia. Però l'editorial encara afegia per acabar: *"Pero mientras en este país exista la libertad suficiente como para que cualquiera pueda expresar la opinión que quiera, valdrá la pena vivir aquí. Si a eso le llaman freedom, viva la freedom. Y si la freedom es otra cosa, entonces que lo que viva sea la libertad."*

L'editorial de El Periódico ve al cas perquè caldria preguntar-li si allò que va arribar de mà del jutge Baltasar Garzón n'havíem de dir *freedom* o bé *libertad*. I és que els fets més greus de tot el període pre-olímpic van ser les detencions massives de la primera setmana de juliol, que van acabar de fer pujar la temperatura política.

El dia 30 de juny, El País informava de la detenció de set dissidents de Terra Lliure, després de ser desactivades tres bombes *"que colocaron"*, prescindint en el titular de la pressumpció d'innocència. Segons el diari, feia dies que la Guàrdia Civil els seguia. De tal manera que, segons un ben curiós comentari dels comandaments del ministeri de l'Interior, els experts en la lluita antiterrorista *"habían efectuado, en los últimos meses, un seguimiento tan minucioso que ya disponían de un buen número de pruebas para practicar las detenciones. O sea que habrían sido arrestados aunque no les hubieran sorprendido cometiendo un atentado"*. Llavors, què esperaven, si ja hi havia proves? Però és més: la informació afegia: *"Con ello, Interior pretendía evitar un riesgo para el desarrollo de los Juegos Olímpicos"*. Prego que es retingui l'afirmació del ministeri d'Interior, per després contrastar-la amb les proclames sobre la independència del poder judicial, que, segons alguns, no havia atès a oportunitats polítiques de cap tipus.

Les detencions s'havien fet a Barcelona -sis persones- i a Girona, la restant. Aquest només era el primer pas, i llegint la informació amb cura, es podia intuir que hi havia alguna operació més àmplia en marxa: seguiment minuciós de feia mesos, voluntat d'evitar riscos, possibilitat de detenció àdhuc sense els suposats atemptats...

El dia 7 de juliol, una setmana després, ja es portaven fetes vint-i-

dues detencions. El País del dia 8 titulava la seva informació de manera clara: *Interior lanza una amplia redada para liquidar los restos de Terra Lliure antes de los JJ OO.* A l'entradeta, es llegia: *"La Guardia Civil ha desencadenado una ofensiva total contra los restos de Terra Lliure para anular por completo su capacidad operativa durante los JJ OO. La veintena de detenciones practicadas desde hace nueve días afectan no sólo a quienes en julio de 1991 se opusieron a la autodisolución, sino a independentistas sospechosos de haber colaborado en algún momento con ella. Esquerra Republicana (ERC), uno de cuyos militantes figura entre los detenidos de ayer, ha reaccionado contundentemente: se trata de 'una cacería indiscriminada', afirma Ángel Colom.* L'operació era dirigida pel jutge de l'Audiència Nacional, Baltasar Garzón. Segons el ministeri d'Interior, l'operació encara no havia conclòs, i s'esperaven més detencions. L'Avui del mateix dia 8 de juliol titulava la informació: *El juez Garzón ordena l'ingrés en presó de 12 personas relacionadas amb Terra Lliure,* i destacava que entre els detinguts hi havia el dirigent d'Esquerra Republicana al Gironès, Carles Buenaventura.

A la informació de l'endemà, es recollia que José Luís Corcuera, el ministre d'Interior, donava per pràcticament "desarticulada" la feia dos anys dissolta -és a dir, prèviament autodesarticulada- organització Terra Lliure, amb una trentena de detencions. El mateix dia 9, El País ja recollia les protestes de les joventuts de CDC i d'Iniciativa per Catalunya, que hi veien el perill que l'operació creés un clima de crispació. Per Rafael Ribó, es tractava d'una operació de maquillatge polític, que pretenia criminalitzar l'independentisme, *"cuando ésta es una opción política legítima"*. Rafael Ribó, president d'IC, afegia que l'operació policial era, a més, una agressió en contra de deues forces polítiques catalanes, en referència a ERC i Buenaventura, i al Partit dels Comunistes i Oriol Martí, que era del comitè central.

El País titulava, premonitòriament, un complement informatiu així: *La apisonadora Garzón.* La informació relatava que entre els detinguts del dia 29 de juny, n'hi va haver un *"que en sus generosas declaraciones ratificó casi toda la información recogida por la Guardia Civil, implicando a varias personas"*. Segons El País, *"Cuando el juez Baltasar Garzón se hace cargo de las pesquisas, rinde honor a su condición de implacable. 'La justicia es lenta, pero cuando se pone en marcha es una apisonadora que no entiende de oportunidades o inoportunidades políticas', ha señalado a este diario Pere Navarro, gobernador civil de Gerona (...)"*. El País conclouïa la informació amb aquesta contundent frase, atribuïda a fonts governatives: *"Si han cometido algún delito que no ha prescrito, la justicia actúa"*.

L'Avui destacava que el ministre Corcuera deslligava les detencions de la celebració dels Jocs Olímpics. És clar que després es queixaran que la gent no es cregui els polítics, però sembla que *mentir oficialment* és una més de les modalitats de no dir la veritat. Són la versió política de les tradicionals *mentides piadoses*. Les detencions s'havien fet per tot el territori dels Països Catalans. El Observador del dia 9 informava que el cap de la brigada provincial d'informació de la policia a Barcelona, Jesús Mantecón, seria rellevat del càrrec després de les detencions, i en relació a aquestes. La causa hauria estat la "falta de coordinació" amb la Guàrdia Civil, encara que aquest responsable declarava amb contundència professional: *"Con la Guardia Civil me llevo bien"*. El Periódico destacava la notícia, recollint el malestar que havia creat la redada policial. Afegia, a més, un article d'anàlisi de Margarita Sáenz-Diez Trias, en el que afirmava: *"Convertida en despojo Terra Lliure, si el juez Garzón acertara a darle la puntilla habría prestado otro gran servicio al país. Pero antes de ordenar tantas detenciones, acaso debería ponderar con más sosiego la eficacia de las mismas, sin desdeñar el desánimo que provoca entre quienes dieron el paso [de deixar les armes]. Si la mayoría de detenidos fueran puestos en libertad sin cargos, habría que preguntarse si en el subconsciente de quienes administran la justicia no está criminalizado el independentismo pacífico. Éste, nos guste o no, tiene derecho a expresarse por medios legítimos, igual que la mayoría de los ciudadanos lo rechaza con los mismos medios"*.

El Periódico del dia 9, recollia breument la denuncia, de part de vuit dels detinguts, de tortures. El País recollia la informació el dia 10, amb un relat de les tortures a Carles Buenaventura, igual que ho feia l'Avui.

Però l'editorial que va causar commoció, va ser el de El País del dia 9 de juliol, titulat *Operación necesaria*. El País donava per fet que Terra Lliure es resistia a desaparèixer. Reconeixia el caràcter "pedestre" dels seus mètodes i l'anarquia dels seus objectius. Es permetia un sarcasme provocador: *"La última aventura de los grupúsculos que pretenden mantener viva las siglas de Terra Lliure lleva buen camino: los tres artefactos que colocaron fueron desactivados y 29 personas han sido detenidas"*. L'editorialista considerava que *"Hubiera rozado el esperpento que (...) un microscópico grupo de iluminados (...) pudiera ensombrecer uno de los mayores compromisos internacionales de España en este siglo"*. Justificada d'aquesta manera la redada, El País passava a criticar amb duresa els crítics de l'acció policial: *"Acusar a la policia y al juez de persecución contra el independentismo, comparar la Audiencia Nacional con el Tribunal de Orden Público del franquismo o evocar los viajes de Franco a Cataluña y las consiguientes detenciones de personalidades de*

la oposición, es una forma fácil de intentar mezclar violencia e ideas políticas, que sólo puede perjudicar, precisamente, a quien la practica". I després de defensar l'actuació de jutge Garzón, arribava a la conclusió de l'editorial, que no té desperdici perquè, malgrat algunes insinuacions, és transparent en la seva percepció de la realitat política catalana. L'editorial acabava amb aquest paràgraf: *"De otra parte, recordar que los disidentes de Terra Lliure son numéricamente insignificantes, como nulo es su apoyo social, y que se trata de lamentables aprendices de terrorista sirve de muy poco y no debe llevar a bajar la guardia en la represión de los violentos, pues sigue existiendo riesgo de que cualquier iluminado, bomba en ristre, trate de llamar la atención de la comunidad internacional. De que intente aprovechar la convocatoria olímpica, y la comprensión de algunos sectores de opinión, para hacer creer al mundo que cuando el río suena... es porque algo extraño sucede en Cataluña. Algo sobre lo que deberían reflexionar quienes se muestran tan benévoloos con los violentos y quienes -por fortuna, de forma pacífica y democrática- apuestan estúpidamente por la campaña paraolímpica del Freedom for Catalonia, como si Cataluña no tuviera ya libertad y como si la Constitución, el Estatuto y la Generalitat fueran el enemigo de los catalanes en vez de sus instrumentos".*

Vicent Sanchís, director adjunt de El Observador, responia l'editorial de El País des d'un article al seu diari l'endemà, dia 10: *Operación cuestionable*, i es dolia que els mateixos que havien rebut amb entusiasme la dissolució de Terra Lliure, ara exigissin una mà dura excessiva i fins i tot innecessària: *"La importancia que algunos medios o algunos políticos le han dado no ha hecho más que cebar la bestia, darle una importancia que no ha tenido en los últimos años"*. I també el dia 10, mentre El País titulava la seva informació en relació al cas així: *Pujol considera que la operación contra Terra Lliure no ha sido indiscriminada*, cosa que feia pensar que no hi veia pegues, El Observador la titulava d'aquesta altra manera: *"Pujol pide que se aclare la situación de los independentistas detenidos"*, i així, tots contents.

En l'afer de les detencions, que per alguns tenien unes proporcions desmesurades, calia afegir-hi l'eviència de les tortures. El Observador del dia 10 publicava una descripció detallada dels maltractaments: cops, bosses d'escombraries amb el cap a dins, estupideses com obligar a respondre a la pregunta *"¿Quién ha ganado la Liga?"* amb un *"¡Hala, Madrid!"*, insults com ara *"perros catalanes"* i *"som sis milions per anar a les presons"*, descàrregues elèctriques, caps dins de wàters amb excrements, amenaces de violació, etc. Entretant, segons la informació de l'Avui del mateix dia 10, s'afirmava que *"Dirigents políticos coincideixen*

a afirmar que no es trencarà la pau olímpica". I tant, només faltaria que per quatre tortures...

El dia 11 de juliol, El País apuntava una certa reserva per part de Pujol en relació a l'afirmació del dia abans, en el sentit que *Pujol afirma que la operación contra Terra Lliure ha ido más allá del círculo terrorista*. Potser Pujol, ara, tenia més informació? Aquest dia sortia en escena un altre polític que al cap d'un parell d'anys arribaria al zenit de la fama: el director general de la Guàrdia Civil, Luis Roldán. En aquell moment, i davant les primeres acusacions de tortures, el govern espanyol va sortir en defensa del director general, un home de tota confiança, que es responia els atacs afirmant que els detinguts s'havien autolesionat. Segons Roldán, els detinguts havien tingut assistència forense i jurídica, i l'ingrés a l'hospital d'un dels detinguts, havia estat un afer d'autolesions. Alguns rumors van assegurar que, a causa d'una informació de la delegació de Girona de TV3 del dia 9 al *Telenotícies migdia* sobre els detinguts gironins i la denúncia de tortures, Luis Roldán havia obligat TV3 a simular una roda de premsa per a fer-ne un desmentiment explícit. El dia 22 de juliol se sabia que TV3 havia sancionat el delegat per haver emès com a il·lustració de la informació de denúncia de tortures, un video també de lesions però a un altre independentista, Josep Bou, rebudes l'Onze de setembre de 1989. TV3 reconeixia que *"la utilización de esta imagen de archivo en un contexto de denuncia de torturas era inoportuna"* (El País, 22 de juliol).

L'ambient s'enraria, i s'iniciaven campanyes populars contra la redada independentista, amb trameses de telegrams al jutge Garzón, actes públics, manifestacions, articles de protesta... Però sempre al marge -en públic- del suport dels partits polítics majoritaris, que veien en l'afer una complicació innecessària i inoportuna. Els diaris també tractaven l'assumpte amb peus de plom, a excepció feta de El País, que informava amb tot detall i independència, malgrat la seva postura ideològica clarament fixada en l'editorial abans esmentat, i de El Observador, que seguia molt d'aprop tot el procés de politització nacionalista dels Jocs. El Periódico, en canvi, publicava un indignant editorial titulat *Fingir torturas*, en el qual afirmava: *"En este contexto, (...) consideramos que tiene el mismo nivel de envilecimiento y merece el mismo rechazo social quien tortura que quien finge haber sido torturado. Porque quienes hacen lo segundo, ya sea como justificación por lo dicho en un interrogatorio, ya sea como actitud premeditadamente desestabilizadora, entorpecen las actuaciones tendentes a conseguir unas fuerzas policiales verdaderamente democráticas y dificultan la persecución de los verdaderos abusos"*. Aquest segons editorial, doncs, s'afegia al primer

sobre el tipus de llibertat i de *freedom*.

L'Avui, el dia 13 de juliol, informava que les detencions havien permès aclarir 32 atemptats comesos per Terra Lliure, i que el governador civil de Barcelona, Ferran Cardenal, negava cap relació entre les detencions i els Jocs. De manera que encara no s'havien posat d'acord sobre si hi havia relació oficial, o no n'hi havia. El dia 14, El País publicava declaracions d'Oriol Martí, metge i militant del Partit dels Comunistes de Catalunya, en les que assegurava que no havia tingut assistència del forense, i que havia estat torturat durant 14 hores seguides, i en donava tota mena de detalls.

La premsa barcelonina seguia en la seva incomoditat d'haver d'informar a contracor de tortures, perquè desmuntava l'operació de consens a favor dels Jocs que volien crear pocs dies abans de la seva inauguració. La incomoditat era evident en la mena d'editorials que escrivien. Així, per exemple, l'Avui, el dia 15 de juliol publicava un editorial en el que fixava -ambiguament- la seva posició en el cas de les detencions. Segons l'Avui, amb les dades objectives de què es disposava, "es pot deduir que aquestes detencions han estat fruit d'una decisió autònoma del jutge Garzón", cosa que -segons l'Avui- permetia rebutjar la idea d'una intencionalitat política relacionada amb els Jocs. Per altra banda, es refermava en contra de les opcions violentes, i assegurava que les detencions representaven un "alleugement": "en aquest sentit, la línia del diari ha estat prou clara des del primer dia, cosa d'altra banda no gens estranya tenint en compte la tradició del catalanisme polític que sempre ha fugit d'emmirallaments suïcides". L'Avui remetia la resolució del cas als judicis, que permetrien veure "en què queda" la batuda. El diari també demanava rigor en l'aclariment de les denúncies de tortura, i l'aplicació del mateix zel que en les 29 detencions. I bé: de moment, a primers de 1995, de la batuda, encara amb els judicis pendents, quedaven uns quants independentistes a la presó i, amb el director de la Guàrdia Civil fugat, no se sabia res d'empresonats per les denúncies de tortura.

He precisat que parlava de la premsa barcelonina, que és de la que tracta aquest llibre. En canvi, quinze diaris i publicacions catalanes -El Punt, El 9 Nou, Diari de Lleida, Diari de Girona, La Mañana, Regió 7, Segre, Diari de Barcelona, El Temps, etc.- organitzaven un Festival de cançó i rock, que se celebraria el 29 de juliol a Girona, en defensa dels drets civils vulnerats en la massiva i indiscriminada detenció d'independentistes. Manuel Vázquez Montalbán hi havia de llegir el manifest *Els fonaments de la nostra pau civil*, i hi havien de participar diversos grups com El Último de la Fila, Els Pets, Sopa de Cabra, Lluís

Llach o Lloï Bertran.

Enmig de la tensió per les detencions i les tortures, Xavier Bru de Sala publicava des de El Observador, el dia 15 de juliol, un article titulat *¿Freedom for quién?*. Per Bru de Sala, els promotors de la campanya semblaven ancorats en el passat, "como si entre el año 1971, cuando Casals pidió libertad para Catalunya ante la Asamblea General de la ONU, y el año de gracia de 1992 no hubiera cambiado nada". Bru de Sala, molt inclinat a fer saber el que pensa la majoria, de la que ell sempre s'ha sentit portaveu, assegurava que: "El sentir de los catalanes está con el pacto institucional para los Juegos mediante el cual los símbolos y la lengua de Catalunya van a cobrar el mayor eco internacional de su historia". I afegia: "En este contexto, el Freedom for Catalonia está fuera de lugar. Es ambiguo, cursi y sólo puede prestarse a interpretaciones confusas, tanto dentro como sobre todo fuera de Catalunya. Todo el mundo tiene derecho a expresarse, claro está, pero los nacionalistas más inquietos deberían ejercer además el deber de meditar". No deixa de tenir gràcia escriure tot això mentre trenta ciutadans de Catalunya eren torturats a Madrid sota la sospita d'independentisme, i sense dir-ne ni una paraula en l'article.

El País, com a colofó, encara va publicar un llarg article d'Araceli Manjón-Cabeza Olmeda, professora titular de Dret Penal a la Universitat Complutense de Madrid, amb el títol *¿Caza de nacionalistas?*. La profesora defensava la independència... dels jutges, és clar. I criticava les reaccions que partien de la idea d'una persecució generalitzada d'independentistes. Pel que fa a les tortures, que no cal dir que les condemnava genèricament, però considerava que no s'hi podia pronunciar perquè no se'n coneixia la veritat. I, sobretot, insistia en l'obligació del jutge de no atendre altres consideracions que les que es derivaven del compliment de la llei, al marge de raons d'oportunitat política. Finalment, l'autora de l'article de El País, amb una rara intuïció anticipadora acabava l'article: "Argumentos de oportunidad política o connivencia con el poder deben ser ajenos en su proceder, porque de lo contrario podrían ocurrir cosas nada deseables, como por ejemplo, que la trama de los GAL no se hubiese investigado nunca". Dos anys i mig després, el jutge Garzón passaria per un temporal força més gran, a propòsit dels GAL i de l'oportunitat política de la reobertura del cas.

En la teoria, tots estariem d'acord amb la professora. Però llavors, no sabem com interpretar que, el 29 de juliol El Observador publicés una informació per la qual se sabia que el delegat del govern a Catalunya, Francesc Martí Jusmet havia intercedit per evitar -amb èxit- que no es realitzés un registre policial ordenat pel jutge Garzón a les seus central

d'Esquerra Republicana de Catalunya i d'Omnium Cultural, *"consciente del revuelo político que ocasionaría un registro a un partido que cuenta con 11 diputados y el 8 por ciento del voto en las últimas autonómicas."* És cert que el portaveu oficial de la representació del govern va desmentir la informació -*"al delegado ni se le ocurriría interferir en la acción de la justicia"*-. Però en la mateixa pàgina, s'avançava que passats els Jocs Olímpics, es procediria a detenir vuit independentistes més, en el marc de l'operació Garzón, que s'havia congelat *"para no calentar más los ánimos"*.

6. ON ÉS BARCELONA?

Ben bé els dies de vigília de la inauguració, dos factors més de crispació van sortir a escena: la campanya internacional del govern de la Generalitat sobre la localització de Barcelona en el mapa: *In Catalonia, of course*, i l'anomenada "guerra de les banderes".

El dia 17 de juliol, la Generalitat iniciava la primera fase d'una campanya de promoció de Catalunya als principal diaris europeus. Els britànics *Financial Times* i *Times*; els francesos *Le Figaro* i *Le Monde*; els italians *Corriere della Sera* i *La Repubblica*, i revistes com *The Economist*, publicaven un anunci de dues pàgines completes, en pàgines imparells i seguides. A la primera només hi apareixia un marc amb els graus de latitud i longitud, amb un punt al centre i el nom de Barcelona. A sota, es preguntava: "A quin país situaríeu aquest punt?" A la pàgina següent, apareixia un mapa físic, sense límits estatals, amb el perfil de l'Europa mediterrània, amb la indicació de la situació de Barcelona, i el perfil de Catalunya de color vermell. Ara, el text deia: "Naturalment, a Catalunya" (*In Catalonia, of course*, en l'edició anglesa). El seguia un text extens que començava així: "Barcelona és a Catalunya, un país dins Espanya, amb una cultura, una llengua i una identitat pròpies." Després feia una descripció en l'estil habitual de les promocions turístiques. I l'anunci acabava: "Ara ja sabeu on és Barcelona; a Catalunya, naturalment". Signava l'anunci "Generalitat de Catalunya. Govern autònom de Catalunya".

Doncs bé, ja la teníem armada.

Per ser exactes, cal dir que la tensió era tan alta, que qualsevol moviment, fos quin fos, l'armava. El mateix dia 18 de juliol, que *La Vanguardia* feia conèixer la campanya publicitària institucional, *El País* publicava una informació que, per la repetició dels tòpics de sempre, podria ser qualificada també de part de la seva pròpia campanya olímpica. A l'avant-títol, s'escrivía: "*Sala dice que CiU se refugia en la ambigüedad ante las expresiones de radicalismo*", reflexió on Josep Maria Sala, secretari d'Organització del PSC, torna a destacar per la novetat dels matisos que hi introdueix. Al títol de la informació es deia: *El PSC advierte que parte del nacionalismo se desliza hacia posiciones ajenas a la Constitución*. Afirmació no menys original, és clar, i que atenent el temps que fa que dura el "deslizamiento", potser que ja hi hauria d'haver arribat!

Segons *El País*, el PSC observava amb preocupació la

batasunització d'un sector del nacionalisme català (que era tant com insinuar temptacions terroristes), segons ells posat de manifest nítidament davant les reaccions suscitées per allò que en deien "*la desarticulación de los restos de Terra Lliure*", en una interpretació molt laxa del principi no menys constitucional de la presumpció d'innocència. Ben laxe era, d'altra banda, l'ús del terme *batasunització*, que el PSC entenia com a "*la consideración de la Constitución como una fórmula que no satisface las aspiraciones nacionales catalanas, y en consecuencia la justificación de todos los medios de lucha que invoquen la libertad de Catalunya como objetivo*". Segons Sala, aquesta mena de tendències s'expressarien a programes de Catalunya Ràdio com *L'Orquestra* -que arran d'uns comentaris sobre les detencions d'independentistes va desaparèixer d'antena-, en certes columnes de premsa, en diaris com *El Observador*, i en alguns programes de TV3. Per Sala, encara que es tractés de sectors minoritaris, no podien ser menystinguts perquè tenien molta influència sobre CiU. Les pressions polítiques del PSC per a la desaparició del programa *L'Orquestra* no sé pas si eren Constitucionals, i des del meu punt de vista, en qualsevol es tractava d'una altra mena de *batasunització* de la realitat política, que encaixava perfectament en la definició d'abans: la justificació de qualsevol mitjà de lluita per a satisfer les aspiracions nacionals... espanyoles.

I dins d'aquesta estratègia de l'ambigüetat, hi hauríem de posar també la campanya iniciada per l'organització barcelonina de Convergència per tal que la senyera fos als balcons de tota la ciutat, amb el lema, "...a la ciutat, a cada casa, només una, la nostra, la Senyera." Segons la informació de *El País*, "*Este lema contradice la consideración de la bandera española como símbolo común de todos los españoles, que constituye el eje del pacto sobre la presencia de los símbolos catalanes en los Juegos suscrito por Pujol y el alcalde de Barcelona, Pasqual Maragall*". En l'estratègia socialista d'aquells moments, que consistia en accentuar els recels entre Pujol i Roca, representants del PSC no s'estaven d'observar que valoraven molt positivament la posició de Miquel Roca, que havia dit que ell no portaria una pancarta amb el *Freedom for Catalonia*, i que alhora s'havia sorprès de les posicions més radicals d'Unió Democràtica de Catalunya. Segons Sala, si Duran i Lleida "*hablara más con Arzallus* [president del Partit Nacionalista Basc], *habría adoptado otra posición, porque esa ambigüedad es la misma que caracterizava hace 10 años al PNV, antes de comprender que con ella alimentaba el entorno de ETA*". Era possible creure's que el senyor Sala pensava que no hi havia ambigüetat -des del seu punt de vista- en el discurs polític d'Arzallus? Una de dues: o Josep Maria Sala no hi entenia de política -

cosa poc probable-, o només parlava de política *políticament*, és a dir, d'una manera instrumental. Que és com en solen parlar els polítics, i per això ni se'ls entén, ni és fàcil creure-se'ls.

L'endemà dia 19, l'Avui recollia unes declaracions de Jordi Pujol a la clausura de la desena Escola d'Estiu de la Joventut Nacionalista de Catalunya: *Pujol denuncia l'existència d'una "campanya de criminalització" del nacionalisme català*. Pujol, que tenia -i té- el costum de radicalitzar el seu discurs quan s'adreça a les joventuts dels seu partit, havia dit que el nacionalisme català no utilitzava la violència per aconseguir el seu objectiu, "que és la manifestació del poble català de voler ser el que és". Pujol demanà a l'auditori, informava l'Avui, que no es deixés impressionar "pels intents de criminalitzar o ridiculitzar el nacionalisme", del qual "sovint es vol donar una imatge irracional, criminal, violenta i de destrucció" per part d'alguns sectors "que han pactat moltes vegades amb sistemes d'opressió per ignorància o per covardia", referència aquesta que va ser interpretada pels assistents com una al·lusió, segons l'Avui, a les reaccions d'alguns dirigents socialistes en relació a les detencions d'independentistes catalans.

El mateix diumenge dia 19, La Vanguardia publicava una enquesta d'aquestes que són instruments de creació d'opinió pública, o si més no, una eina de coacció de l'opinió pública. Els resultats de l'enquesta permetien titular a La Vanguardia *Dos de cada tres catalanes están en contra de la utilización política de los Juegos*. L'astúcia del plantejament estava, precisament, en considerar -implícitament- que l'organització del Jocs Olímpics no era, per ella mateixa, una operació política. L'enquesta, per tant, obviava la principal i més fonamental utilització política dels Jocs, la que permetien parlar del *año de España*, per exemple, i presentava una falsa dicotomia entre uns Jocs suposadament no polititzats (que serien els Jocs polititzats segons els interessos i la lògica de l'Estat), i uns Jocs polititzats pels sectors crítics amb la politització fonamental, sectors que podien ser presentats com uns aprofitats i uns manipuladors. La Vanguardia, doncs, analitzava alguns dels resultats parlant dels qui estaven a favor de "la instrumentalització política" dels Jocs, que coincidia en la màxima proporció amb els simpatitzants d'ERC. Així, posar banderes catalanes era polititzar els Jocs, i posar banderes espanyoles, no ho era. De la mateixa manera, es preguntava sobre si els signes de Catalunya eren prou representats, però no es preguntava sobre l'abundància de la representació dels signes d'Espanya, que no es considerava, implícitament, problemàtica: aquesta és la lògica amb la que es crea opinió pública, simulant que simplement se la interroga amb procediments científics. La de les enquestes d'opinió, és una de les més

grans formes de mentir legítimament institucionalitzades del nostre temps.

El País del dia 19 també ens "sorprenia" amb una enquesta. En aquest cas, les respostes del qüestionari servien per sostenir que *Pujol logra invertir la mala imagen que tenía la Generalitat ante la preparación de los JJ OO*. Segons el diari, el president Pujol havia aconseguit "*ganar la batalla de la imagen*" en la preparació dels Jocs, invertint un estat d'opinió que havia estat, deien, clarament advers per a la Generalitat - considerada com contrària al projecte olímpic-, fins a situar-se "*a los ojos de los españoles, como la administración que más ha hecho por el éxito de los JJ OO*". D'on ho treien tot això? En realitat, l'enquesta de El País, feta el 13 de juliol, sembla que contradeïa la del COOB'92, divulgada l'abril, només quatre mesos abans. Si ens les haguéssim de creure, la valoració de "qui més havia fet pels JJ OO", havia passat de: el govern socialista, el 28,8%; l'Ajuntament de Barcelona, el 25,6%; la Generalitat, el 25%; i el COOB'92 el 17,7%; a unes noves proporcions que eren: el govern socialista, el 14%; l'Ajuntament de Barcelona, el 14%, la Generalitat, el 33%; i el COI, el 13%. Per donar explicacions del daltabaix, el conseller delegat de l'empresa que havia fet l'enquesta, atribuïa les diferències al fet que "*la gente que no vive en Barcelona no sabe quién ha realizado las obras*". I la que hi vivia, tampoc!

Aquest exemple d'enquesta té gràcia, perquè és un cas que podríem qualificar "del mentider que queda atrapat per la seva pròpia mentida". L'error del procediment era en el mateix sentit ambigu de la pregunta, i en la interpretació abusiva que se'n feia. Demanar "qui ha fet més per", sense precisar si en el terreny econòmic, en el polític, en el simbòlic... és incontestable, amb un mínim de rigor. D'altra banda, si les campanyes de *batasunització*, que implicaven a Convergència i el seu govern, eren tan mal vistes -segons els editorials de El País-, i alhora -segons l'enquesta de La Vanguardia- la gent rebutjava majoritàriament la instrumentalització política dels Jocs com la que feia Acció Olímpica amb la benedicció del govern de la Generalitat, com era que Pujol guanyava la batalla de la imatge? Tal com apuntava El País en un dels títols de la informació, el fet restava "*Sin explicación*". Però, de fet, d'explicació, n'hi havia. Una, que la confusió de missatges a mig juliol era tan notable, que era impossible interpretar ni les preguntes ni els seus significats. I dues, que per entendre-ho, no es podia partir dels *a priori* polítics amb què es feien i es llegien les enquestes.

Però com que l'estratègia comercial de les enquestes s'encomana, l'Avui també en publicava una, i en comentava els resultats a l'editorial *Una enquesta significativa*. En aquest cas, l'enquesta permetia saber que

el 80 per cent dels ciutadans considerava que els Jocs tindrien un efecte positiu en el conjunt del país (Catalunya?, Espanya?), i el 85 per cent opinava que es donaria una bona imatge al món sencer. Per l'Avui, l'enquesta revelava com els ciutadans barcelonins, i catalans en general, havien fet seu el projecte olímpic. L'editorial comentava que també un 70 per cent de la població creia possible l'arribada d'un període de recessió després dels Jocs. Qui sap si en el subconscient col·lectiu no hi seguia pesant la tradicional dialèctica Carnaval-Quaresma.

Un Vicenç Villatoro perpicaç publicava aquell diumenge un article, *La campanya*, en el que suggeria que "A Madrid, potser si que s'enfadaran." I tant. El Mundo del mateix diumenge, ja assegurava que *"Todos los partidos estatales critican la campaña internacional realizada por el Gobierno de Pujol. Segons aquest diari, la campanya a la premsa internacional, tenia per objectiu "capitalitzar" els Jocs, i promocionar Catalunya com a "país". Davant d'aquest suposat abús tan greu, les forces polítiques parlamentàries espanyoles recordaven l'esforç solidari de tots els espanyols amb els Jocs. La campanya, deia El Mundo, no havia agradat ni a Pasqual Maragall -per ineficaç i inoportuna-; ni a Gómez Navarro, secretari d'Estat per a l'esport -ja que l'Estat havia aportat més del 50% de la inversió-; ni a Aznar, -que es declarava contra la patrimonialització dels Jocs, i recordava l'aportació de tots els espanyols-; ni tampoc a Rafael Calvo Ortega, del CDS o a Carlos Carnero de IU, tots passant-nos la factura de la seva "solidaritat". El món al revés! Per acabar-ho d'arrodonir, a l'editorial de El Mundo, *Por unos Juegos sin banderas*, s'acabava de fer un cant a la confusió general, que és la manera d'aparentar ser raonable quan no se'n és. El Mundo s'escandalitzava per la campanya promocional, a cinc dies de la inauguració dels Jocs. *"La iniciativa de la Generalitat resulta (...) inoportuna. El concepto del olimpismo -aunque adulterado en demasiadas ocasiones- está ligado a una idea supranacional, que supera fronteras, banderías y opciones políticas, en aras de la universalidad que nace de la pura competición deportiva. Manipular el deporte revela siempre cortedad de miras; pero esta cortedad se convierte en miopía cuando se adultera la cita olímpica en favor de reivindicaciones localistas."* I afegia, més avall: *"Otra cosa es que sea asimilable una cierta expresión de orgullo o satisfacción por parte de quienes han contribuido a costear los gastos del evento (...), o por el lado de quienes han puesto su trabajo, su tierra y su ilusión para que el resultado de la cita olímpica sea satisfactorio para todos."* O sigui, que la celebració en la que hi onegen més banderes, hi participen més seleccions nacionals, i hi sonen més himnes, ara diuen que és fonamenta en un concepte supranacional que*

supera banderes i fronteres. Que potser confonen -quan convé- la internacionalitat amb la supranacionalitat? L'error sobre el que construeixen la seva argumentació, és pura ignorància, o cinisme descarat? O és l'obnubilació que produeixen certes formes inconscients de nacionalisme expnasiu?

Emilio Romero, des del Ya del diumenge 19, en la seva columna *Crónica de lo que pasa*, també s'apuntava a amonestar i criticar als responsables catalans per la campanya publicitària a la premsa internacional, sota el títol *Barcelona es Cataluña y España*. Romero, com sol indicar el manual de l'anticatalanista, començava amb una frase d'admiració i gratitud envers Catalunya, a més de fer saber que era membre del *Círculo Catalán de Madrid*. Però... "*pero, naturalmente, veo Cataluña como una de las regiones admirables de España, y no voy más allá. La referencia univeral española, con todas las regiones integradas, es una realidad desde hace varios siglos, e hicimos en común los varios protagonismos europeos, el gran protagonismo de América, y hasta en otros continentes, como españoles.*" Emilio Romero, després de descriure la campanya, afegia: "*En el mundo se nos conoce como España (...). ¿A qué viene la invención en los finales del siglo XX, de naciones o países, con protagonismos excluyentes y arriesgados, cuando el progreso refuerza las uniones, a la manera como quiere hacerlo ahora Europa? La Cataluña inteligente de siempre tiene mejor destino en España, como ha sucedido siempre, que constituyéndose en un país a la manera de algunos nacionalismos de nuestra contemporaneidad, que no tienen parecido con nuestro suceso histórico, y van a seguir pasando, por momentos difíciles.*" I el final, en què responia la resposta de l'anunci, situant Barcelona a Catalunya: "*Pues es verdad: Barcelona está en Cataluña, pero Cataluña está en España. Después todos los españoles hemos hecho gozosamente las grandes inversiones en los Juegos Olímpicos de Barcelona y en la Exposición Universal de Sevilla. Y con gran orgullo español por lo de Sevilla y lo de Barcelona. Así tienen que ser las cosas. El espíritu federal que tiene la nueva figura del Estado en nuestra democracia ha hecho aflorar un provincianismo de tristes recuerdos, como aquel cercano, inocente y fracasado de Pí y Margall.*" Mira quines coses: els un poden sentir *orgullo español*, i als altres l'orgull que els surt es converteix en provincianisme.

A l'Abc del dia 21, era Lorenzo Contreras qui escrivia sobre els *Excesos nacionalistas*. El *Freedom for Catalonia*, era una "*exhibición aldeana*", però la irritació que provocava en el comentarista es quedava curta al costat del la campanya internacional de la Generalitat: "*Vamos a tener la cuatribarrada y 'Els Segadors' por un tubo. Y si todo quedase en*

una especie de empacho nacionalista estaríamos simplemente ante un trastorno político. Lo malo empieza cuando toda una legítima simbología del Estado nacido quinientos años es pisoteada con impunidad. Peo pisoteada -esperemos que no llegue a ocurrir- ante la televisión de todo el mundo. Porque una cosa es el desfogue interno de una mística irracional y anacrónica y otra es que se cisquen en lo español con publicidad. ¡Y qué publicidad!" El senyor Contreras denunciava la instrumentalització dels Jocs, perquè era traicionar la seva vertadera finalitat. I és que *"Nadie niega la singularidad catalana. Pero no se olvide que España está repleta de singularidades..."*

Des de la meseta castellana, una de les singularitats més singulars d'Espanya, Pilar Cernuda s'afegia al ball. Era a La Gaceta del 21 de juliol, i titulava l'article *Freedom for Catalonia*. Per la periodista, *"Los anuncios en la prensa europea demuestran que algunos catalanes -el problema es que son los catalanes que mandan- tienen un grave complejo de inferioridad, y piensan que con unos millones destinados a los grandes rotativos europeos van a conseguir que Cataluña y Barcelona brillen con identidad propia. Y para brillar con identidad propia hace falta algo más que anuncios; hacen falta actitudes personales y políticas que van bastante más allá de las que vivimos estos días."* Actituds que, sense cap mena de dubte, caracteritzen els que sí que tenen dret a brillar amb identitat pròpia, com ara els espanyols. Ara bé, -i cal agrair a Pilar Cernuda la claredat dels principis en els que es fonamenta el poder-, *"No se dan cuenta además los catalanes de que si tienen Juegos es porque toda una nación, España, ha querido que los tuviesen. Hizo algo Samaranch, e hizo algo Pujol, pero quien de verdad se rompió el pecho por los juegos españoles en Barcelona fué el Gobierno central con su presidente y el ministro Solana a la cabeza, y fué sobre todo el Rey, que utilizaron todas sus dotes de persuasión para conseguir los votos de un gran número de países, que si votaron Barcelona fué porque Barcelona es España."* Noti's que Pasqual Maragall no surt ni entre els que van fer poc, ni entre els que van fer molt. I vet-ho aquí: *"Mal que les pese a los catalanes, los Juegos se celebran en Barcelona porque España lo ha querido; si los catalanes llegan a ir de nacionalistas a ultranza por la vida, ni tienen Juegos, ni villa olímpica, ni nada de nada, entre otras razones porque les faltaban influencias y dinero."* Cernuda acabava, naturalment, amb una demostració d'aquella actitud que és la dels que brillen amb identitat pròpia: *"Mejor tomárselo a risa, pero hay que ver lo bien que lo vamos a pasar estos días en esos juegos olímpicos españoles que los catalanes se empeñan en creer que son sólo suyos. A ver cuantas medallas se lleva ese tipo de catalanidad."*

Pasqual Maragall, el dissabte 18, també havia demanat respecte pels qui portessin banderes espanyoles, "*símbolo común de todos los pueblos de la España democrática*", tal com recollia El País de l'endemà. De passada, Maragall criticava la campanya de CDC només a favor de la senyera, perquè per a expressar l'adhesió als JJ OO "*tan bueno es utilizar la bandera de Barcelona como la catalana, la española o la olímpica*".

La contra-pressió de El País contra la pressió catalanitzadora es mantenia dia a dia. El dilluns 20, aquest diari feia una nova acusació en el títol següent: *La presión nacionalista para capitalizar los Juegos crea un clima de tensión en Cataluña*. Des d'aquest mitjà es considerava que "*La fuerte presión de los nacionalistas catalanes para capitalizar la celebración de los Juegos Olímpicos de Barcelona ha provocado una súbita elevación de la tensión política en Cataluña a cinco días de su apertura. Los nacionalistas han lanzado una serie de campañas para presentar los Juegos como un producto exclusivamente catalán y, al tiempo, dar a conocer a Cataluña como algo ajeno a España. El alcalde de la ciudad anfitriona, Pasqual Maragall, máximo responsable del comité organizador, ha tenido que salir al paso de estas campañas y dejar claro que los Juegos "pertenece a todo el mundo"*. El País explicava que a més de les campanyes ja sabudes, se n'havien fet d'altres destinades a influir directament els 12000 periodistes de tot el món, difonent llibres i informes -*Tot sobre Catalunya, o Catalonia 92, an european nation*, i d'altres-, editats directament pel govern de la Generalitat, o bé per entitats molt ben subvencionades per aquest.

El País insistia en el fet que es tractava d'actuacions portades a terme per un ampli sector dels nacionalistes de CiU "*del que, sin embargo, se ha distanciado el secretario general del partido, Miquel Roca*", i que els socialistes hi havien reaccionat, considerant-les sectàries i exclusivistes: "*Casi en solitario, Pasqual Maragall ha salido en defensa del carácter universal de los Juegos y criticó el sábado la pretensión de CDC de marginar a la bandera española de la celebración ciudadana de los Juegos*". Una curiosa defensa de la universalitat, que llavors es concretava en la bandera espanyola, tot i que probablement els cronistes no s'adonaven de la contradicció. D'altra banda, la informació repetia l'argument de la *bafasunització* per la reacció davant les 29 detencions d'independentistes, que El País seguia qualificant sense miraments -i sentenciant abans de judici- de "*restos de Terra Lliure*".

Però, perquè tants nervis? La resposta la donava el mateix El País al final d'aquesta informació: "*Temor a desaires*", titulava a la darrera part. "*El temor que esta situación produce entre los responsables de los*

Juegos es que la tensión se traduzca el día de la apertura de los Juegos en desaires a los símbolos de España o abucheos al Rey, como los efectuados en 1989 en ocasión de la inauguración del estadio. Xavier Soto, miembro de la ejecutiva del PSC, ha advertido al respecto, refiriéndose a Pujol: "Si esto sucede también el próximo sábado, todos los ocupantes del palco presidencial sabrán a quién mirar". Naturalment, el senyor Soto devia pensar que, si no es produïa, llavors es podria mirar cap a un altre banda en senyal d'agraïment: curiosa, aquesta lògica política -practicada, això sí, amb unanimitat per part de tots els polítics- que consisteix en atribuir sempre les adversitats a la mala voluntat dels altres, i els guanys, a la pròpia intel·ligència.

El Periódico recollia el clima de tensió, per no dir que hi contribuïa, en la portada del dimarts 21, amb el següent titular: *Oleada de críticas a Pujol por el intento de capitalizar los JJOO*. Alguns dels subtítols no tenien pèrdua: *"El PP tacha de 'mezquino' el anuncio sobre Catalunya en la prensa mundial"*; i *"IU rechaza la campaña y el CDS pide a Felipe un gesto contundente"*. La mateixa informació era explicada a la inversa per El Observador (21 de juliol): *Sorpresa del Govern por las críticas en Madrid a su campaña internacional*. El Observador explicava la pressió del PP sobre González, que tenia la seva expressió més clara en les declaracions de la diputada del PP Isabel Tocino: *"Felipe González es rehén de los catalanes"*. Es podria dir, ara, que Tocino va profetitzar sobre què pensaria, i quin seria el fil argumental del PP a partir dels acords de govern entre PSOE i CiU, posteriors a les eleccions de 1993! Per la seva banda, l'alcalde de Lleó, Juan Morano i també del PP, és de suposar que mai no s'hauria "universalitzat" tant si no hagués fet aquest comunicat sobre la campanya catalanitzadora: *"es provincianismo barato e independentismo encubierto y cobarde. No tuvieron bemoles para expresar lo que ahora dicen, cuando España entera luchó para promocionar los Juegos"*. Per l'alcalde, *"el señor Pujol tiene complejo de jefe de Estado"*.

L'Avui nadava entre dues o més aigües. El dia 21 publicava un editorial, *La manipulació dels símbols*, en el que s'escandalitzava - farisaicament- del fet que determinats grups polítics protestessin per la campanya per les banderes catalanes. En un intent de dissimulació, l'Avui escrivia: *"la tendència a atribuir la proliferació de banderes catalanes als balcons dels pisos de Barcelona a les directrius donades per un sol partit polític, constitueix una mostra més dels simplismes a què es pot arribar quan es cau en l'obsessió del complot"*. Ara era l'Avui qui denunciava la politització de la campanya per la presència de banderes catalanes, com si realment no hi hagués tampoc politització. Així, també a mida que

s'acostava la gran festa olímpica de les banderes, l'Avui s'afegia a la tesi de "deixar les banderes en pau."

El Mundo, en l'edició del dia 21, explicava que *El Gobierno de Pujol inicia la segunda fase de su campaña internacional para capitalizar los Juegos*. Com que s'havien perdut les formes, la pressumpta "capitalització" ja no era tractada com una acusació política, sinó directament com un fet objectiu a denunciar: "*se publica en 30 medios de 10 países y su coste se eleva a 600 millones*". Per cert que, en totes aquestes informacions, ni en les dels mitjans que eren a l'altra banda del conflicte, mai -o pràcticament mai- no vaig llegir què havia costat la impressionant campanya del govern central a la premsa internacional capitalitzant els Jocs de Barcelona per a Espanya. Si més no, recordo una sèrie llarga d'encartaments luxosos a la revista Time. Només, excepcionalment, El Observador va arribar a explicar una campanya de l'Ajuntament de Barcelona de promoció de Barcelona 92 l'any 1985, emesa per televisió a la cadena nord-americana NBC que havia costat mil milions de pessetes, i que acabava dient: "És Barcelona; és a Espanya". I llavors apareixia el logotip de Turespaña, i el lema "Espanya, l'estrella ascendent d'Europa". Però d'aquesta i de les altres campanyes, qui se'n volia recordar, ara?

La segona fase de la campanya de la Generalitat, que mantenia la mateixa idea d'ajudar a situar en el mapa Barcelona (era l'únic nom que hi apareixia) i d'assenyalar el marc de Catalunya en el que es trobava, insistia en el text que es tractava d'un país dins d'Espanya. Així i tot, per Josep Maria Sala, la campanya era "molt confusa" i intentava obviar que Catalunya estava emmarcada en el context espanyol. Per Alejo Vidal-Quadras, del PP, la campanya era "*impúdica, innecesaria e inoportuna*". Sobre el tema de l'anunci, també hi dedicava tota una capçalera El País, el mateix dia 21, que afegia que es tractava de la campanya "*más importante realizada nunca por una comunidad autónoma*".

Diario16 de dimecres 22 seguia el tema: segons aquest diari, la campanya del govern de la Generalitat, que "*elude cualquier referencia a España*" -cosa que era absolutament falsa, com ja hem vist-, ara seria contrarestada per una altra campanya del ministeri d'Administracions Públiques, que havia d'explicar de manera gràfica i comprensible quines eren les competències de l'Estat i quines les de les Comunitats Autònomes (m'agradaria haver-lo tingut a les mans per veure com s'ho feien). En el fulletó, hi havien de quedar -segons aquest diari- destacades les institucions de l'Estat, com la Monarquia Parlamentària, el Govern, les Corts Generals, o els Tribunals Suprem i Constitucional. Segons un portaveu del ministeri, però, la campanya no tenia res a veure amb la de

la Generalitat, i "*aunque la distribución pudiera causa malestar entre algunos catalanistas, el ministro Eguiegaray no ha buscado polémicas y menos en este momento*".

Pujol es defensava de les crítiques, acusant qui les feia de buscar problemes on no n'hi havia, i trobava lògica la campanya de la Generalitat, per l'excepcionalitat del moment (El Observador, 22 de juliol).

Es van publicar molts articles, sobre la campanya. Ernest Lluch, des de La Vanguardia (22 de juliol), escrivia *Cataluña es Barcelona*, amb l'argument d'una Catalunya que no sobreviuria sense Barcelona, i amb la tesi de la gran utilitat de l'espanyolitat de Catalunya, també a l'hora d'aconseguir els Jocs Olímpics. Hi responia, però, Max Cahner el dia 24, des del mateix diari, amb l'article *Barcelona sin Cataluña*, en el que mostrava la impossibilitat d'imaginar una Barcelona tal com era sense la presència de tot un país darrera: Catalunya.

La Vanguardia del dia 23, desvelava un element més de preocupació: *La actuación de algunos voluntarios en la ceremonia inaugural preocupa al COOB*. I és que resulta que en els assaigs de la cerimònia, els mateixos voluntaris olímpics que hi participaven, havien xiulat l'himne espanyol i el personatge que simulava el rei, sense fer cas de les advertències dels monitors. Això havia passat, deia La Vanguardia, a tots els assaigs que s'havien fet fins llavors. I també s'havia repetit el dissabte anterior, en el primer assaig general, amb públic i tot, i amb la presència de Joan Antoni Samaranch. Segons La Vanguardia, la Crida mantenia converses amb l'Ajuntament de Barcelona, en l'intent desesperat d'aquest darrer d'evitar algunes de les seves accions de propaganda. La Crida oferia una treva a canvi de poder instal·lar algunes paradetes seves, i que al marcador electrònic de l'estadi hi aparegués la frase: "Benvinguts a Barcelona, Catalunya". D'altra banda, sembla que hi havia queixes en general per les condicions en què havien de treballar els voluntaris, que s'havien traduït en petits robatoris que, segons l'empresa dels bars i llocs de venda al públic, només entre els dies 15 i 20, pujaven a 1,2 milions de pessetes. Aquell dijous, dia 23, hi havia d'haver l'últim assaig general.

El dia 24, El Observador publicava a portada el titular *Guerra de banderas*, i explicava que davant de l'èxit de la campanya d'Acció Olímpica de repartir senyeres, l'Ajuntament de Barcelona havia començat a distribuir banderes de Barcelona i olímpiques. L'objectiu de l'Ajuntament, era repartir fins a 40.000 banderes de Barcelona, i 20.000 d'olímpiques. Acció Olímpica, segons El Observador, ja havia repartit 70.000 senyeres a Barcelona. Per la seva banda, ERC comptava distriuir aquella mateixa vigília, 200.000 banderes independentistes de paper amb un mànec de

fusta, durant el recorregut de la torxa olímpica. La guerra de banderes seria la darrera batalla pública per la catalanització dels Jocs abans de la seva inauguració.

Del ball ocult de pactes i acords que es van produir aquells darrers dies, no en sé res. Però és d'esperar que algun dia ens sigui explicat amb tots els detalls.

El dia 25 de juliol, el dia de la inauguració, El Periódico titulava: *Juicio universal para Barcelona*. L'Avui encapçalava l'edició amb un *Esclat popular a l'entorn de la torxa*. El País, publicava una genial fotografia feta expressament pel diari, en la que dalt d'una barqueta, el *Mare Nostrum*, havia reunit Pasqual Maragall, Joan Antoni Samaranch, Narcís Serra, Jordi Pujol, Carles Ferrer Salat i Josep Miquel Abad. El País titulava: *Barcelona abre hoy los primeros Juegos tras la guerra fría ante la expectación mundial*. Els primers després de la guerra freda, i encara amb els temors de la de la darrera gran batalla calenta entre els nacionalismes català i espanyol.